ADAM öykü

MAYIS
HAZİRAN
1998
16

ÖYKÜ

Harika Kelebek ***Hermann Hesse*** • Kartal mı Güneş mi? ***Octavio Paz*** • Lena Persson'la Konuşamamak ***Demir Özlü*** • Hayali Fener ***Hulki Aktunç*** • Venedik'te Yağmurlu Bir Gün ***Nedim Gürsel*** • Eldivenler ***Murathan Mungan*** • Hafifletici Nedenler ***Joyce Carol Oates*** • Baykuş ***John Auerbach*** • Yağmur ***Guram Gegeşidze*** • "Onu yalnız bir kez gördüm" ***Fikret Hakan*** • Avludaki Tren ***Cemil Kavukçu*** • Eyvah ***Yusuf Eradam*** • Kuduz ***Erhan Tığlı*** • Öyle Bir Lezzet ki Bu ***Ahmet Erkan Doğan*** • Gülsüm ***Eray Karınca*** • Bir Aile Sofrası ***Saliha Yadigâr*** • Kırmızı Eşarp ***Fikret Doğan*** • Kırmızı Güneşli Akşamlar ***Tarkan Barlas*** • D703-A (Saçlarım Cebimde) ***Mehmet Demirgüneş***

BU SAYININ KONUŞMASI

Nedim Gürsel ile Dünden Bugüne

YAZILAR

KISA ÖYKÜYÜ TANIMLAMA ÜZERİNE... ***Austin M. Wright*** • HAYATIM ROMAN, HAYATIMIZ HİKÂYE ***Murathan Mungan*** • KISA BİR ÖYKÜ BU ***John Barth*** • "ÖLÜ ALBAY'IN KIZLARI"... ***Esra Melikoğlu*** • OKURLAR... YAZARLAR... ***Aydoğan Yavaşlı***

BİR KİTAP BİR YAZI

Aşk Meleğinin İşleri ***Nedret Tanyolaç Öztokat*** • Tünel ***Nalan Barbarosoğlu*** • Ortadan Yarısından ***Nedret Tanyolaç Öztokat***

Yaşar Kemal

"Toroslardan dünyaya açılan
dev bir yazar..."

Toplu Yapıtları

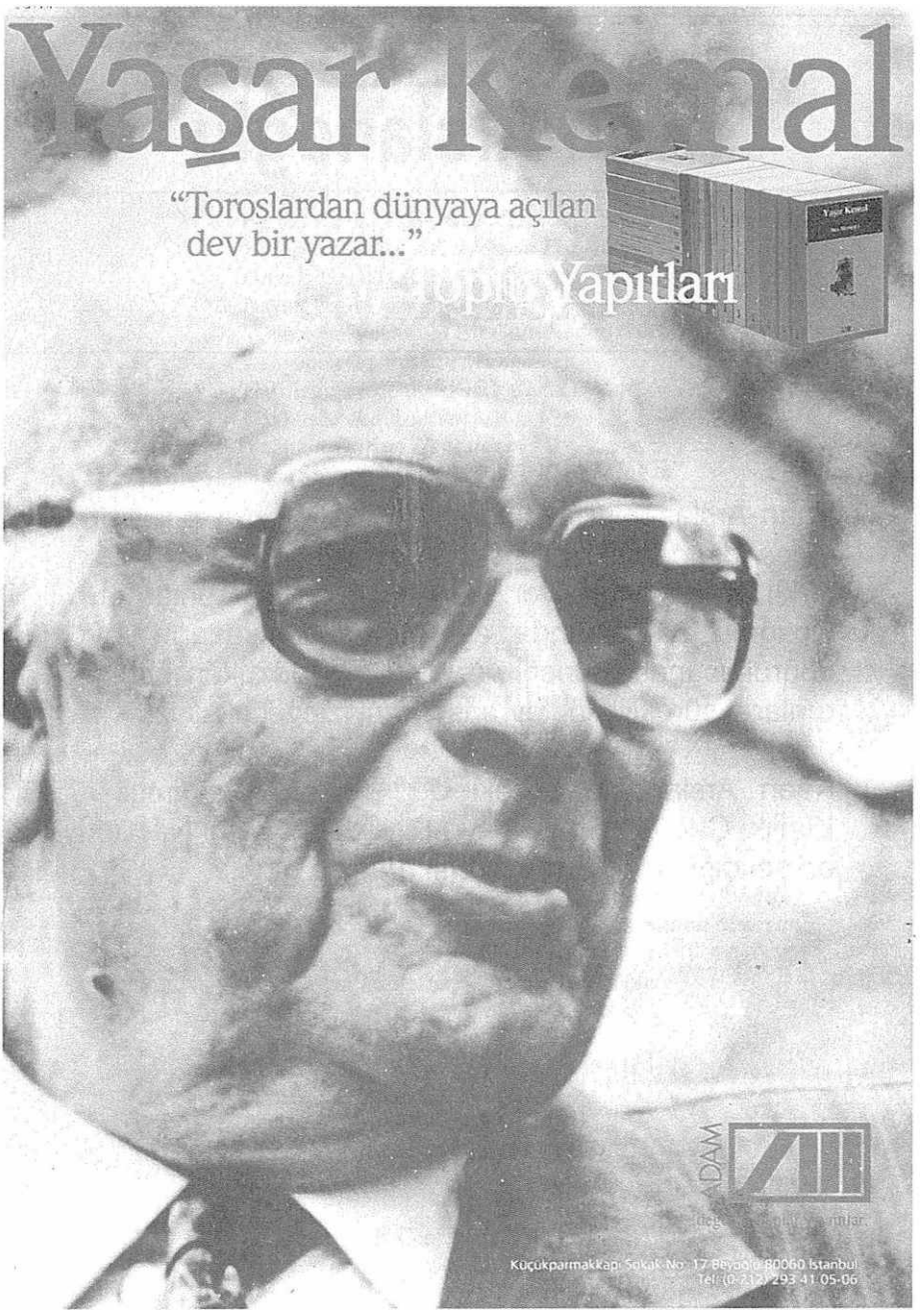

ADAM

Küçükparmakkapı Sokak No: 17 Beyoğlu 80060 İstanbul
Tel: (0-212) 293 41 05-06

Kaan Arslanoğlu

Öteki Kayıp

roman

Kaan Arslanoğlu, beşinci romanı Öteki Kayıp'ta kurmaca bir gerçeklik oluşturarak insan sorununa çok farklı bir bakış getiriyor. Güncel ve yerel sorunları bulacağınız bu romanda, aynı zamanda, yazarın savı doğrultusunda, güncel ve yerel gibi gözüken bu sorunların sürekliliğini, evrenselliğini izleyeceksiniz.

Kaan Arslanoğlu önceki dört romanı Devrimciler, Kimlik, Çağrısız Hayalim ve Kişilikler'le Fethi Naci'nin en sevdiği on Türk romancısı arasına girdi.

ADAM

Adam Öykü
İki Aylık Öykü Dergisi
Sayı 16
Mayıs-Haziran 1998
ISSN 1300-7556

Anadolu Yayıncılık A.Ş. Adına Sahibi ve Sorumlu Yazı İşleri Müdürü :
İnci Asena

Genel Yayın Yönetmeni :
Semih Gümüş

Kapak ve iç tasarım : Tülay Ulukılıç • **Yönetim Yeri ve Yazışma Adresi :** Küçükparmakkapı Sokak, No : 17, 80060 Beyoğlu-İstanbul, Tel : (0212) 293 41 05 Fax : (0212) 293 41 08 • e-mail : adam@ada.net.tr **Fiyatı :** 750.000 TL (KDV içinde) • **Abone Koşulları :** Yıllık (6 sayı) 4.000.000 TL - Altı Aylık (3 sayı) 2.000.000 TL - Yurtdışı Yıllık 60 DM • **Abone İçin Hesap No :** Anadolu Yayıncılık A.Ş. adına, 662720 numaralı posta çeki. • **İlan Koşulları :** Tam sayfa (siyah-beyaz) 80.000.000 TL; yarım sayfa 40.000.000 TL; çeyrek sayfa 20.000.000 TL • **Dizgi :** Anadolu Yayıncılık A.Ş. Dizgi Birimi • **İç Baskı :** Şefik Matbaası • **Kapak Baskı :** Ana Basım • **Genel Dağıtım :** Biryay A.Ş. •
Gönderilen yazılar yayımlansın yayımlanmasın, geri verilmez.

ADAMÖYKÜ

ÖYKÜ

Harika Kelebek ***Hermann Hesse*** 5
Kartal mı Güneş mi? ***Octavio Paz*** 11
Lena Persson'la Konuşamamak ***Demir Özlü*** 27
Hayali Fener ***Hulki Aktunç*** 32
Venedik'te Yağmurlu Bir Gün ***Nedim Gürsel*** 40
Eldivenler ***Murathan Mungan*** 56
Hafifletici Nedenler ***Joyce Carol Oates*** 91
Baykuş ***John Auerbach*** 96
Yağmur ***Guram Gegeşidze*** 101
"Onu yalnız bir kez gördüm" ***Fikret Hakan*** 105
Avludaki Tren ***Cemil Kavukçu*** 109
Eyvah ***Yusuf Eradam*** 113
Kuduz ***Erhan Tığlı*** 125
Öyle Bir Lezzet ki Bu ***Ahmet Erkan Doğan*** 129
Gülsüm ***Eray Karınca*** 131
Bir Aile Sofrası ***Saliha Yadigâr*** 136
Kırmızı Eşarp ***Fikret Doğan*** 138
Kırmızı Güneşli Akşamlar ***Tarkan Barlas*** 150
D703-A (Saçlarım Cebimde) ***Mehmet Demirgüneş*** 153

BU SAYININ KONUŞMASI

Nedim Gürsel ile Dünden Bugüne 49

YAZI

Kısa Öyküyü Tanımlama Üzerine... ***Austin M. Wright*** 19
Hayatım Roman, Hayatımız Hikâye ***Murathan Mungan*** 69
Kısa Bir Öykü Bu ***John Barth*** 77
"Ölü Albay'ın Kızları"... ***Esra Melikoğlu*** 115
Okurlar... Yazarlar... ***Aydoğan Yavaşlı*** 122

BİR KİTAP BİR YAZI

Aşk Meleğinin İşleri ***Nedret Tanyolaç Öztokat*** 155
Tünel ***Nalan Barbarosoğlu*** 156
Ortadan Yarısından ***Nedret Tanyolaç Öztokat*** 157

Çeviriler : Ali Cengizkan, Alev Bulut, Taner Karakoç, A. Deniz Hakyemez, Elif Taşçıoğlu, Sunja Altınel
Desenler : Semih Poroy, Necati Abacı

ADAM

Memet Fuat

Gölgede Kalan Yıllar

1920'lerden 1950'lere Memet Fuat'ın çocukluk, ilkgençlik, yazarlığa giriş anıları...

Sevginin egemen olduğu bir dünya... Yalnız Nâzım ile Piraye'nin çevresinden ünlü yazarlar, sanatçılar değil, Erenköylüler, Çamlıcalılar, duygu dolu güzel insanlar...

ADAM

değerli kitaplar yayınlar.

Küçükparmakkapı Sokak No: 17 Beyoğlu 80060 İstanbul
Tel: (0-212) 293 41 05-06

HERMANN HESSE

Harika Kelebek

KONUĞUM olan dostum Heinrich Mohr akşam gezintisinden dönmüştü ve şimdi günün son ışıklarının doldurduğu çalışma odamda benimle birlikte oturuyordu. Pencerenin dışında, tepelik kıyının çarpıcı bir biçimde çevrelediği donuk renkli göl ufka doğru uzanıyordu. Küçük oğlum biraz önce bize iyi geceler dileyip yattığı için çocuklardan ve çocukluk anılarından konuşuyorduk.

"Çocuklarım olduğundan beri," dedim, "kendi çocukluk dönemimin bazı merakları bende yeniden canlandı. Bir yıl kadar önce gene kelebek koleksiyonu yapmaya bile başladım. Görmek ister misin?"

Dostum evet deyince, hafif karton kutulardan bir ikisini getirmek için odadan çıktım. Havanın ne kadar kararmış olduğunun farkına ancak ilk kutuyu açtığımda vardık. Gerilip kutuya iğnelenmiş kelebekleri seçmek neredeyse olanaksızdı.

Lambaya uzanıp bir kibrit çaktım. Anında dışarıdaki manzara kayboldu ve pencereler gecenin geçit vermeyen maviliğiyle doldu.

Ama kelebeklerim artık lambanın parlak ışığında kutunun içinde görkemli bir biçimde parlıyordu. Üstlerine eğilip bu güzel renkli yaratıkları inceledik ve adlarını andık.

"Bu sarı bir gece kelebeği," dedim. "Latince adıyla *fulminea.* Buralarda ender rastlanır."

Heinrich Mohr kelebeklerden birini dikkatle kutudan çıkarmıştı. İğnesinden tutmuş, kanatlarının altını incelemekteydi.

"Ne garip," dedi, "hiçbir şey çocukluk anılarımı kelebekler kadar güçlü bir biçimde canlandıramıyor."

Sonra kelebeği yeniden yerine taktı ve kutunun kapağını kapatırken ekledi : "Bu kadarı yeter."

Bunu, sanki sözünü ettiği anılar hoşuna gitmiyormuş gibi, sert ve çabuk bir biçimde söylemişti. Ama kutuyu içeri götürüp yeniden odaya döndüğümde ince, esmer yüzünde bir gülümse vardı ve benden bir sigara isteyip konuşmaya başladı.

"Koleksiyonuna daha dikkatli bakmadığım için gücenme bana. Çocukluğumda tabii benim de bir koleksiyonum vardı, ama bununla ilgili anımın kötü olmasından sorumlu olan benim. Aslında utandırıcı bir şey, ama sana anlatayım."

Sigarasını lambanın şişesinden yaktı. Sonra yeşil gölgeliği şişenin üstüne oturttu ve böylelikle ikimizin de yüzü alacakaranlığa gömüldü. Sırtını açık cama

verip oturduğu pervazda ince uzun gövdesi karanlıktan neredeyse ayırt edilemiyordu. Ve ben sigaramı içer ve dışarıda kurbağaların gürültülü, uzak sesleri geceyi doldururken dostum şu öyküyü anlattı.

Kelebek toplamaya sekiz ya da dokuz yaşındayken başladım. O noktada, öteki oyun ve meraklar gibi bunu da fazla bir çaba harcamadan, öylesine yapıyordum. Ama aşağı yukarı on yaşında olduğum sonraki yaz bu uğraş beni tümüyle etkisi altına aldı ve başka her şeyi unuttuğum ve savsakladığım için bana yasaklanması gerektiği birçok kere söylenen bir tutkuya dönüştü. Kelebek avında olduğumda, ister okul saatinin, ister öğle yemeği saatinin geldiğini söylemekte olsun, saat kulesinin çanını duymuyor ve tatillerde, bulduklarımı koymak için yanıma aldığım teneke kutuda bir dilim ekmekle, hiçbir yemek saatinde eve dönmeden sabahın erken saatlerinden geceye dek kırlarda dolaşıyordum.

Şimdi bile olağanüstü güzellikte kelebekler gördüğümde bu tutkunun birazını içimde duyarım. Çocukluğumda ilk uzun kuyruklu kelebeğime usulca yaklaşırken içime dolan o salt, çocukların duyabileceği, anlatılamayacak, kabına sığamayan coşku dakikalar boyunca bir kez daha beni sarar. Ve sonra birden çocukluğumun sayısız dakika ve saatini; keskin kokulu, kuru kırda geçen yakıcı öğle sonralarını; bahçedeki serin sabah saatlerini; bir hazine avcısı gibi, her an en inanılmaz sürprizlerle mutluluklara hazır, ağımla pusuda beklediğim, gizemli orman kenarlarındaki akşamları anımsarım. Böyle anlardan sonra güzel bir kelebek gözüme çarptığında – ki ender rastlanan bir kelebek olması bile gerekmezdi – ve bu küçük yaratık güneşte bir çiçek sapına konup soluk alırken renkli kanatlarını indirip kaldırmaya başladığında, av arzusu soluğumu keser ve gizlice adım adım yanına yaklaştıkça üstündeki her parlayan renk noktasını, kanatlarının her saydam damarını ve duyargalarının her küçük kahverengi tüyünü görmek sabırsızlık ve derin bir hazla, sonradan hayatımda çok ender olarak duyacağım bir ince sevinç ve vahşi istek karışımıyla dolmama yol açardı.

Annemle babam yoksul oldukları ve bana kelebek koleksiyonları için kullanılan özel karton kutulardan bir tane alamadıkları için koleksiyonumu sıradan bir karton kutuda tutmak zorundaydım. Şişe mantarlarından kestiğim yuvarlak dilimleri iğneleri saplamak için kutunun tabanına yapıştırmıştım, hazinelerimi bu yırtık karton duvarların arasında saklıyordum. Başlangıçta koleksiyonumu seve seve arkadaşlarıma gösteriyordum, ama başkalarının cam kapakları olan, tahta kasaları, kenarları yeşil tülden tırtıl kutuları ve başka lüks şeyleri olduğu için kendi basit düzenlememle övünmem olanaksızdı. Zaten bu tip şeylere karşı büyük bir istek de duymuyordum. Sonunda, heyecan verici, önemli avları bile gizlemeyi ve elime geçen ganimeti yalnızca kız kardeşlerime göstermeyi alışkanlık haline getirdim. Bir kez bizde ender rastlanan mavi bir gündüz kelebeği yakalayıp germiştim. Kelebek kuruduğu zaman onu en azından avlunun öbür yanında oturan öğretmen komşumuzun oğluna göstermek için gururlu bir istek duydum. Bu çocuğun, çocuklarda iki kat daha korkunç olan, kusursuzluk tutkusu gibi bir kusuru vardı. Küçük ve önemsiz bir koleksiyona sahipti, ama bu koleksiyon hoş olduğu ve özenle korunduğu için bir mücevhere dönüşmüştü. Koleksiyonun sahibi örselenmiş ya da kırılmış kelebek kanatlarını tutkalla onarmak gibi ender rastlanan, güç bir sanattan bile anlıyordu ve her bakımdan örnek bir çocuktu. Bu

nedenle ondan hayranlıkla karışık bir kıskançlıkla nefret ediyordum.

Bu örnek çocuğa mavi pırıltılı kelebeğimi gösterdim. Bir uzman gibi düşüncesini açıkladı; kelebeğe ender rastlandığını doğruladı ve ona aşağı yukarı yirmi feniklik nakit bir değer biçti, çünkü Emil denen çocuk koleksiyonu yapılan her türlü nesnenin ve özellikle de pulların ve kelebeklerin parasal değerini tahmin edebiliyordu.

Ama sonra işte beni eleştirmeye başladı, mavi kelebeğimin kötü gerilmiş, sağ duyargasının eğilmiş, solunun ise çekilip uzatılmış olduğunu belirtti. Sonra da gerçekten önemli bir kusur keşfetti : Kelebeğimin iki bacağı yoktu. Gerçi bu eksikliğe fazla önem vermedim, ama bu güç beğenen çocuk kelebeğimin bana verdiği sevinci bir ölçüde bozmuştu. O günden sonra bir daha yakaladıklarımın hiçbirini ona göstermedim.

Aradan iki yıl geçti. Artık büyümüştük, ama kelebek tutkum hâlâ doruktaydı. Emil'in, kanatlarında göz biçiminde ikişer büyük benek olan o kelebeklerden bir tane yakaladığı söylentisi yayıldı. Bu haber bana bugün bir arkadaşımın milyonluk bir mirasa konduğunu ya da Livius'un kayıp kitaplarını bulduğunu duymanın vereceğinden büyük bir heyecan vermişti. İçimizden hiçbiri henüz böyle bir kelebek yakalamamıştı. Ben de bu yaratığı aslında salt sahip olduğum eski bir kelebek kitabındaki, şimdiki kitaplardaki renkli resimlerden hem çok daha güzel, hem de asıllarına daha uygun olan, elle boyanmış bakır gravürlerden birinden tanı-

yordum. Adlarını bildiğim, ama ele geçirip kutuma koyamadığım kelebekler arasında hiçbirini göz biçiminde beneklere sahip bir kelebek kadar şiddetle arzulamamıştım. Sık sık kitabımdaki resmini incelemiştim. "Eğer bu kahverengi kelebek bir ağaç gövdesine ya da yüksek bir kayaya konar ve bir kuş ya da başka bir düşman onu yakalamak isterse," diye açıklamıştı bir arkadaşım, "kelebeğin kapalı duran, koyu renk ön kanatlarını açıp güzel arka kanatlarını göstermesi yeter. Buradaki büyük, parlak gözler o kadar çarpıcı ve beklenmedik bir görünüşe sahiptir ki kuş korkup kelebeği rahat bırakır."

Demek bu harika yaratık sıkıcı Emil'in malı olmuştu. Bunu ilk haber aldığımda bu ender canlıyı sonunda göreceğim için yalnızca sevinç ve korkunç bir merak duydum. Sonra tabii kıskançlık baş gösterdi ve özellikle de o sıkıcı, bodur şişkonun bir gizemli, değerli kelebeği yakalamış olması bana bir adaletsizlik gibi geldi. Dolayısıyla kendime hâkim oldum ve avlunun öbür yanına gidip kendisinden bana avını göstermesini istemek gibi bir saygı gösterisinde bulunmadım. Ama bu konu aklımdan çıkmıyordu; ertesi gün söylenti okulda doğrulanınca da, her şeye karşın, gidip bakmaya karar verdim.

Yemekten sonra evden çıkar çıkmaz koşarak avluyu geçtim ve komşu evin üçüncü katına çıktım. Hizmetçi odaları ve kullanılmayan eşyaların saklandığı odalarla birlikte, öğretmenin oğlunun tek başına sahip olmasını sık sık kıskandığım küçük odası da buradaydı. Yolda kimse karşıma çıkmamıştı, oda kapısını tıklattığımda da cevap alamadım. Emil odasında yoktu. Dahası, tokmağı çevirdiğimde, bir yere gittiğinde her zaman titizlikle kapadığı kapıyı açık buldum.

Kelebeği en azından görmek için içeri girdim ve Emil'in koleksiyonunu sakladığı iki büyük kutuyu hemen önüme aldım. Bunların ikisine de bir süre boşuna baktıktan sonra kelebeğin hâlâ gerilme tahtasında olabileceği aklıma geldi ve sonunda onu buldum da. Kahverengi kanatlarının üstüne ince kâğıt şeritler geçirilmiş olarak tahtada gerili duruyordu. Üstüne eğildim ve her şeyi, tüylü açık kahverengi duyargalarını, kanatlarının son derece uçuk renkli, zarif kenarlarını ve arka kanatlarının iç kenarındaki ince ve yumuşak tüylerden oluşan tabakayı çok yakından inceledim. Bir tek kâğıt şeritlerin tümüyle örttüğü gözleri görememiştim.

Yüreğim çarparak kâğıtları kaldırma arzusuna boyun eğdim ve iğneleri çekip çıkardım. Karşıma kitaptaki resimlerinden çok daha güzel ve şaşırtıcı bir şekilde bana bakan dört büyük ve garip göz çıktı ve ben de onlara bakarken bu harika yaratığa sahip olmak için öylesine dayanılmaz bir arzu hissettim ki onu hiç düşünmeden iğnesinden çekip çıkardım ve artık kuruduğu için biçimini kaybetmeyecek olan kelebeği avucumun içinde odadan çıkararak hayatımın ilk hırsızlığını gerçekleştirdim. Bunları yaparken sonsuz bir doyumdan başka bir şey duymuyordum.

Kelebeği sağ avucumda saklayarak merdivenlerden inmeye başlamıştım ki birisinin aşağıdan bana doğru geldiğini duydum ve tam o anda vicdanım uyanıp birdenbire bir hırsız, adi bir suçlu olduğumu duymama yol açtı. Aynı zamanda büyük bir yakalanma korkusuna da kapıldığım için, ganimetimi saklı tutan elimi içgüdüyle ceketimin cebine soktum. Soğuk bir kötülük ve utanç duygusu içinde, titreyerek yavaşça yoluma devam ettim, yukarı çıkmakta olan hizmetçinin

önünden endişe içinde geçtim ve çarpan yüreğim ve terleyen alnımla, şaşkın ve neredeyse kendimden bile korkmuş bir halde evin kapısının önünde kalakaldım.

Kelebeği alıkoymaya hakkım olmadığını, hemen geriye götürmem ve her şeyi olanaklı olduğunca eski haline getirmem gerektiğini oracıkta anladım. Dolayısıyla, yine birileriyle karşılaşmak ve yakalanmak konusundaki tüm korkuma karşın, çabucak geri dönüp hızla merdivenlerden çıktım ve bir dakika içinde kendimi bir kez daha Emil'in odasının önünde buldum. Elimi dikkatle cebimden çıkarıp kelebeği masanın üstüne bıraktım ve ona bir kez daha bakmama gerek kalmaksızın felaketin farkına vardım. Bu güzel yaratık zedelenmişti. Sağ ön kanadıyla sağ duyargası eksikti. Kopmuş kanat parçasını cebimden çıkarmayı denediğimde de kanat yırtıldı ve onarılması olanaksız hale geldi.

Artık neredeyse hırsızlık duygusundan çok, zarar verdiğim bu güzel, ender yaratığın görünüşü bana acı veriyordu. Parmaklarımda ince kahverengi kanat tozlarıyla yırtılmış kanadını görüyordum. Onu tekrar eski haliyle görebilmek için bütün sahip olduklarımdan ve bana zevk veren her şeyden vazgeçebilirdim.

Derin bir üzüntü içinde eve döndüm ve akşamüzeri anneme her şeyi anlatacak cesareti bulana kadar öğle sonrası boyunca küçük bahçemizde oturdum. Söylediklerimin onu nasıl da korkuttuğu ve üzdüğü açıktı, ama salt bu itirafın bana her cezadan pahalıya mal olduğunu da anlamış olmalıydı.

"Emil'e gitmeli ve bunları ona kendin söylemelisin," dedi kararlı bir biçimde.

"Yapabileceğin tek şey bu ve bunu yapana kadar da seni bağışlayamam. Ona zararına karşılık olarak eşyalarından herhangi birini seçip almasını önerebilirsin. Ve tabii seni bağışlamasını rica etmelisin."

Öbür arkadaşlarımın hiçbirine böyle şeyler söylemek, örnek çocuğa söylemek kadar zor olmazdı. Beni anlamayacağını ve büyük bir olasılıkla da anlattıklarıma hiç inanmayacağını işin başından kestirebiliyordum. Akşam olup gece yaklaşmaya başladığında daha Emil'in evine gidebilmiş değildim. Bu saatlerde beni avluda bulan annem yavaşça, "Bu iş bugün olmalı, derhal git!" dedi.

Ben de avlunun öbür yanına gittim ve Emil'i görmek istediğimi söyledim. Aşağı indi ve hemen, yakaladığı güzel kelebeği birisinin berbat etmiş olduğunu söyledi. Bunu yapanın kötü bir insan mı, yoksa bir kuş ya da kedi mi olduğunu bilmiyordu. Benimle yukarı çıkmasını ve kelebeği bana göstermesini rica ettim. Birlikte merdivenlerden çıktık, oda kapısını açtı, bir mum yaktı ve hasar görmüş kelebeği gerilme tahtasının üstünde yatarken gördüm. Emil'in onu eski haline getirmeye çalışmış olduğu belliydi. Yırtılan kanat özenle açılmış ve nemli bir kurutma kâğıdının üstüne konulmuştu. Ama onarılması olanaksızdı ve zaten kelebeğin bir duyargası da eksikti.

Bu noktada suçlunun ben olduğumu söyledim ve durumu anlatmaya ve açıklamaya çalıştım.

Emil, kızıp bana bağıracağı yerde, dişlerinin arasından hafif bir ıslık çaldı ve bir süre sessizce beni süzdükten sonra, "Demek öyle," dedi, "sen böyle birisin ha!"

Bütün oyuncaklarımı almasını önerdim, ilgilenmediğini ve bana hâlâ küçümseyerek baktığını görünce de, kelebek koleksiyonumu da alabileceğini be-

lirttim.

"Teşekkür ederim, koleksiyonunu biliyorum. Kelebeklere nasıl baktığını da bugün bir kez daha gördük."

O anda neredeyse gırtlağına yapışacaktım. Yapılacak bir şey yoktu, ben kötü bir insandım ve öyle kalacaktım. Emil soğuk ve ilgisiz tavrıyla küçümseyici haklılığının içinde karşımda dünyanın düzeni gibi duruyordu. Öfkeyle söylenmiyordu bile, yalnızca bana bakıyor ve beni küçümsüyordu.

O an hayatımda ilk kez, bozulan bir şeyin bir daha onarılamayacağını kavradım. Oradan ayrıldım ve annem, beni sorguya çekmek yerine, yanağıma bir öpücük kondurup rahat bıraktığı için bir mutluluk duydum. Artık yatmalıydım, vakit benim için geç olmuştu. Ama önce gizlice yemek odasından büyük kahverengi kutuyu aldım, yatağımın üstüne koyup karanlıkta açtım ve kelebeklerimi birer birer çıkarıp parmaklarımın arasında ufalayarak toza dönüştürdüm. ▣

Almancadan çeviren : Sunja Altınel

OCTAVIO PAZ

Kartal mı Güneş mi?

Bahçe ve Çocuk

KARARSIZLIKLA içeri girerim. Koridorlar, bir otel odasına, bir ünleme, bir çöle açılan kapılar. Ve esneme ile terk ediş arasında, sen, el sürülmemiş, ölüme kesmiş ve kuşatılmış yapraklarınla, bahçe bu gece yine görünür. Yüksek kerpiç duvarlar arasında, duygudan yoksun ve açık düşler, geometri ve çılgınca sayıklamalar. Çam ağaçlarının çardağı, her zaman ayakta, duruşlarını değiştirmeyen, giysilerini ve suskularını değiştirmeyen sekiz tanığı çocukluğumun. İç savaş yüzünden yarım kalan pavyonun taş yığınları, melankoli ve kertenkelelerin sevdikleri yerler. Gizleri, sıcak yeşil yumuşaklıkları, korkuyla gizlenen ve korkutan böcekleriyle yüksek çayırlar. Masallarıyla incir ağacı. Düşmanlar : Beyaz ampulleriyle nar ağacının önündeki manolya, kızgın güneşte kavrulan kırmızı mücevherli büyük şamdan. Ayva ağacı ve onun sabah havasını içine çeken esnek dalları. Lekesiz, bembeyaz duvar üzerinde ağır şarap lekesi, begonvillerin. Kutsal yer, rezil yer, monoloğun köşesi : Bir öğle sonrasının öksüzlüğü, bir sabahın ilahileri, sessizlikleri, görülüverip paylaşılan o cennet gününün.

Yukarıda, dalların sıklığında, gökyüzünün boşluklarıyla kesişen yeşiller arasında, öğle sonrası saydam kılıçlarla dövüşür. Yağmurla henüz yıkanmış toprağa basarım, kokular keskin, otlar canlı. Sessizlik dikelir ve sorgular beni. Fakat ilerler ve kendimi belleğimin ortasına dikerim. Gelecek şeylerle yüklü bu havayı derin derin solurum. Geleceğin kabarışları yaklaşır, fetih ve keşif söylentileri, bilinmezin işgalini kolaylaştıran o birdenbire beliriveren boşluklar. Dişimin arasıyla ıslık çalarım ve ıslığım, zamanın bu hayran olunası berraklığında, kanatları uyandıran ve öngörülerin uçuşmasını sağlayan bir mutlu kırbaç şaklamasıdır. Ve ben onların *oraya,* gömlekli bir kambur adamın, kızgın duraksamalar arasında, uçurumun kenarından şu birkaç elvedayı hiç yorulmadan yazdığı yere, öte yana doğru yola çıkışlarını izlerim.

Ova

KARINCA yuvası püskürür. Açık yara fışkırır, köpüklenir, genişler, daralır. Güneş bu zamanlarda kan pompalamayı hiç bırakmaz, şakaklar şişer, yüz kıpkırmızı. Ergenliğin bir köşesinde kendisini ateşin ve bir vicdan sorununun beklediğinden habersiz olan oğlan, karınca tepesinin derisi yüzülmüş ağzına küçük bir taş yerleştirir. Güneş, çöp dağlarını ezerek, mızraklarını ovanın hörgüçlerine gömer. Kınından sıyrılan parıltı, – bir kırpıntılar piramidi üzerindeki – boş teneke kutudan yansımalar, uzamın her köşesinin içine işler. Gömü avcısı çocuklar ve başıboş köpekler çürümenin sarı ışınımında itişip kakışırlar. Üç yüz metre ötede San Lorenzo kilisesi öğle cemaatini çağırır. İçeride, sağa doğru olan mihrapta, mavi ve pembeye boyanmış bir aziz vardır. Sol gözünden çıkan gri kanatlı böcekler kubbeye doğru düz bir çizgi halinde uçar ve toz olarak düşerler, sessiz bir yer kayması güneşin elinin değdiği zırhta... Fabrika bacalarında düdükler öter. Boynu vurulmuş falluslar. Bir kuş, kara giysili, daireler çizerek uçar ve ovadaki biricik canlı ağaca konar. Ve sonra... Sonrası yoktur. İlerlerim, büyük kayalarına girerim yılların, büyük kütlelerine yoğunlaştırılmış ışığın, büyük kum ocaklarının dehlizlerine inerim, kendi üstlerine granit dudaklar gibi kapanan koridorlardan geçerim. Ve dönerim ovaya, zamanın hep öğleyi gösterdiği, kıpırtısız bir peyzaj üzerinde güneşin hep kıpırtısız parladığı yere. Ve on ikiyi vuran çanlar hiçbir zaman durmaz, ne de sineklerin vızıltısı; ve hiçbir zaman geçmez, hep yanar, hiçbir zaman geçmez şu dakikanın patlaması.

Yiğit Nota

CESUR nota, kar ve kanatların ülkesinde ilerliyorsun, yıldızların bıçaklarını biledikleri uçurumlar ve doruklar arasında, yalnızca kadife kuyruğunun ağır mırıltısının eşliğinde – nereye gidiyorsun? Kara kuş, gagan kayaları patlatır. Peçeli krallığın, demir ve günebakan, kaya ve kuş, ateş ve liken arasındaki güvenilmez çizgiyi yanılsama kılar. Yükseklerden, yakıcı yanıtlar koparırsın. Billur boynuları ikiye yarılır ışığın ve kara zırhın saf soğuk kıvılcımlarını fırlatır. Şu an saydamlıklar içindesin ve beyaz sorgucun bir anda bin yerde birden dalgalanır, kendi beyazlığında boğulan kuğudur. Dorukta yerleşir ve şimşeğini mıhlarsın aşağıya. Ve sonra, eğilerek, donmuş dudaklarını öpersin kraterin. Zamanıdır gökyüzünde yalnız uzun bir yara izi bırakacak olan bir patlayışa yol vermenin. Müzik koridorlarını geçerek serpilip gelişen üflemeliler arasında yitersin.

Havadaki Kale

KİMİ öğle sonraları garip varlıklar yolumu keser. Onlara yalnızca sürünüp geçmek bile deriyi, gözleri, içgüdüyü değiştirmeye yeter. Ve sonra, tepilmemiş yollara düşme cesaretini gösteririm. Sağımda, içine girilemeyen maddeden büyük kütleler; solumda, bir dizi gırtlak. Dağa tırmanırım, tıpkı çocukluktan beri bir gün onunla yüzleşmekten başka çare olmadığını fark edeceğin güne kadar seni korkutan ya da meraklandıran bir sabit fikre nasıl tırmanırsan. Doruğu taçlandıran kale sanki bir şimşek çakışı. Bir balta kadar ince ve basit, dik ve yalımlı, vadiye doğru yanaşır onu ikiye bölme niyetiyle. Yekpare bir kale, lavların reddedilemeyen önerisi! İçeride şarkı mı söylerler? Sevişirler mi yoksa boğazlaşırlar mı! Rüzgâr velvele koparır başımda ve gök gürültüsü kulaklarıma taht kurar. Eve gidiş öncesi. Çatlaklar arasında kök salan küçük çiçeği koparırım, şu ışınımla yanan kara çiçeği.

Meksika Vadisi

SAYDAM gövdesini açar gün. Güneş taşına bağlıyım, büyük görünmez çekiçleriyle ışık beni döver. Bir duraklamayım yalnızca, bir titreşimle öteki arasında : Yaşam noktası, birbirini yoksayan ve içimde buluşan iki bakışın kesişmesindeki keskin, sessiz nokta. Antlaşırlar mı? Saf uzamım ben, bir savaş alanı. Gövdemin içinden öteki gövdemi görürüm. Taş kıvılcım saçar. Güneş yarıp gözlerimi koparır yuvalarından. İki yıldız boş göz yuvalarında tüylerini düzeltir. Görkem, kanatların sarmalı ve vahşi bir gaga. Ve şimdi gözlerim başlar şarkıya. İlgilen onun şarkısıyla, kendini ateşe at.

Aztek Kadını

YÜRÜR ırmak kıyısında, çıplak, sağlıklı, yeni yıkanmış, yeni doğmuş geceden. Yazdan derlenmiş mücevherler yanar göğsünde. Yanardağın ağzında büyür mavi – neredeyse kara – ve kuru otlar, örterek dişiliğini. Karnında kanatlarını açar bir kartal, iki düşman bayrak sarılır birbirine ve su, dinlenir. Çok uzaklardan gelir, o nemli ülkeden. Çok azdır gören onu. Gizini açıklıyorum size : Gündüzleyin bir taştır, yolun kıyısında; geceleyin bir ırmak, akar erkeğin yanında.

Bir Şair

"MÜZİK ve ekmek, süt ve şarap, aşk ve uyku : Bedava. Büyük ölümcül kucaklaşması birbirini seven iki düşmanın : Her yara bir çeşmedir. Dostlar silahlarını iyice biler, zamanı sona erdirecek sonul sohbet için. Âşıklar geçer gecenin içinden, birbirine geçmiş, yıldızların ve gövdelerin birlikteliği. İnsandır insanın besini. Ne bilgi düş görmekten farklı, ne de düş görmek yapmaktan. Şiir ateşe verir bütün şiirleri. Sözcükler tükenir, imgeler tükenir. Nesne ile adı arasındaki uzaklık kaldırılmıştır; ad vermek yaratmaktır, düşlemek doğmak."

"Şimdi sıkı tut çapanı, kuramlaştır, vaktinde gel. Karşılığını öde ve al ücretini. Boş zamanında, çatlayıncaya kadar otlan : Çok büyük otlaklar var, gazetelerden. Ya da vur patlasın her gece, kahve köşelerinde, dilin şişsin politika yapmaktan. Kes sesini ya da gürültü yap : İkisi de aynı şey. Bir yerlerde zaten vermişler cezanı. Onursuzluğa ya da darağacına götüren yol tek değil : Düşlerin fazla berrak, güçlü bir felsefeye gereksinmen var."

Obsidiyen Kelebek

KARDEŞLERİMİ öldürdüler, çocuklarımı, amcalarımı. Excoco Gölü kıyılarında başladım ağlamaya. Güherçile kasırgaları koptu Penon tepesinden, yavaşça kaldırdı beni ve bıraktı katedral avlusuna. Kendimi o denli ufalttım ve grileştirdim ki, çoğu beni bir toz topanı sandı. Evet ben, çakmaktaşı ve yıldız ana, ben, ışınımı tutan, şimdi yalnızca bir kuşun böğürtlende yitirdiği mavi bir tüyüm. Bir zamanlar dans ederdim, göğsüm kabarık, dönerek, dönerek, dönerek, hareketsiz kalıncaya dek ve sonra yaprak sürerdim, çiçek açardım, meyva verirdim. Kartal yürek çarptı karnımda. Ben, düş kurdukça seni yaratan dağdım, eviydim ateşin, başlangıç potasıydım insanın pişip insan olduğu. Boynu vurulan sözcüklerin gecesinde, kız kardeşim ve ben el ele, zıpladık ve şarkı söyledik benin çevresinde, kazınmış abecenin biricik kulesinin çevresinde. Anımsarım şarkılarımı :

Işık, başsız ışık
Altın gerdanlı ışık
Şakıyor sık yeşilde

Anlatmışlardı bize : Düz yol hiçbir zaman götürmez kışa. Ve şimdi titrer ellerim, sözler tıkılır boğazıma. Bir sandalye ve küçük bir güneş verin bana.

Başka zamanlar, her saat soluğumun buharından doğardı, hançerimin ucunda dans ederdi bir süre ve el aynamın ışıltılı kapısında yiterdi. Ben dövmeli öğle

idim ve çıplak gece yarısı, şafakta kırda şakıyan minik yeşim böceği ve kilden bülbüldüm, ölümü davet eden. Güneşin çağlayanında yundum, kendimde yundum, kendi saltanatımla ıslak. Gecenin fırtına bulutlarını yırtan ve sağanak kapılarını açan, çakmaktaşıydım. Ateş bahçelerini, kan behçelerini diktim, Güney göğüne. Mercan dalları hâlâ sıyırır sevgililerin alınlarını. Orada sevgi iki meteorun uzayda karşılaşmasıdır, bir öpüş kıvılcımı sıçratmak için sürtünen kayaların inatçılığı değil.

Her gece bir gözkapağıdır, dikenlerin dürtmekten vazgeçmediği. Ve gün hiç bitmez, hiç geri durmaz kendini saymaktan, bakır bozukluklar halindeki. Toz içine saçılmış şu taş boncuklar yordu beni. Şanslıdır kendi yavrusunu yutan anne akrep. Şanslıdır örümcek. Şanslıdır derisini döken yılan. Şanslıdır kendini içen su. Bu imgeler ne zaman bırakacak beni yutmayı? Ne zaman kurtulacağım şu boş bakan gözlere düşmekten?

Yalnızım ve düşkün, zamanın kulağından geçirilmiş tahıl tanesi. Savaş ölülerinin arasına gömün beni. Yüzbaşının gözünde doğacağım. Üzerime yağsın yağmur, güneş verin bana. Senin gövdenin sürdüğü gövdem, bir ekilip yüz derilen bir tarlaya dönüşecek. Bekle beni yılın öte yüzünde : Güzün eşiğine yayılan bir şimşek aydınlığı olarak tanışacaksın benimle. Dokun çayırdan göğüslerime. Karnımı öp, sunak taşını. Göbeğimde sakinleşir kasırga : Dansı yöneten sabit merkezim ben. Yan ve düş içime : Canlı kireç çukuruyum, onların dert kemiklerini iyileştiren. Dudaklarımda öl. Gözlerimden yüksel. İmgeler fışkırır gövdemden : Bu suları iç ve doğarken unuttuklarını anımsa. İyileşmeyen yarayım ben, küçük güneş taşıyım : Çarparsan bana, dünya tutuşacak.

Göz yaşlarından kolyemi al. Seni zamanın bu tarafında beklerim, ışığın şen bir hükümranlık kurduğu yerde : Barış sözleşmesi düşman ikizlerin, parmaklarımızın arasından kayan suyun ve kibirle taşlaşan kral gibi duran buzun. Orada gövdemi açacaksın alın yazını okumak için.

Başkent

ŞAFAĞIN sorgucu alev alır çığlık çığlığa. İlk yumurta, ilk gaga vuruş, boynun vuruluşu ve sevinç! Tüyler uçuşur, kanatlar açılır, yelkenler şişer ve kürek – kanatlar banılır gün doğumuna. Ah dizginsiz ışık, ilk ışığın dikilişi. Billur kopuşlar ve kayışlar dağdan, timpan zarı – ağır ağır sıkıştırılan barutla timpan – patlayacak kafamda.

Tadı yok, kokusu yok, şafak, henüz adı konmayan kız, henüz yüzü olmayan. Varır, ilerler, duraklar, dışa doğru açılır. Gözleri açan bir mırıltı trenini terkeder. Kendinde yiter. Telaşlı ayağıyla gün, küçük bir yıldızı ezer.

Telaş

UYUŞUKLUĞUMA, şiş gözlerime, dolu işkembeme ve mağarayı henüz terk etmiş görünmeme karşın, hiçbir zaman durmam. Acelem var. Her zaman telaş içinde oldum. Gece gündüz bir arı vızıldar beynimde. Sabahtan geceye, uykudan uyanışa, kalabalıklardan yalnızlığa, şafaktan alacakanlığa, zıplarım. Dört mevsimden her birisinin bana varsıl sofrasını sunması yararsız; kanaryanın sabah şakıması yararsız, yararsız yaz ırmağı gibi sevecen olması döşeğin, yararsız şu yeniyetme kızın gözyaşları, güzün sonunda dinen. Öğle vakti güneş ve onun billur sapı boşuna, boşuna onu süzen yeşil yapraklar, onu yadsıyan kayalar, onun yonttuğu gölgeler. Bütün bu debdebe yalnızca hız veriyor bana. Yokum ama geri dönerim, öksürür ve aksırırım, sırıtarak fır dönerim, ezerim, dışarıdayım, içerideyim, sinsi sinsi dolanırım, flüt sesine kulak verir, kaşınırım, sanılar geliştiririm, derinlerindeyim aklımın, iftira atar, giysimi değiştirir, daha önceki bana eyvallah derim, dedim, ne olacağına ilişkin ağır ağır düş kurarım. Hiçbir şey durduramaz beni. Telaşlıyım, gidiyorum. Nereye? Bilmem, hiçbir şey bilmem – olmam gereken yerde olmağımı bilirim yalnızca.

Gözlerimi açtığım ilk anda bile yerimin şu bulunduğum yer olmadığını, ama bulunmadığım ve hiç gitmediğim yer olduğunu biliyordum. Bir yerlerde boş bir yer var ve bu boşluğu ben dolduracağım, ve o kovukta oturduğumda o benimle doğmuş olacak anlamsızca, benimle kabarcıklanacak bir fıskıyeye ya da bir fışkıran kaynağa dönüşünceye dek. Ondan sonra benim boşluğum, benim şimdiki halimin boşluğu, kendisi ile dolacak, taşınıncaya kadar varlıkla dolacak.

Olmak için acelem var. Kendi ardımdan koşarım, kendi yerimin ardı sıra, kendi kovuğumun ardından. Kim ayırdı bu yeri benim için? Nedir kaderimin adı? Kimdir ve nedir beni duygulandıran, kim ve ne bekliyor beni, bütünlemek için kendini ve beni? Bilmiyorum. Acelem var. Sandalyemden kıpırdamasam bile, döşeğimden kalkmasam bile. Kafesimde dönüp dursam bile. Bir adla, bir jestle, bir tikle mıhlanmış, devinir ve yeniden devinirim, devindiririm. Bu ev, bu arkadaşlar, bu ülkeler, bu eller, bu ağız, bu imgeyi biçimlendiren ve habersizce bilmem nerden kopup gelen ve göğsüme çarpan şu harfler, bunlar benim yerim değil. Benim yerim ne bu ne de şu.

Beni ayakta tutan ve benim kendimi ayakta tutarak ayakta tuttuğum, bir perdedir, bir duvar. Telaşım atlar hepsinin üzerinden. Bu gövde sunar bana kendi gövdesini, bu deniz çeker kendi karnından yedi dalgayı, yedi çıplağı, yedi beyaz kaseti, yedi gülümsemeyi... Teşekkür ederim onlara ve telaşla yola çıkarım. Evet, yürüyüş keyifliydi, söyleşi öğretici, vakit hâlâ erken, işlevi henüz bitmedi, ve hiçbir biçimde sonunu bilirmiş gibi yapamam. Üzgünüm, acele ediyorum. Sıkıntıdayım telaşımdan kurtulmak konusunda. Yatmak için acele etmekteyim, kalkarken de, 'Hoşça kal, acelem var', diyemeyecek kadar telaşlıyım.

Mavi Buket

TER İÇİNDE uyandım. Yeni ıslatılmış kırmızı tuğla kaldırımlardan sıcak buhar yükseliyordu. Gri kanatlı bir kelebek, gözleri kamaşmış, çevresinde dolanıyordu sarı ışığın. Hamağımdan fırladım ve odayı geçtim yalınayak; saklandığı köşeden bir gıdım temiz hava almak için çıkmış olabilecek bir akrebe basmamaya dikkat ederek. Küçük pencereye yanaştım ve içime çektim temiz kır havasını. Gecenin dişil, derin soluk alışı işitilebiliyordu. Odamın ortasına döndüm, su boşalttım testiden leğene ve ıslattım havlumu. Göğsümü ve bacaklarımı ovdum ıslak bezle, biraz kurulandım ve giysilerimin kıvrımlarına böceklerin saklanmadığından emin olunca, giyindim. Yeşil merdivenlerden koştum aşağıya. Pansiyonun kapısında ev sahibimle, tek-gözlü o ketum adamla çarpıştık. Hasır taburesinde oturuyordu, gözü yarı kapalı, sigara içerek. Boğuk bir sesle, sordu :

"Nereye gidiyorsun?"

"Yürüyüşe çıkıyorum. Hava çok sıcak."

"Hmm. Her yer kapalıdır şimdi. Ve bu sokaklarda lamba yok. İyisi mi otur oturduğun yerde."

Omuzlarımı silktim, "Hemen dönerim," diye mırıldandım ve karanlığa daldım. Önce hiçbir şey göremedim. Parke taşı sokakta el yordamıyla yolumu aradım. Bir sigara yaktım. Birdenbire, siyah bir bulutun ardından belirdi ay, yer yer aşınmış beyaz bir duvarı aydınlatarak. Durdum, böylesi bir beyazlıkla körleşerek. Rüzgâr ıslık çalıyordu inceden. Hurmaların kokusunu çektim içime. Yaprak ve böcek dolu gece, vızıldıyordu. Cırcırlar yüksek otlarda kurmuşlardı karargâhlarını. Başımı kaldırdım : Yukarıda yıldızlar da kurmuşlardı kamplarını. Evrenin sayısız imlerden oluşan bir dizge, devsel varlıklar arasında bir söyleşi olduğunu düşündüm. Edimlerim, cırcırın testeresi, yıldızın göz kırpışı, o söyleşiye saçılmış deyişlerden, duraksama ve heceden başka bir şey değildi. Yalnızca bir hecesi olabildiğim sözcük ne olabilirdi? Sözcüğü söyleyen kimdi? Kime söylenmekteydi? Sigaramı kaldırıma fırlattım. Düşerken, minik bir kuyruklu yıldız gibi kıvılcımlar çıkararak parlak bir eğri çizdi.

Uzun bir süre ağır ağır yürüdüm. Benimle o denli mutlulukla konuşan dudaklar arasında bulunduğum için güvenli ve özgür hissediyordum. Gözlerden bir bahçeydi gece. Sokağı geçerken, birisinin kapıyı açarak dışarı çıktığını gördüm. Arkama döndüm ama bir şey seçemedim. Telaşla yürüdüm. Birkaç dakika sonra sıcak taşlar üzerinde sürüklenen sandaletlerin kasvetli sesini duydum. Her adımda gölgenin bana yaklaştığını duyumsadığım halde, arkama bakmak istemedim. Koşmayı denedim. Yapamadım. Birdenbire kalakaldım orda. Kendimi savunmaya fırsat bulamadan, sırtımda bir bıçağın sivri ucunu duyumsadım, tatlı bir ses duydum :

"Kıpırdamayın bayım, yoksa saplarım."

Dönmeden sordum :

"Ne istiyorsun?"

"Gözlerinizi bayım," dedi yumuşak, neredeyse acılı ses.

"Gözlerimi mi? Gözlerimden ne istersin? Bak, biraz param var. Fazla değil ama yine de işe yarar. Beni bırakırsan her şeyimi veririm sana. Beni öldürme."

"Korkmayın bayım. Sizi öldürmeyeceğim. Yalnızca gözlerinizi istiyorum sizin."

"Ama neden gözlerimi istiyorsun?" diye sordum yine.

"Kız arkadaşımın böyle bir tutkusu var. Mavi gözlerden bir buket istiyor. Ve bu çevrede zor mavi göz bulmak."

"Gözlerim işine yaramaz. Kahverengi onlar, mavi değil."

"Beni aptal yerine koymayın bayım. Onların mavi olduğunu çok iyi biliyorum."

"İyi bir insanın gözlerini alma. Sana başka bir şey veririm."

"Bana masum numarası yapma," dedi sertçe, "yüzünü dön bana."

Döndüm. Kısa boylu ve çelimsizdi. Palmiye yaprağı sombrerosu yüzünün yarısını kapatmıştı. Sağ elinde ayışığında parlayan bir tarla maçeti tutuyordu.

"Bırak yüzünü göreyim."

Bir kibrit çakıp yüzüme doğru tuttum. Aydınlık gözlerimi kısmama neden oldu. Sert bir hareketle göz kapaklarımı açtı. Pek iyi göremedi. Parmak uçlarında yükselerek uzun uzun süzdü beni. Alev parmaklarımı yakıyordu. Kibriti düşürdüm. Bir an sessizlik oldu.

"İnandın mı şimdi mavi olmadıklarına?"

"Çok akıllısın değil mi?," diye yanıtladı. "Görelim bakalım. Yak bir tane daha." Bir kibrit daha çaktım ve gözlerime yanaştırdım. Yakama yapışarak emretti :

"Diz çök."

Diz çöktüm. Bir eliyle saçlarımdan kavrayarak başımı geriye doğru çekti. Meraklı ve gergin bir biçimde üzerime eğilirken, maçeti de gözkapaklarımı sıyırarak aşağıya kaydı. Gözlerimi kapattım.

"Açık tut onları," diye emretti. Gözlerimi açtım. Alev kirpiklerimi yalıyordu. Birden, bırakıverdi beni.

"Tamam, mavi değillermiş. Sen kazandın."

Yok oldu. Başım avuçlarımda, duvara yaslandım. Kendimi toparlamaya çalıştım. Sendeleyerek, düşe kalka, kasabanın boş sokaklarında bir saate yakın koştum. Plazaya geldiğimde pansiyon sahibini hâlâ kapının önünde oturur buldum. Tek söz etmeden içeri girdim. Ertesi sabah kasabayı terk ettim. ❁

İngilizceden çeviren : Ali Cengizkan
Kartal mı Güneş mi? (1949-1950) adlı kitaptan

KISA ÖYKÜYÜ TANIMLAMA ÜZERİNE : TÜR SORUNU

AUSTIN M. WRIGHT

Kısa öykü gibi terimlere bilinçli tanımlar getirmemiz gerekiyor, elimizde bu tür tanımlar olmazsa kafamızdaki gelişigüzel tanımlardan yola çıkarak yolumuzu bulmak zorunda kalırız. Bu gelişigüzel tanımlar yalnızca kendi aramızdaki iletişime engel olmakla kalmaz ayırdında olmadığımız birçok çelişkiyle dolu olabilir.

KISA öyküyü tanımlamakta yaşadığımız güçlüğün temelinde iki sorun yatıyor. Biri eleştirmenlerin önceden kısa öyküyü, kısa olan herhangi bir öyküden ayırma girişiminden kaynaklanan tarihsel bir sorun. Brander Matthews özellikle Poe'nun ünlü "birleşmiş etki" kavramı üzerindeki ısrarı üzerinde durur; bu ünlü pasaj kısalık dışında türden kopan ilk kavramsal parça haline dönüşen bir niteliği tanımlar, daha doğrusu öngörür. Matthews İngilizcede short (kısa) ve story (öykü) arasına kısa bir çizgi koyarak ayrımı daha da belirginleştirerek taslağı, natürmortu kapsam dışında bırakır.

Etkinin birliği kavramı bulanık bir kavram; bir ölçme aracı olarak kullanılması neredeyse olanaksız. Matthews'un kısa öyküde bir olay örgüsü olduğu konusundaki ısrarı, herkesin, özellikle de kısa öykü yazarının olay örgüsünden kurtulmaya çalıştığı yirminci yüzyılın ilk döneminde pek tutmadı.[1] Sözcükteki kısa çizgi tanımla birlikte yok oldu, ancak kısa öykü – her ne kadar ne olduğu konusunda uzlaşmaya varılmasa da, varlığını korudu. Kısa öykü eleştirisi alanında son zamanlarda görülen gelişmeye karşın günümüzde kısa öykünün yalnızca tanımını değil kapsamını, hangi yapıtların kısa öykü olup hangilerinin olmadığını da tartışıyoruz. Bu nedenle türün Boccaccio'ya, *Bin Bir Gece Masalları*'na, ve *Kutsal Kitap*'a kadar gittiğini tartışanlar ve türün Irving ya da Poe, ya da daha da dar bir kapsamda Çehov ya da Joyce ile başladığını söyleyenler arasında bir tartışma süregelmekte. Kimi kısa öykü ile çağcıl kısa öykü arasında ayrım olduğunu öne sürüyor; kimi de var olan tek kısa öykünün çağcıl olduğunu savlıyor.

Bir başka sorunsa kuramsal : tür kavramında bir anlam karmaşası söz konusu. Türü tanımlama girişimleri (sonnet gibi kesin ve geleneksel biçimler dışında) benzer engellerle karşı karşıya. Tanım ve gelenek arasındaki ilişki ile ilgili iki önemli soruya dikkat çekmek istiyorum. Kısa öyküyü tanımlama çabaları tavuk/yumurta sorusuna dönüştü. Karar vermek zorundayız : Sezisel olarak açık olan bir

Kısa öykü türünün başlatıcılarından olan Anton Çehov'un, erkek kardeşi Nikolas tarafından yapılan portresi; 1883.

kavramı üretmeye mi çalışıyoruz (bu açıkça anlaşılır olan bir olgunun sınırlarını çizmek için terimler bulmaya mı çalışıyoruz?), yoksa yeni bir kategori mi oluşturmaya çabalıyoruz? X'in kısa bir öykü olduğu Y'nin ise olmadığı konusundaki düşüncemizi mi daha akla yatkın kılmak istiyoruz, yoksa X ve Y'ye isim verebilmek için terimler mi yaratıyoruz? Başka bir soru, Boccaccio'nun yazdığı bir öyküyü kısa öykü kategorisine koymam kısa öyküyü tanımlamama öncülük mü eder, yoksa tanımı oluşturmama yardımcı mı olur?

Tzvetan Todorov'un kuramsal ve tarihsel türler arasında gözettiği ayrım (özellikle Friedman'ın tümevarımcı ve tümdengelimci türler arasındakiyle aynı) bu noktada önem kazanır.[2] Kuramsal bir tür tümdengelimle belirlenir; bir dizgeden türetilen özelliklerin uyumu tarafından oluşturulur. Tarihsel bir tür tümevarım yoluyla, yani, bir arada oluştuğu gözlenen var olan yapıtlar ya da özellikler bütününün gözlemlenmesiyle ortaya çıkarılır. *Kısa öyküyü* kısa olan öykü olarak tanımlamak kuramsal bir kategorinin belirlenmesidir (*öykünün* kendisinin nasıl tanımlandığı sorusu bir kenara bırakılır). Çağcıl kısa öykü, lirik kısa öykü, birleşmiş etkili öykü ve sadece kısa olanlardan ayrılan kısa öykünün birçok biçimi tarihsel türleri oluşturur. Bu tür kategorilerin belirlenmesi sanatın anlaşılması konusunda önemli bir katkıda bulunur; sadece tarihsel bir türün kuramsal bir türle karıştırılması ya da alt bir türün, türün bütününü temsil etmesi durumunda sorun yaratır.

Ancak daha da önemlisi tanımlanan türün yazınsal gelenek içindeki yapıtlarla bireysel olarak nasıl ilişki kurduğu sorusu. Bir türün, bir yapıtlar kategorisi olarak ya da bir özellikler bütünü olarak algılanması arasında fark vardır. Ben özellikler bütünü olarak algılanmasını yeğlerim. Tür, genelde sıradan yazma eyleminde olduğu gibi kategori olarak düşünüldüğünde bir mektup gözünden başka bir şey değildir, üstelik bu ya da şu yapıt bu tanıma, kategoriye girer mi gibi gereksiz soruların sorulmasına yol açar. Özellikle ara türden olan yapıtlar (son derece kısa öyküler ve yarı denemeler gibi) için olduğu kadar genelde yeni ve özgün olan yapıtlar için de rahatsız edici olan bu tür sorular tür bu biçimde algılanmasaydı ortaya çıkmazdı. "X bir kısa öykü mü?" sorusu her zaman bir parça gerçek dışı görünür. Bu yazınsal tür kavramının ününe leke çalma girişimi anlamına gelir çünkü yanıt eğer açık bir biçimde evet ya da hayır ise, soruyu sormanın bir anlamı kalmaz, ya da yanıt belirsizse, soru, yapıta gösterilen gerçek ilginin dağılmasına yol açar.

Ancak bir yazınsal tür belirli özelliklerin birikmesiyse, sınır çizgisi ve özgün yapıtlar daha kolay ve doğal biçimde ele alınabilir. Bir yapıtın kısa öykü kapsamında yer alma ya da almama biçimlerinden söz edebiliriz, bu ayrım da gerçekte bir yapıtın neyi gerçekleştirdiği ile ilgili ayrıntılı bir tanım yapabilmemizi sağlayacaktır. Yazınsal tür yapıtın "malzeme"sidir. A metninin kısa öykü tanımımızdaki bütün uzlaşımlara sahip olduğu, B metnininse bunlardan yalnızca birkaçını içinde barındırdığını söyleyebiliriz. Tanımladığımız biçimiyle türün geleneğine tam uyan öykülerle çeşitli yönleriyle bundan sapanlar arasında bir ayrım gözetebiliriz.

Elbette başka yararlar da söz konusu. Yazınsal türde duvarlardan oluşan kesin sınırlar yoksa alt-türler arasında daha rahat bir ayrım gözetebiliriz. Türleri ve

Kısa öykünün çağdaş ustaları sıralandığında, Jorge Luis Borges (1899-1986) hep ilk akla gelen adlardan olmuştur.

alt-türleri çoğaltıp bunu, içinde barındırdıkları belirli ayrıntılı tanımlanmış türlerin (uzlaşım öbeklerinin) etkisini saptayarak bireysel yapıtların tanımlarını zenginleştirmek için kullanabiliriz. Kullanılan eğretilemeler bile ("kutu" yerine "öbek" ve "malzeme") bir yapıtla ötekiler arasındaki bağlantıyı vurguluyor; tür ve türün yer aldığı daha büyük olan bağlam arasındaki ilişkiyi yansıtıyor. Bunlar da bir yapıtı okurken ya da incelerken aklımızda tutmamızda yararı olan konular. Ayrıca türle ilgili eleştiri tehlikesinden, yani, yapıtı sınıfını belirler belirlemez bir kenara bırakma eğiliminden korur bizi.

Bu tür bir tanım nasıl belirlenebilir? Deneyecek olsaydım kendi sürecim şöyle olurdu. Saygın eleştirmenler, okurlar ve her türden yazar tarafından kısa öykü

olarak adlandırılan türlerden oluşan en geniş kümeyi anımsayarak başlardım. Kendimi Irving ve Poe ile başlayan öykü türleriyle sınırlamaz, çağcıl kısa öykünün bir ya da daha fazla alt-türüyle karşılaşma olasılığını göz önünde tutardım. Bu nedenle başlangıçta yaptığım liste Boccaccio'ya, *Kutsal Kitap*'a ve *Bin Bir Gece Masalları*'na kadar uzanırdı; listem ayrıca Irving ve Poe, Maupassant ve Çehov, Joyce ve Anderson, Katherine Fullerton Gerould ve Wilbur Daniel Steele gibi yüzyıl başının unutulmuş öykücülerini de kapsardı. Joyce'a olduğu kadar O. Henry'ye, bazı eleştirmenlerin yoğunlaştırılmış romanlar olarak değerlendirdiklerinden reddettikleri (önsel tanımdan yola çıkan bir ölçüte dayanarak) James'in kısa masallarına ve çağdaşlardan da Jorge Luis Borges, Donald Barthelme ve Robert Coover'a listemde yer verirdim. Ayrıca listeye Anderson'ın düzyazı şiirleri ya da Faulkner'ın "Carcassonne"u gibi sınırda yer aldığı düşünülen yapıtların girmesine izin verir, ancak bunların yanına belki bir yıldız koyar ya da birçok eleştirmenin bunları geçiş türü olarak ele aldıklarını aklımdan çıkarmazdım.

Aslında bu türün bildiklerim kadar bilmem gereken, ama bilmediğim bütün yapıtlardan oluşması gerekirdi. İdeal olan toplu eleştirel bir girişimde bütün eleştirmenlerin bildiği bütün yapıtların kapsam içine alınması gerekirdi, bu da tanımlama sürecinin bütün alanı kapsaması demek. Elbette uygulamada o engin sınırlamalarımızla kenar çizgileri çizilebilir, bu nedenle de tanımlama süreci herkesin katıldığı toplu ve gelişen bir girişim olma özelliğini sürdürebilir. Uygulamada benim önerdiğim tür bir örnek oluşturabilir. Elimden geldiğince bütünü örnekleyici olmasına yönelik olarak seçtiğim, ancak her zaman değişime açık bir örnek.

Bu örnekle iki işlem yürütürdüm. Birincisi geçiş türleri de dahil söz konusu bütün yapıtlara uygulanabilecek özellikleri belirlemeye çalışırdım. Bu da dış sınırları çizmemde yardımcı olacak kısa öyküyü kısa öykü olarak değerlendirmemi sağlamaya yetecek kadar ölçüt verirdi. Bu ilk aşamanın, bir yapıtı alandan kesin bir biçimde çıkarma gücüne sahip olduğu için birleştirici olmaktan çok sınıflandırıcı özelliği var. Ancak bu da, eleştirmenlerin kısa öykü olarak adlandırdıkları ya da adlandırmadıkları deneyimimize dayandığından tümevarımcı özellik taşıyor (eleştirmenler sorumluluklarını bilerek "Karanlığın Yüreği"ni ["Heart of Darkness"] kısa öykü olarak niteliyorlar, ancak kısa öykü olarak adlandırılan yapıtlar arasında bu yapıttan daha uzununu bilmiyorum). İlk aşama olarak türsel özellikler bütününde, bazılarının genelde önemli ve yadsınamaz olduğunu gösterir.

İkinci aşama daha önemlidir. Bu aşamada tümevarımcı bir yaklaşımla tutarlı, olabildiğince dizgeli bir biçimde gelenek kapsamında genelde geçerli olan uzlaşımları saptamaya çalışırdım. Bütün yapıtlarda bütün özellikleri saptama umuduyla yola çıkmazdım, ama yinelenme eğiliminde olanları, bize kısa öykü olduğu söylenen şeyi okumaya başladığımızda karşılaşmayı umduğumuz şeyleri ararım.

Böylesi bir tanımda en işlemsel sözcük "eğilim" olabilir : kısa öykü bir şeyler olma ya da yapma "eğilim"indedir. Bu tür bir tanımda çeşitli özellikler göze çarpar. Bir öykü bir başkasıyla karşılaştırıldığında bu özelliklerden daha çoğunu içinde barındırıyor olabilir ya da farklı gelenekten gelen iki öykünün ortak nok-

taları göreceli olarak az olabilir. Bir alt-tür bir bütün olarak kısa öykünün kimi özelliklerinden ve kimi kendine özgü özelliklerden oluşan daha belirli bir öbek oluştururdu.

Bu esnek bir tanımlama biçimi. Bu tanım başka türlerin tanımlarıyla birleştirildiğinde melez ilişkilerin ve kısa öyküyle başka türler arasındaki benzerlik noktalarının daha rahat tartışılmasını sağlar. Bazı öykü gruplarının – kesişen ve birleşen sonsuz sayıda alt-türlerin özelliklerini tanımamıza yardımcı olabilir. Yalnızca yeni eleştirel yaklaşımları alana getirmek değil, gerçek değişimler getirmek amacıyla tanımları gözden geçirmek, genişletmek ve geliştirmek daha kolay olurdu. Dikkatli ve özenli bir biçimde geliştirilirse kısa öykünün merkezi ve tanı koyan özelliklerini bulmaya çalışan geçmişteki ve günümüz eleştirmenlerinin yaptığı en tutarlı gözlemlerin de değerlendirmeye katılmasını sağlayabilir.

Burada kendi önerimi getirme girişiminde bulunacak değilim. Ancak kabaca ana hatlarını çizebilirim. Dış çizgi olarak (yukarıda tartışılan ilk aşama), belki de Friedman'ın "düzyazı olarak yazılan kısa kurmaca niteliğinde anlatı" olarak verdiği kısa öykü tanımındakinden daha belirgin özellikler bulamayacağız. Bu tanımı burada, "Karanlığın Yüreği"nden uzun olmayan, kurmaca bir dünyayla uğraşan düzyazı bir anlatı olarak yeniden vermek istiyorum. Bu yüzeysel yaklaşımda anlatı (drama değil), kurmaca dünya (tarihsel ya da olgusal gerçeğe karşı iddia taşımayan) ve maksimum uzunluk kesinlikle kısıtlayıcı görünüyor, öyle ki göz ardı edilmesi durumunda yapıt tamamen türden dışlanabilir. Uzunluk konusunda bir alt sınır çizmiyorum çünkü çok kısa parçalar bile çoğu zaman kısa öykü olarak değerlendirilmiştir ve bu da belirgin bir alt sınırın kesinlikten çok bir eğilimi yansıttığını göstermek açısından yeterlidir. "Karanlığın Yüreği"nin üst sınır açısından uzunluğu karmaşık gibi görünebilir : "Belirli bir uzunluktan daha uzun olmayan" demek isterdim, ama "belirli" olan nedir? Üst sınır da belki bir kesinlik taşımaktan çok bir eğilimi vurgulamalı; ancak o zaman uzunluk ölçütünü büsbütün elimizden kaçırmış oluruz. O zaman, kısa öykünün öteki bütün özelliklerine uygun bir yapıt bulduğumuzda, *Savaş ve Barış* uzunluğunda (ya da, bu size gülünç geldiyse, *Ses ve Öfke*) bir öyküyü kapsam dışında tutmak için hiçbir ölçüt kalmaz elimizde. "Karanlığın Yüreği", kısa öykü olarak adlandırıldığına tanık olduğum bütün yapıtların üst sınırına çok yaklaşıyor ve maksimum uzunluk açısından daha iyi bir ölçü bulunana dek işimize yarayabilir.

Türün ana ve genel özelliklerinin bir bütün olarak düzenli, tümevarımcı bir biçimde ele alınmasına gelince (yukarıda sözü edilen ikinci aşama), açıkça söylemek gerekirse burada bunu denemeye girişmek istemem. Toplu bir girişim olduğu için seçmeci olmak zorunda çünkü her eleştirmenin alanı ve yöntemler farklı ayrımlara, farklı isimlere, farklı vurgulara götürüyor bizi. Eleştirel dil farklı olduğu sürece bu konuda tek bir çözüm olması söz konusu değil. Kendi bildiklerime dayanan, yararlı bulduğum eleştirel ayrımlardan oluşan ancak alanın dizgeli bir araştırma ile sınanmayan kendi tür anlayışım aşağıdaki eğilimleri de kapsar : 1) Kısa öykü beş yüz sözcük ile Joyce'un "The Dead" adlı öyküsünün uzunluğu arasında olma eğilimindedir (burada normal üst sınır ile kesin üst sınır arasında bir ayrım vardır : "Karanlığın Yüreği" bir istisnadır). 2) Kısa öykü kurmaca dünyasında kahramanlarla ve eylemlerle ilgilenir, (bu benim kurmaca

Kısa öykünün öteki bütün özelliklerine uygun bir yapıt bulduğumuzda, Savaş ve Barış uzunluğunda (ya da, bu size gülünç geldiyse, Ses ve Öfke) bir öyküyü kapsam dışında tutmak için hiçbir ölçüt kalmaz elimizde. "Karanlığın Yüreği", kısa öykü olarak adlandırıldığına tanık olduğum bütün yapıtların üst sınırına çok yaklaşıyor ve maksimum uzunluk açısından daha iyi bir ölçü bulunana dek işimize yarayabilir.

dünyanın dış sınırlarını çizmemden daha belirgindir). 3) Bu eylem dışsal olarak oldukça basit olma eğilimindedir, gelişmiş birkaç kısa bölüm ve alt-olay örgüsü ya da ikincil eylem örneği izlemez. Bu çok mu belirsiz? Yanlış bir kesinlik duygusu uyandıran o çok bilinen "tek eylem"den kaçınmaya çalışıyorum. "Dışsal olarak basit" kavramı göreceli bir kavram, burada eylemin eklemlenmesine yönelik kullanılıyor; James'in "The Real Thing" ile "The Spoils of Poynton"un eklemliliğini karşılaştırmak burada anlatmaya çalıştığım şeyi gösteriyor. Açıkçası gevşek bir ayrım bu, ama eğer bir eklemleme, olay örgüsünün yapısına yeni ve önemli durumlar katan tam gelişmiş, birbirinden ayrı kısa bölümler arasındaki bağlantıysa (ya da boşluksa) herhangi bir romanın "The Real Thing" gibi oldukça karmaşık bir kısa öyküden bile daha çok ekleme sahip olduğu söylenebilir. İç karmaşıklığı kapsam dışında bırakmamak için bu basit kullanıma "dış" basitlik diyorum; bu da incelik anlamına geliyor. İncelik de çağcıl kısa öykünün en önemli eğilimlerinden biri.

Başka özellikler ararken kısa öykü demek istediğim şeyle öteki kısa düzyazı anlatı biçimleri arasında şu ana kadar kaçınılan bir ayrım gözetmeye başladığımın ayrımına vardım. Geleneğin "merkez"indeki yapıtlar (bu yapıtların konumu evrensel olarak kısa öykü adıyla onaylanmış) ile daha önce söz ettiğim tartışmalı örnekler arasında ayrımlar ortaya çıkıyor. Buna uygun olarak, artık seçkin ama daha az sınırlayıcı özelliklere gönderme yaparak, 4) bu anlamda kısa öykü öteki kısa düzyazı anlatı biçimlerinden daha güçlü bir biçimde bütünleşmiş olma eğilimindedir. Buradaki *bütünleşmiş* göreceli bir terimdir; parçaların çoğul ve tutumlu biçimde işlev görme eğiliminde olduklarını ve israfın ve anlam karmaşasının en aza indirgendiğini söylemek istiyorum. Eğer bütünlük kavramına karşı çıkıyorsa, bu nitelik yoğunluk olarak adlandırılabilir. Bu özellik günümüzde kapalılığa gösterilen büyük ilgiye yansımıştır. Bizim tanımımız da John Gerlach'ın önerdiği kapalılığın çeşitli yöntemlerine eklenebilir. Bu tanım Susan Lohafer'dan da alınmış olabilir ve kısa öyküdeki tümcelerin etkisiyle bu yoğunluğun başka özelliklerini taşıyabilirdi.[3] Yoğunluk 5) kısa öyküde küçük çapta olay örgüsü, keşif ile ilgili olay örgüsü, durağan ve kapalı olay örgüleri, Joyceumsu anıklıklar ve benzerlerinde ve 6) özellikle çağcıl öykülerde önemli şeyleri çıkarsamaya bırakma eğiliminde de görülür. Yoğunluk kısa öyküyle lirik arasında eleştirmenlerin saptadığı bağlantıda ve eğretileme ile sembolizm üzerindeki vurguda da açıkça görülür.

Belki de kısa öykünün tanımı özellikle anlatısal olmaktan çok anlatma biçimiyle (kendi anlatı ilkeleri ya da bakış açısı) yakından ilgilidir ve çoğu şeyi çıkarsamaya bırakır : Hemingway'in "The Killers" ve "Hills Like White Elephants" adlı öyküleri sınırı olabildiğince dramaya kadar taşıyor. Kısa öyküler birinci kişi ya da gerçekten her şeyi bilen kişi tarafından anlatılabilir; iç ya da dışsal olabilir; sahnelere ayrılabilir ya da bütünüyle monolog biçiminde olabilir. Genel bir tanımın bir konu türü (ne yalnızlık ne iç dünyası ne gerçekçilik ne de gizem) belirleyebileceğine ya da belirli bir etki uyandırabileceğine inanmıyorum. Ancak konu, etki, teknik ve öteki gözlemlenebilir özelliklerle verilen tanımlar dahil, daha ayrıntılı belirlenmiş tanımlar, eleştirmenin ayrım getirmek istediği sayıda alt-tür biçiminde kolaylıkla geliştirilebilir.

Kısa öykü gibi terimlere bilinçli tanımlar getirmemiz gerekiyor, elimizde bu tür tanımlar olmazsa kafamızdaki gelişigüzel tanımlardan yola çıkarak yolumuzu bulmak zorunda kalırız. Bu gelişigüzel tanımlar yalnızca kendi aramızdaki iletişime engel olmakla kalmaz, ayırdında olmadığımız birçok çelişkiyle dolu olabilir. Elbette herkese, biçimcilere, yapısalcılara, yapısalcılık sonrası taraftarlarına, feministlere, bireycilere ve çeşitli eleştiri gruplarına doyurucu bir tanım sunmak olanaksız. Ancak kimi tanımlar ötekilerle karşılaştırıldığında kapsam açısından daha yararlı. Yapıtların kategorisi olarak türün tanımı deli gömleği ya da hapishane duvarı işlevi görür. Bu, tanımı üreten anlayışın ötesinde, türün anlaşılma düzeyinin genişletilmesi açısından pek yönlendirici değil. Öteki tanımlarla bağlantı kurma konusunda esnek değil eleştirel değişimi de engelleyici. Ancak türün, uzlaşımların bütünü olarak tanımı, yalnızca eleştirmenler arasındaki söylemi değil, bu sanatın düzenli ve sürekli bir biçimde anlaşılmasını da kolaylaştırabilir.

Öteki kuramcılar sonal bir tanım üzerinde uzlaşmayacaktır. Ancak belirli soruların aramızdaki farkları açığa çıkaracağı üzerinde aynı kanıdayız. "Tür"ün anlamı bu sorulardan biri olabilir. ▣

İngilizceden çeviren : Taner Karakoç

[1]Brander Matthews, *The Philosophy of the Short-Story* (New York, 1901) 35, 32.

[2]Tzvetan Todorov, *The Fantastic : A Structural Approach to a Literary Genre,* çeviren : Richard Howard (Ithaca, 1975).

[3]John Gerlach, *Toward the End : Closure and Structure in the American Short Story* (University, Ala., 1985); Susan Lohater, *Coming to Terms with the Short Story* (1983; yeniden basım Baton Rouge, 1985).

Bu yazı Susan Lohafer ve Jo Ellyn Clarey'in yayına hazırladığı *Short Story Theory at a Crossroads* [Louisiana State University, Baton Rouge & London, 1989] başlıklı kitaptan alındı.

DEMİR ÖZLÜ

Lena Persson'la Konuşamamak

LENA Persson, parkın ötesindeki köşeye düşen postanede çalışan bir kızdı. Yıllarca önce bu mahalleye taşınınca tanıdım onu.

Çoğu günler postahanedeki gişelerden birinde o oluyordu. Sıra numaramın garip bir çekimin izine takılmış gibi, sık sık, ona düştüğünü hatırlıyorum. Dört yol ağzındaki bu yayvan binaya, posta ya da para alıp verme işleri için gitmek, bu yüzden, bir zevkti benim için. Sadece Lena Persson'un cana yakın kişiliği için değil, posta işleri için oraya gidince insan, başka ülkelere yapılabilecek yolculuklardan bir esinti duyuyor gibi oluyordu sanki. Ama onun iç açıcı güzelliği!.. Başka bir şeydi bu da.

Lena Persson uzun boylu bir kızdı. Kısa, düz saçları vardı. Yüzü de uzuncaydı. Gözleri donuk ya da anlamdan uzak değildi. Baygın da değildi. (Zaten bu iklimde baygın göz pek yoktu.) Asıl güzel yanı tavrıydı. Gülümsüyor, uzun, ince kollarıyla, ince bilekleriyle işini yaparken bütün bütüne dostca davranıyordu. Ne yorgunluk, ne de bir art niyet, ne de herhangi bir karmaşa belirtisi. İçinin güzelliği dışa vuran bir kızdı o.

Numaramı alıp beklemeye başlıyordum; bir yandan da, sıramın Lena Persson'un bulunduğu gişeye düşmesi olasılığından biraz da utanarak. Ama sıradakilerin işleri bitiyor, her zaman olmasa da çoğu defa sıram Lena Persson'a düşüyordu. Onun bana tertemiz görünen güzelliğini içimde duyduğum için – nasıl adlandıracağımı bilmiyordum bu duyguyu – utangaçlık sarıp sarmalıyordu beni. Ama Lena Persson ben gişenin önüne geldiğimde utangaçlık içinde değildi. Tersine bir tavrı da yoktu. Zaten işini yaparken, bütün burada çalışan insanlar gibi çok olağan davranıyordu. Biraz – belli belirsiz, yarım diyebileceğim – bir sıcaklık gösteriyordu bana. Nasıl yorumlayacağımı, nereden geldiğini bilmediğim bir sempati. Mektuplarla alışverişim çok olduğu için, postaneye sık sık gelmemden ötürü müydü bu tutumu; yoksa biraz da çekingence davranmamdan ötürü mü? Yoksa bu tamı tamına yorumlayabilmemi güçleştiren, eksik kalan yakınlık görünüşü, gerçekten bana, kişiliğime miydi? Karar veremiyordum. Bir duygu akışımı vardı aramızda. Bu yarım yamalak duygu akışımı, kim bilir, belki, benim onu çok güzel bulduğumu sezmesinden geliyordu. Belki beni, yıllardır göre göre bir arkadaş olarak bellemişti. Nasıl yorumlayacağımı bilmiyordum. Ben onu çok güzel, âdeta el değmedik bir güzellik içinde buluyordum. Cinsel bir kışkırmayla değil, içte duyulan sıcak bir sevgiyle bakıyordum ona. O da bana içten davranıyordu.

Hepsi buydu işte. Bana, biraz olsa da bir yakınlık duyuyor muydu? İşte bunu olumlamak çok zordu elbette. Çok genç yaşlarda değildim ki, küçük girişimlerle bu düğümü çözümleyeyim. Ama doğrusu, çabuk çözülen düğümlerden de – geçmiş yıllarda bıraktığım – ne hayır gelmişti sanki. Hızla olağanlığa, kimi de bayağılaşmaya dönüşmemiş miydi bir yığın "sempati". Hayır, Lena Persson dünyanın en temiz yüreklerinden birine sahipti. Bunu sezîyordum. Bu yüzden ona dokunmam zordu.

Lena Persson, postanenin iç bölümleri yenilenmeden, bu yayvan bina sarıya boyanmadan önce orada, gişelerde yıllarca çalıştı. Aramızdaki bu sıcaklık da oraya uzandığım vakitlerde, yıllarca sürdü. Arada bir ona "nasılsın?" dediğimi, bazen de onun benim hatırımı sorduğunu hatırlıyorum. Ama daha öteye gitmedi bu konuşmalar. 'Bu konuda ikircikliydim' demem de durumumu anlatabilmeme yetmez. 'İkircikli' ya da 'kararsız' olmaktan çok ötedeydi ruhsal konumum. Derin bir parçalanma içindeydim. Önlenebilmesi çok güç bir parçalanma. Onunla karşılaşmalarımdan sonra içimde açılan boşluğu hiçbir şey dolduramazdı.

O dönemde Lena Persson'a, bir defa, kentin ortasına doğru dikine inen bir caddedeki küçük postanede rastladım. Gene sıra numaram ona düşmüştü.

"Buraya mı geldin Lena?"

"Hayır bugünlük."

"Gene bizim postaneye dönecek misin?"

"Evet."

Bir defasında da, gene mahallenin alt yanına, kanalın ötesine düşen, hafif meyilli bir yolla ulaşılan köprüden geçilerek varılan, tenha, ama Emniyet Müdürlüğü ile mahkemelerin bulunduğu binaların orada, kaldırımda rastladım ona. Üç dört kız arkadaşıyla birlikteydi. Arkadaşça selamlaştık. Daha önce de, bir arkadaşın adına gelen, taşıyamayacağımız kadar çok kitabı götürmemiz için postanenin vagonlarından birini vermişti bize.

"Hemen getireceksiniz, değil mi?"

"Tabii, tabii."

Gerçekten böyle bir uygulama yapılabilir miydi? Bilmiyorum. Bunu arkadaşça duygularına vermiştim. Çünkü kuraldışı davranışlarla hemen hemen hiç karşılaşmazdınız bu ülkede. Kitapları boşaltınca, arabayı hemen geri götürdük doğal olarak.

Bütün bunlar yıllar önceydi. Sonra Lena Persson postanede görünmez oldu. Postane, tahta iskelelerle sarılarak restorasyona alındı. Bu yenileme çalışmaları da çok uzun sürdü; belki bir yıldan da çok. Sonra postane yeniden açıldığında, içeride yeni bir düzenleme vardı. Gişelerin yeri değiştirilmişti. Bankoda çalışanları için odalara benzer bazı bölümler yapılmıştı. Bence hiç önemli değişiklikler değillerdi. Ama Lena Persson artık yoktu. Belli bir süre çalışanların, yeniden okumak ya da üniversiteye devam etmek için izin alma hakları olduğunu bildiğimden, Lena Persson'un böyle bir yerde olduğunu düşünüyordum. Yoksa evlenmiş çocuk sahibi mi olmuştu.

Arada bir, onunla ilgili olarak günceme yazmış olduğum birkaç satırı okuyordum. Üç ay için Berlin'e gitmemden bir gün önceydi aldığım not.

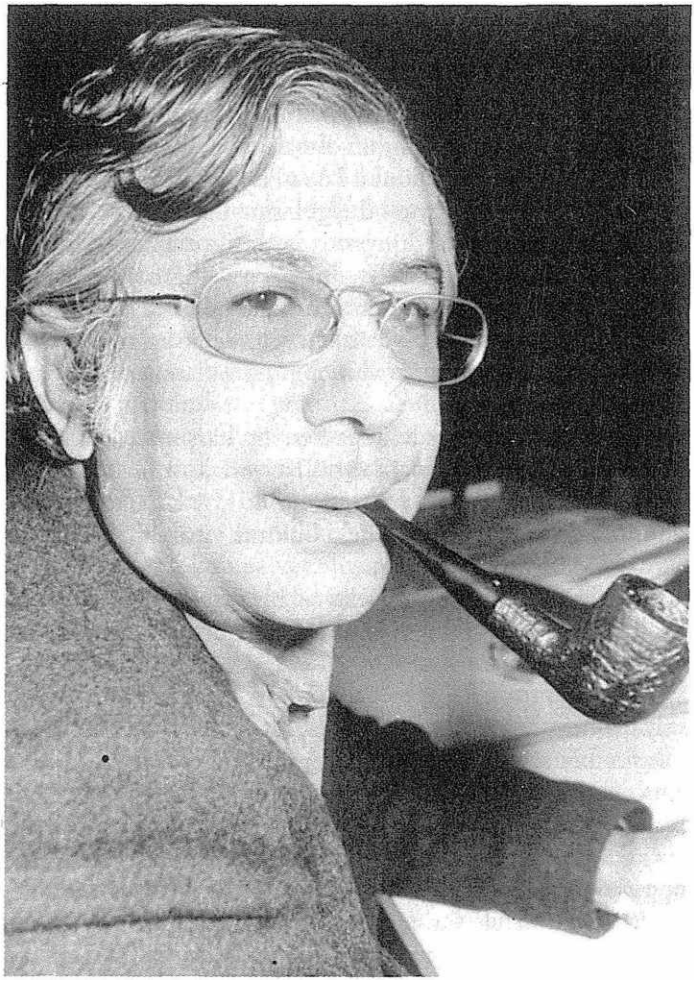

Fotoğraf: Tayfun Demir

28 Şubat 198.

"Stockholm'dan ayrılma günü gelince Berlin'e giderek, üç ay orada kalacağımı aylardır bilmeme, bu Berlin seyahatini beklememe karşın içime çöken hüzne şaşmadım değil. Ne çok uzun, ne de çok kısa bir ayrılıktı bu. Ama birdenbire, burada – o kadar kendimi yaşamına katmayarak dolaştığım kentte – beni bağlayan birşeyler olduğunu fark etmek, birkaç gündür süren, dün de bugün de değişmeyen, yağmurlu, gri havayla birleşince, gerçekten küçük bir hüzne dönüştü... Stockholm'da, son günlerde seni oraya bağlayan bağlar arasında postanede çalışan kızın da varolduğunu bu ayrılık saatinde duyuvermek, ne kadar da şaşırtıcı. Bunun böyle olduğunu bilseydin, çoktan arkadaş olurdun onunla. Sadece boyundan bosundan, kısa saçlarının kesim biçiminden, yüzünün güzelliğinden gelen bir sıcaklık değil onunkisi; sadece sana eski bir arkadaşınmış gibi davranmasından da değil. Müthiş bir iyilik var içinde bu kızın, gündelik hayatı aşan, sonsuza uzanan varoluşsal bir iyilik."

Üç ay sonra Stockholm'a döndüğüm ilk günde de şunları yazmışım :

31 Mayıs 198.

"Yağmurlu, soğuk bir Stockholm.

"İstanbul'dan bazı kitaplar gelmiş. Postaneye onları almaya gittiğimde, bana kitapları veren, buradan ayrılmadan önce karşılaştığım o kızdı gene. O içinin güzelliği dışına vuran, uzun boylu, güzel genç kız : Lena. 902 no.lu sıra bekleme

kartım vardı. Işıklı levhada, sıra 902'ye gelince de, bu numaranın işine bakmak ona düşüyordu."

Bir iki yıl böyle geçti. Lena Persson yoktu. Söylenmemiş bir şeyin yükünden mi kurtulmuştum? Sanmıyorum. Lena Persson'un olmasını – bana verdiği ölçülü mahcubiyet duygularına karşın yeğlerdim. Çünkü Lena Persson'un varlığı, sadece birkaç dakika için de olsa, başka bir dünyaya – duyguların yükseldiği yarı-düşsel bir dünyaya – sürüklüyordu beni. Orada dünyamızda gittikçe azalan bir şeyle karşılaşmış gibi oluyordum. Onun gişesinden ayrılıp kapıya doğru yürüyüp dışarıya çıkarken içimde duyduğum parçalanmanın üzüntüsü ne türlü bir acı verse de? Dört yol ağzının trafik ışıklarına doğru yürürken, gündelik yaşamın boşluğuna doğru yürüdüğümü, orada hiçbir şey, ama hiçbir şey bulamayacağımı bilsem de.

Sonra bir gün, beklenmedik bir zamanda Lena Persson karşıma çıktı. Postanenin içindeydi. Banka bölümünde çalışanlara özgü lâcivert kostüm vardı üzerinde. Ceketle pantolon. Boyu uzun olduğu için, gene, düz ayakkabılar giymişti. Banka bölümünün kapısından çıkmış, biraz ötedeki bölüme yürüyordu.

"Hoş geldin Lena!"

Duraklamaksızın söyledim bunu ve onun, belki hiçbir postane eski devamlısından duymadığı bu sözü duymaktan çok mutlu olduğunu gördüm. Alçak sesle :

"Beni tanıdın," dedi.

"Elbette."

Kumral saçlarını siyaha boyamıştı. Belki eski genç kız değildi artık, ama pek değişmiş de değildi. Başka bir şey söylemedim. İstersem, nasıl olsa söylerdim. Yıllarca görmüştüm onu. Gene görecektim. Buradaydı. Burada çalışıyordu işte.

Lena Persson'la birkaç adım – belki daha fazla adımlar – atan bir konuşmaya girişmememin, onunla arkadaş ya da sevgili olmamamın, bu konuda duyduğum deyimlendirilmesi güç tutukluğumun nedenlerini biliyordum. Yıllarca postaneden çıktığımda, bu kentteki gündelik yaşamın boşluğuna doğru adım atarken düşündüğüm imgeler olarak gözümün önüne getirdiğim, âdeta yaşadığım nedenler... Bunlar olumsuz da olsalar ona duyduğum sıcaklık kadar güçlü şeylerdi. Duygusal değildiler, ama mantıksaldılar. Yaşamımla birleşmiş şeylerdi.

Hiçbir insanın bir mükemmellik örneği olmadığını biliyordum. Kendimin de. Lena Persson gibi içinin güzelliği dışa vuran bir kıza ne verebilirdim ki? Mutluluk ya da ne bileyim onun yaşamına sokabileceğim sevinçler olarak... ne? Lena Persson'u, öğle yemeğine, karşı köşedeki bar-lokanta Tennstopet'e çağırsam, mutlaka sevinecekti. Onu iş yerinden alıp da bir lokantaya götüren bir erkeğe rastlamamıştım. Zaten, küçük ölçüde de olsa, cömert insan yok gibiydi burada. Ya da buranın havasına uygun olarak davransam da, onu biraz ötede yeni açılan Slav kahvesine kahve içmeye çağırsam. Ama sonra? Lena Persson evli değilse, birisiyle de oturmuyorsa, ailesinin yanında ya da yalnız yaşıyorsa, aramızdaki farklılıklara karşın benimle arkadaş olabilecekse – benim duyduğum sıcaklığın gelişme yönü başka ne olabilirdi ki? – ben ne verebilirdim ki ona? Burada kadınları – daha çok – alçakgönüllü bir istek yönlendiriyor : beraber oturmak, birlikte yaşamak isteği. Uzun yıllardır birlikte yaşadığım kadına, mutluluk adına,

ne verebilmiştim ki, bu güzel ve iyi insana – Lena Persson'a – bir şeyler verebileceğimi düşünebileyim. Lena Persson'un yaşamını merak ediyordum. Ama gene düşünüyordum ki, onun yaşamını biraz öğrenince, daha çok sıcaklık duyacaktım ona. Ona duyduğum sıcaklık, yıllardır kaldığı bu sallantılı durumundan çıkıp da, gerçek bir dosta duyulan bir duygu derinleşmesi haline dönüşürse – dostlukla sevgi birbirine o kadar yakındı ki – ne yapabilecektim? Ona duyduğum yakınlığın, kuşkusuz beni bu gündelik hayatın anlamsızlığından çekip çıkaracağını biliyordum, ama onca azdı ki ona verebileceğim şeyler! Sinemaların gece seansları, "*soirée*"ler, birlikte yenilen yemekler, kahve ziyaretleri, dış ülkelere yapılan kısa yolculuklar, hatta bir evde birlikte oturmak... hiçbiri, hiçbiri, ne yeni bir şeydi bunlar, ne de beni ona mutluluk – mutluluklar – verebileceğime inandırabiliyordu. Buradaki yaşamın, eninde sonunda, bir eve tıkılarak, günlerini geçirmek – doğayı, mevsimleri seyretmek, uzun kış mevsiminin geçmesini beklemek, aylarca beklemek – olduğunu bilmiyor muydum?

Postaneyi terkedince dörtyol ağzına çıkılıyordu. Karşı köşede eski barıyla Tennstopet vardı. Düzayak bar bölümü barın geleneğini belirten yazılarla, afişlerle süslüydü. Yarı karanlıkta seçilen barın arkasında, yukarı bölümlerde gerçekten de pek çok kupa yer alıyordu. Eski sporcuların barıydı sanki. Dörtyol ağzındaki ışıkları geçip de, Tennstopet'in lokanta bölümünün önüne düşen kaldırımda, içimde taş gibi oturmuş bir boşluk, yürüyordum. Elbette postanede Lena Persson'a rastlayıp da, onu hafifce selamlayıp, konuşamadığım günler... Ona rastlamadığım, banka bölümünün aralık kapısından onu görmediğim günler daha kolaydı. O zaman hafif bir sarsıntı duyuyordum. Bu sarsıntı, ilk gençlik yıllarında zaman zaman duyduğum, nesnesi belirsiz hüzne benziyordu. (Daha o zamandan belli değil midir, bir yaşamın nereye doğru gideceği?) Ama onu görüp de konuşmadığım, konuşmanın gereksizliğini yeniden algıladığım günlerde duyduğum, acıya benzer bir boşluktu.

Bu kaldırımda ağaçlar da vardı. Yaz mevsiminde bile yapraklarının kokusu iyice duyulmayan ıhlamurlar. Sonra bir İtalyan kadının işlettiği oldukça büyük bir çiçekçi dükkânının önünden geçiliyordu. Hava iyiyse, o birtakım çiçeklerini kaldırımın üzerine çıkarmış olurdu. Çiçekçi dükkânından sonra da, Slavların işlettiği kahve geliyordu. Oga kahvesi. Kilisenin parmaklıkları boyunca yürüyüp de, hava yürüyüşe elverişli değilse, 46 no.lu otobüse binerek, kentin en canlı bölümüne, Stureplan'a gidiyordum. Orada, son yıllarda düzenlenmiş Galeri'nin arka tarafında, dükkânlarla bezeli geçitlerin arkadaki sokakla birleştiği yerde Tures kahvesi vardı. Çoğunlukla kahvaltı ile öğle yemeği arasında içtiğim '*saat 11 kahvesi*'ni orada içiyordum. Yalnız oluyordum. Tures kahvesinin yüksek bir sandalyeyle ulaşılan barından, avlu üzerine yerleştirilmiş masalarda oturanlara, kalın camlar ardındaki sokaktan geçen, kentin bu lüks kesimindeki insanlara bakıyordum. Kendi yaşamımı düşünüyordum. Sadece onu da değil : Dünyayı da. Yaşamı ve ölümü de.

HULKİ AKTUNÇ

Hayali Fener

"*Alınlık*"

Birazdan okuyacakların, yaşamakla, şöyle böyle yaşamakla ilgili birtakım yakıştırmaların sonuçları sayılabilir.

Karamsarlıktan iyimserliğe koşuşturup duran birisinin yaşadığı gerçeklik, kendisi için vardığı karanlık ya da aydınlık sonuçlar seni ne denli ilgilendirecek, bilmiyorum. Ama, ahh, bunları paylaşma isteği yok mu! Yaralayan da odur, sevecenlikle onaran da o...

Her şeyi var eden de o, yok eden de.

Başlayıp başlayıp bitiriyorumdur, bitiriyorsundur seni beni, sevgili.

"*Esas Oğlan*"

(I)
Hayalim yan odada oturuyordu.

Kimi çırılçıplak, kimi giyinik.

(II)
Son günlerde daha çok uzaklaşıyor benden.

Eskiden hiç ayrılmazdık. İyi de, hiç gitmesin mi? Engellemeye kalksam, iyice kopacaktı; belki bir daha göremeyecektim onu. Nasıl oldu da sıyrılıp çıkıvermişti içimden, ne zaman? Anımsayamıyorum. Anımsamak istemiyor da olabilirim. Sıcaktan kuruyordu ellerim, benzim uçup uçup gidiyordu kendisinden. Nasıl gitti benden o? Bir merakın başlarda eğlenceli sonra da tehlikeli bir serüvene dönüşmesi mi? Hepsi mi? Bir salıncaktaydım açıkçası, yukarıdayken aşağıdayım, aşağıdayken yukarıda. İkisi de mi?

Bu soruları Hayalimle paylaşabilmek istiyordum hep. Yıllardır başaramıyordum.

Gözlerimi, kulaklarımı, dilimi, ellerimi, her şeyimi toparlayıp gittim yan odaya.

Yan odaya gittim. Kapıyı tıklattım. İniltiye benzer bir ses geldi içeriden. Girdim. Gülümsemeye çalışarak baktı bana. Yine de sıkkındı canı; alnım kırışıyordu.

Cumbacıkta cansız gibi yatıyordu o.

(III)

Güneş de bulutlar da ne yapacağını bilmiyor.

Öyle bir güz günü işte. Bunaltıcı yarıkaranlık birden yok oluyor, sarı ve çok parlak ışıklar birdenbire doluyor odaya. Denizin çırpıntısı, tavana küçük, oynak noktacıklarla, parlayıp duran beneklerle yansıyor. Başımı eğiyorum. Yerdeki eski halıda çocukluğumun kuşlarını, marallarını, avcılarını, zagarlarını onların, yine aradım bir süre. Avcılar halının dışında bir yerlere gizlenirdi çoğunlukla, pusuda beklerlerdi köpekleriyle birlikte.

Söze nasıl gireceğimi bir kez daha düşündüm. Anlayışlı anlayışlı süzüyordu beni. Durumumu olağan sayıyordu. Söz değildim, o idim.

Eğlendirici yanı ile işkenceci yanını pek de ısrarla birleştirip duruyordu : İstediği her bir örgenini anında çıkarabiliyordu, gövdesinin her yanını değiştirebiliyordu isterse... Dinlemek istemiyor mu seni, kulaklarını yok ediyor sözgelimi. Görmek istemiyor mu, tık, yok ediyor gözlerini. Sarılmak istemiyorsa gövdene, kollarını; öpüşmek istemiyorsa dudaklarınla, dudaklarını; ısırmak istemiyorsa omzunu, dişlerini filan; sevişmek istemiyorsa oralarını da buralarını da... Yok oluyor, yok ediyordu.

Sevişmek istiyorsa ama, yüzde yüz ben oluyordu, o.

(IV)

Neyi anlatacağımı gene biliyorum, nedenini de biliyordum; peki nasıl anlatacağım, başımın belası! bunu Hayalime mi sorayım!? Beynini çıkarıp atıyordu önüme o zaman.

Elimi tokalaşmak isteğiyle uzattım. Gülümseyişi sürüyordu. Eli hani 40 de-

rece derler ya, öyle yanıyordu. Ateşti, ateş.

"Buraya niçin geldiğin belli. Serseri!"

Övgü dolu bir sesleniştir, serzeniştir de bu laflar aramızda.

Avcılar halının kenarsuyunda belirdi... Ler. Her birisi başka avın avcılarıydı. Fakat bir araya gelmeyi biliyorlardı. Zagarlar hır hır dolanıyordu birbirine. (Bu avlar ve avcılar üzerine konuşmaya kalkıp hırlayan bi' sürü hıyar vardı ya, bi' sürü hışır, bi' sürü – kendinizi koruyacaksınız şimdi sevgili orospular – orospu çocu'u!)

Hayalimin ayağının altına gizlenmişlerdi. Hepsi.

Elimi uzun bir okşayışla bıraktı ve ayak ucuyla itekledi avcıları.

Fırladı pusularından avcılar. Kuşlar, pırrrr.

O.

Zagarlar koştu. Ağızlarında köpükler, çoğalan köpükler. Salya.

Korkuyordum.

O.

"*Hayalim mi*?" diye ekledi, "bir Çingene gibi, 'ayalim' de diyebilirdin ama bundan başka anlam çıkar".

Kaçınmalısın bundan.

Hava hızla karardı.

"*Cumbacık*"

(V)

Halıyı bir güzel silmiş, cumbacık penceresine asmıştı annem.

Dirseklerimde, kollarımda sabunlu sudan kalmış serinlik.

Eğiliyorum eğiliyorum, avcılarla marallar bahçeye düştü mü diye bakıyorum. Kuşlar uçup gitmiş olabilir. Zagarlar?

Ben düşüyorum.

"Ara sıra bak halıya, kediciler gelir sonra, çalarlar."

"Kediciler kim?

"Halı asılmış pencere balkon kolluyo bunnar, buluyolar bi sokak kedisi, çok! atıyolar halıya, hop, düşüyo halı can havlinde kediyle biyol aşşaya, lap! Sen sağ ben selamet!

"Kedi ölmesin!"

Kediler ölüyordu. Ölüleri yanmış kemik, kemik yanığı kokuyordu. Dişlerini görüyordum. Pirinç pirinç dişlerini. Kulaklarının eriyişini gözlüyordum. Tüy tüy, sarı sarı, tekirce tekir, ordan. Küçücük, kuş lokumu rengi burunlarının koklayamadığını artık, izliyordum... Öpmek istiyordum o minnacık burunları.

Cumbacıktan.

(VI)

Cumbacıktan aşağıya düştüm. Dizlerim parçalanmıştı. Koştular geldiler, kan içindeydim, ağlıyordum. Her yer, helmeli kırmızıydı. Hastaneye yetiştirdiler.

Sedye.

Feryat figan.
"Ooluşuuum oğluşuuumm!"
Bacaklarımı alçıya aldılar.
Eve döndük.
Cumbacığa yatırmışlar.
Hem halıyı görebiliyordum, hem gökyüzünü, ağaçların üst dallarını. Kuşlar.
Cumbacık, anam gibi sarılıyordu bana.
Ağaçlar sararana dek cumbacıkla yatıp kaldım.
Hayalim de ilk kez orada ortaya çıkmış olabilir.

"Onlar"

(VII)
Annem ne dedi biliyor musun?
"Evladım, onnar zengin, onnarın yemeği uzun sürer."
Önce anlayamamıştım.
"Dallarında bülbül çoktur onnarın. Bülbül en güzel öten kuştur mu? Evet de niye? Komşu haminne söylediydi. Bu yaz gözlemiş gözlemiş de görmüş. Bülbül sabahleyin geliyo, olgun birkaç vişneyi gagalayıp gidiyo. Sonacıma, gün boyu ağır sıcak altında vişnecikler olur mu sana bi likör. Aynı bülbül akşamleyin gelir, içer likörlerini. Bikaç duble. Ohhh, çakırkeyf miyim şimdi. Başlar türküsünü döktürmeye yanık yanık, ayyaş."
Yanık yanık yanık. Ahh.
Vişne ağaçları, onların bahçesinde.
Bülbülden kalanları dişlemek, ahh, kuşlardan kalan kanat düşleriyle de uçmak. Uçup gitmek vişnelerden öteye.
"Akşamleyin bizim bahçede buluşalım, oynayalım mı?"
Şimdi bile dudaklarım geriliyor, damaklarım kamaşıyor.
"Evladım, zengin sofraları uzun sürer."

(VIII)
Annem geliyor, altımı temizliyor. Sevimsiz bir koku çıkıyor aramızda. Onurum kırılıyor.
Karşıda, dalların arasında, bir kız var, beni gözlüyor sanki. Onurum kırılıyor, yüzüstü dönüyordum yatağa. "Onnar," diyor annem. Çükümü duyumsuyorum, kabarıyor, büyüyor durup dururken. Bacaklarımı sımsıkı kavuşturuyorum. Yüzümü görebilir miydi o kız? Bilmiyorum.
Bahçeye çıkıyorum. Kendimden, bahçeye çıkıyordum.
Pisipisi otları bana sevinç verdi. Buğday taslakları, darı taslakları, arpa taslakları, tahıl yalancıları, bana sevinç veriyordu. Tahıl babaları, tahıl anaları. Siyah-beyaz, yumurtamsı taşlarla döşeli gezinti yollarının kıyısında, gelincikler de vardı. Annem öksürük şurubu yapıyordu gelincikten.
"Dönerken gelincik topla biraz."
Hatmilerin mevsimsizliği, renklerinin şaşırtıcılığı, güzel güzel okşuyor övüyor dövüyor hırpalıyordu beni.

Hadi, yürümeye çalış.

Nereye doğru yürümeye, nereden çıkıp nereye, üzülürdüm bu soruyla, bu sorumla, bu sorumla kendi kendimi karşılaştırdığımda.

Ama yürürdüm de.

Kız pencereden beni gözlüyor, onlar beni izliyordu.

Bacaklarının arasında küçücük, masum, iğe benzer bir yarık vardı. Şırrr, işedi. Ben de onun çişi üzerine işedim.

Böğürtlen kümelerinin altında, gizlenecek bir yer bulmuştuk.

Çocuğunu çağıran anababa sesleri, halvetimizi keserdi. Mağaramızdan çıkarken, kızın etekliği yırtılıyor. Dudaklarımı "muh" diye öpüp kaçıyor kız, defne kokulu nefesi uçup gidiyor.

"*Adımlar*"

(IX)

Kalktım. Yürüdüm de.

Karşımda gidilip yürünecek koskoca bir dünya, dalınacak depderin, mavice bir dünya daha vardı. Yeniydi. Pırıl pırıldı.

Sızılarım bitmişti. Dizlerim hazırdı.

Adım hazırdı.

"Dur dur, al şu çanağı, böğürtlen de topla, en koyu renklilerinden."

"*Rakı*"

(X)

Onlardan kurtuluyordum. Dizlerim acıyordu, olsun.

Babam ile annem rakı içiyor. Ufak ufak. Küçücük peynir, küçücük kavun, küçücük, koyu kırmızı domates, koyu ve kıpkırmızı domates. Komşunun bir tabacık getirdiği pilaki.

"Kırmıızııı güüülüüün aaalı var
– ammaan amaaaaan –
heer günh ağlasam da yeeri var

buugün beniiiii'iiim efkârım vaaar
ammaaaaan amaan!
Aaaah bu gönül arzu eder eder seni seni
yaaaaar seeeni."

Birer bülbül. Dü. Ler. Dim. İdi İdik. İsem.

Oralara, karşı bahçedeki ağaçlara konmuyorlardı.

Vişneleri masalarından fışkırıyordu.

"Başlangıç"

(XI)

Bir ikindiydi. Komşu kadın çaya gelmişti. Uyuduğumu sanıyordu. Kendi kendine söyleniyordu : "Marazlı bu, marazlı valla." Annem, elinde tepsi, içeriye giriyordu. Dinliyordum.

"Nedir yavrucuumun hastalığı?"

Annem bana bakıyor, biraz susuyor, söylüyordu : "Hasta filan diil. İyi çocuktur o, ama biliyosunuz, cumbadan düştü ya hamfendiciim."

Dokunuyordu bunlar bana.

Bir şeyler yiyorduk akşamleyin, herkes uykusuna gidiyordu.

Benim uykum yoktu. Yok oluyordu daha doğrusu. Siliniyordu. Bacaklarım ağrıyordu. Pencere aydınlanıyordu derken.

Ilık, turuncu bir ışık dalların arasına doluyordu. Ağaçlar ayrılıyordu birbirinden. Sabah doğuyordu.

Güz toparlanıp gitmiş, kış erişmiş, o da ağaçların uyanışını izlemeye başlamıştı, hele atkestanesini. Defolup gitmek zorundaydı, üzerimdeki karanlık kanatlarını ister istemez derleyecek, defolup gidecekti. Biraz direnirdi, olsun. Gitmek zorundaydı. Soğumuştu bedenim. Bekliyordum.

Bir şey başladı.

Tenimin içinden bir şey doğrulup çıktı. Bahçede dolaşmak istiyordu.

Ilık, turuncu ışıklar dalların arasında çoğalıyordu; ağaçlar "ben çınarım, bense atkestanesi, sen ladinsin, ben vişneyim, ben de erik, aylandızım ben, böğürtlenlere de iyi bakarım," diyordu ağaçlar. "İyi, gidemem de, yürüyüp gidenlere gölgeyimdir."

Tenimden ten çıkmıştı.

Artık sığamayız birbirimize, diye üzülmüştüm.

Sonra, üşüdük de dünyadan.

Birbirimize girdik yeniden.

Kim? Kime? Anlamak ne de güçtü. Her şey, ben, o, bu öykü, bu inilti, sizi ziyaretim, bu coşku, bu sevinçli çıldırı, işte öyle bir güçlükten doğdu.

"Ziyaret"

(XII)

"Aksayan bir sol ayak. Aksamayan bir istek."

Zamanı arşınlamak isterken aksamaktan öte gidemeyen, delice uğraşıp didinen ve günlerinden, mevsimlerinden ötelere gidemeyen, yıllara, yıllarına o geçmiş yaşamın ve bu yüzden geleceğin yıllarına da gidemeyen, topalladığından da aksayışın içine içine yürümeye kalkışan bir sol ayak. İki sol ayak, üç sol ayak, istersen dört de, birbirine karışan.

"Hoşgeldin," diyorsun. "Otur, sabahı getirdin bana."

Geceleri yaşamayan, sabahı nasıl bilir.

Ayaları yanıyordu. Elimi bırakmak istemiyordu. Dili zehirliydi ama : "Büyük

konuşmaya bayılıyorsun da, küçük şeyler yaşıyorsun"...

Sen de gelmez misin oralara?

Gece, saat dört. Terlere batmış bir uykunun içinden, kendisine özgü bir sevinçle sıyrılıp kalkıyor. Karanlığa uyanıyor. Adlarını bilemediği kuşlarla birlikte. Bekliyor. Soyunmuş. Kanuykuların teri, alnında, şakaklarında, boynunda, omuzlarında, karnında, soğuyor. İlle de gözkapaklarında. Ter ile gözyaşı arasında farkı ve benzerliği yaşadım.

"Gencim hâlâ. Pencerenin, cumbacık camlarının sanki içine çektiği atkestanesinin kandillerine sakalar üşüşmüş. Gündüzleri görünmüyor artık sakalar. Kafesleneceklerini biliyor bu küçük çete. Tan ile buluşmaya gelmiş. Boyunlarını birbirine kıra kıra bakınıyor çevreye bu çetecik, 'şimden sonra nerelere gideriz'. Boyunları, bu mevsimde azıp kabarıp kızıllaşan çetecik.

Haydi uç, yüksel koyu grileri maviyle kırılan göğe. Nere gideriz.

Sorulardan başka hiçbir haber kalmıyordu senden bana. İlerde, mutfağın orasında, çay suyunun fokurtusu olsa, iyiydi. Ya da çın çın çın, kaşıkla bardağın sesleri. Bu sesleri sırayla çıkarıyorduk.

Ne ağzım, ne gırtlağım, gövdem esniyor. Esnemeye doymuyor da. Bacağım, kasıklarımdan uzaklaşıyor. Hangisi? Karıştırıyorum. Esnemekten yoruluyorum, kalkıyorum."

Sabahların her gün değişip yine de bir âyin olmakta direten yalnızlığından kalkıyorum.

"Büyük konuşmaya kalkma!"

Öyle yapıyorum. Korkunun ecele faydası yok.

Posta kutusuna bak. Tik. Tik bu. Tikini, tiklerini seven var mıdır?

"Kırmızı tiklerimi severim, sarı tiklerimi sevmem. Gönlümün tiklerini severim, yaşarken cesetliğe yeltenen gövdemin tiklerini sevmem."

Annem iyi bir ipeğe, babam kalacak bir halıya "sıkıdoku! sıkıdoku!" der dururdu. Yaşam peki?

Tiklerle dolu yaşam. Bir ayağı (hangisi? bilmem. Olsun) aksayıp durmakta olan herhangi bir yaşam?! Nice nite sıkıdokuydun sen?

Posta kutusunda bir mektup buldum. Senden geldiğini hemen anladım. Umutsuz elyazını tanıyordum. Değneğimi duvara yasladım, posta kutusunu zorlanarak açtım. Doğruydu.

Doğrulara katlanamazsın kimi gün. Mektubu açmadım. Uzun süre açmadım. Bekledim. Demlendirdim. Hazırlandım.

Beni çağırıyordun. Bahçenin sonuna doğru yürüdüm. Lodostu. Beni sarsmaya, sarsalamaya başlamıştı. Zarfı soğuk bir kararlılıkla, katılıkla hatta, açtım.

Sakalar beklenmez bir kanat gürültüsüyle toptan uçup gitti.

Açtım.

"*Kahvaltı*"

(XIII)

Peynir vardı biraz. Kurumuş kalmıştı. Zeytinyağı damlattım üzerine. Peksimet de vardı. Kemikleşmişti, olsun. Kırdım. Çayın sesini dinleye dinleye doldurdum

bardağımı. Sürsün. Topallasın da sürsün. Sürsün, sürdüğü için de topallasın.

"Karanlıkta bile çok iyi gördüğümü gördüm."

Bataklıkta da çok iyi yürürsün sen!

"Ölümü önceleyen bir bilgelik taslağı bu!"

Bir kesinleştirme bu. Girdiğin o yan odada mırıltılar, sızıldanmalar başlayacaktır şimdi. Senin ayakların acısın acımasın.

Mektubu açtım. ❁

FATMA MURAT

"Sait Faik'ten deli gibi etkilenmiştim."

İNSAN, sizin gibi sanatın iki ayrı dalında uğraş veren biriyle konuşmaya kalkınca, ister istemez bu iki uğraşının birbiriyle olan etkileşimini merak ediyor. Tiyatroyla öykünün bu bağlamda nasıl bir alışverişi var? Biri öbürünü "olumlu" ya da "olumsuz" etkiliyor mu?

– Oyunculuğumun ilk yıllarıydı, bir gün sokakta biriyle kavga eden bir köylü kadının peşine takıldım. Sahiden. Yürüyüşüne, söylene söylene giderken neleri nasıl dediğine bakıp öykünmek için. O sıralar bu kadınınkine benzer bir rolü üstlenmiştim de ondan. Diyeceğim şu : Oynarken o kadın nasıl yürür, yemeğini nasıl yer, kavga ederken nasıldır tınısı gibi, bir de bunları izliyorsunuz tek tek, tek tek. Üstelik o sırada böyle bir gözlem içinizden geçmese bile, rolü üstlenir üstlenmez hemen. Yetmiyor, oynuyorsunuz. Oymuş gibi yaparak her gece. (Kuşkusuz hepimiz – öyküsünü yazarken – o şeyin peşinden kendimizce koşarız.) Yazarken, o kadınların içlerinden geçenler kadar, dış duruşlarından da kaçamıyorum. Olumlu mudur, olumsuz mu bilemiyorum.

Öykülerinizin merkezinde kadın kahramanlar yer alıyor. Daha önce başka yazarlarımız da kadının toplumdaki yerini belirleyen/sorgulayan öyküler yazmışlardı. Bu seçimin size özgü nedenlerini anlatır mısınız?

– İlkin kendine tanık olmak. Bir çocuğun büyürken ilkin kendine en yakın sesleri, görüntüleri algılaması gibi. Ama temelde bilerek yaptığım bir seçim bu. Anaerkil toplumun dayattığı, üstelik bir de kaba güçten yararlanarak – yumruğu daha yeğin, kaldırdığı ağırlığın kilogramı da –, alışkanlıkla kadınların toplumun hangi kesiminde olurlarsa olsunlar uğradığı haksızlıkları göz ardı edebilir miyiz? Kadın bir de doğurgan ve özverili olduğu için katlanmayı da becerebiliyor. "Varlık" dergisinde Selahattin Özpalabıyıklar, "Fatma Murat'ın empatisinin kapsama alanına erkekler de giriyor. Aynı duyarlı, ama suçlamadan, gerçeği araştırıcı yaklaşımdan Huriye'nin öldürdüğü kocası Serdar da yararlanıyor," diye yazmış. Bir de bu var.

Yerli ya da yabancı, sizi etkileyen öykücüler kimler?

– Çehov, Borges, Cortazar, Tezer Özlü, yenilerden Aslı Erdoğan ve daha pek çoğu yakınımda duruyorlarmış gibi oluyor onları okurken. Füruzan'da kendi sesimi duydum. Hep! Sorunuzun tam yanıtı Sait Faik'tir. Erken gençlik yıllarımda deli gibi etkilenmiştim.

• Konuşan : Kaan Özkan

NEDİM GÜRSEL

Venedik'te Yağmurlu Bir Gün

SANAT tarihi profesörü Kâmil Uzman çok gezmişti şu ahir ömründe, gündüz müzelerini gece genelevlerini dolaşmıştı Avrupa'nın. Ne sanat yapıtları, ne kadınlar görmüştü! Evet öyle kadınlar görmüştü ki her biri değişik bir manzaraydılar. Kiminin karanlıktı bakışları, az sonra bir cinayet işlenecek ya da en azından bir fırtına kopacak sanırdınız. Kimiyle, yatakta iç içeyken, bulutlar dağılırdı gökyüzünde. Bulutlar dağılırdı ama kenetlenmiş çıplak gövdeler kopmazdı birbirinden. Kimi, saçlarını savurduğunda, kapkara bir orman uğuldamaya başlardı. Deniz gibi sakindiler. Dalgalı, coşkun, öfkeliydiler. Sığ ve derindiler. Doğru çok gezmişti yaban ellerde ama Venedik'e ilk kez geliyordu. Tam yıllardır düşlediği kentte uyanmanın sevinciyle yataktan fırlayacaktı ki sağ dizinde bir sızı duydu. Kiraladığı stüdyo sıcaktı. Yatak daha sıcaktı ama. İçinden kalkmak gelmedi. Bir süredir sabahları sağ dizinde başlayıp tüm eklemlerine yayılan bir ağrıyla uyandığını düşündü. Nemden olmalı. Gövdesini böyle külçe gibi ağırlaştırıp yatağa çeken Venedik'in nemiyle küfüdür mutlaka. Eskiden bir sıçrayışta kalkar, çayı demlemeden önce cimnastik yapardı. Eskiden... Ne var şimdi geçmişi anımsayacak, eski, güzel günleri, dinç kalkılan sabahları! Yeni bir kentte, belki yeni bir serüvenin eşiğinde işte. Bu mutlu olmasına, güne sevinçle başlamasına yetmeli.

Kalkıp camın buğusunu sildi. Karşıda yine o tuğla duvarı, duvarın ardında yapraklarını dökmüş ulu ağaçları gördü. Kanal bulanıktı. Dünkü kayık yoktu yerinde. Suyun düzeyi biraz yükselmiş gibi geldi. Ne birazı, neredeyse pencerenin hizasına dek yükselmişti, açsa içeriye dolacaktı. Tuvalete geçip lavaboda yüzünü yıkadı. Aynadaki görüntüsüne takıldı bir an. Saçları darmadağındı, gözleri uykulu. Sabah mahmurluğu işte, az sonra geçer. Saçlarının önden dökülmediğine sevindi. Soğuk su çarptı yanaklarına, alnını, üç günlük sakalını, kulaklarının içini bir güzel yıkayıp ağzını çalkaladı. Kurulandıktan sonra gözlerinin altındaki mor halkalara yeniden baktı. Azalmışlar bile, birazdan kaybolup giderler. Gözlerinin içi güldü. Tıraş olurken naylon perdenin ardındaki motorun çalışıp çalışmadığına kulak kabarttı, çalışmıyordu. Çalışsaydı duyardı zaten. Sahi onca şarabı içtikten sonra derin uykudayken duyar mıydı pompanın sesini? Bu soruya kendini kandırmadan doğru yanıt vermek istemedi. Tıraşını aceleyle bitirip giyindi, sokak kapısındaki tahta perdenin üzerinden atlayarak rıhtım boyunca Piazzale Roma'ya dek yürüdü. Orada, otobüs duraklarının karşısındaki kahvenin barına yanaştı önce, sonra ayakta dikilmekten vazgeçip camın yanındaki masaya oturdu. Dumanı tüten *cappucino*'sunu yavaş yavaş, keyfini çıkararak, yaktığı küçük puronun

eşliğinde içmeye koyuldu. Eklem yerleri ağrımıyordu artık. Stüdyonun karanlığını, pencereye dek yükselen kanalın bulanık suyunu da çoktan unutmuştu. Hava yağmurlu ve soğuk da olsa koskoca bir gün vardı önünde. Mutluydu. Mutlu olduğunu kahvenin kalabalığına haykıramasa da kendisine telkin edebilirdi. Ardarda üç kez mutluyum diye tekrarladı içinden. "Türküm mutluyum çalışkanım!" Dilinin ucuna ansızın geliveren bu ant çocukluk günlerine, ilkokuldayken coşkuyla katıldığı bayrak törenlerine götürmedi onu. Görev bilinciyle oturduğu masadan kalkıp profesör maskesini takar takmaz mutluluğu dudaklarının kıvrımında büzüldü kaldı.

Otoparkın önünden geçerken Venedik'in yayaların egemenliğine verildiğini düşündü. Bir de vaporettolarla gondolların tabii. Kente gelenlerin arabalarını Piazzale Roma'daki çirkin otoparka bırakmak zorunda oluşları gibi Venedik hakkındaki tüm bildiklerini kapıda bırakmak, kente her türlü akademik yükten üryan girmek istedi. Bunun için de dün Canal Grande boyunca seyrine doyamadığı sarayların sudaki renk ve ışık cümbüşünün uzağından geçmek gerekiyordu. Vaporettoya binmeden arka sokaklara daldı. Ne var ki, Accademia'dan içeri girer girmez gördüğü ilk tabloyla birlikte çağrışımlar da geri geldi, Venedik resmi hakkında bildikleri zihninde kıpırdamaya, Canal Grande'nin üzerindeki yoğun vapur trafiği gibi devinmeye başladı.

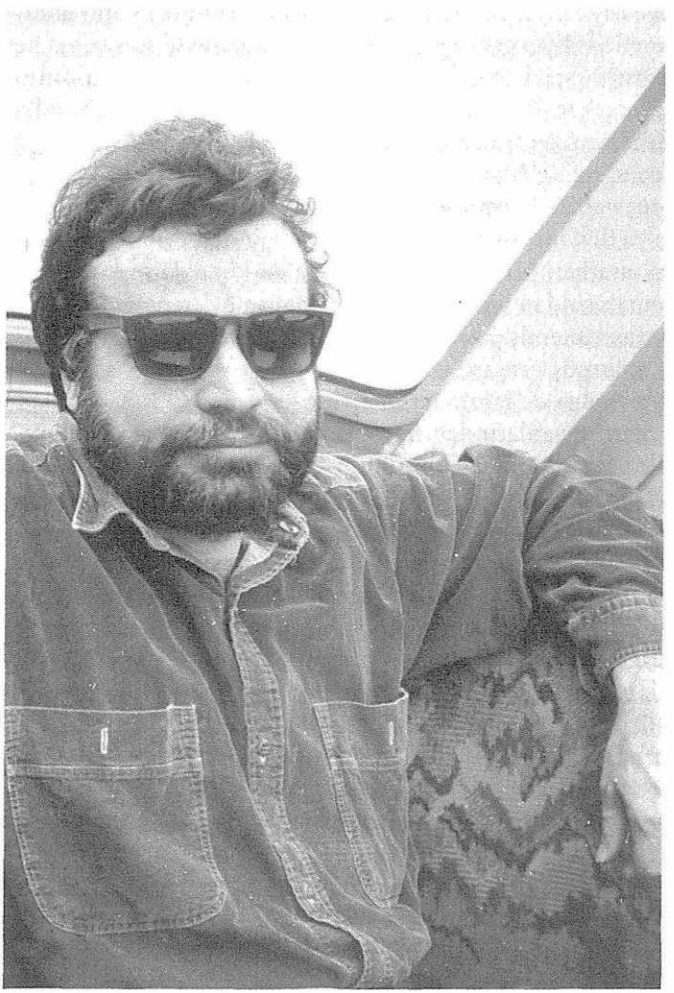

Paolo Veneziano'nun altın varaklı tahta üzerine işlenmiş *poliptik*'indeki renkleri gördü önce. Yu-

kardan vuran ışıkta kırmızılar, maviler, yeşil, sarı, siyah ve pembeler birleşip ayrışıyor, kocaman karınlı gemilerden eski Venedik'in rıhtımlarındaki tezgâhlara top top açılan parlak kumaşlar gibi hışırdıyorlardı. Bir an bu renk alacasına bıraktı kendini, nicedir gitmediği Ayasofya'nın, Kariye'nin mozaik dünyasına, öğrencilik yıllarından anımsadığı Bizans ikonlarındaki gökyüzüne daldı. Sonra figürler belirginleşti, İsa'nın taç giydirdiği Meryem'in iki yanındaki simetrik sekiz sahneden oluşan kompozisyonuyla poliptik ortaya çıktı. Kâmil Uzman Bizansla gotik sanatının yeni bir bileşime ulaştığı bu eşsiz renk dünyası içinde figürlerin devindiğini, Meryem'le İsa'nın harelenmiş başları üzerinde flüt, harp, mandolin ve viola çalan melek kalabalığını görür gibi oldu. Koronun göğe yükselen ezgisiyle doldu içi. Ortadaki iki ana figürün sağ ve solundaki dört ayrı sahneden oluşan resimlerde İsa'nın serüveni anlatılıyordu. Artık ezbere bildiği, Avrupa müzelerini dolaşırken tüm ayrıntılarını çok değişik yorumlarla gördüğü bu serüveni yeniden incelemeye gerek görmedi. Müneccimlerin ahırda doğan bebeğin önünde diz çöküşleri, Yahya'nın deve tüyünden abasıyla Venedik kanallarının suyunu andıran nefti, bulanık bır derede İsa peygamberi vaftiz edişi, havarilerle son yemekte sofraya gelen kan kırmızısı şarap, hatta kanın kendisi, sonra İsa'nın tutuklanıp sırtındaki haçla Golgota'ya çıkarılışı, orada altın sarısı göğe çakılırcasına çarmıha gerilişi ve kaya içindeki mezarında dirilip göğe ağışı geçti gözünün önünden. Bir İtalya yolculuğu sırasında uğradığı Matera'yı anımsadı.

Carlo Levi üzerine tez yapan İtalyan sevgilisiyle Bari'de buluşup ülkenin en yoksul bölgesi Basilicata'ya dek inmişler, Mussolini döneminde Levi'nin sürgüne gönderildiği dağ köyünü ararken bir geceliğine Matera'da konaklamışlardı. Yemek yedikleri lokantanın terasından bakıldığında eski kentin evleri aşağıda, derin ve dar bir vadinin yamacına tünemiş gibi duruyorlardı. Karanlık mağara oyuklarını andıran pencereleri, çökmüş çatıları, kayalarla kaynaşıp halleşmiş, aşağıdaki vadinin dibinden başlayan vahşi doğanın ayrılmaz bir parçası olmuş iç avluları, odaları, döşeme ve tavanları, tavanlarından fışkıran incir ağaçlarıyla terkedilmiş bir kentin hayaletleriydiler. Birinin temeli öbürünün çatısıyla birleşmiş, yukardan aşağıya kat kat inen teraslar yıkık ortaçağ duvarlarını, nasılsa ayakta kalmış kemerleri, merdivenli dar sokakları çepeçevre sarmıştı. Bu gizemli, karanlık dünyayı, karşı tepelerdeki manastırları, kör pencerelerle taş duvarları bir yerden anımsıyordu. Sanki daha önceden görmüştü bu garip kenti. Tek göz odalarına, yoksul insanlarına, mağaraların karanlık ağızlarına ve aşağıda, vadinin dik yamaçlarında uğuldayıp duran deli rüzgârına aşina gibiydi. Birden yıllar önce İstanbul'da, Sıraselviler'deki Sinematek'te gördüğü bir filmin sahneleri çakmıştı belleğinde. İsa havarilerin eşliğinde yürüyordu. Yüzü incecik, bakışları kederliydi. Karşı tepelerin birinde çarmıha gerilecekti az sonra. Rüzgâra inat yürüyor, yürüdükçe başının üzerindeki hare de yürüyordu. Zaten yürüyüşleriyle meşhur değil miydi İsa? Denizde, karada, havada hep yürüyordu. Dalgaları aşıp balıkları çoğalttıktan sonra Kâmil Uzman tuhaf bir yakınlık duymuştu ona. İçi kanatlanıp uçmak isteğiyle dolmuştu. İnsanlar sevecenlikle bakıyorlardı İsa'ya. Yalnızca insanlar mı? Tanrının oğlunu kentin hayvanları da sevinçle karşılıyorlar, izbelerin kapıları o yaklaştıkça ardına dek açılıyordu. Hep hareket halindeydi uzun saçlı, genç adam. Yakışıklı ve esmerdi. Veneziano'nun *poliptik*'indeki gibi, bir evden çıkıp öbürüne

giriyor, Vaftizci Yahya'nın yanına varıyor, tüccarları tapınaktan kovduktan sonra Romalı askerler tarafından tutuklanıp sırtında haçı, başında dikenli tacıyla Golgotha'ya çıkarılıyor, orada çarmıha geriliyordu. Bir sürekli devinim, uçarı bir hız duygusu bırakmıştı film Kâmil'in belleğinde. Pasolini'nin Kudüs'te değil Matera'da çektiği filmi yıllar sonra Venedik'te anımsamasına bir anlam veremedi. Veneziano'nun yapıtının bir filmin karelerine benzer oluşu onda bu çağrışımı uyandırmıştı belki, belki de Romalı küçük sevgilisini özlemişti. Nicedir haber alamıyordu sevgilisinden. Evlenmiş, çoluk çocuğa karışmıştır. Mutlaka kendilerinindir evleri. Kocası bir bankada çalışıyordur. Onların serüveninin bu poliptiğin karelerini bile dolduramayacak kadar sıradan olduğu düşündü Kâmil. Oysa kendisi, çok şükür dışındaydı bu küçük dünyanın. Yalnızdı belki, yaşlanmıştı. Ama özgürdü ya! Yine de, sonunda bütün yollar Golgotha'ya çıkıyormuşcasına bir acı duydu bedeninde. Oysa bir zamanlar bütün yollar Roma'ya çıkardı, o hep İstanbul'un çıkmaz sokaklarında dolaşsa bile. İtalyan sevgilisi "ebedi kent"te oturuyordu çünkü.

Onu Banberini alanına bakan kahvede beklerken akıp giden araba selinin ortasındaki çeşmede Triton yunus balıklarıyla oynaşırdı. Ve elinde tuttuğu dev istiridyeden saydam, ışıl ışıl bir su fışkırtırdı gökyüzüne. Suyla mermerin uyumuna dalar gider, güneşin Palazzo Barberini'nin çatılarına doğru alçaldığını farketmezdi. Gölgeler uzar, karşıdaki sinemanın ışıkları vururdu çeşmenin havuzuna. Sevgilisi de tam o saatte gelir, el ele tutuşup Via Veneto'nun *Dolce Vita*'ya mekân olmuş kahvelerinde oyalanmadan yukarıya, Villa Borghese'ye çıkarlardı. Orada, kararmaya başlayan ağaçların altındaki serin çimen beklerdi onları. Parkta sevişirlerken hazzın doruğunda gövdesine iyice kenetlenen küçük, yarı çıplak gövdenin içine fışkırttığı Triton'un ab-ı hayatıydı, yeraltı ırmaklarının serinliğiyle birlikte. Toprağın uğultusunu duyardı içine girdiği genç kadının üzerinde devinirken. Devindikçe eski kentin kat kat derinliklerine iniyormuş gibi bir duyguya kapılır, ölümsüzlüğe Roma'nın gizini çözerek ulaşacağını sanırdı. Her mermer çeşmenin, kuytu bir avluda unutulmuş her başsız heykelin ardından eski bir taşın izini sürerdi ertesi gün, tuğla duvarların, su kemerlerinin, dev sütunların arasında dolaşarak. Vatikan'da, Sikstina Kilisesi'nin tavanında Mikel Angelo'nun uçuşan renklerine bakarken, Campo dei Fiori'de Bruno'nun heykelinin dibindeki kahvede *bitter campari*'leri peş peşe yuvarlarken ya da Trastevere'nin kuytu lokantalarından birinde önüne kayık büyüklüğünde gelen spagetti tabağındaki midye kabuklarını iştahla sıyırırken hep küçük sevgilisi olurdu yanında. Roma konuşkan, şehvet düşkünü, ufak tefek bu kadından ibaretti sanki. Tüm yapıları, anıtları, alanları, yeraltı mezarları ve kubbelerde uçuşan rengârenk freskleriyle Sapienza üniversitesinde doktora yapan bu genç kızın bakışlarında gerçeklik kazanıyordu. Onu geç vakit, birlikte oturduğu annesinin evine bıraktıktan sonra Tiber kıyısına çıkar, karanlık, dar sokaklarda yalnız başına yürürdü. Yaz gecesine açık pencereden kentin gürültüsü dolardı odaya o uzun yürüyüşlerin bitiminde yatağa uzanmış, yorgun ama aşka doymamış gövdesiyle sabahı beklerken.

Bir an önce uzaklaşmalı bu tablonun önünden, anısı can yakan, İsa'nın çarmıhtaki gövdesi gibi acıyla gerilen çıplak gövdeleri, sonu hep kötü biten sevişmeleri de artık unutmalı. Ama büyülenmiş gibi çakılıp kalmıştı Veneziano'nun

poliptik'ine. Yapıt çoktan alıp götürmüş, kendi gerçeğine çekecek yerde bir başka dünyaya sürüklemişti seyircisini. Ona bakan Kâmil Uzman'ı kendi öyküsünün acısıyla yoğurmuştu.

O gün Accademia'yı gezenler girişte, Venedik ekolünün kurucusu Paola Veneziano'nun *poliptik*'inin önünde orta boylu, orta yaşlı, saçları arkadan biraz dökülmüş bir adamın hiç kıpırdamadan durduğunu gördüler. Adam tabloya bakmıyor, gözleri tutkallı boyayla tahtaya nakşedilmiş kutsal figürlerin ardındaki boşlukta, sanki birini bekliyordu.

Kâmil Uzman Veneziano'nun yapıtının önünde öbür ziyaretçilerin dikkatini çekecek kadar uzun süre kaldığının neden sonra farkına vardı. Neyse ki tenhaydı müze. İlk bölümde fazla oyalanmadan Gentile Bellini'nin tablolarının bulunduğu yukarı kata çıktığında öğlen olmuştu. Kafeteryaya gidip bir şeyler atıştırmayı düşündü. Açık havada sabah yürüyüşü, sözgelişi "açık" elbet, Venedik belki en kapalı, en ışıksız günündeydi, her neyse Canal Grande'ye paralel sokaklarda yaptığı yürüyüş iştahını açmış, ne var ki poliptiğin öyküsüne dalıp gittiğinde herşeyi, açlığını bile unutmuştu. Bir bardak beyaz şarabın eşliğinde tramezzini atıştırmak hiç de fena olmayacaktı. Kafeteryaya yöneldi. Yolunun üzerindeki Lorenzo'nun, Tiziano, Veronese ve Tintoretto'nun tablolarının önünden geçerek bir masa buldu kendine. Zihninde renkler kıpırdıyor, *poliptik* etkisini hâlâ sürdürüyordu. Bir bardak beyaz şarap istedi, sonra bir tane daha. Üçüncü kadehte gevşedi, tatlı bir uyuşukluk çöktü üstüne. Dördüncü kadehi yarım bırakarak kalktı, hiçbir şey yemeden Accademia'nın salonlarına döndü yine. Gentile'yle Giovanni'nin yapıtları ayrı bölümlerde sergileniyordu. Giovanni'ye bir başka gününü ayırmış olmasına karşın, Madonna'ların sergilendiği bölüme bir göz atmaktan kendini alamadı. Ve Jacopo'nun dâhi oğlu ilk bakışta büyüledi onu, sessiz Madonnalarının dünyasına alıp götürdü.

Çocuk İsa Kutsal Ruh'tan değil Meryem'in kanıyla canından olmuş, şefkatiyle yoğrulmuştu sanki. Anneden çocuğa geçen sıcaklıkta eriyip kaybolmak istedi Kâmil, nicedir yokluğunu yaşadığı, geçmişte kalmış çok hoş, çok güzel bir duyguyla, içine bir uzun iç çekiş gibi yayılan özlemin tadıyla ürperdi. Ressamın gençlik döneminde yaptığı anlaşılan bu tabloda Bizans ikonlarındaki kadınlara benziyordu Meryem. Mantosu tablonun siyah yüzeyine yayılıp koyu zeminle birleşmişti. Kocaman kırmızı elleriyle sımsıkı tutuyordu çocuğu. Çocuk da giyinikti. Annesi gibi tümüyle siyahlar içinde değildi ama. Portakal rengi bir şala bürünmüştü. Kâmil, Meryem'in siyah mantosundan sıyrılan ellerine daha dikkatli bakınca, çocuğun annenin başparmağını tuhaf bir biçimde tuttuğunu gördü. Havada dik duran öbür eliyle kendisine bakanları kutsar gibiydi. Başını hafif sağa eğmiş, annesinden daha değişik bir yöne bakıyordu. Ayakta durmasına Meryem yardım ediyordu sanki. Belki de başparmağını böyle sıkı, neredeyse erotik bir biçimde tutmasının nedeni buydu. Sıcaklığını duyumsadığı kadını göremiyordu çünkü. Bakışlarıyla anneyi arar gibiydi, bir dokunuş, yalnızca bir güvence olan anneyi. Bir başka tablodaysa çırılçıplaktı. Eli, annesinin baş parmağındaydı yine, ama sıkıca sarılmamıştı bu kez. Zaten kayısı rengi bir minderin üzerinde oturuyordu. Meryem çocuğu sağ eliyle tutuyor, üzerindeki nefti kumaştan hafifçe sıyrılan sol eliyle destek vermeye çalışıyordu. Yalnız değildi tabloda. Sağ ve solunda

onun kadar genç iki kadın daha vardı. Sağındaki siyah saçlarını toplamış, inci kolyelerle örmüştü. Yüz çizgileri iyice belirgindi ışıkta. Sessizce çocuğa bakıyordu. Solundakiyse omuzlarına salmıştı kıvırcık, uzun saçlarını. Sarışındı. İnce uzun parmaklı ellerini göğsünde kavuşturmuş, bir düşe, çocuğun çıplak, gürbüz gövdesinden fışkıran ışığa dalıp gitmişti. Çok güzeldi böyle. Siyah fonda iyice belirginleşen alnından, uzun, güzel boynundan, büzülmüş küçük ağzına doğru inen düzgün burnundan da fışkırıyordu ışık. Orada ansızın, gaipten çıkıp gelen kanatsız bir melek gibi belirivermişti. Çocuk kadınların varlığından biraz tedirgin görünüyordu. Meryem de dahil hiçbirine bakmıyordu zaten, gözleri yukarıya, tabloya bakanın göremeyeceği belirsiz bir noktaya çevriliydi. Orada birini mi arıyordu, yoksa ilerde başına geleceklerden habersiz bir uzak hayalin peşinde miydi? Belki de annenin bakışıydı aradığı. İki kadının ortasında vakur ve kederliydi Meryem. Onun da burnu ince ve düzgün, ağzı küçüktü. Çocuğun çıplak bedeninden fışkıran ışığa boğulmuştu tablo. Çok yoğun, neredeyse şiddetli bir ışıktı, ama gözü dinlendiriyor, yumuşak, ferah, sakin bir ortam yaratıyordu. Kutsal Bakire'yle azizelerin başlarında nedense hare yoktu. Sokakta her gün rastlayabileceğimiz kadınlardandılar. Çocuk bu ortamın içinde hâlâ neden tedirgindi peki? Kâmil bu soruya yanıt bulabilmek için tablonun yanındaki yazıya bakması gerekiyormuş gibi eğildi, "GIOVANNI BELLINI, Bakire ve İskenderiyeli Catherina ile Maria Magdelena'nın Arasında Çocuk, 1490" ibaresini okudu. Otuz üç yıl sonrasını düşündü. Miladi takvimin otuz üçüncü yılını. O zaman Meryem böylesine genç, bunca yumuşak bakışlı olmayacaktı elbet. Ama İsa çarmıhtan indirildiğinde ona yine aynı şefkati gösterecek, kucağında yeğnileşen çıplak, acılı gövdeyi bağrına basacaktı. Giovanni Bellini belki bu nedenle Bakireyle çocuğun resimlerini yapmayı yeğlemiş, çarmıh ve pieta konularına pek ilgi duymamıştı. Anne hep genç ve güzel kalsın istiyordu anlaşılan. Anne hep çocuğun doğduğu yaşta kalsın, çocuk büyüdükçe anne yaşlanmasın istiyordu. Kâmil yine de, başında dikenli tacıyla iki meleğin arasında çarmıhtan indirilen İsa'nın ölü gövdesini anımsıyordu Giovanni'nin bir tablosunda. Röprodüksiyonlarını gördüğü bir başka tablodaysa acıdan buruşmuş yüz İsa'nın değil, güzelliğinden hiçbir iz kalmamış Meryem'indi. Gözlerinin altında mor halkalar oluşmuştu. Mantosundan sıyrılan eliyle ölünün kanlı elini tutan bu kez oydu. Evet Giovanni Bellini'nin tablolarında genellikle gençti Meryem, tatlı bakışlı, ince uzun elliydi. Soylu bir eda vardı duruşunda.

Kâmil Madonnalardan gözünü ayıramıyordu. Biraz yürüyüp bir başka tablonun önünde durdu. Donatello'nun heykellerini anımsatan, şaha kalkmış küçük atlar ve vazolarla çevrili bir mermer tahta oturmuştu genç kadın. Ellerini dua eder gibi göğsünün üzerinde birleştirmiş, dizlerinde uyuyan çocuğa bakıyordu. Derin uykudaydı çocuk. Belki de uyuduğu için, bakışlarının çocuğunkilerle karşılaşmayacağını bildiği için böylesine suçsuz, bu denli ısrarla bakabiliyordu. Sol kolunu sağ dizinin üzerinde unutmuş gibiydi çocuk, sağ eli aşağıya, Meryem'in kestane rengi kumaştan giysisinin kırıştığı yere dek sarkmıştı. Uykuda bir an gözlerini aralasa üzerine eğilen beyaz yüzü, hafifçe kıpırdayan dudakları görebilirdi. Kâmil çocuğun yerinde olmak için karşı konulmaz bir istek duydu. Akşam, duasını bitirdikten sonra üzerine üfleyen sevecen yüzü anımsadı. İstanbul'un

yoksul semtlerinden birindeki o nemli, karanlık bodrum katı canlandı belleğinde. Uyumadan önce yavaşça odaya süzülüp üzerine eğilen annesinin yüzünü görür gibi oldu. Küçük ağızdan dökülen sözcüklerin büyüsüne bıraktı kendini. Karanlıkta ışıdı yüz, yaklaşıp üzerinde durdu. Sonra eridi boşlukta. Yukarıda, çekili perdelerin ardından gölgeler geçti. Hep böyle olurdu akşamları. Annesi dua okuyup üzerine üfledikten sonra uyku meleklerle iner, derinliğine çekerdi onu. Pencereden gelen ayak seslerinin tıkırtısında dalar giderdi. Sabah, çekili perdelerden süzülen gün ışığıyla birlikte geri dönerdi her şey. Oda, eşyalar ve ıslak kaldırımda ayak sesleri. Yalnızca yüz görünmezdi. Yataktan kalkıp sofaya geçtiğinde babasını tavandan sarkan çıplak ampulün çiğ ışığında kahvaltı yaparken bulurdu. Geceden kalma, onunla ilgisiz. Annenin çok erken işe gittiğini bilirdi Kâmil. Daha güne başlar başlamaz akşamı özlerdi. Yine karanlık kaplasın odayı, o yataktayken eşyalar birer birer sussun, ilerleyen gecenin belirsizliğinde annesinin sevecen yüzü eğilsin üzerine, Arapça bir dua fısıldayıp öpsün alnından, hastaysa, gövdesi ateşten tutuşmuş yanıyorsa şakaklarını sirkeyle ovsun, sabaha dek bırakmasın elini, evet bırakmasın! Sonra, çok değil birkaç yıl sonra, başucuna gelmedi yüz. Bir daha da hiç görünmedi. Çocuk yatakta boşuna bekledi onu. Nasılsa gelir sandı, yine duasını okuyup üfler, çekili perdenin ardında gölgeler kıpırdarken... Gölgelerin kıpırdamasıyla annenin yitişi arasında ne gibi bir bağ olabilirdi ki!

Kâmil, Giovanni Bellini'nin Madonnalarıyla baş başa geçirdi bütün günü. Gentile'nin tablolarını görmeye vakit kalmamıştı. Artık yarın, olmazsa öbür gün gelirdi. Gentile'nin yapıtları nasılsa hep buradaydılar.

Accademia'dan çıktığında yağmur başladı. Hemen dineceğe benzemeyen soğuk bir yağmurdu, öyle tekdüze, sıkıntılı. Günün renklerini alıp götürmüştü bile. Kentle suyun arasında kurşuni bir perdeydi yağmur. Kent yeterince ıslak değilmiş gibi bir de yağmur yağıyordu şimdi. Kâmil Accademia Köprüsü'nün basamaklarını çıkarken sağ dizinde sabahki sızıyı hissetti. Ne diye yoklayıp duruyor ki böyle! Kötü bir şey olmasın! Kireçlenme, belki bir iltihap ya da... Aklından kovdu kötü olasılığı. Köprünün tepesine vardığında sızı artmıştı, kalbi de daha hızlı çarpıyordu. Basamakların dikliğindendir. Bu kemerli köprüler hiç olmasa... O zaman da Venedik'in tüm özelliği kaybolur... Tahta korkuluğa dayanmak zorunda kaldı bir süre. Sağda, Canal Grande boyunca sıralanan taş sarayların ardında Salute'nin kubbeleri veba günlerini anımsatıyordu. Kentin salgın boyunca yaşadığı bu sevimsiz, taş yapıdan sol tarafa çevirdi bakışlarını, kanalın kıvrımında Cà Rezzonico'yu gördü. Palazzo Monolin'le karşı be karşı durmuş, sayısız pencereleriyle önünden gelip geçen vaporettoları seyrediyor gibiydi. Güverteleri bomboştu vaporettoların. Yalnızca birinin ön güvertesinde, elinde kamerasıyla ayakta duran bir turist dikkatini çekti. Yağmura aldırmadan Cà Rezzonico'yu filme alıyordu. Bir başka gün de gidip bu sarayı görmeye karar verdi. Bağrından bir Papa bile çıkaran ünlü Rezzonico ailesini barındırmış yapının tavan resimlerinde Tiepolo'nun gökleri kim bilir ne kadar güzeldi. Çivit mavisi, böyle yağmur yağdırmayan, derin gökler. Sonra kitaplardan tanıdığı Rosalba'nın pastelleri, Longhi'nin soylu Venedik kadınları, sarayların görkemli salonlarında sürüp giden hayatın görünmez gizleri, maskelerle gerçek yüzler, gülen bakışlarla kederli ağızlar ve

Canaletto'nun o eşsiz Venedik manzaraları. Tümü Cà Rezzonico'nun duvarlarını süslüyordu şimdi. Oysa turist dışardan filmini çekiyordu yapının. Venedik'i Canaletto'nun resimleriyle sevmişti Kâmil. Adı kente pek de güzel yakışan ressamın Avrupa müzelerinde ya da özel koleksiyonlarda gördüğü *vedute*'leriyle biraz fazla haşır nesir olmuştu bir ara. İstanbul görüntülerini Canaletto gibi düzenli bir perspektif içinde, Akdeniz'in ışığını, öğle uykusu saatlerinin tembelliğini, sessiz bir alana düşen gölgeyle sularda kıpırdayan ışığın şiirini de ihmal etmeden resmetmeye kalkıştığından, evet belki de sırf bu yüzden Canaletto'nun yapıtına ilgi duymuştu. Onun tablolarında dolaşmıştı ilk kez Venedik'i; San Marco'nun kalabalığını, evlerin tahta kepenklerini gün ışığına açan kadınları, rıhtımların sessizliğiyle karnavalın coşkusunu, kırmızı flamalarında kanatlı arslanlar dalgalandıran *Bucentaure*'un peşine takılmış gondolların geçit törenini onunla sevmiş, kentin sarayları, köprü ve kanallarıyla onun sayesinde sarmaş dolaş olmuştu. Canaletto'nun tablolarında tüm metaforlardan arınmış, sıcak, uyumlu bir ışıkta neredeyse dokunulacak kadar yakındı Venedik. İstanbul manzaralarını yaparken ne çok şey öğrenmişti bu ressamdan. Ama onun resimlerinde kentin cümbüşü, trafik keşmekeşi, sokakları gece gündüz dolduran kalabalık, dev metropolün uğultulu yapıları yoktu. Kır görüntüleriyle doğa vardı yalnızca. Çamlıca tepesinden Boğaz'ın görünüşü, Anadolu Hisarı'nda çardaklı bir kahve, ağlarını ören ihtiyar balıkçılar, artık geçmişte kalmış, eski kitaplarla resimlerde yaşayan o sakin kent, çocukluğunun İstanbul'u vardı. Tatil günleri işte bu İstanbul'u keşfe çıkıyor, sehpasını gürültülü caddelerin, pazar yerlerinin kalabalığından uzakta bir yamaca, bazen de boş bir arsaya kuruyor, çarpık kentleşmeden, çevre kirlenmesinden nasılsa kendini kurtarabilmiş bir doğa parçasını, artık kullanılmayan bir vapur iskelesine bağlanmış kayıkları, günün her saati değişen yeşil, lacivert, erguvan rengi denizi, tek tük ağaçlarla kır çiçeklerini, uzakta beyaz bir yolcu gemisinin Boğaz'a girişini resmediyordu. Yine böyle yağmurlu bir günde Cà Rezzonico'ya gidip Canaletto'nun yapıtlarını da görmeliydi mutlaka. Onun gökleri de Tiepolo'nunkiler gibi açık, bazen parçalı bulutlu ama insana hep yaşama sevinci veren göklerdi çünkü, bir zamanlar yağmur sonrası İstanbul'un üzerinde açan güneş gibi parlak, şaşırtıcı.

Yağmur iyice artırmıştı hızını. Kâmil köprüden inip Campo Morosini'ye ayak bastığında sağanağa çevirdi. Bir anda boşalıverdi koskoca alan. İnsanlar yan sokaklara dağıldılar, saçak altlarına ya da kahvelere sığındılar. Kâmilse, bir an duraksadıktan sonra, herkes gibi bir kahveye girecek yerde soldaki kiliseye doğru yöneldi. Onarım nedeniyle kapının kapalı olduğunu farketmemişti uzaktan. Yağmurun iliklerine dek işlediğini hissetti. Gerisin geriye dönüp bu kez alanın sağ yanındaki yüksek yapının avlusuna sığındı. Orada, kesme taşlara dayalı mermer sütunların arasından geçerek bir merdiven altına girdi. San Marco'dan havalanıp bu kuytu yere sığınmış bir güvercin kadar yalnızdı. İyice büzüldü paltosunun içinde, kumaştan süzülen yağmur damlalarını eliyle sildi. Ayakkabıları da su içinde kalmıştı. Islak taştan dizkapaklarına doğru soğuk bir su yürüyordu sanki. Korkuyla ürperdi. Su bedeninde yükseldi giderek, boğulacak gibi oldu. Tam o anda açık pencerelerin birinden gelen ses doldurdu avluyu. Kemanların eşliğinde eski duvarların, birbirine geçmiş merdivenlerin, kemerli sütunların arasında yan-

kılanıyor, bir alçalıp bir yükseliyordu. Kâmil Vivaldi'nin müziğini tanıdı. Bir kastraydı söyleyen; acılı, güngörmüş sesiyle, "Stabat mater dolorosa," diyordu, "Juxta crucem lacrimosa!" Bu son sözcüğü durmadan tekrarlıyor, her tekrarlayışta bir çiviyle çarmıha mıhlanıyordu uzun, ince parmaklı el; "lacrimosa!" diye haykırıyordu ses, "dum perdebat Filius!" Keder içinde orada ayaktaydı anne, oğlunun gerildiği çarmıhın altında. Meryem'in acısıyla inleyen ses bir anda yağmurun sesini bastırdı. Artık yalnızca *Stabat Mater*'di duyulan, böyle yalnız, terkedilmiş bir güvercin gibi karanlık avluda çırpınıp duran, çırpındıkça ıslak tüylerini yağmura bırakan *Stabat Mater*. Keskin bir kılıç delip geçmiş kalbini, bakın nasıl da inliyor acıyla! diyordu ses, oğlunu çarmıhta terkedilmiş, öyle bir başına gördü Meryem, bakın nasıl, nasıl inliyor kederinden! diyordu. Her *largo*'nun sonunda yumuşak ete saplanan sivri bir çiviydi uyak, *adagissimo, andante,* sonra yeniden *largo,* vuran, vurdukça acıtan uyak kastra'nın sesinde uzayıp gidiyordu hep aynı sözcüğü çoğaltarak.

Ne kötü tüm renkleri silip götürmüştü yağmur. Kenti külrengi bir örtü sarmıştı. Sudan çıkmış boz bir heyulaydı Venedik. Giovanni'nin Madonnaları yumuşak, tatlı bakışlarıyla Kâmil'in zihninde devinip durmuyorlardı artık, bir haykırış, bitmek bilmeyen bir çığlığa dönüşmüş, barok ezginin titreşimiyle inleyip ağlıyorlardı. Beklenmedik bir *allegro*'dan sonra "amen" sözcüğüyle ansızın sona erdi *Stabat Mater*. Aynı anda, müzikle söz birliği etmişcesine yağmur da dindi. Başı yana düştü İsa'nın. Kâmil onun çarmıhta son nefesini verdiğini görür gibi oldu. Acıyla buruştu yüzü. Bir an önce merdiven altından çıkıp bu karanlık avludan kurtulmak istedi. Kapıya yöneldiğinde, az önce yağmurdan kaçarken görmediği bir heykele takıldı gözleri. Ayakta duran bir kadın heykeliydi. Pek durmak da denemezdi buna. Mantosundan sıyrılan sol bacağını biraz öne atmış yürüyor gibiydi. Kâmil avlusuna daldığı yapının İkinci Savaş'tan bu yana konservatuvar olarak kullanılan Palazzo Pisani olduğunu heykeli görünce farketti. Genç kadının yüzünde omuzlarına dek inen bir örtü vardı. Bugüne dek örtünün altındaki yüzün kimliğini hiç kimse bulup çıkaramamıştı. Heykelden kaçarcasına Campo Morosini'ye çıktı, hızlı adımlarla alanı geçip Calle del Spezier'e saptı, oradan da Campo S. Mauririo'ya. Piazza San Marco'ya geldiğinde yorgunluktan bayılmak üzereydi.

Kimseler yoktu alanda. Ne turist kalabalığı, ne yem bekleyen güvercinler. Dün akşam, Marciana'dan çıkışta oturduğu kahveye doğru yürürken, yağmura karşın suların alandan çekilmiş olduğunu farketti. Yine de, paçalarını ıslatacak kadar su kalmıştı. Kapalı mağazaların vitrinlerinden yansıyan ışıkta yer yer kıpırdayan su birikintilerine basmamaya çalışarak Campanile'nin önü sıra yürüdü, Cafe Chioggia'nın ilk masasına oturdu. Piyano çoktan susmuştu. Belki de hiç çalmamıştı gün boyu. Önünden telaşla birkaç kişi geçti. San Zaccaria iskelesine doğru koşarcasına uzaklaştılar. Garsona bir beyaz şarap söyledi. İçkisini yudumlarken Venedik'e geleli beri birkaç cümle dışında kimseyle konuşmadığını, belki bu yüzden şu son iki günün ona bir yüzyıl kadar uzun geldiğini düşündü. ❁

"Yolculuk, aşk ve özlem üçgeninde kurmaya çalıştım çatıyı."

Fransa'da yayımlanan öykü dergisi "Brèves" son sayılarından birini Nedim Gürsel'e ayırdı. Paris'te yaşayan Nedim Gürsel ile yapılan söyleşiye biz de bazı sorular ekledik. Son dönemde daha çok *Boğazkesen* adlı romanı ve yolculuk kitaplarıyla gündeme gelen Nedim Gürsel'in "Venedik'te Yağmurlu Bir Gün" adlı yeni öyküsüyle birlikte bu söyleşiyi yayımlıyoruz.

Yaşamöykünüzün kitaplarınızdaki izdüşümlerinden yola çıkarak, bir yazar olabilmeniz için tüm koşulların bir araya geldiğini söyleyebiliriz. Fransızcaya çevrilen ilk kitabınız Uzun Sürmüş Bir Yaz'ın önsözünde Prof. Etiemble da "yazar doğan mutlu insan" diyor sizden söz ederken.

– Yazmaya çok küçük yaşta başladım. Yazdıklarımı yayımlamaya da. Daha ilkokul sıralarındayken kahramanlık şiirleri yazıyordum. Uyaklı şiirlerdi bunlar, "hamasi vatan edebiyatı" türünden. Yahya Kemal'in "Akıncılar"ına, bize ezberletilen Atatürk ve Memetçik şiirlerine öykünüyordum. Çocuk Haftası'nda, Oğuz ağabey diye bildiğimiz Oğuz Özdeş'in yönlendirdiği edebiyat sayfasında yayımlanıyorlardı. Ben de sevinçten uçuyordum tabii. Yazdıklarımın şiir olmadıklarını anlamam için aradan yıllar geçmesi gerekti. Usta şairleri okudukça şiirden uzaklaştım, öyküde karar kıldım. İlk öykülerimi Galatasaray Lisesi'ndeyken yazdım. Memet ağabey dediğimiz ünlü edebiyat eleştirmeni Memet Fuat bu ilk öykülerimi o dönemin belki de en yetkin, en önemli edebiyat dergisi olan *Yeni Dergi*'de yayımlamaya başlayınca, yine sevinçten uçmaya başladım. Yazdığı şiirleri sınıfta arkadaşlarına okuyan ilkokul çağında bir yumurcak değildim artık; "iddialı" genç bir yazardım. Daha doğrusu kendime bu sıfatı yakıştırıyordum. Ama lisede voleybol da oynuyordum bir yandan. Memet Fuat'ın önerisine uyup Altunizade Spor'a girseydim, yazar değil voleybolcu olurdum... Diyeceğim, yazarlık çok sonraları oluştu, okuyarak, yaşamdan çalınmış günleri, yani yazma uğraşını bir varoluş biçimine dönüştürmeye çabalayarak. Belki bazı istisnalar vardır ama, hiç kimseye vahiy yoluyla gelmez yazarlık. Yazar yapıtını zamanla kurar, geliştirir. Prof. Etiemble'ın sözlerine tümüyle katılmıyorum. Yazar olabilmem için ülkemi terk etmem, sevdiklerimden, en önemlisi de anadilimden kopup bir kentten ötekine savrulmam gerekti. Ne var ki, hep Türkçe sözcüklerin ışığında örmeye çalıştım kozamı; önce zorunlu, sonra gönüllü bir sürgüne dönüşen Paris kentinde yazar olduysam da, Fransızcanın çağrısına hiç kapılmadım.

Son Tramvay'daki öykülerin temel izleği bu sürgün günleri, anadile bağlılık, yolculuklar ve özlemdir. Bir çelişki gibi görülebilir belki : bu kitaptaki son öyküyü doğrudan Fransızca yazdım. Ve uzun yıllardır Fransa'da yaşamama, deyim yerindeyse "Fransızcayla kuşatılmış" olmama karşın, öykü ve romanlarımı hâlâ neden Türkçe yazdığımı anlatmak istedim. Biliyorsunuz, inceleme ve eleştirilerimi her iki dilde de yazıyorum, ama bu öykü hariç, bugüne dek kurmaca alanında yazdığım tüm kitaplar Türkçedir. Siz onların Fransızca çevirilerini okuyorsunuz.

Son Tramvay'ın son öyküsünde şöyle bir bölüm var : "Yazmak yalnızlıktır, beyaz kâğıt, Mallarmé'nin başını döndüren o korkunç boşluk dış dünyadan soyutlar yazarı, içe kapatır. Lambanın ıssız aydınlığında sözcüklerle tek başınadır yazar. Mallarmé lambayı uzaklaştırarak bu konumdan çıkmayı denedi : 'Karanlık alana ışıkla yazılmaz.' Ve, kendi deyimiyle, 'edebiyattan ibaret' olan Kafka, nişanlısı Felice'ye tuhaf bir

Vedat Günyol ile.

tasarıdan söz eder : yazmak için bir lambanın eşliğinde karanlık bir mahzene yerleşmek. 'Yazarken hiçbir zaman yeterince yalnız olamazsınız,' der Kafka, 'yazarken çevreniz hiçbir zaman yeterince sessiz değildir, gece tümüyle gece olmamıştır daha.'"

Yirmi yılı aşkın bir süredir Paris'te yaşamama karşın kendimi Kafka'nın söz ettiği mahzende görür gibiyim. Lamba hiç sönmüyor. Gece tümüyle gece değil henüz. Çünkü yazar, gerçekte, ne bir ülkede ne bir kentte yaşar. Onun gerçek yurdu dilidir. Yazar kendi dilinin içinde suda balık gibidir demeyeceğim, hayır. Meyvanın içindeki çekirdek gibidir.

Uzun Sürmüş Bir Yaz uzunlu kısalı metinlerden oluşuyor. Birbirinden bağımsız da olsalar, ortak bir izlek söz konusu. Bu yapısıyla bir öykü derlemesi değil, ama tam anlamıyla bir roman da değil... Öyküyle romanın sınırından söz edebilir miyiz?

– Öyküyle roman arasında aşılmaz sınırlar olduğunu sanmıyorum. Kısa öykünün dışında, roman olmayan anlatılar da yazdım. Gezi kitaplarımın çoğunu, bir anlatı zinciri temelinde oluşturmaya özen gösterdim. Fransızcada "récit" sözcüğü, sanıyorum *Uzun Sürmüş Bir Yaz*'da ve öbür kitaplarımda yer alan uzun metinleri yeterince tanımlıyor. Her defasında tek tek öyküleri değil, bir kitabı düşünerek yazmışımdır. *Uzun Sürmüş Bir Yaz*'ın ilk bölümü birbirini tamamlayan iki anlatıdan, ikinci bölümüyse sözcüğün gerçek anlamında kısa öykülerden oluşuyor. Bu öykülerde, şiirsel bir duyarlıkla çocukluğu yansıtmayı denedim, Baudelaire'in deyimiyle "yitik cennet"i. Çocuk sevecenlik ve güvence arar. Yani yatay bir dünyada yaşar. Anne-baba-kardeş üçgeninde. Bu dünya *Kadınlar Kitabı*'nda büyük kentin tehdit edici, korkutucu dünyasına, yani dikey bir mekâna dö-

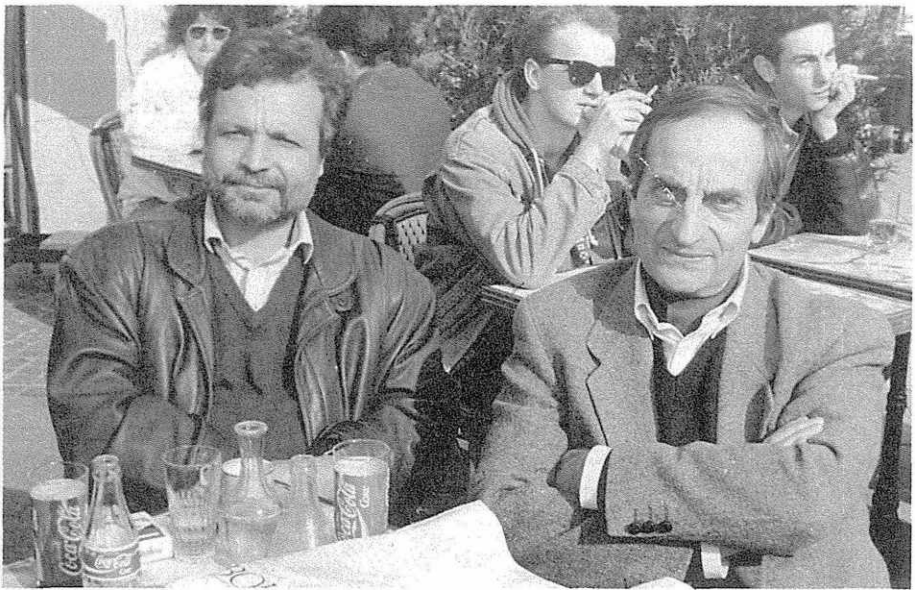

Fransız yazar Charles Juliet ile.

nüştü. "İlk Kadın" da, yüz sayfa boyunca bir yatılı okul öğrencisinin cinsel deneyimlerini anlatırken anneden kopuşu da dile getirmek istedim. Annenin yakınlığından, sevecenliğinden, güvencesinden kopuş "yitik cennet"ten yeryüzüne, taşradan büyük kentin karmaşık ortamına düşüştür bir bakıma.

Bir öykü yazarısınız, bunu kendiniz de her fırsatta söylüyorsunuz. Anlatı türünü, geleneksel çizgisinden ayırmak, modern edebiyatın gereklerine uyarlamak çabası görülüyor öykülerinizde. Bu eğilime Batı edebiyatının etkisinin yol açtığını söyleyebilir miyiz?

– Önce şunu belirteyim : öykü "soylu" bir edebiyat türüdür. Oysa Fransa'da küçümseniyor. En az bir roman yazmamışsanız yazardan bile sayılmıyorsunuz. Türkiye'de durum biraz farklı. Salt öyküleriyle çağdaş edebiyatımızı yönlendirmiş yazarlarımız var bizim. Sabahattin Ali ve Sait Faik gibi. İlki gerçekçi, ikincisi modern öykünün öncülüğünü yaptılar. Sait Faik'in Fransızcaya bir kitabı çevrildi, ne yazık ki okurlardan hak ettiği ilgiyi görmedi. Oysa bizim edebiyatımızın önemli dönemeçlerinden biridir.

Öykü roman gibi, Türk edebiyatında görece yeni bir tür sayılır. İlk Türk romanı 19. yüzyılın ikinci yarısında yazıldı. Modern anlamda bir Türk öyküsü de öyle. Ama Doğuda çok köklü bir anlatı geleneğinin olduğunu da belirtmeliyim. Batı *Bin Bir Gece Masalları*'nı, *Kelile ve Dimne*'yi biliyor, ama Türk halk hikâyeciliğinden, Meddah geleneğinden habersiz. Ben öykülerimde Batı edebiyatından olduğu kadar bu gelenekten de yararlandım. Örnekse, *Son Tramvay*'daki "Garip Mustafa ile Telli Kavak". Bir yönüyle modern bir öykü tabii, bir göçmen işçinin Paris banliyösündeki yalnızlığını dile getiriyor, ama bir yönüyle de Türk halk hikâyeciliğine dayanıyor, Anadolu'daki bir bozkır köyünde kavak ağacına sevdalanan Mustafa'nın dramında geleneksel bir motifi işliyor. Eski Türklerdeki "ağaç kültü"ne dek götürebilirsiniz bu öykünün kaynaklarını. Yine de, öykülerimde, en azından ilk bakışta geleneksel motiflerin pek öne çıkmadığını söylemeliyim. On-

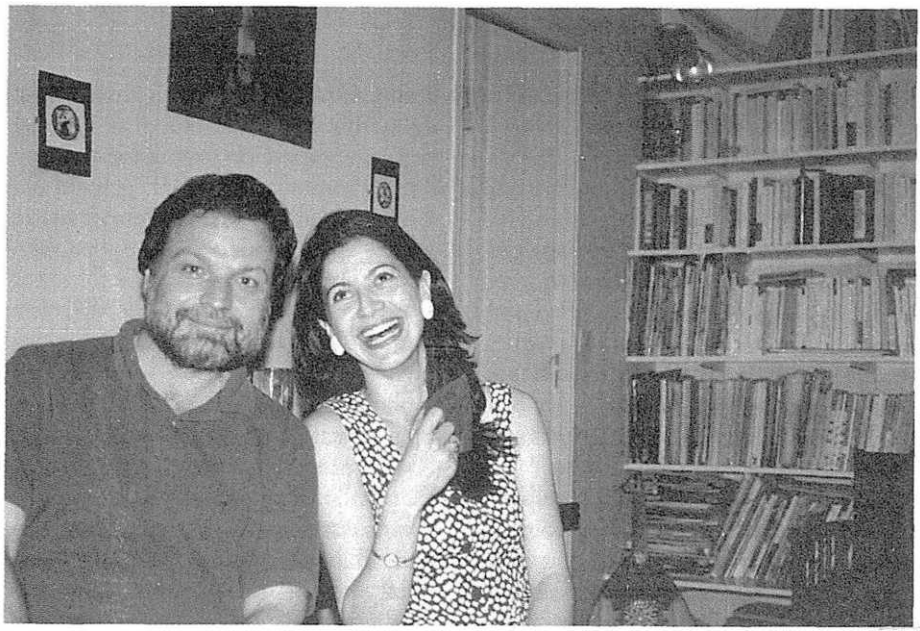

Eşi ve çevirmeni Zuhal Türkkan ile.

ları derin yapıda aramak gerek. İlk yazdığım öykülerde çocuk tekerlemeleriyle halk türkülerinden de yararlandığım oldu, ama siz de biliyorsunuz, ben kentleri anlattım genellikle. Öykü kahramanlarımın öznel tarihleriyle kentlerin genel tarihini belli bir kurgu çerçevesinde anlatmayı denedim. Yolculuk, aşk ve özlem üçgeninde kurmaya çalıştım çatıyı.

Öykü ve roman yazıyorsunuz. İncelemeleriniz de var. Doktora tezinizi Nâzım Hikmet ve Aragon üzerine yaptınız. Hikmet'in şiirindeki geleneksel izlekleri ele alan kitabınız burada da yayımlandı. Aragon'un dadaist ve gerçeküstücü dönemlerini inceleyen ve doğrudan Fransızca yazdığınız bir başka kitabınız da var. Şiire özel bir ilgi duyduğunuz anlaşılıyor.

– Şiir her zaman gündemimde oldu. İncelemelerimin çoğu, sizin de anımsattığınız gibi, şiir üzerinedir. İyi bir şiir okuruyum. Üç dizelik şiirlerden oluşan bir kitabım da yayımlandı Türkiye'de. Adı : *Uzun Bir Ayrılık İçin Kırk Kısa Şiir.* Ama ben, daha çok öykülerimde şiiri yakalamaya, şiirsel bir atmosfer yaratmaya çalışıyorum. Claude Prevost *Kadınlar Kitabı* üzerine "Humanité" gazetesinde yazdığı bir eleştiride şöyle diyordu : "Nedim Gürsel şiirsel düzyazının büyük ustası olma yolunda bir yazar." Belki de, şiire romandan daha yakın olduğu için öyküde ısrar ediyorum. Öte yandan, sanıyorum düzyazı, yalnızca kurmacaya indirgenemez. Düzyazıda da metafor ve alegoriye, dolaylı anlatım biçimlerine başvurabilirsiniz.

İstanbul, yapıtlarınızda önemli bir yer tutuyor. Oysa taşrada doğdunuz, İstanbul'a on yaşında geldiniz. Sonra, yirmi yaşında bu kentten ayrılıp Poitiers'ye, oradan da Paris'e gittiniz. Hepi topu on yıl yaşadığınız bu kent neden bunca önemli sizin için?

– On yıl, İstanbul gibi bir kent için, epeyce uzun bir süre sayılır. *Kadınlar Kitabı*'nın başına Kavafis'in şu dizelerini koymuştum :

Bulamazsın ne başka bir deniz
ne başka bir ülke
Bu kent peşini bırakmaz senin.

İstanbul peşimi bırakmadı. Paris'te İstanbul'dan çok daha uzun süre yaşadım. Ama hep İstanbul'u taşıdım içimde, onun özlemini besleyip büyüttüm. *Sevgilim İstanbul*'da bir aşk mektubu bile yazdım bu kente. *Boğazkesen*'in gerçek kahramanı Fatih Sultan Mehmed değil İstanbul'dur. Yine Kavafis'e kulak verelim :

Hep bu kente varacaksın
Başka gemi, başka yol yok sana!

Diyebilirim ki, Paris'te yaşadığım için İstanbul böylesine önemli bir yer tuttu yazdıklarımda. İstanbul'u sevmem, ona tutkuyla bağlanabilmem için uzaklaşmam, tarihine ve topoğrafyasına dışarıdan bakmam gerekti. *Kadınlar Kitabı*'nın kahramanı on altı yaşında bir yatılı okul öğrencisidir. Ama anlatı, İstanbul kentini öne çıkarır hep, giderek kent de, semiyolojik anlamda bir "eyleyen", yani anlatının kahramanlarından biri olur. Yirmi yaşıma İstanbul'da bastım. Ve, Paul Nizan gibi ben de, "yirmi yaşın hayatın en güzel çağı" olduğuna inanmıyorum. Kadınlar ulaşılmazdı. Adına tuhaf bir biçimde "muhtıra" denilen 12 Mart askeri darbesinin ardından bir baskı dönemi yaşadık. Gencecik insanlar ipe çekildi, kitaplar, özgür düşünce, siyasi etkinlikler yasaklandı. Benim kuşağım, *Uzun Sürmüş Bir Yaz*'da anlattığım gibi, derin yaralar aldı. Neyse ki çok uzun sürmedi bu baskı dönemi. 1973'te Ecevit hükümeti genel af çıkarınca demokrasiye dönüldü. Ben de İstanbul'a kavuştum, ama 12 Eylül 1980'e, yani ilkinden daha beter bir askeri darbeye kadar. Bu darbeden sonra, iki kitabım toplatılıp hakkımda dava açıldığı için, dört yıl ülkeye dönemedim.

İki şey var ancak ölümle unutulur
Kentimizin ve annemizin yüzü

diyor Nâzım Hikmet bir şiirinde. Ben de kentimin yüzünü, bir süre önce yitirdiğim annemin yüzü gibi, unutmadım, unutamadım. Bu gerçek *Son Tramvay*'daki öykülerde bir yeraltı ırmağı gibi, derinden sürüp gider, kimi zaman yüzeye de çıkarak.

Yaşar Kemal romanlarında kırsal kesimi anlatıyor. Sizse kentlerin yazarısınız.

– Yalnızca İstanbul'dan değil, Paris başta olmak üzere Avrupa kentlerinden, Akdeniz limanlarından da söz ettim öykülerimde. Çağımız insanının yalnızlığını, köksüzlük duygusunu vermeye, bir yandan başka kültürler, değişik insanlarla zenginleşirken öte yandan kendi kimliğine yabancılaşmasını anlatmak istedim. *Son Tramvay*'ın kahramanı, daha doğrusu anlatıcısı sürgünde yaşayan bir Türk yazarıdır. Bir kentten ötekine, bir kadından bir başkasına savrulurken anadiline, kök salabileceğini umduğu bu tek alana sığınır, yalnızlık ve boşluk duygusundan kurtulabilmek için. Geleceği olmayan, geçmişindense yalnızca acı olayları anımsayan bir bireydir; çağdaş, biraz narsisik, benzerleri günümüzde giderek çoğalan bir kahraman. Kurduğu ilişkiler, çıktığı yolculuklar, yaşadığı hazlar ve sevinçler geçicidir. Fransızcaya çevrilmemiş bir kitabımda, *Seyir Defteri*'nde, iyice öne çıkar bu köksüzlük duygusu. Gördüğüm kentleri, Atina'yı, Roma'yı, Moskova ya da New York'u, Amsterdam'ı, Berlin ve duvarını anlatırken bir yazarın bakışı öne çıksın, bu coğrafyaya öznelliğini, kendi damgasını vursun istedim. Ama *Komutanın Tavşanları*'nda Anadolu bozkırında bir kışlayı, yani kapalı, dar, özgürlüklerin kısıtlandığı bir alanı da anlattığım oldu, güney kentlerinin değişken ışığını da. Bu bakış, 1950'lerden bu yana Türk edebiyatında uzunca bir dönem egemen olan köy gerçekçiliğinden çok farklıdır. Ama şimdi Türkiye'de köy edebiyatı

geçerliliğini yitirdi. Nüfusun büyük çoğunluğu da kentlerde yaşıyor zaten.

Öykülerinizde kentlerin yanı sıra garlar, hava alanları, otel odaları da önemli bir yer tutuyor. Bu mekânlar, giderek, "modern mitoloji"nin simgelerine dönüşüyor. Örneğin "Pınar" adlı öyküde bir otel, "Penelope"de Hamburg limanı ve tren yolculukları, öykünün kurgusunu belirleyen öğeler.

– Son yıllarda uzun yolculuklara çıktım. Ömrüm, Nâzım Hikmet'in bir şiirinde belirttiği gibi, "düşman memleketi" olan otel odalarında geçti. Neyse ki yalnız uyanmadım her zaman. Yanımda alev saçlı, güzel kadınlar da oldu. Pencerem her zaman günbatımlarına, kapalı gökyüzüne açılmadı. Denizi, sonsuzluğu da görebildim. Bu yaşamın izdüşümleri öykülerime ve yol yazılarıma sözünü ettiğiniz mekânlar biçiminde yansıdı diyebilirim. Şimdi duruldum biraz. Evlendim, küçük bir kızım var. Ama bizde bir söz vardır, "Can çıkar huy çıkmaz" diye. "Pınar"ı bu sözün ışığında okursanız ne demek istediğimi anlarsınız.

Kitaplarınız Fransızcanın yanı sıra başka dillere de çevrildi. Fransızca çevirileri yakından denetlediğinizi biliyoruz. "Penelope" adlı öykünüzü, büyük ölçüde kendinizin çevirdiğini söylediniz. Ya öteki diller?

– Fransızcayla çocukken tanıştım. Yirmi beş yıldır da Paris'te yaşıyorum. Sorbonne'da Fransız edebiyatı öğrenimi ve doktorası yaptım. Doğallıkla kitaplarımın Fransızca çevirilerini denetliyorum. Oysa öbür diller, örneğin Arapça yayımlanan iki kitabım ya da Kore'de çıkacak olan son romanımın çevirileri hakkında ne diyebilirim ki!

Yine başa dönersek, kitaplarımın çevirisine bir ölçüde katılıyorum ama, onları kendim çevirmiyorum. Çeviremiyorum. Doğrudan Fransızca yazmak belki daha kolay olurdu. Yine de şunu söyleyeyim :

Viyana'da, kolayca dil değiştirmiş yazarların da katıldığı bir toplantıda, "Kadın değiştirir gibi dil değiştirilmez," deyince, – aslında Fransızca deyimle "kadın" yerine "gömlek" demem gerekiyordu – feministlerin saldırısına uğramıştım. Şaka bir yana, anadile bağlılık bir kader değildir. Bir mahkûmiyet hiç değil. Türkçe, şimdilik, bir şairimizin deyişiyle "ses bayrağım" benim, o kadar. ❁

MURATHAN MUNGAN

Eldivenler

Hülya B. Ekşigil'e

TUHAFTIR, onunla evlendiğimde âşık değildim. Artık yaşım otuz üçtü, bazen boş kâğıtlara yazıp bakıyordum, o koyu siyah iki adet 3 rakamının yan yana duruşunda, belirsiz geleceğim için uğursuz bir işaret buluyor, bir an önce artık bir karar vermem, elimi çabuk tutmam gerektiğini düşünüyordum; anlayacağınız, yirmi beşini geçmiş hemen her kadın gibi paniklemeye başlamıştım. Üstelik, beni, yedi yıllık bir rötarla yakalamıştı bu panik. Zaman, kadınlar için daha çabuk geçer. Kadınların yaşının da, kediler gibi, yediyle çarpılması gerektiğini söyleyenler, ne doğru söylemişler! Aşk evliliğinden umudu kesmiştim ama, "mantık evliliği" gibi bir lafın şemsiyesi altında bana bir hayat olmadığını bilecek kadar da kendimi tanıyordum. Haklı olarak, Peki ne istiyordun? diye soracaksınız. Yıldırım aşkı, yakıcı tutku, karşılıklı anlayış, sevgi ve saygıya dayanan falan gibi bir şey değildi istediğim; üst üste iki gece horlasa, sabahına bunlardan eser kalmayacağını bilecek kadar bilgi ve deneyim sahibiydim artık. Geçirdiğim bunca yılda, beyaz atlı prenslerin emeklilik günlerini hesaplayabilecek kadar da gelecek duygusu edinmiştim. Kısacası, evlenme zamanımın geldiği, hatta geçmekte olduğu kafama iyice dank etmişti! Kendimce "basit bir çözüm" arayışı peşindeydim : Elbette, evlenmek için birbirinden yeterince hoşlanan, ama beklentileri büyük olmayan iki kişinin, hayal kırıklığına yer bırakmayacak kadar sade, rahat, güvenli ilişkisini istiyordum. Birbirinden hoşlanıyor olmak ve temel kurallarda anlaşmak yeterliydi benim için. Tabii, evleneceğim adam da, aynı gereksinim ve niyetlere sahip olmalı, en azından bu konuda benim gibi düşünmeliydi. Şu aradıklarıma, nesnel bir gözle bakılacak olursa, bunun aşk evliliği yapmak kadar güç bir şey olduğu daha işin başında anlaşılır elbet. Ben de anlamıştım tabii, ama başka çarem de yoktu; bilirsiniz, evlilik, yaratıcılıktan yoksun, seçenekleri hayli sınırlı bir alandır. İnişsiz, çıkışsız, büyük dalgalanmalar barındırmayan, ancak ölçülü heyecanlara izin veren, tarafların birbirlerini büyük beklentiler ve umutlarla rahatsız etmediği, saygılı, ölçülü, mesafeli bir ilişkiydi istediğim. Ben böyle, güzel güzel, tane tane sayıyorum ama, bütün bunları ağzına gözüne bulaştırmadan becerebilecek kaç adam tanıyorsunuz Allahaşkına? Şu koca memlekette toplasan birkaç kişi ya çıkar ya çıkmaz. İnanır mısınız, işte o birkaç kişiden biri, tam da o günlerde bir piyango gibi bana çıktı.

Tanışmamız bile çok komik oldu.

İlkin, yakın arkadaşım Lale'ye açtım konuyu. Ne zaman birine önemli bir şey

söylecek olsam, önce burnumu çekerim, o gün de öyle yaptım. İlkin burnumu çektim, ardından, Sana bir şey söyleyeceğim dedim : Ben, artık evlenmek istiyorum.

Bomboş, dümdüz, hiçbir şey söylemeyen bakışlarla bir süre yüzüme baktı. Beni, yeterince suçlu hissettirdiğine emin olduktan sonra :

Hayattan ümidini iyice kesmiş olmalısın, dedi.

Onunla tartışacak değildim. Lale böyleydi.

Ama durumumun ciddiyeti eteğimden sarkıyor olmalı ki, daha fazla üzerime gelmedi. Bir bakınalım etrafa, kim var kim yok? dedi. Sonra da umutsuzluğu vurgulayan bir sesle ekledi : Biliyorsun, işin kolay değil; o meşhur kitapta söylendiği gibi : "Dünya evli erkeklerle dolu!" Her neyse, madem bu kadar kararlısın, iki yıl daha bekleseydin de, elin adamına, çeyiz diye Cahit Sıtkı Tarancı'nın "Otuz Beş Yaş" şiirini götürseydin ya, dedi.

Diyorum ya, Lale böyledir işte!

Birkaç gün sonraydı, ben, bu konuyu fazla ciddiye almadığını düşünmeye başlamıştım ki, telefonla aradı, Biri var, dedi. Evlenmek istiyormuş. Cumartesi gecesi Nazan'ın evinde yemek var, sen de çağrılısın, adamı da çağırıyorlar.

Ah, Nazan'a söylemeseydin keşke! dedim.

Nasıl söylemeseydim? dedi. Adam, Nazan'ın arkadaşı; üstelik adam, Nazan'a söylemiş evlenmek için kız aradığını. Nazan'ın elinde uzun bir liste vardı, herkesin adını çizip seni başa yazdırmak için, ne şantajlar yaptım, ne rüşvetler verdim bir bilsen! Mızırdanma da cumartesiye hazırlan!

Cumartesi gecesi gelip çattığında, tuhaftır, hem heyecanlıydım hem değildim. Adama ilişkin Lale'den aldığım birkaç bilgi kırıntısı ve hayata ilişkin tuhaf bir yeniklik duygusuyla çıktım yola; her an vazgeçip eve dönebilir, yatağıma kapanıp hüngür hüngür ağlayabilirdim. Bir şeyi başaramamıştım ve bunun tam olarak ne olduğunu bilemiyordum. Bu da beni kötü ediyordu. Feci bir trafik vardı; "Istanbul", "cumartesi gecesi" ve "trafik" sözlerinin bir araya gelmesi, insana cehennem özletir, bilirsiniz; bir araba mezarlığı içinde yol alıyor gibiydim; radyo kanallarının birbirinden yılışık sunucuları, birbirinden budalaca şeyler söylüyor ve art arda feci parçalar çalıyorlardı. Memleketimizin acı gerçeklerine elmas değerinde bir örnek daha : Hiçbir yere kaçamıyordunuz! Kanaldan kanala atlayarak kurtulamıyordunuz hiçbirinden! Her yerde onlar vardı! Bense, gecenin şu vakti, yüzünü hiç bilmediğim bir adamın karşısına görücüye çıkmak için, elimde karışık kuruşuk bir tarifle, karanlık ve çetrefil sokaklar arasında, ara sıra, orda burda rastladığım, üstelik pek hazetmediğim birinin, Rumelihisarı sırtlarındaki evini arıyor ve bir türlü bulamıyordum, bu arada yüzyıla benzeyen saatler geçiyor, öfke ve panikten terleyip duruyordum. Kendimi en az sevdiğim zamanlar, terlediğim zamanlardır. Bana, kendime güvenimi kaybettiren en önemli şey, terlemektir. Oysa daha şimdiden gerginlikten donuma kadar sırılsıklamdım; bir an önce eve dönüp duş almak, bir kahve içip her şeyi unutmak istiyordum. Çoktan pes etmiş, hatta evlenmekten bile vazgeçmiştim; galiba vazgeçemediğim ve hazmedemediğim tek şey, o lanet olası evi bulamamış olmaktı. Hayatta, inatçılığım bana çok şey kaybettirdiyse de, sonunda o geceyi ve evliliğimi kazandırdı. Ben, ormanda kaybolmuş kızlar gibi, bütün o masal engellerini bir bir aşıp da,

Nazan'ın evini bulduğumda, onlar, benden ümidi kesmiş, yemeğe oturmuşlardı bile...

Tahmin edersiniz ki, başlangıç çok kötüydü. Böyle durumlarda, yolda kurduğunuz bütün o düzgün, kısa ve özlü cümleler dağılıp gider; yerini, başı sonu birbirine karışmış kırık dökük özür cümlelerine bırakır; gecikmenizin mahcubiyetine, gerekçelerinize inandırma gayretinizin sakaleti karışır; geceye ayırdığınız enerjinin önemli bir bölümünü, başka bir yerde harcamış olmanın bitkinliğiyle, süklüm püklüm olmasanız da, kendinizi öyle hissederek sonunda bir yere ilişirsiniz. Üstelik, o gece bütün bunlara ek olarak, kendi başlı başına bir faktör olan Nazan faktörü vardı. Nazan, kelimenin tam anlamıyla bir "faktördü"! Daha gecikme nedenlerimi sıralamaya başladığım anda, beni, inançsız gözlerle dudak bükerek dinlemiş, sözlerimi tamamlamamı bile beklemeden, – sanki evlerine bir şey diyen varmış gibi – aslında evlerini bulmanın ne kadar kolay olduğunu, başlarına ilk kez böyle bir şey geldiğini, gösterişli el kol hareketleri eşliğinde gereğinden yüksek sesle anlatmaya başlayarak, herkesin dikkatini dağıtmış, beni de "bir adres bile bulmaktan aciz" sersem kız durumuna düşürmüştü. Hani, kendi mahkemelerimizden çok daha fazla tanıdığımız, Amerikan filmlerindeki mahkeme sahnelerinde, jüriyi ikna etmek için çırpınan hırslı, iddialı kadın avukatlar vardır; Nazan, tam onlar gibiydi işte; böyleleri, aynı anda iki şeye birden inandırmaya çalışırlar sizi : Hem davadaki haklılıklarına, hem de kadın olmanın iyi bir avukat olmaya asla engel olmadığına; bu sırada da, gereğinden fazla enerji harcarlar. Bu da onları, çirkin ve yorucu kılar. Zaten bana kalırsa, hangi konuda olursa olsun, gayret, kendi başına çirkin ve yorucu bir şeydir. Çok çabuk gülünç hale gelebilir çünkü. Belki bu yüzden, her zaman sade bir çalışkanlıktan yana oldum; kendiliğinden ve gösterişsiz çabaları sevdim.

Nazan'ın, ısıttığını iddia ettiği çorbayı daha önüme koyarken, beni elemiş olduğuna, listesindeki adları çizili diğer kızları düşünmeye başladığına rahatlıkla yemin edebilirim. (Hem de onun karşı tarafın avukatı olduğu bir mahkemede.)

Allahtan, Lale, böyle şeylere pabuç bırakacak biri değildi.

Bizi tanıştırırken, moralimi düzelten, güzel, yalın, gösterişsiz, ama şık şeyler söyledi benim hakkımda.

Elimi, kavrayıcı ama ölçülü bir biçimde sıkmış, gözlerimin içine bakarak sade bir bakışla gülümsemişti adam. Davranışlarında dostça bir şeyler vardı. İnsanın gözlerinin içine içine, ruhunun esrarına varmak istercesine delici bakışlarla bakan erkeklerden hiç hoşlanmam! Dikkatimi çeken ilk özelliği, sakinliğiydi. Kayıtsız ya da ilgisiz değildi, yalnızca sakindi. Bu içimi çok ferahlatmıştı. Otuz beş; en fazla kırk yaşında gösteriyordu. Kırk üç yaşında olduğunu öğrendiğimde, şaşırdım mı, şimdi anımsamıyorum. Daha tanışır tanışmaz, ne yazık ki, üçüncü ya da dördüncü sorum, burcunun ne olduğuydu. Anket sorularıyla insan tanımaya kalkışan liseli kızlara benzemeyeyim diye, kendimi tutmaya çalıştıysam da, başarılı olamamış; merakım, mahcubiyetimi yenmişti. Telefonlarda ısrarla sorduğum halde, ne Lale, ne de Nazan, adamın burcunu biliyorlardı; kendine sorduğumda da, bir süre düşündükten sonra yanıtlamış olması, böyle şeylerle ilgilenmediğini belli ediyordu. İlk bakışta göze çarpan bir özelliği yoktu. Düzgün, hoş bir adamdı. Yakışıklı sayılabilirdi. Koyu renkli, kareli bir gömlek vardı üzerinde – ki, bana

erkeksi bir çekicilik ifade eder bu –; temiz, bakımlı, iddiasızdı. Kendini göstermek için öne çıkmaya çalışmıyor, ya da kendi davranmadan, ilkin karşıdakini tartmak için geri durmuyordu. Tuhaf bir biçimde, daha ilk anda güven veriyordu insana; hani kalabalık bir yerde, birkaç dakikalığına çantanıza, eşyanıza göz-kulak olması için güvenilecek birini bakınırken, ilk seçeceğiniz kişiydi. Tepkileri de, zamanlamaları da doğru ve yerindeydi. Bulunduğu ortamı yalnızca kendi hacmiyle kaplamaya çalışan, kendini gereğinden fazla önemseyen, pozcu, numaracı erkeklerden olmadığı hemen anlaşılıyordu. Fazlalıksız biriydi. Belli ki, kendine yetmeyi bilenlerdendi. Az konuşuyordu, ama, gizemli, derin adam sanılmak için böyle yapanlarınkinden çok farklıydı bu. Her şeyinde olduğu gibi, konuşmasında da tutumlu bir ölçü tutturmuştu. Karşısındakini dinlerken de, kendi düşüncelerini açıklarken de aynı dikkat ve özeni gösteriyordu. Gördüğüm kadarıyla, tartışırken, kazanmak ya da haklı çıkmak değil, anlamak ve anlatabilmiş olmak önemliydi onun için. Bütün bu özellikleri hoşuma gitmişti. Yer yer kırlaşmış saçları konuşurken sık sık alnına dökülüyor, iri, uzun parmaklarıyla onları geri atıyor, insanın gözünün içine temiz ve hilesiz bakıyordu. Belli ki, gençlik yıllarında uzun zaman spor yapmış; şimdilerde biraz kilo almış, kalınlaşmıştı; ama eti sıkı hoş bir kalınlıktı bu; diriliğini yitirmemişti. Hani derler ya, ilk görüşte kanım ısınmıştı adama. Ama yalnızca o kadar. Bu kadarına bakarak karar vermek gene de zordu; öyle ya, böylesi iyi bir koca da olabilirdi, iyi bir arkadaş da... Mesleğini önceden söylemişlerdi; ekonomistti, tam olarak anlamadığım işler yapıyordu, "uluslarası işletmecilik" gibi bana hiçbir şey ifade etmeyen bir konuda uzmandı; bağımsız çalışıyor; yerli, yabancı finansman kuruluşları için özel araştırmalarda bulunuyordu; pek zengin sayılmazdı, bunu "hırssızlığıyla" açıklamıştı; parayı, yalnızca gereksinimlerini karşılamak için istiyordu; hali vakti yerindeydi ya, bu kadarı da yeterliydi benim için. Aradığım bütün o kolay bulunmaz özelliklerin yanı sıra, bir de zengin olmasını beklemek açgözlülük olurdu doğrusu. Nazan'ın, gece boyunca kendini tutamayıp yaptığı bütün o kötü kalpli esprilerine, gereksiz laf sokuşturmalarına, ev sahibesi olmanın zorunlu nezaketi gereği bile olsa, bir türlü engel olamadığı habasetine, Lale'nin bütün bunları ustalıklı manevralarla savuşturmasına, hatta zaman zaman Nazan'ı zor durumda bırakan karşı ataklarına rağmen, benim için gerçekten kötü başlayan gece, güzel geçmiş; ılık, yumuşak bir sonla noktalanmıştı.

Bir buçuk ay sonra evlendiğimizde herkes şaşırmıştı.

Lale, son ana kadar bana emin olup olmadığımı sordu.

Bülent de – böylelikle adının Bülent olduğunu öğreniyorsunuz –, Nazan'la kocasını çağırıp çağırmadığımı. Çünkü, Nazan'ın, o gece yaptıkları neyse ne de, o geceden sonraki günler, listesindeki diğer kızları, ısrarla Bülent'le tanıştırma gayretlerini hiç bağışlamamıştım doğrusu. Ama gene de çağırdım. Bülent, bu tür kızgınlık, kin gütme, intikam alma, nispet yapma, rekabet ya da ödeşme duygularına çok yabancıydı. (Ki, yaygın kanının tersine, bunlar kadınlar arasında, erkekler arasında olduğundan çok daha yaygın ve köklüdür; erkekler en büyümemiş halleriyle bunu hoyrat oğlan çocukları gibi ortalıklarda yaşarken, kadınlar ustaca saklamayı, zehirlerini zamana yaymayı bilirler.) Oysa, Bülent, böyle şeyleri bir tür küçüklük olarak görüyordu. Dahası, Nazan, sahiden arkadaşıydı, ne yapabilirim?

Benim de, olanları büyütmeye niyetim yoktu. Sonuçta, Bülent'le beni o tanıştırmış, evlenmeme neden olmuştu.

Yazsonuydu evlendiğimizde. Kışa sıcak, huzurlu ve evli olarak girmek istemiştim. Sade bir düğünle evlendik. Bütün yakınlarımızın ortak kanısı, her şeyin gereğinden fazla sade oluşuydu. Lale, Evlilik dediğin de, böyle mahcubiyet içinde yapılmaz ki! dedi. Gelenlerden bir de özür dileseydiniz bari!

Evliliğimiz tam da düşündüğüm gibi gidiyordu.

İnişsiz, çıkışsız, patırtısız; beklentilerin ve sitemlerin yeri olmayan, işbölümü tanımlarının doğru yapıldığı, büyük dalgalanmaların yaşanmadığı günler geçirmeye başlamıştık. Ayrıca dışarıdan göründüğü kadar renksiz, tekdüze de değildi hayatımız; kendince renkleri ve için için heyecanları vardı. (Tabii, bütün bunları Lale'ye anlatmak boşuna, inandırmaksa olanaksızdı.) En önemlisi, birbirimize, kendimizi uzun uzun anlatmak zorunluluğu hissetmiyor, yalnızca birbirimizin kurallarına saygılı davranıyorduk. İkimizin de, geçmişten taşıdığı yorgunlukları vardı. Kendini yeni birine anlatmanın ne denli yorucu bir şey olduğunu iyi biliyor; kendimizi ve birbirimizi yoracak hemen her şeyden özenle kaçınıyorduk. Benim gibi o da, daha önce hiç evlenmemişti; birkaç sevgilisi olmuştu, bunlardan ikisi epey uzun sürmüş, hatta birinde evliliğin eşiğinden dönmüştü. O da, aşk evliliğinden umudu kesmiş, günün birinde, artık zamanı geldiğine karar vererek, evlenmek için kendi ölçülerine uygun bir kız aramaya başlamıştı. Anlayacağınız, formüllerimiz birbirini tutmuştu. Başarımızın sırrı da buydu. Evliliğe ilişkin beklentilerimiz kadar, korkularımız da birbirine benziyordu. Birbirinin kurallarını ya da ilkelerini tanımaktan çok daha önemlidir korkularını tanımak. Bu, kişileri birbirleri için çok daha tanıdık kılar. Her şeyin bu denli uyum içinde gitmesi başlangıçta şaşırttı bizi. Sanki tüm dünyayı tarayan dev bir bilgisayar, bütün özelliklerimizi bir araya getirerek bizi eşleştirmişti. Gerçekten olacak şey değildi her şeyin, bu denli kolay, uyumlu, güzel olması. Bülent, geçimli biriydi. Oturmuş bir kişiliği vardı. Ne istediğini, ne istemediğini iyi biliyordu. Hiçbir sürprizi yoktu. On beş gün içinde, nelere kızdığını, neleri sevdiğini; neleri yapıp, neleri yapmayacağını anlardınız. Sürekli kendini ve gücünü kanıtlama derdinde olan şişkin egolu erkeklerden değildi. Yorucu bir insan değildi. Dayatmacı değildi. Otorite kurmak gibi bir derdi yoktu. Kendi özgürlüğüne düşkün olduğu kadar, karşı tarafın özgürlüğüne de saygılıydı. Kadın haklarına saygılı görünsün diye, arada bir mutfağa girip bulaşık yıkamaya falan kalkışmıyor; ben, yemek yaparken, o da salata yaparak eşitmişiz gibi görünmeye çalışmıyordu. Her konuda olduğu gibi, bu konutlarda da dikkati ve özeni sahiciydi. Karşılıklı yardımlaşmalarda, sanki karısının değil de, bir izci kampındaki arkadaşının yükünü hafifletmek istercesine davranıyordu. Ve benim için en önemlisi, tenezzülleri yüksek bir adamdı, olur olmaz şeylere gönül indirmiyordu. Belli ki, hayatta yeterince şey görmüş, tanımış ve anlamıştı. Dünyayı, kendine göre bir mizah duygusuyla ciddiye alıyordu.

Anlayacağınız, ona hayranlığım gün günden artıyordu.

Lale sorup duruyordu, Kocana âşık oldun mu? diye.

Hayır, olmadım. Hiç de öyle bir niyetim yoktu. Ben âşık olmak için evlenmedim ki, diyordum. Benim bildiğim, insanlar âşık olup evlenirler, evlendikten

sonra âşık olmazlar.

Belli mi olur, diyordu. Hayat bu. Sen niye hayatı, çamaşır makinesi programlamak gibi bir şey sanıyorsun?

Lale'yle hiçbir konuda, hiçbir zaman tartışmadım. Belki bu yüzden hâlâ iyi arkadaşız.

Kocamdan hoşlanıyorum, diyordum. Evet, çok hoşlanıyorum! Sahiden bu kadarını beklemiyordum evlenirken. Her şey tam istediğim gibi oldu ve öyle de gidiyor. Biliyorum, Lale'nin asıl merak ettiği şey, yatağının nasıl olduğu! Evlenmeden önce birkaç kez birlikte olduğumuz için, yatağı konusunda bir fikir sahibiydim elbette. Her şeyi o kadar da oluruna bırakmamak gerek, değil mi ama? Arkadaşlarımızın birçoğunun kocasını Lale, onlardan önce tanımış olduğu için, hemen herkesin kocası hakkında yakın bilgilere sahipti, ama bana gelince, bu kez ben erken davranmıştım ve ne yazık ki, Lale'nin hayattaki tek muhafazakârlığı, arkadaşlarının kocalarına yan gözle bakmamaktı. Umarım bu durum, onun bu ahlaki ilkesini gözden geçirmek zorunda bırakmaz. Yataktaysa, hiç de göründüğü kadar sakin değildi Bülent. Coşkulu, tutkulu bir seksi vardı. Kadın dergilerinin "Latin Lover" dediği erkeklerden olsa gerek. İnsanı, her seferinde yeniden şaşırtmayı beceriyor, yaptığı sekse hayal gücü ve eğlence katmasını biliyor. Ve bu konuda yorgunluk tanımıyor. Eğer, bütün erkekler Bülent gibi olsaydı, eminim, hiçbir kadın dergisi, kadınların orgazm sorununu kapak konusu yapmak gereği duymazdı. Ayrıca, şunu da itiraf etmeliyim ki, galiba onu, en çok yatakta seviyordum; ne istediğini çok iyi biliyordu, alması gerekeni en iyi biçimde alıyor, vermesi gerekeni de en iyi biçimde veriyordu. Tahmin edersiniz ki, Lale'nin bu konudaki sorularını her seferinde ustalıkla geçiştiriyor, şimdi size şu gürül gürül anlattıklarımın binde birini bile ona anlatmıyordum. İnsanların, ahlaklarını da, ilkelerini de fazla zorlamamak gerek, değil mi ama?

Günün birinde, aslında kocamı hiç tanımadığımı fark ettim. Birini tanımak ne demektir? Hem, en yakınlarımızı bile ne kadar tanıyabiliriz ki? Birdenbire bunlar üzerine düşünmeye başlamıştım. Belki, kocamın huylarını öğrenmiştim ama, onu tanımıyordum. Aslında onun hakkında o kadar az şey biliyordum ki! Duygularını çok az ele veriyordu. Yaşadıklarını anlatmaktan hoşlanan insanlardan değildi. Vazgeçtim geçmişinden, gündelik şeylerden bile söz etmeyi sevmezdi. Israr ettiğinizde de, öyle yavan bir anlatımla, öyle üstünkörü geçiştirirdi ki, canınız sıkılır, siz sormaktan da, dinlemekten de vazgeçerdiniz. Bir tek kitaplarına çok düşkündü. Çok okuyordu. Zamanında yalnızca kitaplarını koymak için küçük bir çatı katı almış olduğunu, beş bine yakın kitabının, benim hiç bilmediğim, görmediğim bir apartmanın çatı katında durmakta olduğunu, günün birinde o apartmanın kapıcısının günlerce süren şiddetli yağmurlardan sonra, çatıda bir sorun olduğunu söylemek için telefon etmesiyle öğrenmiş bulundum. Bir tür ihanete uğramış hissediyordum kendimi. Keyfim kaçmış, huzursuzlanmıştım. Oysa, aklına bile gelmemiş bana söylemek! Ne zamandır zaten bir türlü uğrayamamışmış! Bütün açıklaması bu kadardı.

Aşk mıydı, değil miydi bilmiyorum ama, gün günden ona bağlandığımı hissediyor, ama onu hiç tanımıyordum. Aşkla, tanımanın ne ilgisi var? demeyin. Galiba yavaş yavaş ona tutulduğumu da böyle anladım : Kocamı merak ederek...

Birinin her şeyini merak etmeye başlamak, aşkın ilk göstergesidir bana göre. Galiba bazı kadınlar, tam da bu noktada kocalarının ceplerini karıştırmaya başlıyorlardı. Açık söylemek gerekirse ben de kendimi güç tutuyordum doğrusu! Kocam, öylesine kapalı kutuydu ki! Örneğin, çok rahatlıkla, aslında CIA ya da FBI ajanı olabilirdi, ya da tam tersine Rusya hesabına casusluk yapıyor olabilirdi; belki uluslararası bir uyuşturucu çetesinin başıydı; ortadoğu ülkelerine kimyasal silahlar ya da nükleer başlıklar sağlıyordu. Kendi hakkında o kadar az konuşurdu ki, her şey mümkündü!.. Kendinden söz etmekten bu kadar hoşlanmayan bir ikinci kişi tanımadım bugüne kadar. Yalnızca ekonomist sanıyordum. Meğer daha önce, sırf babasının gönlü olsun diye, Hukuk'u bitirmiş, ama hiç hukukçuluk yapmamış. Dahası, profesyonel dalgıç olduğunu ilk gittiğimiz yaz tatilinde bir rastlantı sonucu öğrenmiş bulundum. İkimizin de işlerinin yoğunluğu nedeniyle nikâh sonrasında balayına çıkamamış, buna karşılık ilk yaz tatilimizi biraz uzun tutmuştuk. Balık tutmayı seviyordu. Her çeşit balık, deniz hayvanı, denizaltı bitkisi hakkında sinir bozucu derecede bilgi sahibiydi. Üstelik, bütün bunları, ancak bir başkasının ısrarlı sorularına yanıt verirken rastlantı sonucu öğreniyordunuz. Birkeresinde, Marmara Adası açıklarında çok fazla dibe daldığı için, az kalsın vurgun yiyormuş, ölümlerden dönmüş, bu yüzden dalgıçlığa ara vermiş. Düşünün, bütün bu bilgileri bir sabah, siz her şeyden tamamen habersiz sahilde oturuyorken, o, sizin ilkin yabancı sandığınız biri olarak üzerinde dalgıç giysileriyle denizden çıktığında öğrenmek durumunda kalıyordunuz. Bildikleri bununla da bitmiyordu; meğer kocam gerçek bir dil dahisiymiş, tam altı dil biliyordu ve bu dilleri, en üslupçu yazarların kitaplarını kendi dillerinde okuyabilecek kadar iyi biliyordu. Yetmezmiş gibi, sönmeyen bir merak ve ilgiyle bir yandan da yenilerini öğrenmeye çalışıyordu. Japonlara yönelik – aslında beni de utandıran ama, bir türlü engelleyemediğim, ırkçı sayılabilecek – olumsuz duygular beslediğimden, olası bir tehlikeye karşı şimdiden önlem almak adına, günün birinde Japonca öğrenmeye kalkışmasının, beni mutsuz edebileceğini belirtmek zorunda hissettim kendimi. Bir kadın, kocasından, arada bir kendi için de bir şeyler isteyebilmeli, değil mi ama? İşinde çok başarılı olduğunu, istese çok büyük paralar kazanabileceğini bazı akşam yemeklerinde, içkiyi biraz kaçırmış arkadaşları Bülent'e hayıflanırken, laf arasında öğreniyordum. İşinde tam bir profesyoneldi. Konusunu çok iyi biliyordu. Uluslararası büyük kuruluşlardan gözkamaştırıcı parlaklıkta iş teklifleri alıyor, ama umursamıyordu bile; kendine ayırdığı zamanı kimselere satmıyordu. Bu yanını kahramanca buluyor, gizli gizli gurur duyuyordum kocamla. İlk çocuğumuz doğduğunda – ki, yengeç burcu olması beni sevindirmişti –, bir kitap yazmış olduğunu da böylelikle öğrendim. Kitabını bana ve kızımıza adamıştı. Bunun yazmış ve yayımlatmamış olduğu dördüncü kitabı olduğunu, üstelik üçüncü kitabınınsa, evliliğimiz sırasında, benim ruhum bile duymadan yazılmış olduğunu öğrendiğimde çok buruldum doğrusu; sürekli hafif ihanete uğramış hissediyordum kendimi. Hep dışarıda bırakıldığım, dışta tutulduğum duygusuna kapılıyordum. Kabul edersiniz ki, pek iyi bir duygu değildir bu. Kapalılığın bu kadarı ürkütüyordu beni. Gene de tuttum kendimi. Alınganlık göstermedim, sitem etmedim, mesele çıkarmadım. Yalnızca bütün bunlarda bir tuhaflık gördüğümü sezmesini sağladım. Hoş, bunu sağlamanın bir yararı oldu mu? diyeceksiniz. Ne gezer? O,

gene bildiğini okudu.

Ailesinden çok az kişi tanıyordum. Ailecek görüşmelerden hoşlanmıyordu. Birkaç uzaktan amca hala çocuğu, baba tarafından yeğen gibi, belirsiz tanımlı kimi akrabalarıyla ara ara karşılaşıyordum. Benim, kendi akrabalarımla görüşmekten hoşlanmıyor olmamdan hoşnuttu. Annesiyle bir sorunu olduğunu, ta başlarda sezmiştim. En azından düğünümüz sırasında. Tam olarak neydi, bilmiyorum. Bu konuyu konuşmaktan hoşlanmadığını, bu konunun, onun yumuşak karnı olduğunu sezmiştim; hiç üstüne gitmiyordum. Hayatının gölgeli yanlarına ve bu konudaki suskunluğuna gösterdiğim saygılı özenin, ona iyi geldiğini görüyordum. Benden istediği tam da buydu. Evliliğe ilişkin anlaşmalarımızın çoğu, üzerinde pek konuşulmamış sessiz anlaşmalardı; bu da ilişkimizi daha dayanıklı, daha sağlam kılıyordu. Söylemesi gereken şeyler konusundaki açıklamaları da, zamanlamaları da ona bırakmıştım; hoş, başka çarem de yoktu. Suskun bir adamla birlikteyseniz, çevresinde sürekli kara-kutu arayarak huzursuzluk yaratmanın bir yararı olmaz. Bu, çoğu kez, kendini bir uçak enkazı gibi hissetmesine neden olur ve huzuru kaçar. Kadınların çoğunun, erkeğin hayatına ve geçmişine yönelik merakında, aslında kendilerini mutsuz edecek bir kanıt, bir giz bulmak arzusunun yattığını görürüm. Zehirli bir meraktır bu; asla bir şey icat etmeye ya da keşfetmeye yarayan nesnel ya da bilimsel bir merak çeşidi olmayıp, hatta meraktan çok, sonu dramatik bir biçimde felaketle bitecek bir kanıt bulmak ümidi-dir. Kendi yıkımlarına yol açma pahasına da olsa, yanılmamış olduklarını kanıtlama fırsatı sunan marazi bir zaferi amaçlayan bu kadınları, haliyle, "mutsuz ve gerçekçi" bir son bekler. Çok şükür ben öyle kadınlardan değilim. Bu gibi durumlarda, rahatlıkla yanılmış olmayı tercih edebilirim.

Bülent'i de bu konularda asla zorlamıyordum. En azından bu durum, esprili yaklaşıldığında, hayatımda bir kaynana unsuru olmayışının keyfini sürmek gibi bir lüks tanıyordu bana. Birçok kadının hayatına bakacak olursanız, hiç de az şey değildi doğrusu.

Çok sonra, günün birinde, yeri gelip, annesiyle olan hikâyesini bana anlattığında, içimin bütün hazırlıklarına rağmen, şaşkınlığımı ele vermeyen bir ifadeyle dinlemek konusunda hayli zorlandım : Annesi, Bülent daha bir yaşındayken, boşanmış, kocasını ve oğlunu terk ederek, yurtdışına çalışmaya gitmiş. Ayrıldıktan sonra, bir daha ne oğlunu aramış, ne kocasını... Hiç haber alamamışlar ondan. Bülent, annesiz büyümüş. Üstelik, annesine ne olduğunu hiç bilmeyerek, yaşıyor olup olmadığını bile bilmeyerek büyümüş. Baba da bir daha evlenmemiş. Bülent yatılı okumuş. Boğazında bir düğümle büyümüş. Babası, Bülent'e daha küçücük bir çocukken söylemiş gerçeği, bu gerçekle birlikte büyümesini istemiş ve bu konuyu bir daha hiç konuşmamış onunla. Bu konunun konuşulmaması zamanla aralarında neredeyse bir nezaket konusu haline gelmiş. Saygılı bir sessizlikle yıllar yılı böyle bir şey yokmuş, hiç olmamış gibi davranmışlar birbirlerine. Anne ise, evlendiği sırada yarım bıraktığı tıp eğitimini tamamlamış orada; doktor olmuş. Yıllar sonra, bir yaz tatili sırasında, Almanya'dan Türkiye'ye gelen annesi, evi aramış, Bülent çıkmış telefona. Bülent? demiş. Evet, demiş Bülent de. Ben, senin annenim. Almanya'dan geldim. Yaz tatili için buradayım. Seni görebilir miyim? Evlerine yakın bir çay bahçesinde buluşmuşlar, Bülent, o sıralar, on yedi-on sekiz

yaşlarında bir delikanlı, liseyi yeni bitirmiş, yabancı bir kadın, hayal meyal hatırlıyor annesini, ya da hatırladığını sanıyor; esintili, hafif rüzgârlı bir yaz, annesinin iri çiçekli, mavi-beyazlı eşarbından saçları uçuşuyor, elinde eldivenleri var, el sıkışıyorlar ama, eldivenlerini bile çıkarmıyor elinden. Tutuk bir konuşma geçiyor aralarında. Bülent niye gittiğini bile soramıyor annesine. Annesi, bir ara, sanki önemsiz ama, pürüz yarattığı için şöyle bir konuşulup geçilmesi gereken bir ayrıntıya değinir gibi, Gitmem gerekiyordu, diyor. Tahsilim ve hayatım yarım kalmıştı. Tek açıklaması bu oluyor. Annesi, Almanya'da evlenmiş, iki çocuğu olmuş, çıkarıp resimlerini gösteriyor onların, Bülent'in de resmini istiyor onlara göstermek için. Bülent, şaşkınlıkla kimliğindeki resmi söküp veriyor annesine. Annesi, bir dolmakelem çıkarıyor çantasından, Bunu sana getirdim, diyor. Bir dolmakalem veriyor Bülent'e. Acı-yeşil, siyah çizgili bir dolmakalem. Dikkat et kaybetme, diyor. Kaybetmiyor Bülent, ama hiç yazmıyor onunla. Hiç kullanmıyor. Hep çekmecesinde duruyor. Sonra ayrılıyorlar o gün. Bülent, babasına bir şey söylemiyor. Almanya'ya dönmeden bir-iki kez daha arıyor anne. Bülent, görmek istemediğini düşünüyor, buluşmuyor; anne de ısrar etmiyor, Almanya'ya dönüyor. Gene yıllarca görüşmüyorlar. Gene aradan yıllar geçiyor; bir gün bir telefon daha. Türkiye'ye temelli döndüğünü, artık Istanbul'a yerleştiğini söylüyor anne. Herkesi, her şeyi, geride, Almanya'da bırakmış, Bülent görüşmeye yanaşmıyor, anne gene ısrarcı değil. Yalnızca adresini bırakıyor. Ara ara birbirlerinden bir biçimde uzaktan uzağa haber alıyorlar, ama hiç görüşmüyorlar.

Son birkaç günkü dalgınlığı elbette dikkatimi çekmişti; üstüne gitmemem gerektiğini, bundan hoşlanmadığını biliyordum. Sonra bir gece yarısı, nedense uykum bölünmüş, yataktan kalkmıştım, salonda karanlıkta otururken buldum onu. İlkin ürktüm. Pencerenin önündeki koltukta öylece oturuyor, hiç kımıldamıyordu.

Bülent? dedim. Ne oldu? Ne yapıyorsun orada? Niye karanlıkta oturuyorsun?

Annem ölmüş, dedi.

Komşuları aradı. Gidip evi boşaltmam gerekiyor.

Yapmamı istediğin bir şey var mı? dedim.

Benimle gelir misin? dedi. Tek başıma yapabileceğimi sanmıyorum.

Elbette, dedim.

Yanına gittim, koltuğun koluna oturdum, elini tuttum.

Dakikalarca hiç konuşmadan pencereden dışarı baktık. Bir ara, başı güçsüz kalmış gibi belli belirsiz, hafifçe koluma dayandı. Biriyle birlikte olmanın, yan yana durmanın, ona omuz vermenin anlamını ta derinden kavradığım ender anlardan biriydi. İlk kez, kocamın, küçük bir erkek çocuğu gibi, omuz başımda durduğunu gördüm. Onun, beş yaşını, on yaşını, on beş yaşını; bir erkek çocuğunun ne demek olduğunu, bir erkek çocuğunun yalnızlığının ne demek olduğunu o gece gördüm. Karanlıkta gördüm. İçimden ona yönelen ağır, koyu, çok dalgalı bir sevgi ve şefkat selinin, benden, kalbimin kendimden bile sakladığım en dipte, en mahrem yerinden kopup, olmadık biçimde ona doğru gürül gürül aktığını hissettim. Kocama nicedir âşık olduğumu kendime itiraf etmenin zamanı gelmişti. Başını alıp omuzuma yasladım, kollarımla doladım onu, saçlarını okşa-

dım, alnını öptüm.

Ertesi gün, elimizde adres, annesinin evini arıyor, bir türlü bulamıyorduk, birden ilk tanıştığımız geceyi, benim kan-ter içinde Nazan'ların evini arayışımı düşündüm, içim burkuldu. Ne tuhaf, bütün duygular ve anların, kaderin bir noktasında birbirine dönüşmesiyle ilerliyor hayat. Hayat da tıpkı bir film gibi birbirine katlanan sahnelerle ilerliyor. Bir süre evi bulamadık. Yanlış yollara saptık. Aynı yerlerde dolandık durduk. Sıcaklar erken bastırmıştı. Boğucu bir hava vardı. Terledik. İkimiz de sersemlemiştik.

Pencereleri geniş kanatlı, odaları yüksek tavanlı, karanlık yüzlü eski bir binanın, arkası, güzel, geniş bir bahçeye açılan giriş katında oturmuş yıllar yılı. Kiracıymış. Komşularının oğlunu bulması zaman almış. Cenazeyi uzak akrabaları kaldırmış. Başkalarına kapalı kalmış bir hayatın mahremine girmenin çekingenliğiyle içeri adım attığımızda, ortalıkta çok az eşyanın olduğunu gördük. Neredeyse boştu evin içi. Buna karşın, genel bir dağınıklık ve özensizlik göze çarpıyordu. Yoksulluktan, tembellikten, pasaklılıktan değil de, eşyaya değer vermemekten gelen bir özensizlikti bu. Her şey genel bir bakımsızlık içindeydi. Eşyaya özel olarak sevgi duymamış, hatıra sevmeyen birinin evi olduğu belli oluyordu. İnceden inceye işleyen tuhaf bir koku sinmişti havaya; eşyanın kokusu değildi bu; birikmiş tozun, kurtlanmış ahşabın, eprimiş kumaşın kokusu değildi; küf, nem, rutubet de değildi; sanki beklemişliğin kokusuydu. Havasızlığın. Hani bazı evler vardır, bütün pencereler ardına kadar açık da olsa, içeride asılı kalmış havasızlık bir türlü gitmez.

Evin bu eşyasız görünüşü, ilkin, akrabalarının, kadının ölümünden sonra, bazı eşyaları almış olabileceklerini düşündürdü bize; ama, evin genel çizgisi, ev sahibesinin, kendi için, her şeyi sınırlı sayıda tuttuğunu; özellikle az eşyalı, tutumlu bir düzen kurmuş olduğunu gösteriyordu. Berjer tipi kulaklı bir koltuk, iki kişilik dar bir kanepe, bir sandalye, bir sehpa ve içinde birkaç parça çanak çömleğin, şekerliğin, tuzluğun ve likör kadehlerinin durduğu küçük bir büfeden başka bir şey yoktu koca salonda. Duvarda tıp diploması, birkaç manzara resmi... Çekmecelerde boş yere albüm, defter, mektup arandım. Yalnızca elektrik, su faturaları vardı. Geçmişin yükünü taşımak istemediği gibi, kendi ardından da iz bırakmak istemediği anlaşılıyordu. Konuksever birinin evi olmadığı; biriktirmeyi, saklamayı, anı tutmayı seven birinin evi olmadığı da belliydi. Mutfaktaki tabak çatal sayısı bile azdı. Küçük bir yemek masasının mutfakta durduğuna bakılırsa, yemeklerini mutfakta tek başına yiyordu. Mutfak dolapları yarı yarıya boştu. Banyo aynasının önü makyaj yapmaktan pek hoşlanmadığını gösteriyordu. Öldüğünde, akrabaları, belki birkaç parça bir şey almış olabilirlerdi, ama pahaca değerli sayılabilecek birkaç şeyin hâlâ ortalıkta duruyor olması, bu olasılığı zayıflatıyordu. Belli ki, yoksulluk sonucu değil, bir tercih sonucuydu evin bu hali. Yatak odasında sade, geniş bir yatak; yatağın yanı başında, üzerinde eski bir lambayla, birkaç Almanca ve Türkçe kitabın bulunduğu bir komodin, içinde az sayıda giysinin asılı bulunduğu aynalı bir gardırop ve duvarların birinde yan yana konmuş, geniş çekmeceli iki büyük şifoniyer vardı. Kapının arkasında, etekleri ve kol ağızları eprimiş sabahlığı asılıydı. Bütün bu manzara içinde, bana en mahzun gelen şey, o sabahlık oldu. Bir kadının bütün sabahlarının söndüğünü söylüyordu. Artık bir

daha, uyanır uyanmaz yatağından kalkıp, ayaklarına terliklerini, sırtına sabahlığını geçirip, mutfağa, çayın altını yakmaya gideceği sabahları olmayacaktı hiç. Ne tuhaf, insana bunu düşündüren şey, kadının ölmüş olmasının bilgisinden çok, toplamına hayat dediğimiz gündelik alışkanlıklarımıza işaret eden bir eşyanın varlığı oluyor. İçi boşalmış bir sabahlık, birdenbire ölümü her şeyden çok daha iyi anlatabiliyor. Eşya da insandan böyle alıyor intikamını.

Her şeyden neredeyse yalnızca birer tane varken, şifoniyerden iki tane olması ve yan yana konmuş olmaları ilgimizi çekmişti. Çekmecelerinden birini çektiğimizde gördüğümüz manzara, birdenbire ikimizi de kötü etti. Çekmecenin içi, bu genel dağınıklığın tamamen dışında saygılı bir özenle düzenlenmişti. Bütün çekmeceler, düzgün biçimde katlanarak, naylonlar içine özenle yerleştirilmiş ve belli ki, yıllar yılı hiçbiri atılmamış, üst üste dizilmiş eldivenlerle doluydu. Kimi az, kimi çok kullanılmıştı, ama hepsi, dikkatle katlanmış, tertemiz naylonlar içinde öylece duruyorlardı. Bülent'in şifoniyerlerin tek tek çekmecelerini açıp, hepsinin içinde dizi dizi duran eldivenleri görmesiyle birlikte, ardına döndüğünü, omuzlarının düştüğünü, duvarın dibine gidip yere çömeldiğini gördüm. Koca adam, birdenbire bir çocuk gibi hüngür hüngür ağlamaya başladı. Ne yapacağımı bilemedim. Onu ilk kez böyle görüyordum. Kocamı tanımıyordum. O da annesini hiç tanımamıştı. Yanına gidip durdum, dokunmaktan çekindim, fazladan bir hareket yapmaktan korktum, canım yanıyordu, çaresizdim. Yalnızca yanı başında öylece durdum. Buradayım, bak yanındayım, acına omuz vermek için buradayım, demek istiyordum. İstersen sonsuza kadar yanı başında olurum, demek istiyordum. Öyle şaşkındım ki, gözyaşlarımın kendiliğinden dökülmüş olduğunu, onunla birlikte ağladığımı fark etmedim. Sonra birden, Bülent bana sarıldı, başını omuzuma koyup ağlamasını sürdürdü, onu kucakladım, sıkı sıkı sarıldım. İlk kez böyle bir şey oluyordu. Kocam, göğsüme, boynuma, koynuma gömülmüş, hıçkıra hıçkıra, sarsıla sarsıla ağlıyordu. Belli ki, yıllardır biriktirdiği zehri atıyordu içinden; yıkanır gibi ağlıyordu. Orada, öylece gözpınarlarımız kuruyana kadar hiç tanımadığımız bir kadın için ağladık. Dışarıda, kapıda yük ve eşya taşıyan kamyonetin sahibi ve iki adamı belirene kadar öylece kaldık.

Ne yapacağız bunları? dedim.

Hiç! dedi.

Bir şey istiyor musun bunlardan, herhangi bir şey? dedim.

Hayır, hiçbir şey istemiyorum, dedi.

Her şeyi orada, öylece, olduğu gibi bıraktık.

Bülent, kamyonetin sahibine : Ne varsa içeride alın, dedi. Eskicilere satarsınız.

O eldivenlerden bir çiftini alıp almamakta tereddüt ettim bir an. Sonra caydım. Her şey olduğu yerde kalmalı, olduğu gibi bırakılmalıydı. Bülent'in yaptığı gibi.

O günden sonra, uzun bir süre, o çekmecelerde yatan eldivenlerin görüntüsü gitmedi gözlerimin önünden.

Bülent, çok çabuk eski haline döndü ve bir daha bu konuyu konuşmadık. Dedim ya, kocam az konuşur, kendi duygularını ele vermez, diye. Ben de, fırsat bilip, bana sırlarını emanet eder gibi gözyaşlarını emanet eden bu adamın duy-

gularını kurcalamak istemedim. Beni sevdiğini anlamıştım. Yeterdi.

Lale, son aradığında : Kocama deli gibi âşığım, dedim.

Biliyordum, dedi. Her şeyi ta en başından anlamıştım.

Bu laf çok sinirlendirdi beni. Nasıl yani? dedim. Ne demek anlamıştım? diye homurdandım.

Niye bazı şeyler yalnız masallarda olur sanıyorsun sen? dedi.

Haklıydı. Ben bir masalın içine düşmüştüm. Günün birinde bir adamla tanıştım, evlendim, sonunda, hem mutlu, hem âşık oldum. Klasik anlamda bir aile miyiz, değil miyiz; günün birinde kavga eder, boşanır, ayrılır mıyız, inanın hiç bilmiyorum. Merak da etmiyorum. Gerçi, ikinci çocuğumuzdan sonra bu olasılık hayli zor görünüyor. Haşarı, afacan ve bizim gibi bir aile için, fazla konuşkan sayılabilecek, üstelik başak burcu olduğu için ayrıca mutlu olduğum bir oğlumuz oldu. Henüz üç yaşında, yirmi dört saat boyunca sürekli konuşuyor, dünya, hayat, hayvanlar âlemi, varoluş, ölüm, ölümden sonrası gibi sonsuz sayıdaki konu hakkında, hiçbir yanıtın dindiremediği ardı arkası kesilmeyen sorular soruyor, uykusunda bile... Babası, onunla ne yapacak, nasıl başa çıkacak, bilmiyorum. İçin için de eğlenmiyor değilim bu duruma. Yazdığı kitapları yayımlatmama konusundaki kararında hâlâ ısrarlı, ama bana kalırsa, oğlumuz büyüyene kadar şimdilerde yazmakta olduğu yedinci kitabını bitiremeyecek.

Sonrasında, o güne ilişkin bir duygumu söyleyemedim ona : O eldivenleri gördüğümde, birdenbire o kadını sevdim ben. Belki, o an, Bülent de annesini bağışladı ve onun için ağladı. Belki de kendiyle annesi arasında bir benzerlik kurdu, bilmiyorum; zaman zaman kopuk birkaç cümle geçiyor aramızdan, hepsi o kadar; işte o dalgalı anlar nedense böyle düşündürüyor bana. Yıllar yılı kimseyle, aynı acıyı yaşayan babasıyla bile konuşmadığı, konuşmak istemediği bir konuda, onu konuşturmaya kalkışmanın hakkım olmadığını biliyor ve üstelemiyorum. Herkesin acısını halletme yolları farklı.

Hem Bülent'in bilmediği bir şey daha var. Ben de, bunca yıl sonra, işte böyle küçük hikâyeler yazmaya başladım, ama ona hiç söylemiyorum. Hem, bir kitabını bile onca zaman kimselere okutmamış adama ne diye söyleyecekmişim?

Hikâyemi bitirirken, başlangıçta söz ettiğim için, meraklılarının merakını gidermek adına söyleyeyim : Kocam, balık burcudur. Ama, böyle bir adamla evli olduğunuzda, bazı huyları ister istemez size de geçer, ayrıca bir hikâyeyi bitirirken, geriye yeni bir merak bırakmak her zaman için iyidir : Peki, sizce ben, ne burcu olabilirim? ❁

29 Kasım-6 Aralık 1997

HAYATIM ROMAN, HAYATIMIZ HiKÂYE

MURATHAN MUNGAN

Bana kalırsa, içinde yaşadığımız dünyanın temel repliği, "hayatım roman" değil, "hayatımız hikâye" olmalıdır. Artık kimselerin roman kadar bol zamanı yok. Hayat yanımızdan hızla akıp gidiyor. Eskisinden de hızlı akıp gidiyor. Birkaç an, birkaç resim, birkaç küçük hatıra. Her şey hikâyeye çalışıyor. Belki biz zorla roman yapmaya çalışıyoruz ondan.

"HAYATIM roman," hayatımıza kendi gözümüzde olduğundan fazla değer kazandıran; onu, sanatsal bir kaliteyle anlamlandıran; kimi "hayat"ların "gündelik"inde sık kullanılan "sevimli" sözlerden biridir. Bu sözün, gündelikte daha tüketilir olduğu "popüler" yıllarında, bu adla bir de televizyon dizisi çekilmişti. İçinde yaşadığımız seri tüketim teknolojisi, her şeyi büyük bir hızla siliyor; roman sayfalarıyla, hayat ve televizyon sayfalarının iç içe geçerek aynı hızla unutulduğu, belleksiz bir oburluğun egemen olduğu günümüzde, diziler de, hayatlar gibi çabucak unutulup gidiyor. Sonuçta, geriye kalan iyi romanlar oluyor.

"Hayatım roman" diyen kişi, aslında bununla ne demek istemektedir? Buradan başlayalım :

En masum nedenle, hayatının bir roman kadar heyecanlı, sürükleyici, bir romanı dolduracak kadar çok çeşitli maceralar ve çarpıcı olaylarla dolu olduğunu; birçok romancının, kitap yazarken binbir zahmetle uydurmak ya da hayal etmek zorunda kaldığı olayların daniskasının içinden geçtiğini söylemek istiyordur. Yaygın olarak, hayattan alınmış ya da hayal edilmiş, başımızdan geçmiş ya da geçebilecek olaylar dizisinden oluşan bir anlatı türü olarak tanımlanan romanın, geniş kitlelerce daraltılmış alımlama biçimine son derece uygun düşen bir benzetme bu. Dolayısıyla, bu sözün kullanılma mantığı, hayat ile roman arasında, yalnızca bir malzeme zenginliği karşılaştırması yaparak, "hayattan yana" bir tavır koyar.

"Hayatım roman," diyerek, "Başka hayatlar değil, ya da herkesin hayatı değil ama, benim hayatım bir romandır," demek istemekte; kendi hayatını, "diğer hayatlar"dan da, "bütün romanlar"dan da bir biçimde üstün görmektedir. Ya da, daha alçakgönüllü bir yorumla, roman olabilecek "ender" hayatlardan birine sahip olduğunu ima eder. İçinde kendi hayatının da yer aldığı bazı büyük hayatlardır roman olabilenler. Öyle her hayattan roman olmaz! Kendi hayatı ile diğer

hayatlar arasında; kendi hayatının malzeme, olay, durum zenginliğiyle, diğer hayatların malzeme, olay, durum yoksulluğu arasında bir karşılaştırma yaparak, roman benzetmesinin sırtından kendi hayatına bir övgü payı çıkarmak ister. Böylelikle, romanı kendiliğinden bir tanımlamayla, konusu büyük hayatlar olan, olağanüstü maceralarla dolu bir tür olarak konumlamış; kendi hayatını öne çıkarıp önemserken, dolaylı olarak "romancılığı" küçümsemiş olur. Bunun altında, "Roman da bir şey mi, ben neler gördüm, geçirdim," demenin sinsi böbürlenmesi yatmaktadır. Kendi hayatları, bütün romanlardan daha ilginç geldiği için, başka hayatların romanını okuyarak vakit kaybetmek istemezler. Bunların "hayatının romanı", birinci tekil şahıs ağzından yazılmış, benmerkezci bir anlatımla kurulmuş kendine dönük bir methiyedir ancak. Üstelik kimileri bununla da kalmaz, hayatlarını, bir değil birkaç ciltlik romanlarla tartarlar.

İLKİN, en basit yoldan, elmalarla armutları ayırmak gerekir. Roman romandır, hayat da hayat. İkisini birbirine karıştırmamakta her iki taraf için de sonsuz yarar vardır. Hayatı romana, romanı hayata benzeterek, fiyaka yapmaya çalışırken çuvallamak olasılığı çok daha yüksektir. Ki, çoğu kez olan budur aslında. Bunun yanı sıra, şiir gibi hayat, roman gibi hayatlar vardır elbet. Benzerlikleriyse, birer "gibi"den ibarettir yalnızca. Tersi de geçerlidir bunun : Hayat gibi şiir, hayat gibi roman da olur. Aynı gibileme ilişkisi, bu durum için de geçerlidir. Bunların abartılması durumundaysa, hem hayat, hem sanat ciddi zarar görür.

Gördüğünüz gibi, böyle yaklaşıldığında, "Hayatım roman" sözü tamamıyla geçersizdir, hiçbir kullanım değeri yoktur. Bir malzeme olarak, tek başına "hayat" hiçbir şeydir. Kaldı ki, kendilerine çok ilginç, çok çarpıcı gelen bu hayat, bir başkası için, hiç de aynı değeri taşımayabilir; tersine yavan, sası, hatta, "Allah korusun!", gereğinden uzun bulunabilir. Sonuçta, "Herkesin hayatı kendine"ye kadar çıkar bu yol. Ama, bu söze, böyle kullananların amacından yaklaşıldığında değil de, başka bir açıdan bakıldığında, başka türlü bir doğruluk kazanır : Herkesin hayatı romandır aslında. Nasıl hiçbir hayat, bir diğerinden daha "değersiz" değilse, roman sanatı için de, hiçbir hayat, bir diğerinden daha "romansız" değildir. Çünkü, önemli olan, o kişinin hayatının ne olduğu, nasıl olduğu değil, o hayattan nasıl roman yapıldığıdır; roman sanatının büyüklüğü de buradadır. Böyle söylendiğinde, "Hayatım roman" sözü, bir "hayat sorunu" olarak değil, bir "roman sorunu" olarak önem kazanır. Daha doğrusu kazanmalıdır. Başından türlü-çeşitli maceralar geçmemiş, içinde renkli, çarpıcı kişilerin yer almadığı, fırtınasız, sakin, düşük kadrolu, dar bütçeli, sıradan, gündelik, renksiz, hatta bomboş bir hayattan da bir roman çıkarılabilir. .Cevher, hayatta değil, romancıdadır. Tanık olduğunuz ya da dinlediğinizde, size hiç ilginç gelmeyen sıradan bir hayattan yola çıkan iyi bir romancı, herkes tarafından ilgiyle okunabilecek güzel bir roman yazabilir. Bu durumda : O kişinin hayatı, gerçekten romandır. Dışarıdan bakıldığında, sıkıcı, tekdüze, yavan bir hayattan iyi bir roman çıkarmak, sıradan değil, büyük yazarların işidir. Bu anlamda, bir kez daha, roman, bir hayat sorunu değil, bir yazarlık sorunudur; tıpkı hayatın bir roman sorunu olmadığı gibi. Kimse hayatın kendisini bir "roman sorunu" olarak görmez, neden roman, ken-

Ben bu yazıda, yeniden bu tartışmalara girmek istemiyorum; ama, ben de, birçokları gibi, şairlerimizin, edebiyatımızın dorukları olduğunu düşünüyor; dünya ölçeğinde büyük şair saymam gerektiğinde gönül rahatlığı içinde, bir çırpıda birkaç ad sayabilirken, romancılar söz konusu olduğunda, aynı kolaylıkta isim saymakta zorlandığımı görüyorum.

dini bir "hayat sorunu" olarak görsün ki? Bazı insanların diğerlerine göre, daha renkli, daha çarpıcı, daha heyecanlı, daha ilginç olaylar ve maceralarla dolu hayatlar yaşadığı doğrudur elbet; bu çeşit hayatlar, yazarlar için, romanın kişilerine büyük bir derinlik ve çeşitlilik, olaylar zincirine geniş olanaklar ve kolaylıklar sağlayan zengin bir malzeme oluşturur; bunun da tartışılacak ya da karşı çıkılacak yanı yok elbet. Kaldı ki, o zengin, o görkemli, o fırtınalı, türlü çeşitli maceralı, olaylarla dopdolu hayatlardan, kötü yazarlar, son derece sıkıcı, tatsız-tuzsuz romanlar çıkarabilirler ortaya; sayfalar dolusu maceradan, aklınızda kala kala yalnızca birkaç ayrıntı kalır, onları da, "Keşke iyi bir yazar yazsaydı, ne güzel roman olurdu!" diye geçirirsiniz içinizden. Kısacası, böyle bir hayat yaşamak, tanıklık etmek, dinlemiş olmak, asla iyi bir roman yazmanın güvencesi değildir. Yazı'nın kendinden başka güvencesi yoktur.

Nasıl yaşadığını bile bilmeden, birçok insan ölüp gider. Kendi hayatlarındaki trajik'in dramatik'in, komik'in farkında bile değillerdir. Onlar, hayatlarının bir roman olup olmadığını bile bilmezler. Kendi hayatları üzerine uzun uzadıya düşünmemişlerdir bile. Hayatlarını, genellikle, bir dolu şanssızlığın, haksızlığın, türlü aksiliklerin, kaçırılmış fırsatların toplamı olarak görürler. Bir muhasebe yapmaları gerektiğindeyse, şükürlerini Allah'a, sitemlerini Felek'e bildirip, usulca kenara çekilirler. Kendi hayatlarının bile kenarına çekilirler. Onlar için hayat, dramaturgluğunu kaderin yaptığı kötü bir oyundur yalnızca.

Hayatı, üst üste yığılmış rastlantısal olaylar yığını olarak görenler, hayata benzettikleri romanı da böyle tanımlarlar ister istemez. Belki de bu yüzden, kötü romanlarla yetinenlerle, kötü hayatlarla yetinenler birbirlerine çok benzerler.

Hayattan caymış insanlarla, hayatı göze almış insanların hayatları da, romanları da farklıdır.

İYİ ROMAN yazmanın güçlükleri çok tartışıldı bugüne kadar, Türkiye'de roman olup olmadığı, varsa ne kadar olduğu... Ben bu yazıda, yeniden bu tartışmalara girmek istemiyorum; ama, ben de, birçokları gibi, şairlerimizin, edebiyatımızın dorukları olduğunu düşünüyor; dünya ölçeğinde büyük şair saymam gerektiğinde gönül rahatlığı içinde, bir çırpıda birkaç ad sayabilirken, romancılar söz konusu olduğunda, aynı kolaylıkta isim saymakta zorlandığımı görüyorum. Yazın dünyamız hakkındaki şu söylediklerimin, çok bana özel yargılar olmadığı

kanısındayım.

Roman, çağın görsellik imparatorluğunun bütün silahlarına karşın, yirminci yüzyılın yükselen sanatı oldu; her yerde aynı hızla yükselmediyse bile, en azından yıldızını korudu. Hem de dünya ölçeğindeki bütün o "Roman öldü mü, ölmedi mi?" tartışmalarına karşın... Yalnız Türkiye'de değil, dünyada da böyle bu; birçok yayınevinin yayıncılık politikasının temel motorunu oluşturan roman, yazın türleri içinde hep birinci sırada kabul görüyor; yayımcılık sektörü, kitap satışlarının önemli bir bölümünü, roman üzerinden gerçekleştiriyor; bu yüzden de, yayınevlerinin gözde yazarlarını romancılar oluşturuyor. Bir şairin, bir hikâyecinin ilk kitabının basımına şans tanınmasıyla, bir romancının ilk kitabına şans tanınması arasında ciddi bir kolaylık farkı var. Okur katında da, romanın hikâyeden daha çok sevildiği, daha çok okunduğu ortada. Hikâyeyi, tıpkı şiir gibi, yalnızca meraklıları okuyor ama, roman, herkese açık; diğer yazın türlerine göre, herkese daha fazla hitap eden, daha çok alıcı bulan bir tür. Bu yüzden olsa gerek, bu konuda ardına okur desteğini alan yayınevleri, yurdumuzda olduğu gibi, dünyada da yazarları, roman yazmaya yönlendiriyor, hatta çoğu kez zorluyor. Bizde de roman merkezli bu eğrinin izlendiğini düşünüyorum. Yıllar boyu, birçok edebiyat ve kültür dergisinin, hikâyecilere yönelttiği "temel soru"nun, "Ne zaman hikâyeden romana geçeceksiniz?" olması, hikâyeyi, başlı başına bir yazın türü olarak değil de, roman öncesi uğranması ve aşılması gereken zorunlu bir uğrak yeri olarak gördüklerinin bir tür kurumlaşmış karşılığı olsa gerek. Oysa bana kalırsa, birçok yazarımızın hikâyeleri, romanlarından çok daha iyi, çok daha başarılıdır. Hatta göz göre göre birçok iyi hikâyecimiz, vasat ya da kötü romancı olup çıkmıştır. Bu düşüncem de, diğeri gibi, çok bana özel bir yargıymış gibi gelmiyor doğrusu. Sanıyorum birçok yazar, dönem eğrisinin etkisi altında kalarak, hikâyeciliği boşladı, kendini roman yazmaya yönlendirdi. Ele aldığı malzemenin doğası gereği roman yazanlar olduğu gibi, bir biçimde buna zorlanan ya da kendini zorunlu hissedenler oldu. Hatta daha öncesine uzanırsak, romana bunca yüklenmeyi, romanın batıdan gelmiş olmasının zorunlu bir dayatması olarak alımlıyor; batıya karşı romanda rüştümüzü ispat etme kaygısı ve ısrarı olarak görüyorum. XX. yüzyıl sonuna gelinirken, aslında bir XIX. yüzyıl sanatı olan romanı hâlâ halledememiş olmanın örtük kızgınlığını seziyorum. Artık eski hızıyla sürmese de, ağırlığını büsbütün yitirmemiş olan, "Bizde kaç roman var, kaç romancı var?" tartışmaları

Bana kalırsa, birçok yazarımızın hikâyeleri, romanlarından çok daha iyi, çok daha başarılıdır. Hatta göz göre göre birçok iyi hikâyecimiz, vasat ya da kötü romancı olup çıkmıştır. Bu düşüncem de, diğeri gibi, çok bana özel bir yargıymış gibi gelmiyor doğrusu. Sanıyorum birçok yazar, dönem eğrisinin etkisi altında kalarak, hikâyeciliği boşladı, kendini roman yazmaya yönlendirdi.

karşısında bir tür eziklik, bir tür yeniklik duyulmuş olmasının da bu yönlenme/yönlendirilmede payı olduğunu düşünüyorum.

Tarihin trenlerini yakalamak metaforu açısından bakıldığında, aydınlanma tarihimizin bilinçaltında, "roman sanatı" ile "Milli Demokratik Devrim" arasında bir kader ortaklığı görüyorum. Her ikisini yönlendiren tartışmalarda da, aynı hüzünlü panik ve aynı tarihsel argümanlar göze çarpıyor.

Dahası, geniş okur kitlesi, her zaman romandan yana kullanıyor oyunu. Peki niye böyle bu? Hem de dünyanın hemen her yerinde? Romana, hikâyeden daha fazla sahip çıkılması, yazınsal bir tercih olduğu kadar, psikolojik bir karşılık da içeriyor bana kalırsa.

ROMAN ve hikâye arasında kaba bir benzetme yapacak olursak, en hafif adlandırmayla, roman başlar, gelişir ve biter. Okuyucunun elinden tutar, onu bir yola çıkarır; eline, izleyeceği güzergâhın, kişilerin ve maceraların haritasını, sorularını verir. Ne kadar sürpriz yaparsa yapsın, ne kadar oyun kurarsa kursun, okur, sayfalar boyu aynı haritanın içindedir. İster klasik, ister modern olsun, romanın, en önemli özelliklerinden biri, mimari bir yapı bütünlüğü göstermesidir. Kendi içinde bir iz sağlamlığı, bir tutarlılık, bir süreklilik taşır; deneysel roman bile bunun çok dışında değildir ve bu anlamdaki tüm yapıbozucu yönetimlerine karşın, kendi içinde bir yapı tutarlılığı gösterir. Sonuçta, kırdığı klasik anlatı zincirinin parçalanmış görünen bölümleri arasında bile, bütünleyici bir eklemleme mantığı görülür. Deneysel çalışmaların çok uçlara götürüldüğü kimi öncü yönelimleri – hesaplayamadığımız itirazlara bir önlem gereği olarak – dışta tutarsak, bir roman, en parçalanmış, en bölünmüş hali; en sıçramalı anlatımı, en çapraşık kurgusuyla bile, kendi üstüne katlanabilen, kendi içinde amaçlanmış ve gözetilmiş bir bütünlük kurmaya çalışır. Belki de, türe adını, doğasını veren; hayata benzerliğini güçlendiren ve okura en ilginç gelen yanı bu.

Okurun, yazınsal tercihinin dışında sayabileceğim psikolojik tercihinin – ki, bunlar aslında birbirlerinden ne kadar ayrı düşünülebilirler, bilmiyorum –, en belirleyici yanının bu bütünlük, bu tamlık duygusu olduğunu düşünüyorum. İnsanoğlunun, gövdenin tamlığına, bütünlüğüne olan içgüdüsel düşkünlüğüne, bir biçim olarak dairenin tamamlanmışlığına, kendine kapanmışlığına olan güven gereksinimine en uygun düşen bir yapı karşılığı taşıyor roman. En azından her roman, daha başlangıcında bunu vaat ediyor. İnsan egosu, ucu açık olan şeylere tahammülsüz. Belirsizlikten nefret ediyor. Daha doğrusu, bütün toplumsal ve kültürel eğitim, belirsizliğe karşı duyulan korku üzerine kuruluyor. Bütünlük, sağlamlığın ya da sağlığın işareti olarak anlaşılıyor. Bütünlük, kültürümüzün belli başlı kavramlarından biri. Bütün dinler, bilimler, sanatlar ve toplumsal kurumlar, bu kavram üzerine yapılanıyor. Sonsuzluk karşısında "sonluluğumuz", varlığımızı koruyor. Parçalanmışlık karşısında bütünlük; yarım kalmışlık karşısında tamamlanmışlık; bilinmezlik karşısında açıklanabilirlik; boşluk karşısında belirlilik istiyoruz. Açıklamaların doğru olup olmaması hiç önemli değil, bizim onlara inanmamız önemli. Çoğu kez ikna olduğumuz şeylerin, usla, ussallıkla bir ilgisi olmadığının bilgisine için için sahibiz zaten. Sonu, evlilik ya da ölümle biten film-

Murathan Mungan

Üç Aynalı Kırk Oda'dan

"Bir hikâyenin nerede bittiğini bilmek önemlidir. insanlar işte bunu bilemezler; hikâyenin nerede bittiğini. Çoğu zaman bilemezler... Bütün yıkımların, mutsuzlukların, üzüntülerin esrarı buradadır. İnsanların hayatlarını hikâyeler yönetir aslında. Onlar kendileri ya da kaderleri yönetir zannederler. Kader denilen şey, inandığımız hikâyelerin şaşmaz seyridir yalnızca. Duydukları, dinledikleri, gördükleri, okudukları, inandıkları hikâyelerin şaşmaz seyri... Hayatlarını hikâyelere benzetmeye çalıştıkları için mutsuz olurlar. Hikâyelere inanırlar çünkü. Hikâyeleri hayatın kendisi zannederler. Bütün hayatımız hikâyelerle kuşatılmışken, inanmayıp da ne yapsın zavallıcıklar? Bütün kutsal kitaplar bile hikâyelerle doludur. Tanrı yeryüzüne hikâye biçiminde görünmüştür."

Değer vermediği düşünceler, hoşuna gitmeyen görüşler karşısında; anlatılan herhangi bir şeye ikna olmadığında, ya da ileri sürülenlere inanmadığında, dedesinin en çok kullandığı söz, "Boş hikâye"ydi. Elinin tersiyle bir hareket yapar ve "boş hikâye" derdi. "Bunlar boş hikâye." Ali'nin çocukluğu boyunca merak ettiği şeylerden biri, dedesinin "dolu hikâye" diyebileceği hikâyelerin nasıl olduğuydu. Ama dedesi, hayatı boyunca hemen her şeye "boş hikâye," dedi. "Ya ölüm?" dediklerindeyse, "Onu ölünce anlayacağız," derdi. "Belki de hiç anlamayacağız. Öldüğümüzü bile anlamayacağız. Yalnızca yok olacağız. Ardımızda kalanlar, bizim öldükten sonra ruh ya da başka bir şey olarak yaşadığımızı düşünecekler. Onlar ölümün hayatı var sanıyorlar. Belki ölümün kendine göre de olsa bir hayatı yoktur. Ölüm, kendini de ölmüştür belki..."

Henüz yayımlanmamış olan *Üç Aynalı Kırk Oda* adlı hikâye kitabımın "Gece Elbisesi" adlı uzun öyküsünün "Karanlık İşaretler" bölümünden.

leri bu yüzden seviyoruz belki de; her ikisi de sonunda aynı kapıya çıktığı için... Oysa hikâyeye tadını veren şey, bir biçimde yarım kalmışlığıdır. (Elbette, hikâyenin de kendi içinde bir bütünlüğü vardır, ama bu tüm bir hayatı kuşatan bir bütünsellik tasavvuruna işaret eden bir bütünlükten çok, yazın tekniği açısından bir bütünlüktür.) Buna karşın, okur, romanın sonunda ucun açık kalmayacağını, bir biçimde kapanacağını bilir. Kesinliğin güvenini ister romandan. Hikâye ucu açık, çeşitli sonlara açık bir tür; egolarımızsa ucu açık şeylere asla tahammül gösteremiyor; sonunu bilmek istiyor insanoğlu, tünelin ucunu görmek istiyor. Bir hikâye kitabı, doğası gereği, fragmanlardan oluşuyor, tek tek öykülerden, üstelik her öyküde, kişiler ve mekânlar değişir; öyküsünü izlediğiniz olayın, durumun hayata nasıl eklemlendiğini bilemezsiniz, çoğu kez, öncesi konusunda yeterince bilgi sahibi olmadığınız durumların sonrası hakkında da gölgede, kuşkuda bırakılırsınız. Hikâye, romandan çok daha fazla iş bırakır size, hayal gücünüzü zorlar, sizi işin içine katar, alan ve inisiyatif tanır, boşlukları doldurmanızı ister. Anlattığı her şeyi yeniden anlamlandırmanızı bekler. En önemlisi roman, türü ve doğası gereği, kısa bir süre sonra kendine özgü alışkanlığını yaratır. En kötü roman bile, kimi zaman alışkanlık kolaylığıyla okunur; alışkanlıklarla sürdürülen evlilikler, ilişkiler gibidir; ya kişilere, mekânlara ya da olayların gidişine alışmışsınızdır, fazla zorlanmanız gerekmez, ayak sürümeniz yeter. En azından bitene kadar idare edebilirsiniz. Oysa hikâye, her seferinde bir kitabın içinde bizi böler, bir hayata ve insanlara tam alışmışken, ortada bırakıverir; bize, terk edilmeyi, bırakılmayı anımsatır; yepyeni kişiler ve yeni durumlarla karşı karşıya getirerek yeni sınavlara sokar; yeniden birini, birilerini tanımayı ve güvenmeyi öğrenmek zorunda bırakır.

Hikâye, hayatımızın dar zamanlarına, ara kesitlerine, sıkışıp kalmış parçalarına ışık düşürüyor, belki bir ömrü kuşatacak büyük bir hayat tasavvuru olarak değil, daha çok alçakgönüllü bir şimdiki zaman bilgisi ve sanatı olarak kuruyor kendini. Doğası gereği, hikâye, bir şimdiki zaman sanatı, roman ise bir geniş zaman sanatı olarak konumluyor kendini. Tüm bir hayat, yarın beklentisi üzerine kuruluyken, roman, kendi bünyesi içinde olası yarınlar kurarken, hikâye, kimseye bir yarın duygusu vermiyor. Bu anlamda bir öksüz sanatı. Gidecek yeri yok. Orada öylece duruyor.

Yazarı amaçlamasa bile, türünün doğası gereği alışkanlıklarınızı zorlar hikâye. Hep dirilik ve dikkat ister sizden, kitap içindeki her yeni öyküyle birlikte dikkatinizi ve ilginizi tazelemenizi ister. Yani insanların becermekte en çok zorlandıkları şeyi ister : Yeniden başlama gücünü... Bu yüzden her seferinde ısrarla yeni kişilerle tanıştırır sizi. Yeni durumlarla, yeni olaylarla. Tam, yeni alıştığınız mekânlardan ansızın koparıverir sizi. Tam, yeni sevmeye başladığınız insanlardan ayırıverir. Hikâye, sürekli bir taşınma ve tanışma halidir. Roman, ev sahibi; hikâye, kiracıdır. Roman, yıllar sonra döndüğünüzde, sizi aynı yerde bekler. Hikâye ise, ardında büyük bir boşluk bırakarak bir gecede taşınıp giden sevdiğiniz komşunuzdur. Roman, yerli; hikâye, yabancıdır. Roman, sizi anlattığı dünyanın yerlisi kılar bir süre sonra. O dünyadan olup olmamanız önemli değildir, anlattığı kişilere benzeyip benzememeniz de; sonuçta bir tür tanıdıklık kurarsınız, bir tür denetim, bu da size, oranın yerlisi olma duygusu verir. Romanın her şey için za-

manı boldur. Oysa hikâyenin zamanı dardır; her seferinde sizi yabancı kılar. Konakladığınız yerde fazla tutmaz sizi, uğurlar; yeni maceralara, yeni hayatlara, yeni kişilere... Hikâye, yanımızdan gelip geçer, uçucudur; kaçırılmış olanaklar, unutulmuş anlar, ıskalanmış fırsatlar gibidir. Zamanında kıymetini bilemediğiniz gençlik anılarıdır, veda sözleridir, ayrılık mektuplarıdır; geri dönüp onaramayacağınız hatalarınız, şimdi sizi utandıran toyluğunuz, pişmanlıklarınız, vicdan ağrılarınızdır. Hikâye, bir çeşit gurbettir. Git git bitmez.

Bana kalırsa, içinde yaşadığımız dünyanın temel repliği, "hayatım roman" değil, "hayatımız hikâye" olmalıdır. Artık kimselerin romana kadar bol zamanı yok. Hayat yanımızdan hızla akıp gidiyor. Eskisinden de hızlı akıp gidiyor. Birkaç an, birkaç resim, birkaç küçük hatıra. Her şey hikâyeye çalışıyor. Belki biz zorla roman yapmaya çalışıyoruz ondan.

Ben, bizim hayatımızın romandan çok, hikâyeye benzediğini düşünenlerdenim. Parçalanmış hayatlarımıza çok daha uygun düşen bir anlatım türü hikâye, buna karşın niye az yazılıyor, gördüğünüz gibi, ben de tam olarak bilmiyorum.

Hikâye, sonunu size bırakıyor, Sonra, diyorsunuz, Peki sonra ne oldu? Ne yapacaksın sonra ne olduğunu? Sana ne! diye tersliyor hikâye; hatta belki, Sonunu ben bilmiyorum, ya sen biliyor musun? diye dalgasını geçiyor. Ya da, Peki, sence ne oldu sonra? diye bir karşı soru soruyor. Ya da, omuz silkerek : Hepsi bu kadar, diyor. Kusura bakma ama, hepsi bu kadar! Tıpkı hayat gibi! Hayatta da daha fazlası yok ki!

Sonunu bilmediğimiz, ne olacağını bilemediğimiz, nereye bağlanacağını hiç bilemediğimiz, hep böyle kalıp kalmayacağını kestiremediğimiz bir dolu hikâyenin tam göbeğinde yaşıyoruz zaten. Niye hikâyeden korkuyoruz, niye belirsizlikten korkuyoruz, niye askıda kalmış, boşlukta sallanıp duran şeylerden korkuyoruz? Niye hep bir kesinlik, iri harflerle yazılmış süslü bir "SON" yazısı istiyoruz hayattan? Bir "son bilgisi" niye hayatın teminatı oluyor gözümüzde? Hikâye, gün günden, fragmanlaşan hayatımıza, romandan çok daha fazla benziyor. Öyle, kırık dökük, öyle yarım kalmış, öyle dağılmış, öyle tamamlanmamış bir dolu olayla, dört yana saçılmış parça parça bir hayat yaşıyoruz. Roman, yoksul hayatımıza bir şaşaa kazandırıyor kendi gözümüzde. Bize tamamlanmışlığın zaferini tattırıyor. Sahte zaferini. Kendimizi, bir roman kahramanı sanmamıza neden oluyor. Hikâye ise, katı gerçekliğiyle hayatımıza daha çok benziyor : Parçalanmış, kırık dökük, sonunun ne olacağını bilemediğimiz, belirsiz, ucu açık... Yarını olmayan...

Galiba asıl bundan korkuyoruz. Hayatımızdan...

Gerisi "boş hikâye!"

KISA BİR ÖYKÜ BU

JOHN BARTH

KISA öykü üzerine Birinci Uluslararası Konferans 1990 yılında Paris'te yapıldı. İkinci Konferans, bununla tam ama o kadar da yersiz olmayan bir karşıtlık içinde, iki yıl sonra Amerika'nın en eski ve en tanınmış yaratıcı yazarlık programının merkezi olan Iowa'da toplandı. Aşağıdaki itiraflar, benim Ioawa Üniversitesi'nde yer alan bu ikinci toplantıda yaptığım konuşmadan uyarlanmıştır. Daha sonra konuşmanın metni "Mississippi Review"un 1993 İlkbahar sayısında yayımlandı; bu sayı genelde kısa öyküye, özelde de Amerikan kısa öyküsüne ayrılmıştı – son yıllarda bu türde görülen bereketli fışkırma, cumhuriyetimizde Iowa örneğine dayanarak çoğalan yazarlık programlarına bağlanabilir.[1]

BENİM, Edgar Poe tarafından tanımlanan ve Maupassant, Çehov gibilerce arılaştırılan kısa öyküye duyduğum büyük saygı, uzun süreli ve devamlı oldu; oysa aramızdaki gerçek aşk ilişkisi kısa sürdü. Aslına bakarsanız bu ilişki, o çalkantılı 1960'lı yıllarda yaşanan erken bir orta yaş kaçamağıydı yalnızca; o yıllarda bu tür, yüz otuz küsur yaşındaydı ve oldukça oturmuştu, ama ben otuzlu yaşlarımdaydım ve yerimde duramıyordum. Bu, asıl aşkım ve eşim olan romana karşı, hiç beklenmeden geliveren (ve kesinlikle başarısızlığa uğrayan) bir ihanet oldu – romana gösterdiğim sarsılmaz bağlılık, anlattığım zamana kadar dört gürbüz çocuk vermişti; o günden bu yana dört tane daha verdi ve en az bir tane daha vermeyi vaat ediyor gibi görünüyor.[2] Bununla birlikte, bir sezon boyunca (maksimalist romanlar yazan bir yazarın sezonu olan yaklaşık altı yıl boyunca) yoldan çıkmış sayılırım. Tatlı ve üretken bir *liaison dangereuse*'dü* bu; ilişkinin meyveleri 1968 yılında yayımlanan bir öykü toplamasıyla 1972'de yayımlanan bir novella üçlemesi oldu : Ulusumuzun siyasal-kültürel tarihinde, yankılar taşıyan tarihlerdir bunlar (özellikle de birincisi); benim kişisel yazarlık tarihimdeyse daha özel bir yerleri var.

Bu arayı hangi açıdan anımsadığıma dikkat etmemek elimde değil, çünkü bütün bunları anımsayabilmek için belleğimi biraz zorlamam gerekiyor. Bunun nedeni, benim mizacım gereği tekeşli olmam; o anımsanmaya değer ilişkiyi arkamda bırakmak ve tekrar roman türüne kocalık yapmaya dönmek benim için bir rahatlama olmuştu. O günden bu yana da bir daha yoldan çıkmadım – şimdi yirmi yıldır böyle şeylere bulaşmıyorum! Ama gene de anımsıyorum...

Eh : Kısa bir öykü bu; konuyla doğrudan ilintili sayılmayacak bir başka öyküyle başlasa da. Anlatırken daha ciddi bir hava takınacağım; bu gibi öyküler böyle anlatılmalı. Cinselliğe gönderme yapan eğretilememden bile vazgeçeceğim : *Auf Wiedersehen*** eğretileme.

**liauson dangereuse* : tehlikeli ilişki. (ç. n.)
***Auf Wiedersehen* : Hoşça kal. (ç. n.)

Kuşkusuz uydurma olan bu öyküye göre, 1872'de Savaş ve Barış'ın yayımlanmasından hemen sonra, Kont Leo Tolstoy bir karabasandan, "Yat yarışı! Bir yat yarışı!" diye bağırarak uyanmış (Rusçada "*Párusnaya régatta!*" gibi bir şeyler söylemiş olmalı); uçsuz bucaksız romanına bu konuyu dahil etmemiş olduğunu fark edince dehşete düşmüş; insanların XIX. yy.'de gerçekleştirdikleri etkinliklerin neredeyse hepsini gözler önüne seren panoramasında eksik bıraktığı tek şey buymuş.[3]

Gerçek olsun olmasın, öyküde geçenler bana kesinlikle bir romancının kâbusu gibi geliyor, bir kısa öykü yazarının değil. Bir yazın türü olarak roman içinde tutmaya, kısa öyküyse dışarıya atmaya eğilimli olsa da, söylemeye gerek bile yok, her iki tür de istisnalara açıktır – minimalist romanlar ve maksimalist, pek de kısa olmayan kısa öyküler. Bu istisnaların bulunduğunu kabul edip bir yana koyduğumuzda, Poe'dan Paley'e kadar, bir sınıf olarak, kısa öykü yazarlarının dışarıda bırakabilecekleri kadar şeyi dışarda bırakma peşinde koştukları, Petronius'tan Pynchon'a, bir sınıf olarak romancılarınsa, dahil edebilecekleri kadar şeyi dahil edebilme peşinde koştukları yolunda bir genellemeye rahatlıkla varabiliriz. Bir önceki yüzyılda yaşamış ve içinde bulunduğumuz yüzyılda yaşayan çok sayıda kurmaca yazarı, yazarlıklarının yalnızca şu ya da bu noktasında değil, bütün yazarlık yaşamları boyunca, oldukça büyük bir kolaylıkla türler arasında gidip gelmiştir : Joyce Carol Oates, John Updike, daha kimi isterseniz. Çok daha fazla sayıda kişiyse yazarlık yaşamlarının erken dönemlerinde kısa öykü alanında bol bol örnek vermişken, daha sonraları, şu ya da bu nedenle, bu türü çok az kullanmış ya da bütünüyle bir kenara koymuştur : James Joyce, Ernest Hemingway, William Faulkner, Kurt Vonnegut – bu liste oldukça uzundur. Yazarlık yaşamlarının ortasında ya da geç döneminde roman yazmayı bırakıp yazınsal enerjilerini kısa öyküye yoğunlaştıran yazarlar var mı, bundan pek emin değilim.

Durum ne olursa olsun, yukarıda sözünü ettiğimiz üç kategoriden de daha kalabalık olan kategoriler şunlardır : (a) nadiren roman yayımlayan ya da hiç roman yayımlamayan, doğuştan kısa öykü yazarları (Çehov, Borges, Alice Munro, Raymond Carver) ve (b) nadiren kısa öykü yayımlayan ya da hiç roman yayımlamayan, doğuştan roman yazarları (Ralph Ellison, William Styron, Viktorya dönemindeki büyük adların çoğu, kuşkusuz Richardson, Fielding, Smollet, Jane Austen ve Poe'dan önce yaşamış olan öteki romancılar – bu kategori, bütün kategoriler arasında en kalabalık olanıdır.) Pek çok istisnaya karşın, genel olarak bu iki türün tutkulu uygulayıcıları arasında, kısa mesafe koşucusuyla maraton koşucusu arasında olduğu ölçüde, mizaçlarından, hatta metabolizmalarından kaynaklanan bir fark olduğunu belirtmenin yerinde olacağına inanıyorum. Poe'nun, Maupassant'ın, Çehov'un ya da Donald Barthelme'ninki gibi mizaçlar için, tek bir anlatı projesi üzerinde üç, dört, beş yıl (belki on yedi ya da yirmi iki yıl) çalışma fikrinin, yayın dünyasının ulaştığı bu ileri noktada, yalnızca, estetik açıdan pek olası sayılmayacak, hatta belki kendini bilmezlik olarak yorumlanacak bir düş değil, aynı zamanda korkutucu – Borges'in seçeceği sıfat, *dehşet verici* olurdu sanıyorum – bir beklenti olduğu düşünülebilir. Bu gibi yazarların yazmış oldukları romanlar da, böyle romanlar gerçekten varsa – Barthelme'nin dört, Maupassant'ın da dört tane var diye anımsıyorum – tutumlu ve sözünü sakınan roman-

lardır : Ana yemeği temsil eden kısa öykülerine giriş için ordövr ya da garnitür oluştururlar. Romanlarını yazarken kısa öykü yazdığı zamanlara göre daha fazla zorlandığını bildiğimden, *The Dead Father*'la (Ölü Baba) uğraştığı sıralarda Donald'a, biraz da çekinerek projesinin nasıl gittiğini sormuştum. "Aaa, tamamladım, tamamladım," diye yanıtlamıştı beni. "Şimdi yapmam gereken tek şey oturup o lanet olası şeyi *yazmak*."

Yukarıda söylediklerimizin tersine, birçoğumuz için her birkaç haftada bir bütünüyle yeni bir mekân, durum, kişiler, olay örgüsü, hatta belki ses yaratma işi, aynı zaman aralıklarıyla bütünüyle yeni kimliklere bürünmek kadar korkutucu olabilir. Aslında bazılarımız bu kimlikleri öylesine benimser ki tasarladığı yapıtla yazar arasında bir özdeşlik söz konusu olur sanki. Bizler (bir anlamda) başka hayvanların kabukları içinde yaşayan yengeçler gibi, ilerleyen projemizin kabuğu içinde rahatça yaşayıp gideriz; çıkmak zorunda kalacağımız güne kadar bu kabuktan sıyrılmayı aklımıza bile getirmeyiz; içinde yaşayabileceğimiz başka bir kabuk bulmadan kabuğumuzdan çıkacak olursak da kendimizi çıplak ve rahatsız hissederiz. Bu kabuk değiştirme işlemini birkaç yılda bir gerçekleştirmek bize yeter de artar.

"Biz," diyorum, çünkü yukarıda sözünü ettiğim altı yıllık süreyi hesaba katmazsak, ben de ister istemez, doğuştan roman yazarlarının oluşturduğu gruba dahilim. Bu durum kesinlikle bir estetik ilke doğrultusunda gelişmiş değil (doğuştan gelen özellikler estetik ilkelerle belirlenmez; bu özellikler daha sonra ken-

James Joyce'un, Jacques-Émile Blanche tarafından yapılan portresi.

dilerine uygun bir estetik çizgi kazanır); bu durum, metabolizmayla ilişkili bir Tanrı vergisidir. Bu durumu planlamış ya da öngörmüş değilim; doğuştan gelen özellikler plan ya da öngörü tanımaz. Amerika'da, II. Dünya Savaşı'ndan sonra herkesin yaptığı gibi ben de, yaratıcı yazarlığa giriş derslerinde kısa öyküler yazmaya başladım. Üstüne üstlük kendimi, ülkemizin en eski ikinci yaratıcı yazarlık programına katılmış olarak buluverdim. Yıl 1947'ydi; Johns Hopkins programı, hemen bir önceki yıl kurulmuştu ve o zamanlar bu tür bir işlevi yerine getiren tek program, Paul Engle'ın Iowa'daki programıydı; bu program zaten yirmi otuz yıldır varlığını sürdürmekteydi. Albert Guerard, Harvard'da, John Hawkes ve Robert Creely gibi kişilere ders veriyordu, ama onun verdiği, kendi başına, bağımsız bir dersti; sertifika ya da diploma falan vermiyordu – şu an ABD'de, Tanrı yardımcımız olsun, sertifika ya da diploma veren dört yüzü aşkın program var.

O gençlik yıllarında, Johns Hopkins'te verilen şiir dersleri görece profesyoneldi; bölümde, Elliot Colemen ve (*V-Letter and Other Poems* [V Harfi ve Başka Şiirler] adlı kitabıyla) Pulitzer Ödülü'nü henüz almış olan Karl Shapiro ders veriyordu; saygıdeğer İspanyol şair Pedro Salinas da komşu departmandaydı. Ama kurmaca bölümü kaçınılmaz bir biçimde eldeki kısıtlı olanaklarla oluşturulmuştu; 1940'lı yıllarda bir Amerikan üniversitesinde, hangi yetkinlikte olursa olsun, meslekten bir kurmaca yazarı bulmak neredeyse olanaksızdı.[4]

Ben seçimimi gazetecilik ana bölümünden yana yaptım; bu bölümün durumu kurmaca bölümününkinden daha da kötüydü – gene de bu, eğitimine benden bir yıl önce başlamış olan Russell Baker'ı olumsuz yönde etkilemedi. Gazetecilik bölümünde almamız gereken dersler arasında, gariptir, kurmaca yazarlığına giriş dersi de vardı; ilk yaratıcı yazarlık öğretmenim, Deniz Kuvvetleri'nde kıdemli bir subay olan Marine Corps, Edgar Poe üstüne hazırladığı tezini tamamlayınca, olanakları zaten kısıtlı olan departmanımız tarafından hizmete alınan acemi bir öğretim görevlisi oldu. Departmanımız, Poe'nun ilk modern kısa öykü yazarı olarak değerlendirilmesini göz önüne alarak, araştırmasını Poe üzerine yapmış birinin bu dersin altından kalkabileceğini düşünmüş olmalı.

Bu adamdan daha önceki yazılarımda da söz etmiştim :[5] Bizleri, bölüğüne yeni katılmış olan çaylakları, kendisine Bob diye hitap etmemiz için yüreklendiren bir Güneyli; Güneylilere özgü ağır aksanı *yazı*'yı *yatı* haline getiriyordu; William Faulkner, Eudora Welty, R. D. Warren gibi *yatarlar* üzerinde dururdu (Bob'un bu adları seçerken izlediği ilkenin ne olduğunu tahmin etmek pek de güç değil); kendisinin *yaratıcı yatarlık* gibi bir yeteneği olmadığından, aramızdan toy da olsa böyle bir yetenek taşıdığı düşünülenlere garip bir saygıyla, neredeyse hürmetle yaklaşırdı. Bob'un başını çektiği *atölye çalışmaları* – Johns Hopkins'de bunlara ders demekten kaçınırdık – bütün bir yıl sürüyordu; o günlerde departmanımız bizlere pek fazla sayıda seçenek sunamadığından, bu atölye çalışmaları kredi tamamlamak için birden fazla kez alınabiliyordu. Bob'un kurmaca *yatarlığına* hevesli çıraklarından alçakgönüllü ve anlayışlı bir yaklaşımla beklediği ödev, iki haftada bir öykü yazmamızdı – hemen belirteyim, bunlar sömestrlerin, haklarını vererek on beş hafta sürdüğü o eski zamanlarda gerçekleşiyordu; yönetim henüz 1960'lı yıllardaki kampüs ayaklanmalarından korkup ABD üniversite sömestrlerini on üç haftaya indirmemişti: ancak tek bir öykü yazmaya yetecek kadar

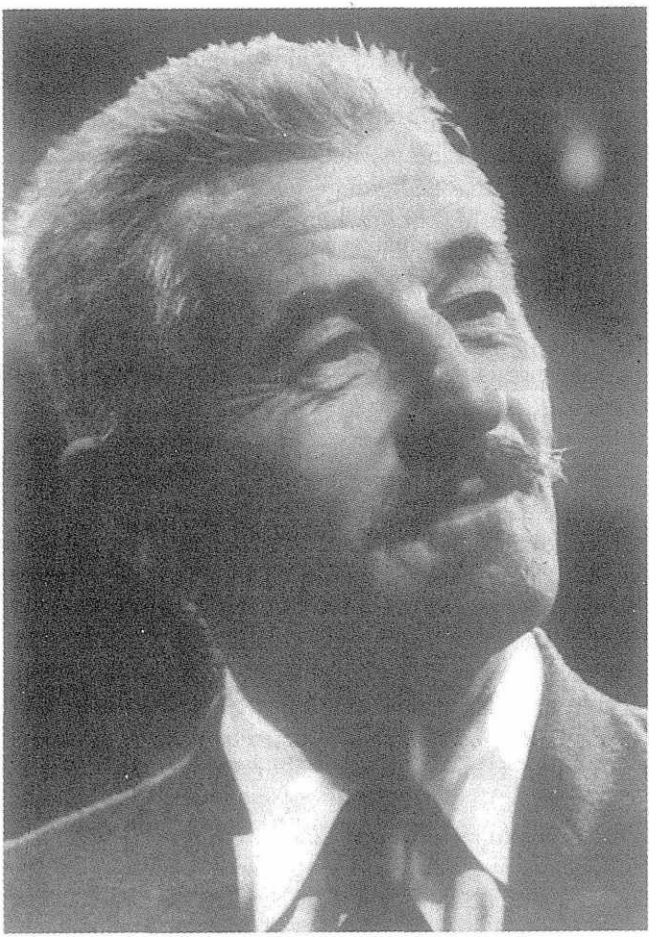

William Faulkner (1897-1962)

bir zaman (bir akademik yılda *iki*, iki yılda *dört* öykü yazmaya yetecek zaman). Her neyse / Böylece : Çıraklık dönemimin ilk iki yılı içinde, on beş hafta çarpı iki, çarpı iki, bölü iki, toplam otuz öykü vermiş olmalıyım Bob'a. Koca ülkede hâlâ özür ve gecikme kabul etmeksizin iki haftada bir öykü isteyen yerler varsa, bugünlerde toplam öykü sayısı, pek de fazla dikkat çekmeyen yirmi altı sayısı olacaktır. Bob anlayışlıydı; saygılı ve tatlı dilliydi; ama Bob savaş görmüş bir Deniz Kuvvetleri subayıydı ve kimse öyküsünü zamanında getirmemeyi göze alamazdı.

Durumun böyle olması benim işime yaramıştı; ne de olsa, genelde sağlıklı bir eğitim almış olduğum söylenemezdi, uçsuz bucaksız yazın alanına neredeyse bütünüyle yabancıydım; kurmaca yazma sanatı söz konusu olduğundaysa ne deneyimim, ne de ilgim vardı. Hayal kırıklığına uğramış bir müzisyendim ben; Juillard'dan atılmıştım ve kendime bir başka meslek arıyordum; lise öğrenimim boyunca okunmama ayrılmış bütçeyi daha çok Ellery Queen ve Agatha Christie türünde kitapların yeni yeni piyasaya sürülen karton kapaklı baskılarına harcayarak[6] çarçur etmiştim. O iki yıl içinde Bob'a ve sınıf arkadaşlarıma sunduklarını, oldukça başarılı olduğum dilbilgisi, yazım kuralları ve noktalama dışında, ucunda ışık falan görünmeyen dipsiz kuyulardı. Ödevlerimizin değerlendirilmesi harflerle yapılıyordu : Benimkiler iki yıl boyunca genellikle C'lerle yetindi; nadiren D'yle, daha da nadiren B'yle karşılaştığım olurdu; bu notları veren kişi, öğretmenlerin en düşüncelisi olsa da, kendine göre ölçütleri olan biriydi. Yazdıklarım ite yaramat yatılardı, yetenekten yoksun laf kalabalığıydı; çünkü o zamanlar, kendime yazın yapıtları bütününü yüklüyor

olsam da, – yalnızca yazın dizgesine girmiş klasikleri, Bob'un Güneylilerini, muazzam Avrupalıları ve ülkelerinin dışına sürülmüş Amerikalı Yüksek Modernistleri, (yazın bölümlerinin uzak durdukları ama bizim oyunbozan yazarlık bölümünün kesinlikle burnunu soktuğu) Pound/Eliot/Joyce/Proust/Mann/Kafka'yı değil, ders programına dahil olmayan Rabelais, Boccaccio, Şehrazat, Somadeva gibi yazarlar ve kitapları da okuyordum – dediğim gibi, kafama aralıksız vardiyalarla yazınsal yapıtlar yüklüyor olsam da, bütün bunlar neredeyse boş bir yük teknesine, dizgeden yoksun bir biçimde giriyordu; bu nedenle de teknenin devrilmeyeceği bir denge tutturmak adına yükleri düzenlemem için zamana gerek duyuyordum.

Ama bu, şu an anlattığım öykünün asıl konusu değil. Yazınsal yapıtlar yazmak isteyen birinin, öncelikle *yazın*'ı öğrenmesi gerektiği yolunda bir izlenim vermek de istemiyorum; böyle birinin yapması gereken şeyler arasında *yazın*'ı öğrenmek olduğuna inansam da. Gene de, sömestrler o zaman da şimdi oldukları kısalıkta olsaydı, çıraklık eğitimim nasıl bir yöne girerdi, merak etmeden yapamıyorum, çünkü o zamanki ölçütlerime göre "kendimi aşmam" otuzuncu öykümle – daha doğrusu, iki yıl boyunca, Bob'un yazdırdığı öyküler okyanusunda bir oraya, bir buraya gelişigüzel kulaç attıktan sonra ortaya koyduğum öykünün son kesimiyle – oldu. Otuz Numara kendinden önce gelen yirmi dokuz öyküden daha parlak sayılmazdı : Bütün olası insan sınıfları arasından bulup çıkardığım bir *Deniz Kuvvetleri subayı*'nın, savaş sonrasında yaşama uyum sağlamada karşılaştığı sorunları konu alan, sahte gerçekçi, yukarıdan atan bir öyküydü bu – anlatılanlar büyük ölçüde, Hemingway'in "Soldier's Home" ("Askerin Evi") adlı yapıtından esinlenerek kaleme alınmıştı; ama Hemingway'in ele aldığı konuya ilişkin deneyimlerine dayanan bilgisinden ve elbette onun yazınsal becerisinden yoksundu. Gene de öykünün sonu, hiç de Hemingwayvari olmayan, bilinç akışı tekniğiyle yazılmış gösterişli bir kesimle, onca sefaletin içinden parlaklığa olmasa da sıradanlığa yükselebilme yolu bulmuştu; bu son kesim de sahtelikten nasibini almıştı, başkalarının yapıtlarından esinler taşıyordu ve gereksiz anlatımlarla doluydu, ama konuşma sanatından nasibini almamış sayılamazdı. Bu nedenle Bob'dan ve sınıf arkadaşlarımdan pek de coşkulu sayılmayacak bir övgü koparmayı başardı; öykü, lisans öğrenimi görenlerin çıkardığı, kısa ömürlü yazın dergilerinden birinde yayımlandı – bunlar totolojiye yol açan tanımlamalar, sanırım.

Bu gelişmeler yeni mesleğimin ne olacağı konusuna bir açıklık getirmeye yetti de arttı; bu mesleği sürdürmeme olanak tanıyacak yetenek konusuna herhangi bir açıklık getirememiş olsa da. Oy vermesine daha iki yıl olan bir lisans öğrencisi olarak, birlikte yaşadığım kadınla evlendim ve bir yandan çocuk, öte yandan kurmaca üretmeye başladım; benim için biri diğerinden daha zor değildi; geleceğe yönelik en ufak bir kaygım yoktu. John Updike bir yerlerde ahlayarak, "Ellili yıllar," der, "herkesin gebe olduğu yıllardı." Bebeklerim yaşamda kalmayı başarıp sağlıklı bir gelişim gösterdiler; kısa öykülerimse yüzde yüzlük bir ölüm oranı sergiledi. Öykülerimi oluşturan cümleler, güzellik ve yetkinlik açısından yavaş yavaş ilerleme göstermiş olabilir; ürettiğim öykü sayısı ve hiçbir dizge izlemeden elden geçirdiğim yetkin yazın yapıtları yığını – neredeyse kütüphaneler dolusu iyi yazın örneği – göz önüne alınacak olursa, bunun tersi de pek olamazdı. Ama olay ör-

gülerim sağlam değildi; yarattığım öykü kişileri özgün olmaktan uzaktı; öykülerim ve kişilerim derinlikten yoksundu; sunduğum duyusal ayrıntıların dokunuşu pek de etkileyici sayılmazdı. Üstelik, lisans öğrenimi sırasında yazarlık dersi alan çok sayıda öteki Amerikalı gibi benim de söyleyecek bir şeyim yoktu; olsaydı bile, bunu kullanabilmeme olanak tanıyacak bir *Weltanschauung*'um* da yoktu. (Bu ikisi arasında hangisinin önce geldiği önemli değil; Beckett'i alıntılayacak olursak, ne tavuğum ne de yumurtam olduğundan, ne yumurtam ne de tavuğum vardı.) Tek sahip olduğum gerçeklerle sınanmış bir göreve çağrı duygusu, durdurulamaz bir anlatısallık ve kanımca, İngilizce konusunda iyi bir dil yetisiydi. O günden bu yana pek çok öğrencim oldu; bunların çoğunun benimkilere benzer yetenekleri ve eksiklikleri vardı; bu durumun tersi pek nadirdi : kim olduklarını, ellerindeki malzemenin ne olduğunu ve onu nasıl kullanacaklarını gerçekten bilip de öyküleme ya da dil konularında yetersiz olan hevesli genç yazarlar. Karşımdaki insana bunu pek söyleyemeyecek olsam da, ben ikinci durumu daha az umut verici görüyorum. Deneyim, insana anlatılarında sağlam ve yetkin olmayı öğretebilir, ona bir dünya görüşü bile kazandırabilir; ama o canalıcı önemdeki yaratıcı imgelem-gücü ve bırakın etkili yazma, güzel söz söyleme yetisini, kendini ifade edebilme yetisi bile hiç kuşkusuz bir Tanrı vergisidir.

Bir diğer sorunum, bizlerin üzerinde çalışıp durduğu ve neredeyse her kurmaca öğrencisinin, pek yerinde bir eğitbilimsel nedenle kendisini bilemek zorunda olduğu *biçim*'di : Biçim derken, modern, Poe sonrası öykü biçimini kastediyorum – bunun benim için bir sorun olduğunu, ancak geriye dönüp baktığımda görebiliyorum; o zamanlar bunu anlayabilmiş değildim; pek de fazla bir özelliği olmayan, sıradan bir öğretmenin bana bunu gösterebilmesi de beklenemezdi. Bu biçimin estetiğe ilişkin kuralları, kesinlikle bana göre değildi, ama o günlerde okulda – *bugün* bile azımsanmayacak sayıda kurmaca kursunda – geçerli sayılan tek estetik anlayışı buydu. *Yoğunluk*, anlaşıldığı üzere, benim için biçilmiş kaftan değildi. *Anlatmak yerine göstermek*, benim için biçilmiş kaftan değildi; üstü kapalı anlatım, etki birliği, sağ gösterip sol vurmak, ruhbilimsel gerçekçilik, hatta genel olarak gerçekçilik de. Ama bu gibi özellikler, neredeyse sorgusuz sualsiz vazgeçilmez kabul ediliyordu; aslına bakacak olursanız, esaslı bir modern yazarın tutabileceği tek yol buydu ve benim, esaslı bir modern yazar olabilmek gibi bir derdim vardı. 1940'lı yıllardaki Amerikalı akademisyenler söz konusu olduğunda, *modern ve Modernist* terimleri arasında, ilk bakışta göze çarpmayan ve engelleyici bir fark bulunduğunu, ancak olağanüstü geniş görüşlü bir öğretim görevlisi görebilirdi. İçimizden bazılarının asıl yapması gereken, (elbette, bunu ancak şimdi anlıyorum) Postmodernizm'i yaratmak ya da onun tarafından yaratılmaktı; bu terimi, yazın-estetik bağlamında kullanıyorum – ama bu da başka bir öykü ve bu konuya biraz sonra değineceğim.[7]

Bu arada, sınıfımızda biri hâlâ, şu sanatsal açıdan olağanüstü ve eğitbilimsel açıdan etkili olan, bununla birlikte aramızdan bazılarının çok sınırlandırıcı, neredeyse engelleyici bulduğu biçime, modern kısa öyküye içerlemekle meşguldü. Elbette, son yirmi otuz yıl içinde Amerikan kısa öyküsünde görülen takdire değer

* *Weltanschauung* : dünya görüşü. (ç. n.)

patlamanın, üniversitelerdeki yaratıcı yazarlık derslerinin sayısındaki artışa borçlu olduğu herkesçe kabul edilen bir gerçek: Yaratıcı yazarlık derslerinin bu olumlu etkisi yalnızca, Chesapeake sahilindeki mavi yengeç larvaları misali yumurtlayıp durduğu genç yazarların sayısıyla değil, bu genç yazarları eğitmenin en iyi yolunun daha önce anlatılan "klasik" modern kısa öykü olduğu yolundaki yaygın eğitbilimsel varsayımla ya da inançla da ilgilidir.

Beni anlayın lütfen, bu yaygın inanca gerçek anlamda karşı çıkıyor değilim; aslına bakarsanız, bir anlamda bu inancın yanında yer alıyorum. Bir başka anlatım aracı seçeneği olarak romanlar, kurmaca derslerinde ele alınamayacak kadar hantal ve zaman alıcıdır – belli zaman aralıklarıyla yazılamayacak kadar hantaldır, üstünden geçilemeyecek kadar hantaldır, yeniden üretilemeyecek, okunamayacak, eleştirilemeyecek, yapıcı eleştirilerle iyileştirilemeyecek kadar hantaldır. Akademik yıl, yazma sanatına ilişkin faturaları ödeyemeden sona erer; bütün bir çıraklık dönemi, en iyi olasılıkla, tek bir kendini bilmez anlatıya, tek bir sese, bakış açısına, tek bir karakterler topluluğuna ve kurguya yatırılmış olur; en kötü olasılıkla da, bu süre çok büyük bir hatayla sonuçlanır ve öğretmenin, başka bir yolu denemesi için zaman kalmamış olur. Öte yandan, geleneksel bir kısa öykü, bu gibi derslerde daha derinlemesine incelenebilir; ders saati içinde, hem örnek oluşturabilecek ayrıntılar, hem de genel olarak öykünün akışı, kurgusu, anlatıcının bakış açısı üzerinde durulabilir. Üstelik, dönemi ilerledikçe, yazarın *tipik* yeteneklerini, zayıflıklarını, imgeleminin özelliklerini daha iyi görebilir, önceki çabalarımızın ışığında yeni bir çaba gösterebilir, bir mini-*ouevre* ortaya koyabiliriz. Bunlar, yadsınamayacak eğitbilimsel bulgulardır. Modern kısa öyküyle bağlantılı estetik değerleri de – yoğunluk, üstü kapalı söyleme, doğrudan doğruya anlatmaya karşılık yorumlama, titizlikle yapılan gözlemler, etki birliği – yadsınamaz yazınsal değerlerdir (elbette bunlar, kullanılabilecek tek yazınsal değerler değildir); özellikle de, pek çoğu kurmaca yazarı olarak çalışmayacak, ama dikkate değer bir kısmı öğretmen, yayımcı, yazınsal olmayan yazılar üreten yazarlar ve yazın okuma sanatında, yazmayı denemeyenlere göre çok daha duyarlı ve bilgili *okurlar* – dört yüz küsur ABD yaratıcı yazarlık programının başat ve en değerli ürünü olan okurlar – olacak çıraklar için.

Gene de, bu yazınsal değerlerin kullanılabilecek tek yazınsal değerler olmadığını bir kez daha vurguluyorum. Çok iyi verilen yazarlık derslerinde (tanımı gereği bunlardan çok sayıda olamaz zaten), geleneksel modern kısa öykünün eğitbilim açısından erdemleri, bu türün estetik değerleriyle çelişmeyecektir ve bu estetik değerlerin her zaman, her yerde, her mizaç ve her yetenek için geçerli olması beklenmeyecektir. Geleneksel modern kısa öykünün dayattığı değerler kadar onurlu, en az onun kadar soylu bir başka anlatı metabolizması daha vardır; bu geniş bir alana yayılmaya, hatta fazla geniş bir alana yayılmaya, karmaşıklığa, çizgisel bir yol izlememeye, hatta göstermek yerine anlatmaya (eninde sonunda, anlatmak dilin kameradan daha iyi yaptığı şeylerden biridir), belki fabulasyona ya da yetişkinleştirilmemiş gerçekçilikle gerçekçi olmamayı kaynaştırmaya da değer vermeyi içerir. Bu tür bir anlatı metabolizması, şu anki-klasik kısa öykü biçimini klostrofobiye yol açacak bir alan olarak değerlendirebilir : Rabelais ve Laurence Sterne, Maupassant'ın, Şehrazat da Çehov'un ayakkabılarıyla yürümek zo-

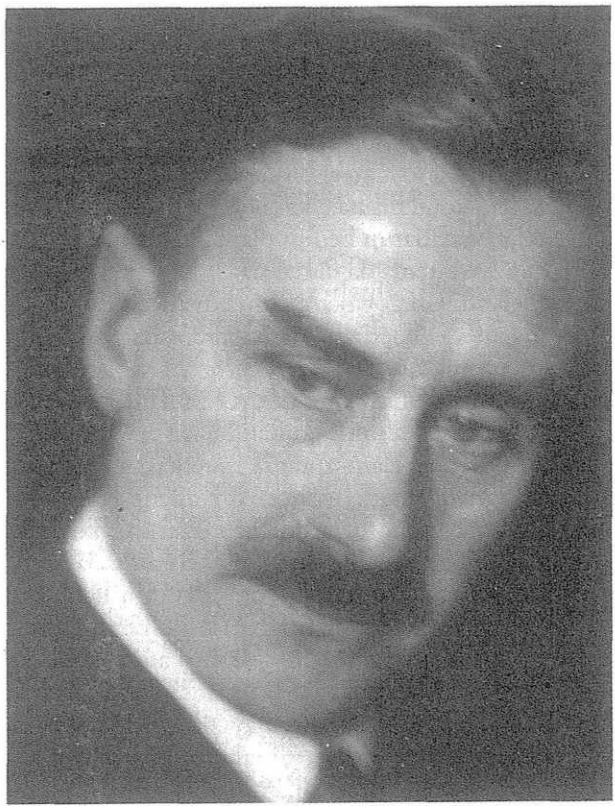

Thomas Mann (1875-1955)

runda bırakılmamalıdır; ya da bunun tam tersi yapılmamalıdır.

Yirmi yaşında, ilk kez bir roman yazmaya oturduğumda, bu süreç karşısında duyulması gereken bütün korkuları duydum. Bir roman yazmak, bana haddini bilmezlik gibi geliyordu; gerçekten de, birçok açıdan öyleydi. Doğru, Thomas Mann *Buddenbrooks*'u yazdığında yalnızca yirmi iki yaşındaydı – ama Mann yirmi yaşına geldiğinde kırk yaşına gelmiş biri gibiydi; üstelik o, Thomas Mann'dı. Gene de gözümü kapayıp işe soyundum ve ilk romanımı yazmaya girişme hatasında bulundum; sonuç, son derece becerik-sizce yazılmış, yayımlanması olanaksız bir taklitti – Faulkner'ın şişirilmiş bir taklidi; elbette, Faulkner'ın ahlaksal-tarihsel görüsü ve konusuna aşinalığından yoksun bir taklitti bu; gene de, kendimi bu biçim içinde hemen rahat hissettim; ellerimle ayaklarım prangalarından kurtulmuş gibiydi. O zaman, "Roman, roman!" diye sevinç çığlıkları atmıştım kendi kendime: "İstediğim gibi at koşturabileceğim gepgeniş bir alan!" Birçok roman yazdıktan sonra bir romanımda, gene coşkuyla "Roman, roman!" diye bağırdım,[8] "Onca ağırlığının verdiği güzellikle, bir balina kadar olağanüstü!" Tekrar kısa öykü yazmaya başlayacağımı artık hiç sanmıyordum.

Dil ve biçem alanındaki ölçütleri göz önüne aldığımızda, kısa öykü yazmış da sayılmam. Bir sonraki çıraklık projem (aslında, çıraklığımın son projesi) gene kısa kurmacalarla bağlantılıydı, ama geriye dönüp baktığımda, kendim için bunu önemli sayıyorum; daha önceki Bob'lu denemelerimden en az iki açıdan farklıydı. Boccaccio ve Şehrazat'ı hatmettikten ve büyük Modernistler'le zaman geçirdikten sonra, gelgitlere aşina ilçem – tuzlarla yıkanmış Yoknapatawpha'm – hakkında yüz öyküden oluşan ve kendi içinde bir devir oluşturan bir anlatı yazmayı planladım; bu öyküler, zamandizinsel bir kaygı gütmeden Yoknapatawpha'yı tarihini evre evre anlatacaktı. Başka deyişle, yazacağım şey bir *kitap* olacaktı, *Decameron*

gibi bir anlatı bütünü olacaktı; kitabın bütünü, parçaların toplamından daha geniş olacaktı; bu parçaların her biri kendi başına ayakta durmak zorunda kalmayacaktı; kendi başına ayakta duranlarsa zaten Poe sonrası kısa öyküler değil, *masallar*, hatta fıkralar biçiminde olacaktı. Şurayı burayı göstermek yerine, *anlatacaktı* : *Yaşlı adam, kıskanç ve pinti bir istiridye avcısıydı; genç kadın zevk düşkünü bir yengeç toplayıcısıydı* –her ne ise. Bu iki karakter, birlikte çevrede avare avare gezineceklerdi, birbirleriyle konuşacak, konu dışına çıkacaklardı; hiç utanmadan, XVIII yy. ve öncesinden kalma anlatı sanatlarını benim planladığım yerlere yerleştireceklerdi; bir ayakları hep şimdi ve burada'da olacaktı.

Bu proje de başarısızlıkla sonuçlandı (aşağı yukarı ellinci öyküye geldiğimde bu işten vazgeçtim) ama bu benim için, dedikleri gibi, öğretici bir deneyim oldu; üstelik bu *Dorchester* öykülerinden birini, *The Sot-Weed Factor*'ı (Haşiş Etkeni) üç roman sonra dönüştürerek kullanma olanağı buldum. O zamanlar (1950'li yılların başlarında), farkında olmasam da yerinde kullandığım bir şey vardı: Postmodernist sanatla ilişkilendirdiğim bazı alan-saptama işaretleri, en azından benim tanımladığım Postmodernist sanatla, modern öncesi biçimlerin ve anlatım araçlarının, kemerlerinin altında büyük harfle başlayan Modernizm'i saklayan modern okurlar için dönüştürülmesi işine alaycı bir tutumla yaklaşan sanatla.

Elbette, kurmaca üretmek, coğrafi tercihlerden, alaycı bir tutum takınılsın takınılmasın bazı biçimlerin ve araçların kullanılmasından fazlasını gerektirir. Örneğin, insanın bu seçimler, biçimler ve araçlar yardımıyla neyi anlatılamak istediği gibi ufak bir sorun vardır ortada. Malzeme, zanaatkârın aracı, ve estetik amaç, karşılıklı olarak birbirlerini bir biçimde açığa çıkarmayı başarırsa, şansın da yardımıyla, "profesyonel" bir yazınsal üretim kariyerine ulaşılabilir. Ben şanslı olanlardandım; sınama, yanılma ve beklenmedik bir biçimde sonuca ulaşma aşamalarından geçerek anlatılarda gereksinme duyduğum alanı ve hızımı keşfeder keşfetmez, her şeyi bir yana atıp bir sonraki on-on iki yıl boyunca, toplasanız binlerce sayfa tutacak romanlar yoluyla bu keşfettiklerim üzerinde çalışmaya devam ettim : kısa romanlar, orta uzunluktaki romanlar, uzun romanlar, ama hep romanlar yoluyla. Artık kısa öyküye bağlanma ve onun tarafından sınırlandırılma gibi sorunlarım olmadığından, kısa öykü ve ustalarına, açgözlülük ve imrenme duygularından uzakta, hayranlık beslemekte özgürdüm. 1960'lı yıllarda üç dört nedenin bir araya gelmesiyle kısa öykücülüğüme bir şans daha tanımaya karar verinceye kadar tam olarak bunu yaptım : Bu ustaların yapıtlarını yazın alanında eğitim gören öğrencilerime saygı dolu bir zevk duyarak aktardım; kurmaca yazarlığı derslerimdeyse bu türün getirilerinden yararlandım.

1960'lı yılların ikinci yarısında New York'ta, Buffalo'da oturuyor ve çalışıyordum; burası çok sayıda genç Amerikalının Vietnam Savaşımız'dan kaçıp Kanada'ya sığınmak üzere Niagara Irmağı'ndan geçtiği yerdi (geçişi kolaylaştırmak için bir Barış Köprüsü inşa edilmesinden çok önce de başka savaşlarımız sırasında çok sayıda Amerikalı bunu yapmıştı); bir gün köprünün öte yanından, Toronto yakınlarından Marshall McLuhan'ın sirenlerin ölüm şarkısı geldi; McLuhan bizlere, "yayımlarla biçimlenen ve yayımdan başka hiçbir şey düşünmeyen piçler"e, Gutenberg Galaksimiz'in bütün evreni oluşturmamakla kalmayıp elektronik küresel kasabada belki de tükenmeye yüz tutmuş bir galaksi olduğunu söylüyordu.

Odysseus'un kendini gemisinin direğine bağlaması gibi, ben de kendimi kitapların dünyasına bağlamış bir halde, daha sonra Robert Coover'ın ve George P. Landow'un hipermetin dünyasına atfettikleri serenatlar[9] karşısında yaptığım gibi, bu şarkıya da zoraki bir merakla katıldım. Doksanlı Yıllar'daki Hipermetinciler konusunda, Altmışlı Yıllar'da Kitabın Ölümü'nü savunanlar konusunda olduğu gibi şunları düşünüyorum : "Belki haklılar, belki haksızlar, belki hem haklı hem de haksızlar; ama en önemlisi, burada bir yazarın kullanabileceği bir şeylerin bulunabilecek olması."

O sıralarda dördüncü romanım yayımlanmıştı; bu dört romandan son ikisi gerçekten de cüsseli canavarlardı : *The Sot-Weed Factor* (Haşiş Etkeni) ve *Giles Goat-Boy* (Keçi-Çocuk Giles). Yeniden daha kısa, hatta belki iyice özlü bir anlatıma başvurmak, anlaşılabilir nedenlerle bana çekici geliyordu. Üstelik Jorge Luis Borges'in *ficciones*'unu keşfetmiş ve haklı bir biçimde bu kısa anlatılara hayran kalmıştım; Borges, dünyanın içinde bulunduğu o noktada maksimalist romanları *demasiado* olarak gösteriyordu. Son olarak, (*Lost in the Funhouse*'ın [Eğlence Diyarında Kaybolmak]10., hâlâ piyasada bulunan Amerikan baskısının önsözünde de belirttiğim gibi), pek onurlu bir davranış olmasa da, 1960'lı yıllarda doğuştan romancı olan bizlerin, geçirdiğim çıraklık süresi boyunca yararlandığım ve ders verdiğim çıraklara da düzenli olarak inceleme ödevi verdiğim standart kısa öykü antolojilerinin, apaçık nedenlerle, dışında bırakıldığını fark edecek kadar uzun zamandır öğretmenlik yapıyordum. (William Styron da bu antolojilere alınmazdı; ama o, okullarda ders vermiyordu; belki de bu nedenle dışarıda bırakıldığının benim kadar farkında değildi.) Bu antolojilerde Donald Barthelme'ye, Flannery O'Connor'a, Grace Paley'ye, John Updike'a, Eudora Welty'e ve elbette onların Poe'dan Hawthorne'a kadar bütün ünlü öncüllerine rastlanıyordu. Kısa anlatı biçimini çekici bulmamın daha onurlu nedenlerinden biri, kendimi hiç de kötü hissetmeden özendiğim bu seçkin kulübe girebilmekti. İtiraf etmeliyim, bugün bile, masama ne zaman yeni bir antoloji gelse, önce kendi yapıtlarımın bulunup bulunmadığına bakarım. Antolojiye dahil edilmişsem, iyi niyetli bir merakla aynı gemideki yeni, daha genç yolcu arkadaşlarıma göz gezdiririm (ah, Graham Swift, ah Jane Smiley; hey hey hey Julian Barnes); ama adamlar beni dışarıda bırakmışlarsa, kitabı fırlatıp atarım – elbette son zamanlarda, giderek daha sık başıma geldiği gibi, kitapta öğretmenlerinin yerini alan eski öğrencilerimden biriyle karşılaşmazsam. En azından, hoş duygularla karışık bir acıdır bu.

Her neyse; işte bütün bu nedenlerle, keskin görüşlü, yumuşamaya razı olmayan kısa öykü esin perisine kucak açtım; benim esin perim, Homeros'unkinin tersine, *asla* uykuya dalmıyor, bir an olsun gözünü kırpmıyordu. Kandırılması zor Circe'ye kur yaparken yorgun düşüp kılıcını bir malü filiziyle kapatan ve saldıran Odysseus kadar bıkkınlık içinde, bir kısa öyküler dizisi – bir kitap, bir kitap, "basılabilecek, kasete alınabilecek, canlı bir sesi olabilecek bir kitap – yazmak amacıyla, kullandığım melez eğretilemeyi hoş görürseniz, kendi eğlence diyarımda kaybolmamak üzere, kendimi rüzgârın estiği yöne bıraktım. Başlangıç ödentimi, yazın yapıtları bütünündeki en kısa öyküleri yazarak ödemeye karar verdim; bu öyküler, hem gerçek anlamda sonsuz olacak, hem de kitap için bir paradigma

oluşturacaktı : "Frame Tale" ("Çerçeve Öykü") adında on sözcükten oluşan bir *Möbius-strip* anlatı (BİR ZAMANLAR BÖYLE BAŞLAYAN BİR ÖYKÜ VARDI, vb. ad inf.*). Bu anlatı, karakterleri, kurgusu, toplumsal gerçekçiliği iyi öykülerin oluşturduğu çıtayı aşamayacak kadar kısa kalıyordu – ama oynadığımız oyunun adı da kısalık değil miydi?

Bunu yaptıktan sonra, birkaç yıl boyunca canla başla, çerçeve öyküyle çerçevelenecek öyküler üretmeye çalıştım; en çok hoşuma giden de uzun ve girift olanlarıydı, ben böyleyim işte; ama bunu yaparken iyi niyetle, gelecekte antoloji hazırlayacaklara malzeme olabilsin diye, şurada burada eski moda modern kısa öykülere girişiyor, kendime özgü Guinness Dünya Yazın Rekorları Kitabı'ma daha başka ne gibi yenilikler ekleyebileceğime bakıyordum. Örneğin, çereçeve öykü yazını üzerine rastgele ev ödevleri yaptığım birkaç yıl, bana bu yazınlar bütününde, iç içe gömülmüş anlatı sayısının aşağı yukarı en fazla beşinci dereceye kadar çıkabildiğini – öykü içinde öykü içinde öykü içinde öykü içinde öykü – ve böyle, birbirlerinin içine gömülmüş öyküler arasında genellikle, en iyi durumda, izleksel bağıntılar kurulabildiğini, işlevsel dramaturjik bağlantılara ise az rastlanabildiğini gösterdi.[11] Bu nedenle, bütünüyle *pour le sport***, ("Menelaiad" adlı bir öyküde) yedinci dereceye kadar çıkmayı denedim ve bu öykülerin eşmerkezli kurgularının, içeriden dışarıya doğru doruk noktası başlatacak biçimde sıralandığını gördüm. Bununla birlikte, Menelaus öyküsünün kurgu-düzenekleri hakkında değil aşk hakkında bir öykü olduğunu belirtmek istiyorum; konu aşktı, çünkü ben kısa öyküye aşkla (aşkla, aşkla, aşkla, aşkla, aşkla, aşkla) bağlıydım.

Kısa öyküden sonra, novella'ya – yüzyılımızda onca gözardı edilen, o tadına doyum olmaz, bereketli anlatı alanına bağlandım. Bir gün novella üzerine de uluslararası bir konferans düzenlenmesini umut ediyorum; böyle bir konferansa katılmak için asla zamanım geçmiş sayılmaz çünkü bu da başlı başına bir aşk öyküsü. Bu arada, insanı bitirip tüketen kısa öykü esin perisini en az iki kez ayakta alkışlıyorum – hiç değilse, bizler gibi, onun kollarından, Thetis'in peşinde koşan Peleus ya da Venüs'ün peşinde koşan Anchises misali ayrılabilecek olan, doğuştan romancıları bitirip tüketen esin perisini. Novella'ya da kısa öyküye yaptığım gibi, biraz uzaktan da olsa, içtenlikli bir aşkla kur yaptım; bu ilişki de, kısa öyküyle yaşadığım ilişki gibi, meyvelerini verdi. Birbiriyle az çok bağlantılı olan novella üçlememin gerçek bir bütünlük içinde – bir kitap, bir kitap, bir kitap – olduğuna inanıyordum; yayımcımı da, kitabı (*Chimera* [Khimaria]) kapağında ya da ilk sayfasında roman olmadığına ilişkin hiç bir açıklama koymamak kaydıyla basmaya ikna etmiştim. Anımsatayım : Bütün bunlar tam tamına yirmi yıl önce, henüz Amerikan kısa öykü piyasasının canlanmadığı, New York'ta ticari kitaplar basan yayımcıların arasında kısa kurmaca kitaplarının kendilerine kazanç sağlamayacağı düşüncesinin yaygın olduğu zamanlardaydı. Khimaria, anımsadığımız gibi, ne yabansıl bir hayvan, ne bir topluluk, ne de koloni halinde yaşayan bir organizmaydı; o, üç parçadan oluşan, ağzından ateş saçan, tek ruhlu ama genetik olarak ayrı parçalardan oluşmuş ve evet, gerçek olmayan, canavarımsı bir yaratıktı.

**ad inf*: bu böyle sonsuza kadar sürer.

***pour le sport* : salt spor olsun diye. (ç. n.)

Sonra, 1973 yılındaki Yom Kippur'da, sizin de fark etmiş olduğunuz üzere, Amerika'nın Altmışlı Yıllar'ı sona erdi. Bir gece içinde kadınların etek boyları uzarken erkeklerin favorileri kısaldı; ulusal ekonomi anında geriledi ve enflasyon başgösterdi; 1960'lı yıllara karşı gösterilen genel tepki içinde, Amerikan kurmacası, estetik açısından eskiden geçerli olan tutuculuğuna geri döndü; bugüne kadar da az çok orada kaldı; bundan sonra, yeniliklere açık olmaya yanaşacakmış gibi görünmüyor. Olayların geldiği bu noktada ben artık omuz silkiyorum : Gelenekselci mükemmel yapıtlar, elbette yenilikçi ortalama yapıtlara yeğdir (ama tutucu ortalama yapıtlar hakkında söylenecek pek bir şey yokken, ümit veren yenilikçi yapıtlar hakkında söylenecek çok şey olabilir). Bu, naçizane doğuştan roman yazarı, memnun bir halde – hayır, mutlu bir halde – doğuştan romancı olanların yazdıkları türden romanlar yazmaya geri döndü; toplumsal/ruhbilimsel gerçekçilikle uzlaşma yoluna bile girdim, ama anlaşılan, bazı eleştirmenleri yatıştırabilecek kadar başarılı olamadım.

Ah evet, *mes amis, je ne regrette rien*,* hele o kısa, yazarından pek çok şey bekleyen türlerle, kısa öykü ve novellayla girdiğim öğretici ilişkilerden hiç mi hiç pişmanlık duymuyorum. Onların her biri kendi açısından birer girişim niteliğinde cilveleşmelerdi ama gene, onların her biri bir roman yazarının biricik amaçları, birkaç yıl boyunca araya başka bir şey sokmadan üzerlerinde yoğunlaştığı bağlılıklardı. Romanla, onun o geniş alanıyla, özellikle de uzun, ağır romanla yapmış olduğum evliliği aynıyla ve tatmin olmuş bir biçimde sürdürüyorum. Bununla birlikte, yaklaşık dört yılda bir, yeni bir romanın, elimden çıktığı tarihten sonra kendisini bekleyen yazgıya doğru yelken açmasıyla, bunca yıl sonra, öğleden sonranın bu geç saatlerinde itiraf etmeliyim ki, kısa öykünün, insanın aklından silip atamadığı güzel olanaklarında, kendime bir şans daha tanımaya karar vermiş bulunuyorum. Kültür tarihinin bu noktasında kendime soruyorum : İnsanların bir büyük romana daha gereksinmesi olduğunu kabul edebilir misin – özellikle de bir başka kocaman *Bartbuch*'a?** Kısa bir süredir, bu amaçla – bir öykü için değil, asla bir öykü için değil, bir öykü kitabı için, bir kitap, bir kitap için – proje notları biriktiriyorum. Sonra birden, çerçevenin tabloyu, kitabın da kendisini oluşturan öyküleri yuttuğunu ve yazdığım şeyin artık bir öyküler kitabı olmaktan çıkıp kitap uzunluğunda bir başka öyküye dönüştüğünü görüyorum. Bu tür, Homeros'un, Penelope'nin Odysseus'a ya da Odysseus'un Penelope'ye uygun olduğunu söylediği ölçüde benim ruhuma uygun olmayı sürdürüyor. Biraz önce sorulan soru karşısında – Kabul edebilir misin? Falan filan... – iç çekerek şöyle diyorum : "Ben ederim."

Ya da (damatın geline dediği gibi), "Ediyorum." ◙

İngilizceden çeviren : A. Deniz Hakyemez

[1]Bkz. örn. daha önceki Cuma Yazıları'nda, "Yaratıcı Yazarlık : Öğretilebilir mi?" ve "Minimalizm Üzerine Birkaç Söz"de, bu konuyla ilgili görüşlerim.

**mes amis, je ne regrette rien* : dostlarım, hiçbir şeyden pişmanlık duymuyorum. (ç. n.)
***Bartbuch* : Barth kitabı. (ç. n.)

[2]Bu konuşmanın verilmesinden bu yana, söz etmiş olduğum romanın taslağını çıkardım. Üstelik, esin perisi eksik olmasın, *Once Upon a Time* (Bir Zamanlar) bir yazarın roman konusunda söyleyeceği son söz olmamalıdır.

[3]Bu nedenle, kendi romanlarımdan birine hem bir yat yarışını, hem de Tolstoy'a ilişkin bu öyküyü dahil ettim; böylece pek de cana yakın olmayan bazı eleştirmenler, beni toplumsal gerçekçilikten uzak olmakla suçlayınca, onlara Tolstoy'un bile gözden kaçırdığı noktalara değindiğimi söyleyerek yanıt verebilecektim.

[4]Aklıma gelen tek ad, Robert Penn Warren – o da üçte bir şair, üçte bir eleştirmendi.

[5]Bu yazının alındığı toplamada bulunan "The Limits of Imagination"da ("İmgelemgücünün Sınırları") adlı yazıda; ayrıca *The Friday Book*'ta (Cuma Kitabı) yer alan "Some Reasons Why I Tell the Stories I Tell"de ("Anlattığım Kısa Öyküleri Anlatmamın Bazı Nedenleri") ve roman/günce *Once Upon a Time : A Floating Opera*'da (Bir Zamanlar : Akıp Giden Bir Opera).

[6]Bkz. bu ciltteki "Ad Lib Libraries and the Coastlina Measurement Problem" ("Ad Lib Kütüphaneleri ve Coastline Ölçüm Sorunu").

[7]İlk kez, 1979'da Putnam'da yayımlanan LETTERS/MEKTUPLAR.

[8]Bkz, örn, Landow'un *Hypertext : The Convergence of Contemporary Critical Theory and Technology* (Hipermetin : Çağdaş Eleştiri Kuramıyla Teknolojinin Yakınlaşması) ve Coover'ın New "York Times Book Review"da sırayla 21 Temmuz 1992 ve 29 Ağustos 1993'te yayımlanan öncü haber yazıları, "The End of Books" ("Kitapların Sonu") ve "Hyperfiction : Novels For the Computer" ("Hiperkurmaca : Bilgisayar için Romanlar").

[9]Bu yazı, "Four Forewords" adıyla bu toplamada yeniden yayımlanmıştır.

[10]Çerçeve öyküler üzerine daha fazla bilgi için bkz. Cuma Kitabı'nda "Tales Within Tales Within Tales" ("Öykü İçinde Öykü İçinde Öykü").

[11] Bununla birlikte insan, bu yaşlı damızlık hayvanların tekerlekli sandalyelerinde yakınıp durmadıklarını – ve yaşamlarını değiştiren bir gecelik ilişkilerin sonucunun Akhilleus ve Aeneas olduğunu görebiliyor .

JOYCE CAROL OATES

Hafifletici Nedenler

ÇÜNKÜ bağışlanmaydı söz konusu olan. Çünkü Tanrı o acımasızlığıyla bile bazen bağışlayıcıdır.

Çünkü Venüs Yay burcundaydı.

Çünkü sen bana gülmüştün, yıldızlara inanıyorum diye. Umut bağlıyorum diye.

Çünkü ağlıyordu, nasıl ağlıyordu bilemezsin.

Çünkü öyle zamanlarda küçük yüzü öyle çirkin ve ateşli, burnu öyle sümüklü, gözleri öyle kızarık görünüyordu ki.

Çünkü bu yönü annesindendi, senden değil. Çünkü onu böyle bir utançtan kurtarmak istedim.

Çünkü seni hatırlıyordu, Baba demeyi biliyordu.

Çünkü televizyonda birini gösterip soruyordu, Baba?

Çünkü bu yaz bitmek bilmiyordu, hiç yağmur yağmıyordu. Geceleri şimşekler çakıyor, gök gürlemiyordu.

Çünkü gece sessizlikte yaz böceklerinin sesi insanın kulaklarını tırmalıyordu.

Çünkü gündüzleri toprak küreme makineleri ve hızarlar saatlerce oyun alanının yanındaki ağaçları kesiyorlardı. Çünkü kırmızı tozlar gözlerimize, ağzımıza doluyordu.

Çünkü Anne diye sızlanıp duruyordu yüreğimi parçalayan o sesle.

Çünkü geçen Pazartesi çamaşır makinesi bozuldu, müthiş bir gümbürtü duydum, ödüm patladı, deterjanlı kirli sular bir türlü boşalmıyordu. Çünkü tepedeki lambanın ışığında beni elimde ıslak çarşaflarla Ne yapacağım şimdi? Ne yapacağım? diye ağlarken gördü.

Çünkü bana verdikleri uyku hapları unla tebeşir tozundan yapılmaydı, bundan eminim.

Çünkü seni gözlerinin mum alevi gibi üzerimde gezindiği o ilk anda senin beni sevdiğinden çok sevdim.

Çünkü bunu daha bilmiyordum; evet biliyordum ama düşünmemeye çalışıyordum.

Çünkü bunda utanılacak bir şey olduğunu seziyordum. Beni yeterince sevmeyeceğini bile bile seni sevmekte.

Çünkü iş başvurularıma yazım hataları yüzünden gülüyor, ben çıkar çıkmaz yırtıp atıyorlardı.

Çünkü niteliklerimi sıralayınca bana inanmayacaklar.

Çünkü o doğduğundan beri bedenim şekilsiz, hep o ağrıyı hissediyorum.

Çünkü bunun onun suçu olmadığını biliyorum, ama böyle bir şeyde bile suçluyorum onu.

Çünkü ona hamile kaldığım.an bile (o ilk günler çok mutluyduk! Çok mutluydum, biliyorum! O dar gıcırtılı yatağın kadife örtüsünün üzerinde çatıya düşen yağmur damlalarının sesini dinleyerek yan yana yatışımız, tavan öyle alçaktı ki sen çok uzun boylu olduğun için eğilmek zorunda kalıyordun dışarıda, sokaktan bakılınca koyu renk saç kaplaması hep ıslakmış gibi görünen çatı üçüncü katın pencerelerinin üzerinde çatılmış bir çift kaş gibi pencereler de şaşı bakan gözler gibi Üniversite'den eve birlikte dönerdik Hardee'nin köşesinde buluşurduk sen jeoloji laboratuvarından ya da kütüphaneden çıkardın ben o aşırı loş ışıkları gözlerimi yoran muhasebe bürosundan kimse fark etmezdi gözlerimi senin kolun benim belimde benimki seninkinde öyle mutluydum ki bütün çiftler gibi, erkek arkadaşıyla geçen herhangi bir üniversiteli kız gibi, eve yürürdük, evet evdi orası, orayı hep ev olarak gördüm, binanın pencerelerine bakıp gülüşür acaba burada kim oturuyor? adları nedir? kimdirler? derdik, saçakların altında, çatının başladığı yerdeki o küçük, gözlerden uzak oda saçaklarından kirli sular damlıyor bazen bu çatıya da damlaların düştüğünü sanıyorum ama yalnızca gün içinde giysilerim üzerimde yorgun bitkin uyuya kaldığım zamanlar uyanınca bakıyorum yağmur falan yok, yalnızca ağaçların yanındaki toprak kazma makinelerinin ve hızarların sesi yani aklıma iyice yazmalıyım o başka bir zamandı, zaman) evet biliyordum. Çünkü sen onun doğmasını istemedin.

Çünkü kapalı kapının ardında, bütün kapalı kapıların ardında sesini bana duyurabilmek için ağlıyordu.

Çünkü ben onun Anne olmasını istemedim, o güçlü Baba olmasını istedim.

Çünkü elimdeki bu havlu bunun nasıl olması gerektiğine karar verdiğimde de elimdeydi.

Çünkü çekler bana avukatının bürosundan geliyordu, senden değil.

Çünkü zarfları parmaklarım titreyerek gözlerimde ümit dolu bir bakışla açarken kendimi kendi gözümde öyle alçalmış görüyordum ki her keresinde.

Çünkü o bu utancın tanığıydı, görüyordu.

Çünkü daha iki yaşında bunları anlayamayacağını sanıyordum. Çünkü yine de anlıyordu.

Çünkü doğum tarihi bir işaretti, Balık burcunun tam ortasıydı.

Çünkü belli yönlerden babasıydı, gözlerdeki beni delip geçen, beni alaya alan o bilge bakış.

Çünkü bir gün o da senin güldüğün gibi gülecekti.

Çünkü telefonun hiçbir yerde kayıtlı değildi, santralden söylemiyorlardı. Çünkü seni bulmayı umduğum hiçbir yerde değildin.

Çünkü kız kardeşin yüzüme açıkça yalan söylemişti. Çünkü bir zamanlar dostum olduğunu sandığım bu kız bana hiç dost olmamıştı.

Çünkü onu çok fazla sevmekten korktum, bu zayıf halimle onun incinmesine engel olamayacağımdan.

Çünkü ağlayışı yüreğimi parçalıyordu, ama öfkelendiriyordu da, yani ona zalimce, iyi planlamadan el sürmekten korktum.

Çünkü beni görünce ürktü. Gözünde bir sinir seğirdi.

Çünkü kendine sürekli zarar veriyordu, dikkat etmiyor salıncaktan düşüyor başını direğe çarpıyor öbür annelerden biri görüp sesleniyordu. *Aa!aa bakın oğlunuzun başı kanıyor!* mutfakta sızlanıyor huysuz huysuz eteğimden çekiştirip tencerenin sapına uzanmaya çalışıyor, kaynar suyu neredeyse yüzüne deviriyordu ben de kendimi kaybedip ona bir tokat attım, kolundan tutup sarstım Kötü! kötü! kötü! kötü! Kimin duyduğuna aldırmadan öfkeyle sesimi yükseltiyordum.

Çünkü o gün mahkemede bana bakmadın yüzün yüzüme kapalı bir kapı gibiydi, avukatınınki de öyle, sanki ayakkabının altındaki kirdim ben. Belki de senin oğlun bile değildi, ama kâğıtları öyleymiş gibi imzaladın, çok büyüktün sen.

Çünkü mahkeme salonu hiç düşündüğüm gibi bir mahkeme salonu değildi, televizyondakiler gibi büyük ve görkemli değildi, bir yargıç kürsüsü ve üç tane altı kişilik sırası olan bir odaydı yalnızca, penceresi bile yoktu o floresan lambanın sarımsı solgun ışığı şu an bile gözlerimi alıyor yargıca kendimle ilgili yanlış bir izlenim vermek için kara gözlüklerimi taktım, sürekli içimi çekiyor, burnumu siliyordum, bana yönelttikleri her soru karşısında heyecandan ve utançtan titrediğimi hissediyordum yaşımı adımı sorduklarında bile kekeliyordum onun için de küçük görür gibi bakıyordun bana, hepiniz öyle.

Çünkü onlar senin tarafındaydı, bunu değiştiremezdim.

Çünkü bana çocuk için nafaka vermekle evden ayrılmaya hak kazanıyordun. Çünkü peşine takılamazdım.

Çünkü o çişini altına yapıyordu, o yaşta yapmaması gerekirken.

Çünkü bunun suçlusu bendim. Suç benimdi.

Çünkü kendi annem telefonda bana bağırıyordu. Benim için hiçbir şey yapamayacağını söylüyordu, kimseden yardım bekleyemezdim, birbirimize bağıra çağıra öyle şeyler söylüyorduk ki nefesimiz tükeniyor ağlıyorduk, telefonu kapadım annem yoktu artık üzüntüm hafifleyince böylesi daha iyi olacak biliyorum.

Çünkü bir gün bunu öğrenecekti ve öğrenince üzülecekti.

Çünkü saçlarının rengini benden almıştı, gözlerini de. O sol göz, göz sinirlerindeki sorun.

Çünkü o gün bu neredeyse oluyordu, kaynar su üzerine dökülüyordu, bunun ne kadar kolay olacağını, eğer bağırması engellenirse komşuların haberinin olmayacağını fark ettim.

Çünkü evet öğreneceklerdi, ama ancak ben öğrenmelerini istediğim zaman.

Çünkü o zaman sen de öğrenecektin. Ancak senin öğrenmeni istediğim gün.

Çünkü o zaman seninle bu şekilde konuşabilecektim, belki avukatının sana, ya da kız kardeşine göndereceği bir mektupla, belki telefonda, ya da hatta yüz yüze. Çünkü o zaman kaçamayacaktın.

Çünkü onu sevmesen de ondan kaçamazdın.

Çünkü altı gündür çok kanamam var, üç dört gün daha süreceğe benziyor. Çünkü tuvalette ellerim titreyerek tuvalet kâğıdından tamponlarla kanı durdurmaya çalışırken hiç kanaması olmayan seni düşünüyorum.

Çünkü ben gururlu bir kadınım, senin yardımına gereksinimim yok.

Çünkü ben iyi bir anne değilim. Çünkü ben çok yorgunum.

Çünkü ben gün boyunca toprağı kazan ağaçları kesen makinelerin gece boyunca da böceklerin sesi işkence gibi geliyor.

Çünkü uyku yok.

Çünkü şu son aylarda benimle yatıyor olsaydı rahat uyuyacaktı.

Çünkü inlemişti, Anne! – Anne yapma! diye.

Çünkü hiç nedensiz benden korkmuştu.

Çünkü eczacı reçeteyi alıp uzun süre gözden kaybolmuştu, bir yerlere telefon ediyordu, biliyorum.

Çünkü bir buçuk yıldır alışveriş ettiğim eczanede adımı bilmiyormuş gibi davranıyorlardı.

Çünkü markette kasiyerler bana ve iki gözü iki çeşme kolumdan çekiştiren ona gülerek bakıyorlardı.

Çünkü arkamdan fısıldaşıp gülüşüyorlardı, onlara yanıt vermeyecek kadar gururluydum.

Çünkü böyle zamanlarda o da yanımda oluyordu, bunlara tanık oluyordu.

Çünkü Annesinden başka kimsesi yoktu, Annesinin de ondan. Çok yalnızdık.

Çünkü geçen Pazar gününden bu Pazara kadar üç buçuk kilo almıştım, pantolonumun önü zor kapanıyordu. Çünkü bedenimdeki yağlardan nefret ediyordum.

Çünkü şu an beni çıplak görsen iğrenirdin.

Çünkü senin gözünde güzeldim, neden yetmedi bu?

Çünkü o gün gökyüzü çok bulutluydu, çiğ ciğer rengiydi ama yağmurdan eser yoktu. Isı şimşekleri gürültüsüz çakıyor beni sinirlendiriyordu ama yağmur yağmıyordu.

Çünkü sol gözü zayıftı, bir ameliyat yapılıp sinirleri güçlendirilmezse hep öyle kalacaktı.

Çünkü uykuda acı duyup korkmasını istemedim.

Çünkü onu sen ödeyeçektin, avukatından gelen hiçbir not iliştirilmemiş çeki.

Çünkü ondan nefret ediyordun, oğlundan.

Çünkü o bizim oğlumuzdu, nefret ediyordun ondan.

Çünkü çekip gittin. Ülkenin öbür ucuna hem de bana kalırsa.

Çünkü ağladıktan sonra kollarımda öyle kıpırtısız yatıyordu ki aramızda bir tek kalp atıyor sanıyordum.

Çünkü onun incinmesine engel olamıyordum bir türlü.

Çünkü oyun alanının gürültüsü kulaklarımızı rahatsız ediyor, uçuşan kırmızı tozlar gözlerimize ağzımıza doluyordu.

Çünkü onu yıkayıp temizlemekten bıkmıştım, ayak parmaklarının araları, tırnaklarının içi, boynu, dışarıdan görünmeyen pek çok kirli yer.

Çünkü karnım yine sancımaya başlamıştı, kanamamın bu kadar erken başlamasından korkmuştum.

Çünkü büyük çocukların ona gülmesine engel olamıyordum.

Çünkü o ilk büyük acının ardından başka acı çekmeyecekti.

Çünkü bu bağışlanmaydı.

Çünkü Tanrı bağışlayıcılığını ona gösteriyordu, bana değil.

Çünkü yanımda bana engel olacak kimse yoktu.

Çünkü komşularımın televizyonunun sesi çok açıktı, havlunun altından bağırsa bile duyamayacaklarını biliyordum.

Çünkü sen burada değildin ki beni durdurasın, yalan mı?

Çünkü artık bizi durduracak kimse yoktu.

Çünkü kendi annem bana sırt çevirmişti.

Çünkü Salı günü, yani Eylül'ün ilk günü yine kira günüydü. Ve o güne kadar ben gitmiş olacaktım.

Çünkü bedeni çok ağır değildi, yorgana sarıp taşıyabilirdim, o yorganı hatırlarsın, biliyorum.

Çünkü salyasıyla ıslanan havlu ipte kuruyacak, hiçbir iz kalmayacaktı.

Çünkü normale dönmek için unutmak ve akıldan silmek gerekti.

Çünkü ağlamaması gereken yerde ağlamış, ağlaması gereken yerde ağlamamıştı.

Çünkü ön ocakta, büyük tenceredeki su ağır ağır kaynamış, fokurdayarak etrafa sıçramaya başlamıştı.

Çünkü sımsıkı kapalı pencereler yüzünden mutfak buhar içindeydi, ısı kırk dereceye yakındı.

Çünkü hiç direnmedi. Direnmeye kalktığındaysa çok geçti.

Çünkü ellerim yanmasın diye plastik eldiven takmıştım.

Çünkü telaşlanmamam gerektiğini biliyordum ve telaşlanmadım.

Çünkü onu seviyordum. Çünkü sevgi çok acı verir.

Çünkü sana bunları anlatmak istedim. İşte hepsi bu. ❁

İngilizceden çeviren : Alev Bulut

JOHN AUERBACH

Baykuş

1.

BAYKUŞ gecenin içinden çıkıp geldi : Büyük olasılıkla gemi Messina Boğazı'ndan geçerken. Baykuş ya Sicilya'nın kokulu karanlığından ya da öbür taraftan – Calabria'nın kurak, yarılmış karanlığından – geldi. Belki de, daha önce Stromboli volkan adasının dik yamaçlarından gelmişti.

Gemi, akşamın sekizinde Strombboli'nin çok yakınından geçiyordu; yanardağın kocaman konisi denizden daha kara, geceden daha karaydı. Birdenbire adanın bir yanı bir ateş patlamasıyla aydınlanarak kendini gösterdi; bir kıvılcım sağanağı patlayarak havaya saçıldı ve kızıl lavlarla erimiş maden kitlesi yavaş yavaş aşağıya doğru akmaya başladı : Belki de, baykuş işte o zaman, yanardağdan korkarak kaçıp bu gemiyi buldu.

Patlama on saniyeden uzun sürmedi. Heyecanlanan gözcü (bu onun ilk seferiydi; Aşağı Galilee'de yitik bir *kibbutz*'un düşsel sabah buğusu içinden çıkıp gelmiş saf bir genç çocuktu bu gözcü; kendisinin ve yanardağların boşalmaları onu hâlâ çok heyecanlandırıyordu) yemekhaneye fırtına gibi daldı ve dışarı çıkın çabuk, işte, bir yanardağ patladı diye bağırdı – ateşler, ateşler yükseliyor, orada iskele tarafında – mürettebattan yalnızca üç kişi yerlerinden yavaşça kalkıp olup biteni görmek üzere dışarıya çıktı. Geri kalanlar, İtalyan deodarant, çamaşır makinesi, aperitif, ayakkabı ve margarin reklamlarını ilgiyle seyrettikleri televizyonun önündeki yerlerinden kıpırdamadılar : On gündür her gün, hep aynı saatte, bu reklamları seyrediyorlar, seyrettikçe de daha çok beğeniyorlardı. Yemekhanedeki öbür iki adam "touch"* oynamayı bırakmadılar, tüm dikkatlerini masadaki iskambil kâğıtları üzerinde yoğunlaştırmışlardı : Gözcünün çıkardığı gürültüye sinirlendiler : Gürültü, oyuna olan ilgilerini bozmuştu.

Yanardağı görmek için dışarı çıkan üç kişi güverteye vardığında, gökyüzünde hâlâ ateşli kıvılcımlar uçuyor, öbür yıldızlara karışıyordu; akan lav soğumuştu, dağın yamacında yalnızca büyük pembe bir lekeye dönüşmüştü artık : Dümdüz, durmaksızın yol almakta olan geminin adayla yaptığı açı da çoktan değişmişti; geceden başka görülecek hemen hemen hiçbir şey kalmamıştı. Üç adam omuz silkip umutsuz bir havayla yemekhanenin sıcak, aydınlık, huzurlu ortamına ve televizyon ekranındaki şirin İtalyan kadının neşe saçan gülümsemesine geri döndüler : Kadın mutluydu, çünkü çok özel bir çamaşır detarjanı kullanıyordu ve çarşafı komşusununkinden daha beyazdı. Sonra havlularını karşılaştırdılar; öteki kadın da mutlu oldu, çünkü o da reklamda tavsiye edilen çamaşır deterjanını kullanmaya başlamıştı.

Ama baykuş çoktan gemiye tünemişti.

NECATI ABACI

2.

Ertesi sabah baykuşun, cankurtaran botunun üzerine tünemiş olduğunu gördü. Ona doğru yaklaştığında kıpırdamadı baykuş. Kocaman güzel bir kuştu; hafifliğinden hiçbir şey kaybettirmeyecek derecede toplu yapılıydı; tüyleri kahverenginin, grinin ve sarının çeşitli gölgeli tonlarındaydı. Kocaman pençeleri vardı; yuvarlak, sarı gözleriyle ona bakıyordu; yüzüne hiç değişmeyen, alaylı bir gülümseme yerleşmiş gibiydi. Şafağın bu erken dinginliğinde hiçbir esinti yoktu, ama kuş titriyordu.

Bize takıldın demek ha, kuş? Yolculuk nereye, koca baykuş? dedi adam, kuş da sakin onurlu bir havayla yerinden havalanıp kocaman kanatlarını çırparak ana direğin en tepesine uçtu ağır ağır. Beş saat sonra, köprüden dürbünle bakınca onu orada gördü. Merceklerden onu izlemekte zorlanıyordu; bugünlerde elleri pek tutmuyordu.

3.

Baykuşu öğleden sonra yakaladılar ve büyük bir coşkuyla yemekhaneye getirdiler. Bir adam, onu, gagasıyla ve pençeleriyle ulaşamayacağı bir yerden, kanatlarının altından tutuyordu, ama baykuş kurtulmak için mücadele vermiyordu. Nefret dolu gözlerini hiç kırpmadan, öne doğru dikmiş bakıyordu. Yalnızca kulağının arkasındaki iki tüy öbeği hafifçe titriyordu.

– Bana sorarsanız bu bir baykuş, diye açıkladı çımacı.

– Ne garip! Ben direğe tırmanırken geldiğimi gördüğü halde kıpırdamadı bile : Hiçbir şey yapmadı bu dişi kuş.

– Dişi olduğunu da nerden çıkardın? diye sordu gözcü saldırgan bir tavırla : Kolunun ön kısmında içlerine kan oturmuş iki derin kesik izi vardı; onları gururla gösteriyordu.

– Bacaklarının arasına baksana, diyerek güldü bir adam.

– Belki de evcilleştirilmiş bir kuştur, diye tahminde bulundu bir diğeri.

– Evcilleştirilmiş mi, yok artık deve! Şuna bak, diyerek kolunu gösterdi çocuk. Bunu, merdivenden aşağıya indirirken yaptı.

– Hatırlıyorum da, çok eskiden, daha ben çocukken, kasabamızda köylüler kilisenin kapısına bir baykuşu çivileyerek asmışlardı : Onun bir şeytan olduğunu söylemişlerdi : kötü bir ruh.

– Polonya'da da aynısını yaparlardı.

– Belki de kötü bir ruhtur : Pek de hoş görünmüyor.

– Şu pençelere bir baksana.

– Bir de kaptan baksın.

Oluşturdukları çember kaptanın geçmesi için yarılıyor : Kaptan kuşa sessizce bakıyor. Gemideki en yaşlı adam o; yaşı neredeyse oradakilerin iki katı. İhtiyarlamış bir yüzü var ve bu yüz şimdi baykuşun yüzünün tam karşısında duruyor.

– Eee, onu yakaladığınıza göre şimdi ne yapmayı düşünüyorsunuz?

– Şey, hiçbir şey.

Aşağılayarak kafasını sallıyor :

– Ben de böyle düşünmüştüm zaten.

Baykuş yuvarlak kafasını biraz sola, sonra sağa döndürüyor.

– Serbest bırakalım gitsin, ne dersiniz?

– Tabii. Ama önce oynaşalım şununla biraz.

– Çok eskiden, kasabamızda onları kapıya çivileyerek asarlardı; bu sözler gene siyah bıyıklı ve sakallı, kafası kelleşmeye yüz tutmuş aynı koca adamdan.

Baş makinist birden arkasını dönüp kamarasının yolunu tutuyor.

– Bırakın gitsin, diyor uzaklaşırken omuzunun üstünden.

– Kaldığı delikten pek nadir çıkar bu adam.

– Homurdanmak, yakınmak ya da birilerini azarlamak için makine dairesine inmediği zamanların dışında : Hiçbir şey memnun etmez onu. Sanki oradakilerin ona ihtiyacı varmış gibi, diyor siyah sakallı adam.

– Ne yapmasını bekliyorsun ki? Çoğu zaman sarhoş.

– İşe yaramazın teki; ahkâm keser o kadar.

– Ama sarhoş gibi davranmıyor.

– Evet, ama ağzından çıkanlar sarhoş saçmalıklarından başka bir şey değil.

– O da konuşursa.
– Haklısın. Günlerdir kimseyle bir çift laf ettiği yok.
– Günaydın bile demiyor, kaptan.
– Piçin teki pis moruk : Neden gemide çalışıyor ki?
– Sen neden çalışıyorsan ondan. Para için.
– Haydi ordan! Bizim oralarda birisi bana bu ihtiyar pezevengin zengin olduğunu söylemişti : Onu iyi tanıyor.
– Öyle miymiş? Para harcamak için pek karaya çıkmıyor.
– Parasını nereye harcayabilir ki, oğlum? Eminim artık kimseleri beceremiyordur : Teknede de içki ucuz.
– Aslında, biraz şu baykuşa benziyor, değil mi?
Kasıtlı olarak patlatılan bir kahkaha. Baykuş tünediği ayağını değiştiriyor.
– Otur oturduğun yerde, orospu!
– Hayatım üzerine yemin ederim, haklısın : Gözkapaklarına bir bak – tıpkı ihtiyarınkine benziyor.
– Bir kuş gemiye uğursuzluk getirir mi, getirmez mi? Sorun bu işte.
– Bilmem ki!
– Bir zamanlar İtalyan balıkçılarla çalışırken, küçük bir kuşun şans getirmediğini duymuştum. Ama güvertemizde bir baykuşa rastlamamıştık hiç.
– Pekâlâ, lanet olası bu kuşu n'apıcaz şimdi?
– Boya dolabına kitle şimdilik, yarın bir çaresine bakarız.
– Tamam, bu çok iyi bir fikir.
Dördü birden, kuşla birlikte karanlık demir güvertede baş kasarasına kadar gemiyi boydan boya katediyorlar.
Çımacı kapıyı kilitleyip anahtarı cebine atıyor.
– Umarım boya kutularının üzerine sıçmaz.
– Ya da tineri içmez : Kafayı bulabilir.
– İhtiyar adama bir içki arkadaşı çıkar.
– Onun arkadaşa ihtiyacı yok. Yalnız başına içer o.

4.

Baykuş bir galonluk kırmızı zindinomat kutusunun üzerinde hareketsizce oturuyor. Kilidi bir maymuncukla açan adam, sırtını kapalı kapıya dayayıp elindeki fenerin oluşturduğu sarı ışık demetinin içindeki kuşa bakıyor. Memnunlukla sırıtıyor. Kilitler söz konusu olduğunda elleri hâlâ çok becerikli : Maymuncuğu ya da tel parçalarını, kilitlerin içinden gelen azıcık basıncı, en küçük direnci hissederek ustalıkla evirip çeviriyor; parmak uçları çok duyarlı : Ellerinin hafifçe titremesi kilitlerle başa çıkabilme yetisini hiçbir şekilde etkilemiyor.

Baykuş gözlerini kısıyor; ışık onu rahatsız ediyor; ışığı sevmez, karanlıkta daha iyi görür, diye düşünüyor adam. Seni işte bu yüzden yakaladılar, aptal, diye söyleniyor. Sonra yüksek sesle, eee, bu leş kokulu delikten çıkmanın zamanı geldi artık ha, ne dersin baykuş? Kolunu, kuşun üzerine tünediği boya kutusuna yavaş yavaş yaklaştırıyor ve baykuş öne iki adım atıp adamın koluna oturuyor; uçları keskin pençeleriyle iş tulumunun ince kumaşını delip derisine batırıyor. İş tulumunun üzerinde bir kan lekesi oluşuyor, ama kumaş kanı hemen içine çekiyor.

Önemi yok, sadece biraz kan, diye söyleniyor adam. Elinde değil, biliyorum. Gene de benim senden yana olduğumu biliyorsun, biliyorum. O serserilerle bir olmadığımı da.

Öbür eliyle el fenerini kapatıp karanlıkta el yordamıyla kapının kolunu arıyor. Şimdi bir doğancı gibiyim; bir zamanlar şatomun olmasını isterdim, bir tepedeki korunun içine kurulmuş bir şato; köpekler, atlar ve doğanlar da olacaktı, diye düşünüyor kapı kolunu bulmadan önce. Ama burası bir şilebin boya dolabı, ben de bu düşü çok çok önceden yitirdim, öbür rüyalarımla birlikte. Sen de bir doğan değil, bir baykuşsun. Haydi, bu acıklı işi bitirelim artık. Serbest olan eliyle dolap kapısının kolunu buluyor. Güverteye çıktıklarında, iyice çömelip küpeşteye yanaşıyor. Ay yok ve gece karanlık, ama güvertede hareket eden bir şey, gözcünün ya da köprüdeki nöbetçinin gözüne çarpabilir.

Baykuş yavaş yavaş dönüyor; siyah uzun gagası, yassı yüzünü dikey olarak ikiye bölüyor.

– Haydi şimdi git, diyor. Calabria kıyısı çok uzak değil. Bari'ye de gidebilirsin, ya da Brindisi'ye. Canın nereye isterse. Git kahrolası. Bir dahaki sefere daha dikkatli ol.

Baykuş hemen havalanıyor; adam, kocaman kuşun kanatlarını havada yavaş yavaş ve ses çıkarmadan çırpışını bir iki saniye izliyor. Sonra baykuş, çıkıp geldiği gecenin içinde eriyip kayboluyor. Adam birkaç saniye daha karanlığa bakıyor.

Daha kilidi yerine takmam gerek, diye fısıldıyor kendi kendine ve geri dönüp boya dolabının kapısına yöneliyor.

İngilizceden çeviren : Elif Taşçıoğlu

*touch : eşşek. (ç. n.)

GURAM GEGEŞİDZE

Yağmur

BİZ, ÜÇÜMÜZ sarhoş olmuştuk. Dışarıda sabahtan beri yağmur yağıyordu ve bir restoranda oturup içiyor olmaktan dolayı çok mutuyduk. Restoran ikinci kattaydı ve biz açık pencereden yağmurun ağaçları yıkamasını, suların yapraklardan süzülerek inişini seyrediyorduk. Restorandan çıkarken koridorda Nana'ya rastladık.

– Ne oldu size, gerçekten birer ayyaş mı oldunuz, her gün içmeniz şart mı? dedi Nana.

Biz gülümsedik.

– Şimdi ne yapmayı düşünüyorsunuz? Denize yüzmeye gitmeyi düşünmüyorsunuz ya?

– Hayır, denize gitmeyi düşünmüyoruz, dedim.

– Sizi tanıyorum, gidersiniz de, dedi Nana. Nana'nın koluna girdim ve :

– Bizimle gel, sohbet ederiz, dedim.

– Hayır, bize gidelim, kızlar bekliyor...

– Gidelim mi? diye sordum Bidzina ve Gia'ya.

– Nereye gideceğiz, sarhoşuz, dedi Bidzina.

– Gidelim, zararı yok, dedi Gia.

Nana'nın odasına doğru yürümeye başladık. Ben ve Nana önden gidiyorduk, Bidzina ve Gia bizi izliyorlardı.

– Ben şimdi sarhoş muyum? diye sordum Nana'ya gülümseyerek. Tamamen sarhoş değilim...

– Hiç kuşkusuz tam olarak sarhoş değilsin, dedi Nana. Yalnızca yüzünde anlamsız bir ifade var.

– Buna rağmen sendelemiyorum.

Gia sendeliyordu, Bidzina ise dimdik yürüyordu. Bidzina, doğrusu hiçbir zaman sendelemezdi.

Nana'nın odasına girdik ve koltuklara oturduk. Nana'da üç kızla karşılaştık : Neli, Tamriko ve Tina. Biz girince Tina kalktı.

– Niçin gidiyorsun, bizim gelişimizden rahatsız olmadın ya? diye sordu Gia. Eğer böyleyse, biz gideriz.

– Hayır, dedi Tina gülerek, gitmem gerekiyor. Açık kapıdan bahçeye baktım. Hâlâ yağıyordu. Bütün gün dinmemecesine yağmıştı.

– Yaz yağmurunu seviyorum, dedim.

Nana yanıma geldi, koltuğun koluna oturdu ve sarıldı bana. Eli çok soğuktu ve sıkıca tuttum elini. Nana :

– Ne kadar sıcaksın... dedi kulağıma eğilerek. Nana'ya baktım ve bana öylesine yakın, öylesine sevimli ve öylesine sokulgandı ki, içimden onu öpmek geldi. Bidzina ve Gia, tam karşımdaki kanepede oturuyorlardı. İkisinin arasına Tamriko oturmuştu; Neli pencerenin yanında ayakta duruyordu tek başına. Neli dışarıya, verandaya çıktı ve yeniden içeri girdi.

– Böyle sarhoş olmaktan utanmıyor musunuz? dedi Tamriko Bidzina'ya.

– Utanıyoruz, ama ne yapalım? Onun suçu, işte onun... dedi Bidzina eliyle beni göstererek, bizi o götürdü.

– Ben şimdi sana gösteririm, dedi Nana ve saçlarımı çekti. Sen iyice yoldan çıktın... Sonra elini yeniden omzuma koydu. Çok mutluydum, Nana elini omzuma koymuştu ve ben sessizce oturuyordum.

– Sabahtan azdı, içelim diye ve biz de onu kıramadık, dedi Bidzina.

– Niye yoldan çıkarıyorsun Sandro bu masum çocukları? diye sordu Neli.

– Ben yoldan çıkarmıyorum, onlar beni yoldan çıkarıyor. Dışarıda yağmur yağıyordu. Dışarıda bardaktan boşanırcasına yağıyordu ve hava serindi. Çok sevinçliydim, çünkü yağmur yağıyordu, hava serindi, içmiştim, Nana yanımda koltuğun kolunda oturuyordu ve elini omzuma koymuştu. Çok mutluydum.

– Çok mutluyum, dedim kendi kendime.

– Ne istiyorsun? diye sordu Bidzina.

Söylediğimi anlamamıştı.

– Hiçbir şey, diye yanıtladım.

Gerçekten de herhangi bir şey istemiyordum. Yalnızca uzun süre böyle oturayım istiyordum, yağmurun böyle yağmasını, havanın böyle serin kalmasını istiyordum ve Nana'nın eli omzumda dursun istiyordum. Başka bir şey istemiyordum. Gia birden ayağa kalktı ve,

– Ben biraz dışarı çıkıyorum, dedi.

Hepimiz Gia'ya baktık.

– Nereye gidiyorsun, diye sordu Nana.

– Gidiyorum, diye başını salladı Gia.

– Bu yağmurda nereye gideceksin, otur oturduğun yerde, dedi Bidzina.

– Şimdi dönerim, dedi Gia.

– Bırakın, gitsin, dedim.

Gia çıktı.

– Ne dersiniz, dışarıda oturalım mı, verandada? diye sordu Neli.

– Oturalım, dedi Nana ve yerinden kalktı.

Bidzina ve Tamriko'nun ardından ben de kalktım. Onlar dört koltuğu dışarıya, verandaya çıkardılar, yağmurun yağmadığı yere. Sigara yaktım ve yavaş adımlarla yürüdüm kapıya. Bidzina, Tamriko ve Neli oturmuşlardı. Nana henüz ayaktaydı. Bir koltuk boştu.

– Otur, dedim Nana'ya.

– Hayır, sen otur, ben buraya Bidzina'nın yanına ilişirim, dedi Nana. Biraz yana çekil, dedi Bidzina'ya.

Bidzina çekildi. Nana koltuğa oturdu ve sırtını Bidzina'nın göğsüne yasladı.

Sokakta yağmur yağıyordu. Sağanak halinde yağıyordu. Otelin ıslak duvarları hüzünlü görünüyordu. Bahçedeki ağaçlar da hüzünlüydü. Gökyüzü hüzünlü ve

kasvetliydi. Hava serindi. Ben oturdum. Bir şeyler eksikti benim için. Bir şeyler ummuştum ve şimdi eksikti. Benim için ne yağmurun ne de otelin hüzünlü ıslak duvarlarının bir önemi vardı.

– Keşke şimdi caz olsaydı, dedi Neli. Ben restorana doğru baktım. Restoranda açık pencerelerin yanında, mutlu yüzlerle oturuyordu birileri, içiyordu ve yağmuru seyrediyordu. Ben ne restoranda oturmak ne de içmek istiyordum. Benim için yağmurun hiçbir önemi yoktu. Ne otelin hüzünlü ve ıslak duvarlarının bir önemi vardı şimdi ne de yağmurun.

– Üşüyorum, dedi Nana.

Bidzina Nana'yı sımsıkı sardı ve kendine doğru çekti. Sigaram sönmüştü. Külleri kucağıma dökülmüştü. Sessizce oturuyordum ve küllere bakıyordum, kucağıma dökülmüş olan küllere... Bir şeyler istiyordum. Bedenime bir şeyler girdi ve sonra çekip gitti uzaklara. Çok uzak bir yerlere... Tamriko ve Neli de uzak bir yerlere gittiler. Bidzina ve Nana da bir yerlere gittiler, daha da uzaklara. Ben *küllere bakıyordum, kucağıma dökülmüş olan küllere ve nedense bunun sıradan* bir sigara külü değil, başka bir şey olduğunu düşünüyordum.

Yağmur yağıyordu. Biz, hepimiz verandada sessizce oturuyorduk, yağmurun yağmadığı yerde.

– Ben gidiyorum, dedim sonunda. Tamriko ve Neli bana baktılar, şaşkınlıkla, bir yerlerden, uzak bir yerlerden.

– Ben gidip Gia'yı getireyim...

Koridor sıcaktı. Restoranın yine o katına sendeleyerek girdim ve barmenden bir kadeh konyak istedim. Barmen konyağı koydu ve ben yine orada, tezgâhın yanında ayaküstü diktim kadehi, parasını ödedim ve merdivenleri indim, holde Gia duruyordu, cam kapının yanında ve dışarıya, yağmura bakıyordu :

– Nereye gidiyorsun? diye sordu Gia.

– Dışarıya, diye yanıtladım.

– Dışarıda yağmur yağıyor.

– Yağdığını biliyorum... Bugün sabahtan beri yağıyor.

– Evet, dedi Gia. Ne yapacaksın dışarıda?

– Bilmiyorum, hiçbir şey.

– İyi, git. Ben gidip yatacağım, uyuyacağım.

– Git, uyu.

Gia sendeleyerek holü geçti ve merdivenlere yürüdü. Dışarı çıktım, temiz havaya ve sokağa baktım. Asfalt yolda sular birikmişti. Merdivenleri indim ve

Guram Gegeşidze (1934) çağdaş Gürcü edebiyatının önde gelen yazarlarından biri. Tiflis'te doğdu. Tiflis Devlet Üniversitesi Gazetecilik Fakültesi'nde öğrenim gördü. Daha sonra Moskova'da senaryo yazarlığı eğitimi aldı. 1968'de yayımlanan *Tsodvili* (Günahkâr) adlı yapıtıyla, Gürcülerin geleneksel yaşamını değiştirmeye yönelik çabalara karşı duran akımın öncülerinden biri oldu. Daha sonra *Stumari* (Konuk) gibi romanları ve öyküleri yayımlandı. "Yağmur" adlı öyküsü, yazarın Türkçeye çevrilmiş ikinci öyküsüdür.

sulara girdim. Su bileklerime kadar çıktı, ayakkabılarımın içine doldu. Otelin bahçesinden çıktım asfalt yolu izleyerek; ayaklarımın altında sulardan şap şap sesleri çıkıyordu. Sokağı geçtim ve denize giden geniş yolu izlemeye başladım. Yağmur bardaktan boşanırcasına yağıyordu. Saçlarım ıslandı ve yüzüme doğru indi. Dirseklerime kadar sıvamış olduğum gömleğim ve pantolonum tamamen ıslandı. Sular yüzümden süzülerek iniyordu. Orada, verandada, yağmurun yağmadığı yerde, hâlâ öylece oturuyorlardı ve yağmuru seyrediyorlardı. Deniz kıyısına vardım. Deniz bulanık ve hırçındı. Ufukta gökyüzü kararmıştı. Dalgalar gürültüyle kıyıya vuruyordu ve sular asfalt yola kadar ulaşıyordu. Etrafta benden başka kimse yoktu. Verandada, yağmurun yağmadığı yerde, benim koltuğum muhtemelen boştu. Sanırım, hâlâ hüzünlüydü otelin eski duvarları. Sağa kıvrıldım ve bahçenin sonuna doğru kıyı boyunca yürüdüm. Sular bileğime kadar geliyor ve ayaklarımın altından şap şap sesleri çıkıyordu. Yüzümden süzülerek iniyordu sular. Hiç kimse yoktu etrafta benden başka. Buraya neden geldiğimi bilmiyordum. Burada istediğim bir şey yoktu. Sıcaklığı ve kuruluğu otelde bırakmıştım. Ben bahçenin sonuna doğru, deniz kıyısında yürüyordum ve sular yüzümden süzülerek iniyordu. Burada ne aradığımı bilmiyordum. ❁

Gürcüceden çeviren : Fahrettin Çiloğlu
Şişore (Uzaklık; 1967) adlı kitaptan

FİKRET HAKAN

***

*
Onu yalnız bir kez gördüm.
Yıldızlardan sonraki yıldızlara
gitmesini bilmiyordu.

Demek ki
DURDU.

28.10.1994 gece

*
Onu bir kez gördüğümden ilk önce
biliyorum...
Yaralı bir kurt gibi uluyordu
evren soğuktu / içindeki de
annesizliği aştı.
Tek hücre gibi bilinmez bir yokluktu.
Yürüyordu.
Çok hücre olmanın
doğru yanlış merdivenlerinde.

*
Ay ışığı yaratılmamıştı henüz,
ve güneşin keşfedilmesinden çok önce
soğuktu
yaşamsız, bir ön yaşamın
annesizlik hücresizliğinde.
Bilinir
gen gerçeğinin / tutsağı / anılar
öyleyse
evren gerçeğinin anası nerde?
İlk'e dönmeliyiz.
Her şeyin,
yani kutsal rahmin ilk gerçeğine.
Öyleyse,
nerde ilk
başlangıcın ilk özgeni nerde?

Bir varsayımın,
eğer taslağı idiyse
hiç'lik boyutu,

öyleyse,
ondan önceki hep'lik boyutu
NERDE?!.
Ben;
var olabilme boyutlarının
bu cılız kertesinde
daha gen olamadığım anı
özlüyorum / soruyorum
NERDE?!.
Evreni var eden bir güç olmalı
ki ulaşabilsin diye...
Bakımsız, az gelişmiş
düşünce özgeni öncesinde.

Kararlıyım,
Geriye doğru sayma birikimimi
özlüyorum / soruyorum /
ilk rakamın öncesi
NERDE?!.

Bir şey var anlayamadığımız;
yaratan soruları.
Sorular öncesi
bir gerçek var bilinmezimizde.
İmgeler saltanatıdır yaşayan
gökler bu kadar sonsuz görünse de.
İmgeler saltanatıdır var olan,
gökler usumuzun sınırlarına kadar küçülmedikçe.
Var. "Var'ı kim yarattı öyleyse?"
Her yaratan
yaratılandan ötürüdür / öyleyse.
Küçümsenecek bir şey değildir, evren,
başlangıcından öncesi / bilinirse.
Bilinmeyeni bulduğumuz anda
bilineni, bulmak zorundayız / öyleyse.
Bu tespihin halkaları nereye varır
imame bilinmedikçe.
Dünyalardan ve evrenlerden kaçırıp, usumu
özgür bir gökdışı boyutuna götürebildiğimde
mutlak buluşacağım,
var öncesinin
yok gerçeğine. (Gerçeğinde.)
Bir yok birimiydi gerçek
usumun varoluş sezilerinde.
Yoksa,
boyutsuzluk büyüklüğünde bir insanın
herhangi bir hücresi miyim

NE?

Belki de her şey
ya da
bir tek o şey
harflerin ve rakamların
ötesinde
birimsiz biriminde
Kendimi var sayıyorum
yine de
Var olan her şeyin ilk öncesinde.
Allah'ı bulmalıyım,
ilk'in en öncesinde.
Yani o hiç gündemde olmayan
ilk'i yaratan Allah'ı.
Ya da,
Allah'ı yaratan ilk'i.
Ya da,
onları açıklayabilecek
ve
bilmediğimiz, basit, tek bir kelimeyi,
o kelime
NERDE?

Evren, bir sorular, hapishanesidir,
akılsızlığımın bilincine göre.

28.10.1994 Gece

*

Uzak yaratılırken
Nerdeydi, yakın
ara bir geçişse.
İki ucunda neler vardı / ne?
İkisi de uç olsalardı
eş olmazlardı,
eksinin artıya gidiş gelişlerinde.
Düşünmenin sonsuzluğunu kurcalıyorum.
Kilit var
ve anahtar da/ama kapı nerde?

28.10.1994 Gece

*

İzmir'e acı bir su yürüyordu.
Simirna'nın denizinde arıttı kendini.
Utku, tarihin içinde ne ki,

bir katedral çanının tınılarından
işte bir tanesi.

İnsanlığın özel nefesi
başlayacak, utku tınılarının son nefesinde.
Sessizliktir bunun adı.
Sessizlik zaten vardı
insanın bile daha olamadığı
o ilk yerde.

İlk yer,
kavuşacağız sana.
Utkulardan, kahramanlardan, hınçlardan
karanlığa varan tutkulardan öteye,
bilmediğimiz bir rengin eşliğinde.

28. 10.1994 Gece

*

Bir utku
yenilginin yüz karasıdır
insanlık tarihinin her deviniminde.
Kendimi öldürüyorum durmadan
zaman denen budalalıklar piyasasında
öldürülmemden ölmeler yaratıyorum.
Yok olma yoğunluğumun derinliğinde.

Tarih
acemiliklerimizin
mazoşist, barbar erinçlerimizin
uzun bir soykütüğü değil de ne.
Kaç kere öldüm,
kaç kere öldürdüm kendimi?
Katillikle mazlumluğum iç içe.

Her şeyimi öldürebilirim
cinsellik gücümü de
yeter / bana kalsın usum.
Gerekirse
usumun bilgeliğinde varırım
başka ve görkemli bir cinselliğe.

Gelişim tarihi doğanın
değiştirilemeyecektir
ertelense de.

28.10.1994 Gece

CEMİL KAVUKÇU

Avludaki Tren

KARDEŞİM anımsamıyor. O zamanlar çok küçüktü. Ama yine de, belleğinde küçük anı kırıntıları olmalı diye düşünüyorum. Gülüyor. Sonra da tren düdüğüne benzeyen bir ses çıkarıyor : "Böyle mi bağırıyordu?" diyor. Ürperiyorum. Kardeşim değil de, o bağırıyor sanki. "Evet," diyorum, "aynı öyle bağırıyordu." Omuzlarını silkip yeniden gülüyor. Onu hiç anımsamıyor, ne tuhaf.

TAŞ avludaydılar.

Annem, kardeşim ve ben avluya açılan pencerenin tülü ardından bakıyorduk. Duvarı delmiş gibi dışarı fırlayan soba borusundan savrularak uçuşuyordu dumanlar. Kardeşim daha iyi görebilmek için alnını cama dayamıştı. Ezik, dümdüzdü alnının o bölümü. Soluğundan cam buğulanmıştı.

Kara ineği dışarı çıkarmaya uğraşan babamdan başka biri daha vardı avluda; meşin gocuklu, lastik çizmeli, pantolonu kan ve hayvan pisliği ile lekeli bir kasap! Yün, et ve gübre kokan bu adam kara ineğin ardına geçmiş, kuyruğunu bir sağa bir sola bükerek – yani canını yakarak – yürütmeye çalışıyordu.

"Gel kızım, gel," diyordu babam. Yüzü kıpkırmızı olmuştu.

Kara inek, incecik başlayan, gitgide kalınlaşıp yine incelen acı bir sesle bağırıyordu. Gözleri kocamandı. Annemin kimi geceler yattığımız odada gördüğünü sandığı gibi. Kocaman.

Lastik çizmeli adam, kuyruğunu bir sağa bir sola bükerken, babam da bütün gücüyle ipinden çekiyordu.

Avluyu geçirip sokağa çıkardıklarında biz de minderden atlayıp sokağa bakan pencerenin başına koştuk. Babamın paltosunun eteklerini uçuran bir rüzgâr vardı. Soğuktu. Kasap, bir sopa bulmuş, ayaklarına ayaklarına vuruyordu kara ineğin.

Gözden yitene dek arkalarından baktık.

Annem bir süre daha ayrılmadı pencerenin başından; bomboş sokağa, kaldırım taşlarındaki erimemiş karlara baktı. Sonra da parmak uçlarını ısırarak sessizce ağladı.

ANNEM ne zaman dikiş makinesinin başına geçse, biz de çevresinde oturur, onun baklava dilimi dikişleri olan kara pantuflarıyla pedalı çevirişini izlerdik. Bu "S" derdim kardeşime, demirden harfin üzerinde parmağımı gezdirerek; bu da "I". O da küçücük parmağını ardımdan gezdirip söylediklerimi yinelerdi. Bütün harfler bitince de sözcüğü birlikte söylerdik : SINGER!

Kara pantuflar tıkır tıkır çevirirdi pedalı.

Bu eski makine, yüzünü hiç görmediğimiz anneannemizden kalmıştı. Belki de bu yüzden onu çok seviyordu annem. Öyle ki, "Ben ölüversem kim sahip çıkacak, kim koruyacak onu," diye tasalanırdı. Makinenin yaşatılmasını istiyordu. Küçücük bir kızken ninesi, "Kız kısmı da okur muymuş," deyip ortaokula göndermemiş annemi. O da, Kız Marifet Mektebine gidip biçki-dikiş öğrenmiş. İlle de terzi olmak istiyormuş. Daha ilkokuldayken kâğıttan elbiseler biçer, eski giysileri bozup kendine eteklikler dikermiş de büyükler şaşarmış hep. Ne becerikli bu kız böyle, derlermiş.

On üç yaşında başlamış para kazanmaya. Ninesi, onun dikiş dikmesinden çok, parmak kadar çocuğa güvenerek iş getirenlere şaşarmış. Güç verecek yerde yılgı salarmış yüreğine : "Ya yapamazsan, ya bozarsan nasıl öderiz..."

Annemin bütün acılarını, dertlerini, sevinçlerini biliyordu o makine. Gözü gibi bakıyordu ona.

Bir gün babamla fısıl fısıl konuşmuşlardı. Annemin yüzü bembeyazdı. "Ne isterlerse alsınlar," demişti, "ama makineyi vermem." Sonra makineyi arka bahçeye taşımışlar, üzerini eski bir kilim parçası, tahta ve çuvallarla örterek gizlemişlerdi. Çünkü eve birileri gelecekmiş, hiç tanımadığımız adamlar. Ellerine geçirdikleri eşyaları alıp alıp götüreceklermiş. Çok korkmuştuk. Kimdi o adamlar? Neden gelip eşyalarımızı alacaklardı?

"Çocuklar her şeyi bilmez," demişti annem. "Babanızın işi bozuldu, ama düzelecek."

Adamlar gelmemişti. İşlerin nasıl bozulduğunu anlayamadığımız gibi, nasıl düzeldiğini de anlayamamıştık. Dikiş makinesi yeniden içeri taşınıp her zamanki yerine konmuştu.

Birçok kız olurdu evde, sayıları yediye varan, kimi de sekize, dokuza çıkan terzi çırakları. Havası gitgide ağırlaşan bir odada diker dururlardı. Annem çok çalışmaktan bunaldığı zaman onlara acır, sanat öğretip iyilik etmediğini, ömür boyu çekecekleri bir belayı başlarına sardığını söylerdi.

Arada aklımıza gelir, sorardık :

"Anne," derdik, "ne zaman otobüse binip halama gideceğiz?"

"Buzlar eriyince," derdi.

Kardeşimle ben kiremitliğin saçağından sarkan havuç gibi buzlara bakardık.

"Buzlar da eridi anne," derdik.

"Şu kara manto bitince," derdi o zaman da.

Hep bir şeylerin bitmesini beklerdik. Ama o şeyler hiç bitmezdi.

"Ekmek kırıntılarını sakın atmayın," derdi annem, "çok günah!" Büyük halamız eskiden çok yoksulmuş, enişte mizin işi bir türlü yolunda gitmezmiş – yani babamızın gitmediği gibi – ama o hep ekmek kırıntılarını toplayıp yermiş sofrada; bir tekini bile atmazmış. Sonra çok zengin olmuşlar.

Bunun üzerine her sofraya oturuşumuzda birer kırıntı avcısı civciv olurduk; zengin olmak, doyasıya tulumba tatlısı yemek, kokusuyla çarşıya el koyan ızgara köftelere ulaşmak ve otobüse binip uzaktaki halama gitmek için.

Babam sabah erkenden kahveye gider, akşam yemeğe gelirdi. Yemeğini yer yemez de ceketini giyer yine kahveye giderdi.

İşi bozulduğundan beri böyleydi bu.

BİR gün annem sol kolunu iyice sabunladı. Mutfak diye kullandığımız büyükçe odadaydık. Erkendi daha, çok erken, çırak kızlar bile gelmemişti. Kızarmış ekmek kokuyordu mutfak, bir de demli çay. Babam, kasketiyle ceketini giymiş, mestlerinin parmak uçlarında yaylanarak dikiliyordu.

Annem sabunladığı sol kolundan iki bilezik çıkarıp babama verdi. Bir gazete kâğıdına sarıp özenle cebine yerleştirdi babam. Boyun atkısını göğsüne çapraz ederken annem de paltosunu hazırlamıştı. Lastiklerini giydi sonra. Avluyu geçene dek kasketi bembeyaz oldu kardan.

Sokak kapısının kapandığını duyduk.

"Hayırlı olur inşallah," diye mırıldandı annem.

BABAMIN "karakız" diye seslendiği, her akşam sırtını fırçalayıp alnını okşadığı, sağarken huysuzlandığında, "Dur kızım, dur," diye yatıştırdığı kara inek alındı o iki bilezikle.

Günlerce çekiç, testere sesleri gelmişti eski kilerden. Kullanılmayan eski sobayı, pas rengi boruları, ayağı kırık sandalyeyi, ot yastıkları, "gâvur ölüsü" dediği kocaman minderi, dedemden kalma büyük un ambarını ter içinde kalarak dışarı taşımıştı. Soğuktu. Üşütür de hastalanır diye korkuyordu annem. Dudağının kıyısında hep Birinci sığarası, arada genzine kaçan dumandan kesik kesik öksürerek, dinlenmek nedir bilmeden çalışmıştı. Kimi kez de annem işini bırakıp sofaya çıkarak babamı gözlemiş, arada da, "O kadar yorma kendini, biraz ara ver!" diye uyarmak zorunda kalmıştı. Büyük bir coşkuyla çalışıyordu babam. Kısa sürede işe yaramaz kileri bir inek ahırına dönüştürüvermişti. Derme çatma bir de samanlık kurmuştu avluya.

Annemin çiçekliği bitmişti böylece; artık Karakız'ın ayakları altında çiğnenen, pislenen, bir kenarında "samanlık" denen o çirkin barakanın yer aldığı bir bahçe olmuştu. Bundan böyle, soğuk kış günlerinde çiçek soğanlarını korumasına hiç gerek kalmayacaktı.

Karakız'a çok sargındı babam; yaslasına yemini koyar, önüne suyunu taşırken çocuk gibi olurdu. Evi öğrenene dek hep o götürüp getirmişti çobana. Çoban, sabah erkenden bütün mahallenin ineklerini toplar, kasabanın dışındaki büyük çayırlığa götürürdü. Akşam dönüşlerinde inekler, aynı okuldan dağılan çocuklar gibi, başları önlerinde evlerini bulur, kapının önünde böğürerek geldiklerini duyururlardı.

Sırtını karnına doğru usul usul kaşağıyla tararken, "Kızım, kızım," derdi sürekli.

O da bizden biri olmuştu artık.

BİR çığlıkla uyanıyoruz.

Annemin sesi bu, o bağırıyor.

"Hafize n'oldu... Hafize, bak yanındayım..."

Bağırıyor annem :

"Ölüyor... Yetişin inek ölüyor!"

"İnek yok," diyor babam, "oda burası Hafize... İnek ne gezer burda..."

Odanın ışığı yanıyor. Uyuyor gibi yapıyoruz. Aynı yer yatağını paylaştığımız kardeşimle yüzlerimiz birbirine dönük. Olağandışı büyümüş gözleri gözlerimde. Susuyoruz.

Annem sarsıla sarsıla ağlıyor.

Babam yalınayak yataktan çıkmış, şekerli su yapmaya gidiyor anneme. Mutfağa gidecek, ışığı yakacak. Yatmadan önce yediğimiz elma, portakal kabukları çay tepsisinde öylece duruyor olacak. Kedi dışarı atılmamışsa babamın ayak seslerini duyunca sobanın ardından minder altına dek karnını kilime sürte sürte kaçacak.

Yatmadan önce iyiydi oysa.

"Hap da neymiş canım," dediydi, "güzel uyurum inşallah bu gece."

Babam kahveden geldikten sonra bir saat kadar oturulmuş, ordan burdan konuşulmuştu. Karakız'ın sözü edilmemişti. Daha önce de konuklar vardı. Onlar örgülerini örmüş, annem de el dikişi yapmıştı. İneği sattığımızı, ondan kurtulduğumuzu söylemişti konuklara. "Hem de kasap aldı," demişti, "onca süt veren ineği zararına sattık."

Söyleşip dertleşirlerken arada bir de bize çıkışmışlardı : "Oğlum yeter artık... Oturun biraz be, ne zıpır şeylersiniz siz öyle..." Oysa biz, konuk çocuklarıyla birlikte, bu sözlere hiç kulak asmadan odanın kapısını çaat vurmuş, sofaya fırlamış, sofadan gümbür gümbür odaya doluşmuş ve içerisini soğutmuştuk.

"Hadi uyu," diyorum kardeşime usulca, "anne korktu yine."

Gözlerimizi kapıyoruz.

Şekerli suyu içince kendine gelir gibi oluyor. Ağlamıyor da, derin derin soluklanıp hıçkırıyor yalnızca.

"İyiyim," diyor, "ışığı kapa istersen, çocuklar uyanmasın."

Babamın çıplak ayakları sessizce geçiyor yatağın yanından. Elektrik düğmesi çar ediyor, oda karanlığa gömülüyor.

Fısıl fısıl konuşuyorlar.

"Yine ineği gördüm. Şurda, çocukların yatağının az ilerisinde, gözlerini kocaman kocaman açmış yerde debeleniyordu."

"Boş ver," diyor babam, "sattık gitti işte."

"Saralı olduğunu bilmiyor muydu sanki? Komşu olacak sözde, hacı olacak! Bunu bize neden yaptı? Sakalından utansın rezil adam... Bizim gibisinden ne istedi..."

"Bu da işin tuzu biberi oldu... Kısmet işte..."

Sonra o fısıltılar da duyulmaz oluyor. Tepesinde iki çanı olan saat, arkalığında babamın pantolon ve ceketinin asıldığı sandalyenin üzerinde tıklayıp dururken uykuya dalıyorum.

Bir bekçinin uzaktan duyulan düdüğü Karakız'ın tren düdüğünü andıran sesine dönüşüyor.

KARDEŞİM başını iki yana sallayarak gülüyor. "Demek böyle bağırıyordu," diyor ve o sesi çıkarıyor.

"Evet," diyorum, "avlumuzdan bir tren geçmişti, ama sen çok küçüktün." ❸

YUSUF ERADAM

Eyvah

KASABANIN en sevilen ayakkabıcısıydı babam. Yıllarca Niğde'nin Bor kazasında Hükûmet Meydanı'nın arkasındaki dükkânında, MODA KUNDURA levhası altında, ayakkabı yapmış, tamir etmişti. Banka müdürünün karısı, o güzeller güzeli Hicran Hanım, babam Nurettin Usta'dan başkasının iskarpinlerini giyemezdi. Saygın bir zanaatkârdı babam memleketinde.

Ablam, "Üniversite okuyacağım," diye tutturunca, Ankara'ya taşındık. Babam da bir süre Demirlibahçe'deki dükkânında sürdürdü ayakkabıcılığını, ama artık aranan bir usta olmadığından, sonunda ustabaşı olarak Dikimevi'nde asker postalları yapmaya başladı makine başında.

Yıllarca saya ustası olarak ömür tüketti. Bütün yaşamı işyeri, evi ve kahvehane arasında geçti gitti. Şimdi yetmiş beş yaşında. Bir sohbet sırasında, askerliğini İskenderun'da yaptığını, bir gün asker arkadaşlarıyla birlikte bir deniz sefası yapmak üzere ayağını kayığa attığı anda, kayığın yalpalaması üzerine, "Git anam, ben bu merete binmem, bunun altı cıvık," diyerek denizi yaşamından sildiğini, deniz üstünde giden hiçbir araca binmediğini öğrendim, hayret ettim.

İstanbul'da bir ev almama çok sevinmişti babam. Denizi hiç yaşamamış olmasına çok üzüldüğümden, geçenlerde onu zorla da olsa İstanbul'a götürmeyi başardım.

Yalıköy'deki Dalyan Kafe'de yeni demlenmiş bir çay içtikten sonra babamı Boğaz'ın karşısına, Yeniköy'deki Emek Kafe'ye kahvaltıya götürmeye kararlıyım. Haberi yok.

Çaylarımızı bitirdikten sonra, on on beş dakikalık mesafede, güzel mi güzel yalılar arasında kahvaltı yapacağımızı söyledim ona. Kabul etti. Beykoz iskelesine gelene değin bana bir şey sormadı. İskelede, "Yeniköy, Yeniköy!" diye bağıran çığırtkanı duyup da dalgaların salladığı yolcu motoru içinde motorun dolup hareket etmesini bekleyen yolcuları görünce kuşkulandı :

"Nereye gidiyoruz?" diye sordu.

"Karşı yakaya, babacığım. Yeniköy'e," dedim.

"Nasıl gideceğiz?" dedi dehşet içinde.

"Şu yolcu motoruna bineceğiz babacağım, en kısa yol bu."

Babam kolumu sımsıkı kavradı.

"Kayığa mı bineceğiz yani?" diye kükredi.

"Evet, öyle de denebilir," diye geveledim sözcükleri ağzımda. Birdenbire gürledi : "Ölürüm de binmem!"

Bundan sonrası babamın inadıyla savaşmakla geçen yaşamımın en zor anla-

rıydı. Ona denizi tattırmaktı en büyük amacım. İnadını kırmak olanaksızdı. Çevredeki, motordaki herkes, "Amca, korkacak bir şey yok, bak bizimki can değil mi?" gibisinden yüreklendirici sözlerle bana yardım ediyor, bu devirde denize bu denli yabancı birinin olabileceğine akıl erdirememekle birlikte, ona böyle bir coşkuyu yaşatmak isteyişime ortak olmak için de can atıyordu. Babama denizi tattırmak herkesin yaşamının en büyük tutkusu olacakmış gibiydi. Arkasından ite kaka bindirdik motora sonunda.

Uzun süre ayakkabılarına baktı. Denizin ortasında başını kaldırıp da Yalıköy ve tüm Beykoz semtinin bir ada gibi uzaklaştığını gördü. Donakalmış gibiydi. Korkudan tir tir titrerken ağzından tek bir sözcük döküldü :

"Eyvah!"

"Neden baba?"

"Bunca zaman ben hiç yaşamamışım oğlum. Hayatı hep hayal içinde akıp gidişine bırakmışım."

"Sevdin, değil mi?"

"Hem de nasıl! Ah bir de, ayağında onun için yaptığım iskarpinlerle yanımda olacaktı ki!.."

Annemi kastediyor olmalıydı.

"Kim baba?"

"Bankacının karısı Hicran. Eyvah ki ne eyvah!" ❁

"ÖLÜ ALBAY'IN KIZLARI" : TANRISAL BABA'NIN DÜŞÜŞÜ

ESRA MELİKOĞLU

Mansfield, "garip bir öykü" yazdığını düşünür; gerçekten de bastırılmış ve eyleme dönüştürülmüş şiddet dürtüsü, patolojik bir durumun göstergesi isterik gülme krizleri ve cezalandırılma korkusu öyküye karanlık bir hava verir.

MODERN İngiliz edebiyatı genelde eski geleneksel dünyanın yok oluşunu anlatır. Bu dünyanın bekçisi olan baba artık aile ve ataerkil toplum içindeki tanrısal gücünü yitirmiştir. Leslie A. Fiedler, babanın düşüşünü şöyle anlatır : "babanın vatanı terk edilmiş, papaz reddedilmiş, piskoposların yetkisi tanınmamış ve kral devrilmiştir."[1] Bağışlayıcı bir erkek tanrının temsilcisi olan, sert ancak sevgi dolu baba ve sevgi dolu aile ortamının yalnızca duygusal bir masal olduğu ortaya çıkmıştır. Gerçekte baba, zalim bir hükümdardır ve evi de bir cehennemdir. Artık baskıcı babayı devirmenin zamanı gelmiştir.

Katherine Mansfield'in "Ölü Albay'ın Kızları" adlı kısa öyküsünde iki kız kardeşin zulme uğramış zihinleri öç alma düşleri kurmaktadır : babayı öldürmek. C. A. Hankin'e göre öykü, Constantia ve Josephine'in babalarının ölümünü arzulamaları ve bu arzuları gerçekleştiği andan itibaren cezalandırılma korkusu içinde kıvranmaları üzerine kurulmuştur.[2] Ancak babalarının yerini alması beklenen erkek kardeşleri ve yeğenlerine karşı aldıkları saldırgan tavır ve girişikleri şiddet eylemleri, kız kardeşlerin hayal kurmakla yetinmeyip gerçekten de albayı öldürmüş olabileceklerini gösterir. Constantia ve Josephine görünürde evde kalmış, ancak genç kız tavırları içinde iki zararsız ve tatlı kız kardeştir. Öykü, çoğu eleştirmen tarafından, albayın gerçekte ölmemiş olması ve geri dönüp kendilerini cezalandırması olasılığı karşısında duydukları endişe nedeniyle hüzünlü bir güldürü olarak ele alınmıştır.[3] Ne var ki Mansfield, "garip bir öykü"[4] yazdığını düşünür; gerçekten de bastırılmış ve eyleme dönüştürülmüş şiddet dürtüsü, patolojik bir durumun göstergesi isterik gülme krizleri ve cezalandırılma korkusu öyküye karanlık bir hava verir.

Öykü başladığında kız kardeşler, babalarını gömmek için hazırlıklara girişmiş, ancak onun baskıcı varlığından kurtulamamışlardır. Albay, kızları tarafından "kıpkırmızı, koyu ve öfkeli kıpkırmızı" (*ÖAK,* s. 132) bir yüz olarak hatırlanır. Bu betimlemeye ek olarak vücudunun olmayışı, yüksek askeri rütbesi, ilk adının gizli kalması ve genellikle "baba" olarak çağrılması öfkeli bir Tanrı'yı çağrıştırır. Gün boyunca önünde oturduğu kızgın ateş ise Tanrı babaya başkaldıran çocukları cezalandıracak cehennem ateşidir. Kız kardeşler ayrıca, kralın gücünü simge-

leyen asayı çağrıştıran ve itaatsiz kulları cezalandırmak için kullanılabilen albayın bastonunu hatırlarlar. Kızlarını sorguya çekerken bastonunu üzerlerine doğrultur, yine bastonunu sallayarak onları yakınına çağırır veya uzaklaştırır. Kızlarına hiçbir zaman sevgiyle yaklaşmaz, tam tersine, onlara hor görebileceği bir köle veya hizmetçi gibi davranır. Constantia, parlayan dolunayın altında "iki kolu sanki çarmıha geriliyormuş gibi yanlara doğru uzatılmış" (*ÖAK,* s. 149), yerde yatar. Ataerkil toplumda kadına kurban rolü uygun görülmüştür. Ayrıca, Hankins'e göre, ölmek üzere olan albayın, kızlarına korkunç bir bakış fırlatmak için tek gözünü açması, kurbanlarını uygun bir zamanda yemek üzere karanlık mağaralarına hapseden Tepegözler'e bir göndermedir. Aynı Tepegözler gibi, bencil baba kendisine hizmet etmeleri için kızlarını evine hapsetmiş ve böylece gençlik yıllarını tüketmiştir.[5]

Constantia ve Josephine'in anneleri ataerkil düzene karşı gelmeyi denemiş, ancak ölümle cezalandırılmıştır. Ölümü, kızlarını babalarının gazabı karşısında tamamen korumasız bırakmıştır. Bayan Pinner'ın Seylan Adası'nda bir yılan tarafından ısırılması, yılan şekline bürünen Lucifer'in baştan çıkarıcı sözlerine kanıp baba Tanrı'nın yasağına karşı gelerek bilgi ağacından elma koparan Havva'yı hatırlatır. Havva'nın gökyüzündeki erkek Tanrı'ya ve yeryüzündeki erkek temsilcisine başkaldırma girişimi cezalandırılmasıyla sonuçlanır. Bayan Pinner'in kaderi, başkaldıran kadın karşısında korkuya kapılan erkek açısından ölümün cezadan daha iyi bir çözüm olduğunu gösterir. Sadece *ölü* bir kadın tehlikesizdir. Piyanonun üzerinde asılı olan resimde taktığı otriş yine kadının yılan tarafından baştan çıkarılma öyküsüne bir göndermedir. Ancak, albay büyük bir olasılıkla zamanında eşine ait olan ve onu gerçek bir hanımefendi olarak hatırlamasını kolaylaştıran soluk renkli mendili saklamayı yeğler. Soluk rengi, kadının ataerkil toplum içinde yaşadığı silik hayatı, hatta görünmezliğini ve erkeğin gücü karşısında duyduğu korkuyu simgeler. Constantia'nın yüzü, işlediği günahı hatırladığında "limon gibi" (*ÖAK,* s. 135) soluk bir renge dönüşür. Kız kardeşler yalnızca annelerini değil, gelinleri Hilda'yı da hiç tanımamışlardır. Tıpkı kendileri gibi, Hilda da bir erkeğin evinde görünmez bir hayalet olarak yaşamını sürdürür. Bu nedenle kadınlar arasında, erkeğin baskısı karşısında kendilerine güç verecek bir dayanışma ortaya çıkmaz.

Kız kardeşler, bütün engellere rağmen annelerinin ve kendilerinin öcünü almaya kararlıdırlar. Babanın hükümdarlığı altındaki klostrofobik ve karanlık evde geçen yıllar, Constantia'nın gerçek kimliğini yok edememiştir. Constantia, "Sadece tünelden ayışığına, denize veya fırtınaya çıktığında gerçek benliğini hissederdi." (*ÖAK,* s. 150) Ay, av ve bakireliğin simgesi olan Diana'yı çağrıştırır, yani, erkek tarafından çarmıha gerilmiş kadının kucaklayacağı bir Tanrıça. Ay aynı zamanda ölmüş insanların uyandıkları yerdir ve tıpkı hayat iksirini taşıyan ana rahmini hatırlatan deniz gibi, Constantia'yı gençleştirir ve hayata bağlar. Fırtına ise suskunluğa mahkûm kadının gizli öfkesini dışa vurur. Constantia'nın öfkesi "oymalı paravana üzerinde dans eden korkunç figürler" (*ÖAK,* s. 149) tarafından ortaya çıkartılır. Pagan bir dünyadan gelmiş bu yaratıklar, seçtikleri insanı tanrılarına kurban etmeden önce, geleneksel danslarını sergilerler. Constantia'nın bastırılmış şiddet dürtüsü, yani babayı öldürme hayali, eyleme dönüştürülmüştür.

Mansfield'in bu karanlık öyküsünde, Constantia ve Josephine için mutlu son söz konusu değildir. Baskıcı babalarını gömmelerine rağmen, bastırılmış gerçek benliklerini özgür bırakmaya korkarlar.

Bu yaratıkların şehvetli ve öfkeli bakışlarını üzerinde hisseden Constantia'nın irkilmemesi, aralarındaki suç ortaklığına işaret eder.

Albay'ın zor işitmesi, başka insanların düşüncelerini dinlemek zahmetinde bulunmadığını gösterir; aynı zamanda, artık yaşlanıp Tanrısal gücünü kaybetmekte olduğunu vurgular. Eskiden bulunduğu yüce konumundan önce hasta yatağına düşer, sonra da tabuta konup toprak altına gömülür. Ölüm nedeninin

yaşlılık olduğunu varsayabilir okur; eski geleneksel düzen, bekçisiyle beraber yok olmaya mahkûmdur. Ancak ölüm nedeni hiçbir zaman kesin olarak belirtilmez. Bununla beraber kız kardeşlerin bazı sözleri ve düşünceleri okurun kafasında şüphe uyandırır; ikisi de, "korunmasız olduğu bir anda bir kişiden bu şekilde istifade etmek korkunç bir şeydi," (*ÖAK,* s. 134) diye düşünür. Bu korkunç şey, babalarını onayı olmadan gömmeleri değildir sadece, aynı zamanda onu öldürmüş olmalarına bir göndermedir. Ölmek üzereyken albay aniden tek bir gözünü açar ve kızlarına korkunç bir bakış fırlatır. Gerçekten de "o göz hiç de huzur dolu bir göz değildi" (*ÖAK,* s. 132). Dolayısıyla ölümü de doğal ve huzurlu bir ölüm değildir; albayın o tek öfkeli gözü işledikleri cinayet için kızlarını suçlar ve mahkûm eder. Hatta Josephine "Bunu yapmamalıydık, Con!" diye inler ve "siyahlar içinde bir limon kadar soluk" olan Constantia ürkek bir şekilde, "Neyi yapmamalıydık, Jug?" (*ÖAK,* s. 135) diye sorduğunda okur için cevap çoktan bellidir. Bu durumda Constantia ve Josephine'in, Bay Farrolles'un babaları için evlerinde bir tören düzenlemelerini önermesi karşısında dehşete kapılmaları hiç de şaşırtıcı değildir, çünkü bu, rahibin önünde günah çıkarmak zorunda kalacakları anlamına gelir. İkisi de biliyor ki, "baba (yani albay, rahip ve Tanrı) bizi hiçbir zaman affetmeyecek – hiçbir zaman!" (*ÖAK,* s. 135) Ayrıca, rahibin dini bir tören öngörmesi, kilisenin de babanın aile reisi ve gökyüzündeki Tanrı'nın dünya üzerindeki temsilcisi olarak sahip olduğu ayrıcalıklı konumunu onayladığına işaret eder.

İki kardeş suçluluk duygusu yanında cezalandırılma korkusu içinde de kıvranır ve baskı altındaki zihinleri geceleri korkunç karabasanlar üretir. Babalarının tabuta konup gömülmesi korkularının sona ermesi anlamına gelmez; Josephine, albayın mutlaka intikam almak için bir yolunu bulup geri döneceğine emindir. Bir zamanlar Tanrısal bir kudrete sahip babayı gömmek gerçekten de kolay bir iş değildir. Kız kardeşler, albayın hâlâ gardrobunda saklanıyor olabileceği korkusuna kapılıp anahtarı çevirir ve kilitten çıkarırlar. Bu hareketleri babalarını öldürmeye ilişkin ilk eyleminin bir tekrarıdır[6]; Constantia'nın gülümsemesi "ne yaptığını bildiğini" (*ÖAK,* s. 137-38) gösterir. Bir zamanlar sınırsız güce sahip olan babanın altın saatinin durması artık devrinin kapandığı gerçeğini vurgular. Güçlü baba ölmüştür, ancak kutsal imgesi tam olarak yıkılamamıştır. Kız kardeşler bir başka günah daha işlemek zorundadırlar; babalarına saygın bir hava veren çok kıymetli şapka ve altın saatinden de kurtulmak için harekete geçerler. Constantia şapkayı alt sınıfa mensup kapıcıya vermelerini önerir ki, bu gururlu albay için son derece aşağılayıcı olurdu. Kız kardeşler böylece babanın kutsallığı ve ayrıcalıklı konumu ile alay ederler; gerçekten de kapıcıyı babalarının şapkasını giyerken hayal eden Josephine isterik bir gülme krizine tutulur. Babayı aşağılama devam eder, çünkü bu sefer de Josephine altın saatini, üzerinde "Orta beden kadınlar için 28. Güçlü korse balinası" (*ÖAK,* s. 139) yazan bir kutu içinde Seylan Adası'nda yaşayan kardeşleri Benny'ye yollamalarını önerir. Saatin simgelediği saygın baba böylece kadın korsesi içinde hapsolmuş bir transvesti durumuna düşer. Korse aynı zamanda kadınların baskı altında yaşamaya mahkûm olduğuna işaret eder ve nihayet baba da bu baskıyla karşılaşır. Sahte put, yüksekteki konumundan indirilmiş ve kutsal imgesi yok edilmiştir.

Ancak Constantia ve Josephine işledikleri cinayetin sır olarak kalmasını sağlamak zorundadırlar. Bu yüzden hizmetçileri Kate'in evi terk etmesi gerekir. Kız kardeşler, Kate'in casusluk yaptığından kuşkulanırlar ve ona güvenmezler. Ayrıca albayın mirasını devralacak torunu Cyril'i ortadan kaldırmayı düşünürler. Constantia ve Joephine'in fikir değiştirip altın saati yeğenlerine hediye etmek istemeleri onu ataerkil düzeni devam ettirecek mirasçı olarak gördüklerini gösterir. Bu demektir ki yakında Cyril de baskıcı bir erkeğe dönüşebilir ve dolayısıyla ortadan kaldırılmalıdır.

Gerçekten de çay töreni Cyril için ölümcül bir tehdit haline gelir. Zaten babası Benny de çocukluğunda kız kardeşleri tarafından göle atılıp öldürülmek istenmişti.[7] Ellerinden zor kurtulan Benny çareyi, İngiliz erkeğinin halen egemen rolünü oynayabileceği ve kadının öcünden korunacağı İngiliz sömürgesi Seylan Adası'na kaçmakta bulmuştu. Josephine Cyril'e, "pastalarımızdan korkmamalısın. Halan Con ve ben onları bu sabah Buszard'dan aldık," (*ÖAK,* s. 140) der. Başka bir deyişle, pastaları kendileri yapmadıkları için zehirlenmesi mümkün değildir. Kız kardeşlerin Cyril'i pasta yemeğe zorlamaları, aynı zamanda İncil'deki baştan çıkarma sahnesini hatırlatır. Ancak Adem'in oğlu bu sefer kadın tarafından baştan çıkarılmaya direnir. Bu yüzden halaları gittikçe daha tehditkâr bir tavır ortaya koyar. İkisinin de elinde zevkle salladıkları bir bıçak vardır : "Josephine kocaman ve koyu pastayı kayıtsızca kesti" (*ÖAK,* s. 140), "Constantia bıçağı rulo çikolatanın üzerinde tutarak oturuyordu," ve "bezelerin kabuğunu deldiğinde hafiften irkildi" (*ÖAK,* s. 141). Kız kardeşlerin keskin bıçakla pasta ve çöreklere saldırmaktan sadistce bir zevk ve heyecan duydukları ortadadır. Erkeklik organını, yani erkeğin gücünü ve saldırganlığını simgeleyen bıçak, kadının eline geçmiştir ve artık hedefi baskıcı erkeğin bedenidir. Cyril'in babasının hâlâ beze sevip sevmediği sorusuna cevap verememesine Josephine son derece sert bir tepki gösterir : "'Bilmiyorum' mu diye çıkıştı Josephine neredeyse." (*ÖAK,* s. 141) Halalarının korkunç kadınlara dönüşmeleri Cyril'i ne diyeceğini ve nasıl davranacağını bilemez hale getirir : "Kekeledi. Yüzlerine bakmaya korktu." (*ÖAK,* s. 141) Josephine'in Cyril'in babasının hâlâ beze sevdiğini hatırladığında kızaran yüzü öfkeli albayın kıpkırmızı yüzünü çağrıştırır. Halaları "Senin böyle gitmene izin veremeyiz," demelerine rağmen Cyril'in kaçmasına engel olmazlar. Geleneksel kadın ve erkek rolleri değişmiştir; yaşlı iki hala gittikçe saldırgan ve baskıcı bir tutum ortaya koyarken, Cyril çekingen ve korkak davranır. Aslında erkek bile sayılmaz, çünkü "erkeklere yaraşır bir iştahı bile yoktu." (ÖAK, s. 140) Kadınsı yeğenleri böylece zalim babalarının yerini zaten alamazdı.

Aslında Cyril, hiçbir zaman kadınlar için gerçek bir tehdit oluşturmaz. Yerini gelecek kuşağa bırakmak istemeyen dedesi, sadece kızlarına değil, torununa da baskı uygular. Ayrıca yirminci yüzyılda genç kuşak, her şeyi yok eden savaş nedeniyle geleneksel değerlere ve bekçilerine olan güvenini yitirmiştir. Asker olan dedesi Cyril için bir örnek olamaz. Benny'nin de Seylan Adası'na kaçmasının tek nedeni kız kardeşlerinin gazabından kurtulma isteği değil, aynı zamanda büyük bir olasılıkla otoriter babasına yabancılaşması ve onun baskısından kurtulmak istemesidir. Cenazeye gelmemesi babasından ne denli koptuğuna bir işarettir. Albay henüz hayattayken Cyril de dedesinden kaçmak ister ve ancak halalarının

zorlamasıyla ve onlarla birlikte odasına girmeye cesaret eder. Geçmişten bir mahkemeyi çağrıştıran bir sahne canlanır : Kendisini "tam bir geri zekâlı" (*ÖAK,* s. 143) gibi hisseden Cyril, suçlayan bir yargıç kimliğine bürünmüş olan dedesinin önünde durur. Dedesi, elindeki bastonu tehditkâr bir biçimde ona doğru yöneltip şöyle bağırır : "Ne yapmayı planlıyordun?" ve "Hadi, söyle!" (*ÖAK,* s. 143) Ancak Cyril halalarının cesaretine sahip olmadığından dedesine başkaldırmayı hiçbir zaman aklından geçirmemiştir. Dedesinin ölümünden sonra da "uslu çocuk" (*ÖAK,* s.141) olmakla yetinecektir. Bu yüzden halaları Cyril'i öldürmeye gerek görmez ve kaçmasına göz yumarlar.

Babalarının ölümü ve olası mirasçının kaçışı, iki kız kardeş için yeni bir başlangıç anlamına gelebilirdi. Ancak uzun yıllar yaşadıkları köle hayatı hayallerini tüketmiştir. Yine de Uzakdoğu hatıraları özgürlüğe kavuşma arzularını beslemiştir. Ölüm döşeğinde yatan babalarına bakan hemşire Andrews'un rahatsız edici varlığından kaçmak için Constantia düş dünyasına dalar, "uzak-çok uzaklara baktı, o sıra halindeki develerin tıpkı bir yün yumağının ipi gibi çözüldüğü çöle." (*ÖAK,* s. 130) Batılılar için Uzakdoğu egzotik bir dünyadır; sanayileşme ve şehirleşmeye karşı koymuş bu dünyanın insanları beynin gücü yerine hâlâ doğaya ve dürtülerine güvenirler. Baskıcı kurallardan uzak özgür bir hayat yaşarlar. Çöl ise insanların yerleşmesine izin vermeyen ve kanun tanımayan vahşi bir yerdir. Deve kervanı evin içinde sıkışmış Constantia'e özgür göçebe hayatını hatırlatır. Ayrıca Gilbert ve Gubar şöyle der : "Geç Victoria dönemi boyunca Batılı erkek imgeleminde sömürgelerin jeopolitik ve ırksal başkalığı, kadının cinsel başkalığı ile bağlantılıydı."[8]

Gilbert ve Gubar, Darwin'in kadınsı önsezi ve algılamayı "aşağı ırkların" özelliği olarak tanımlamasına işaret ederler.[9] Çoğu erkekler tarafından paylaşılan Darwin'in bu aşağılayıcı tutumuna rağmen sömürülen kadın gerçekten de kendini sömürgelerde yaşayan insanlarla özdeşleştirirdi. "Sömürgeciliğin kaldırılma davasının geniş çapta tartışıldığı İngiltere'de, kadın hakları savunucuları kendi sorunlarını vurgulamak amacıyla bu ırksal benzerliği kullanırlardı."[10] Gilbert ve Gubar ayrıca Doğu'nun, erkek Tanrı'nın ortaya çıkışından çok önce var olan ve her iki cins tarafından tapınılan Tanrıçanın doğum yeri olduğunu hatırlatır okura. Doğu, böylece anaerkil düzeni simgeler[11] ve Constantia için yeni bir hayat anlamına gelir. Çok sevdiği Buda heykelinin gizemli gülümseyişi, kendisinin farkında olmadığı huzur dolu bir dünyaya işaret eder. Gerçekten de hayatın kaynağı olan güneş, ışığını evin içindeki Hint halısının üzerine saçar. Ancak ışığı, Constantia'nın saçı ve kaşları kadar soluktur, çünkü umut ve hayaller tükenmiştir. Kendisinin ve kız kardeşinin gerçek benlikleri, derinliklerde gömülü kalmıştır; "güçsüz ve kaybolmuş" küçük serçe yavruları gibi, "Cikcik, cik," (*ÖAK,* s. 149) diye zavallı bir ses çıkarır. Babaları tarafından gelişmeleri engellendiği için ölümünden sonra da hapsoldukları evden ve hayatlarından kaçamazlar. Güneş altındaki mutluluk, sıcaklık ve özgürlük hissi anlıktır ve bir süre sonra hüzün içinde kaybolur; Constantia ve Josephine birbirlerine gelecekleriyle ilgili çok önemli bir şey söylemek isterler, ancak bu şeyin ne olduğunu çoktan unutmuşlardır. Hayallerine veda ederken büyük bir bulut güneşi kapatır.

Mansfield'in bu karanlık öyküsünde, Constantia ve Josephine için mutlu son

söz konusu değildir. Baskıcı babalarını gömmelerine rağmen, bastırılmış gerçek benliklerini özgür bırakmaya korkarlar."[12] Bu nedenle, dış dünyaya açılıp yeni arayışlar içine girmek yerine hapishane ve aynı zamanda sığınak olarak gördükleri baba evinde yaşamaya devam edecekler.

[1]LeslieA. Fiedler, *Love and Death in the American Novel*, 2. b. (New York : Stein ve Day, 1966), s. 201

[2]C. A. Hankin, *Katherine Mansfield and Her Confessional Stories* (Londra ve Basingstoke : Macmillan, 1983), s. 201

[3]Bak. Jasper Fred Kobler, *Katherine Mansfield : A Study of the Short Fiction* (Boston : Twayne, 1990), s. 66 ve Mary Burgan, *Illness, Gender and Writing* (Baltimore ve Londra : John Hopkins UP, 1994), s. 165

[4]Katherine Mansfield, Richard Murry'ye mektup, Mektuplar II : 87, 1 Ocak 1921. Ruth Elvish Mantz, *The Critical Bibliography of Katherine Mansfield*'de yeniden basım. 2. b. (New York : Bart Franklin, 1968), s. 156

[5]C. A. Hankin, *Katherine Mansfield and Her Confessional Stories*, s. 201

[6]Mary Burgan, *Illness, Gender and Writing*, s. 164

[7]Hankin, s. 201-202

[8]Sandra M. Gilbert ve Susan Gubar, *No Man's Land : The Place of the Woman Writer in the Twentieth Century*, 3 cilt (New Naven ve Londra : Yale Up, 1989), 2. cilt, s. 64

[9]a. g. y.

[10]a. g. y., s. 65

[11]a. g. y., s. 67

[12]Clare Hanson ve Andrew Gurr, *Katherine Mansfield* (Londra ve Basingstoke : Macmillan, 1981), s. 93

Kaynakça

Burgan, Mary, *Illness, Gender and Writing*, Baltimore ve Londra : Johns Hopkins Up, 1994

Fiedler, Leslie A., *Love and Death in the American Novel*, 2. b. New York : Stein ve Day, 1966

Gilbert, Sandra M. ve Susan Gubar, *No Man's Land : The Place of the Woman Writer in the Twentieth Century*, 3. cilt, New Haven ve Londra : Yale UP, 1989. 2. cilt

Hankin, C. A., *Katherine Mansfield and her Confessional Stories*, Londra ve Basingstoke : Macmillan, 1981

Hanson, Clare ve Andrew Gurr, *Katherine Mansfield*, Londra ve Basingstoke : Macmillan, 1981

Kobler, Jasper Fred, *Katherine Mansfield : a study of the short fiction*. Boston : Twayne, 1990

Mansfield, Katherine, "The Daughters of the Late Colonel", *Stories*'de, Yay. J. Middleton Murray, Cleveland ve New York : The World Publishing Company, 1946

Richard Murray'a mektup, Mektuplar II : 87, 1 Ocak 1921, Ruth Elvish Mantz, *The Critical Bibliography of Katherine Mansfield*'de yeniden basım, 2. b. New York : Bart Franklin, 1968

OKURLAR... YAZARLAR...

AYDOĞAN YAVAŞLI

Gerçekten de Ömer Seyfettin'i, Sait Faik'i, Orhan Kemal'i, Sabahattin Ali'yi, MŞE'yi okumadan geçilecek bir "okuma", hiçbir zaman sindirilemeyecek, ilerde belki telafisi mümkün olmayan "okumaktan sıkılma"lara yol açacaktır.

ÖZELLİKLE İzmir'de yaşayan "şuara ve udeba" çok iyi bilir: Benim kutsal cumartesilerim Kemeraltı'ndaki kitapçılarda geçer. Beni arayanlar, nerede bulacaklarını bilirler. Bu, belki başkaları için de böyledir. Örneğin : Geçen yılın Kasım ayında yitirdiğimiz Nahit Ulvi Akgün'ü Alsancak'ın gölgeli bulvarlarında bulabilirdiniz. Samim Kocagöz, pek çıkmazdı Karşıyaka'daki evinden. Derler ki Attilâ İlhan'la sık sık körfez vapurunda karşılaşır, hasbıhal ederlermiş. Şimdilerde Şükran Kurdakul'a da Karşıyaka'da filan rastlayabilirsiniz, diyeceğim ama dilim varmıyor pek; Samim Kocagöz'ün ölümünden sonra görünmüyor. Tarık Dursun K. ise yılda ancak iki kez, bilemedin üç kez geliyor İzmir'e. Uğrayacağı yerler bellidir : Muhtar Kemal, Foto Balım, Ercan Kitabevi ve... bir de Karşıyaka İstasyonunun yanındaki Ömür Çay Bahçesi'ne, İzmir zamanlarında çoğunlukla birlikte olduğumuz için biliyorum : Vefa gezisidir bunlar. Çünkü Tarık Dursun K., kendi deyimiyle "vefalıdır".

Eskilerin hepsi böyledir : Orhan Kemal'i sözgelimi Meserret'te bulabilirdiniz. Yahya Kemal ise Boğaz'ın lüks restoranlarının birinde. Cemal Süreya ve arkadaşlarının ise Kadıköy taraflarında bir yerde haftanın belli günleri toplandıkları bilinir.

İzmir, hiçbir bakımdan disipline gelmeyen bir kenttir. Yanlış anımsamıyorsam Cezmi Ersöz, İzmir için "relaks kenti" demişti bir yazısında. Geçtiğimiz günlerde yolu birkaç kez İzmir'e düşen Edip Akbayram da İzmir'in bu özelliğinden hoşlanıyor; bir söyleşimizde "Burda ipin ucu her zaman kaçar," diyordu. Karikatürist Cihan Demirci'ye sorarsanız "İzmir aşklar ve yanılgılar kenti"dir.

Böyle olduğu için midir nedir, herkes kendi adasında yaşar İzmir'de. Ya da kafa dengi dostlarıyla kurduğu "özel alan"da. Eleştirmen Mehmet H. Doğan, genellikle şiirini iyi izlediği ve beğendiği şair dostlarıyla arada bir kokteyllerde görünür. Bazı şairler ise Alsancak'ı mekân tutmuşlardır; küçük, sevimli cafebarlarda bulurlar birbirlerini. Bir başka kuşağın yazar ve şairleri ise muhafazakârlıklarında ısrar ederek meyhanelerini terk etmezler.

Benim yerim bellidir : Kemeraltı'ndaki kitapçılar ve dağıtımcılar! Hafta yedi ben sekiz, ordayımdır. Kim neler okuyor, hangi kitaplar revaçta, okurların eğilimleri nelerdir, dağıtımcıların sorunları, kitapçıların bitmeyen çileleri... Popüler

kitaplar neden bu kadar satıyor da sözgelimi Haldun Taner, Sait Faik, Sabahattin Ali, MŞE (ve elbet Orhan Kemal!) aranmıyor, sorulmuyor?

Kitapçılarda oturup söyleşirken zaman zaman müşterilerle bu konularda tartışıyoruz. Onlara kendisi veya çocukları için neden şu kitapları seçtiğini ve neden bu kitapları seçmediğini soruyorum. Doğrusu, aldığım yanıtlar ürküntü verici. Tamamen bir koşullanmışlık egemen! Çoğu, kitap seçiminde bilinçli değil. Diliyle, üslubuyla, kurgusuyla, bildirisiyle baştan sona bozuk sözümona kitapları sırf birileri tarafından koşullandırıldıkları için satın alıyorlar. En çok da medyadan koşullandırıldıkları için!

BEN Sait Faik'in, Sabahattin Ali'nin, Haldun Taner'in, Orhan Kemal'in adlarını saydığımda – inanın – yüzüme aval aval bakıyorlar. Besbelli ki adlarını hiç duymamışlar. Ya da onların adlarını televizyonlardan, radyolardan filan duymadıkları için sıkıcı olabileceklerini düşünüyorlar.

Bana kalırsa bu olumsuzlukta ders kitaplarının büyük payı var. Ders kitaplarında adlarını saydığım yazarların sevdirilmemesine yarayan o kadar uç örnekler var ki, say say bitmez. Tabii işin içinde bir de not korkusu var. Oysa öncelikle yapılması gereken, bu yazarların sevdirilmesidir. Bu da onların hikâye ya da roman sanatımıza yaptıkları katkıyı zaman zaman özel yaşamlarından derlenen küçük demetlerle sunmaktan geçer .Kendi adıma ben, bu yazarları Oktay Akbal'ın denemelerini okuduktan sonra sevdim ve yazdıklarına yöneldim. Bilirsiniz; Oktay Akbal, *Konumuz Edebiyat*'ta olsun, *İstinye Suları*'nda olsun, tanıdığı, dost olduğu edebiyatçıların özel yaşamlarından söz açar, usul usul sevdirir.

Gerçekten de Ömer Seyfettin'i, Sait Faik'i, Orhan Kemal'i, Sabahattin Ali'yi, MŞE'yi okumadan geçilecek bir "okuma", hiçbir zaman sindirilemeyecek, ilerde belki telafisi mümkün olmayan "okumaktan sıkılma"lara yol açacaktır.

Örneğin, kız çocuğumuz on yedi yaşına bastığı için yaşının anıldığı bir popüler kitap okutmak ya da artık üniversiteye başladığı için, "Ee, Kulletteyn'i okumalısın," diyerek onu dayatmak bana pek akıllıca gelmiyor. Tabiidir ki, "Bunlar okunmamalı," demiyorum; bunlar, ancak yukarda adlarını saydığım yazarların yapıtları okunduktan sonra okunmalıdır ki sindirilebilsin. Yoksa yaptığımız, boşlukta menzil aramak, havanda su dövmek olacaktır, o kadar!

AYNISININ tıpkısı genç yazar adaylarında da var. Onlar da çilesini çekmeden ünlü birer hikâyeci ya da romancı olmak istiyorlar. Bu gibilerle karşılaşınca, "Bunlar edebiyatımızın Özalistleri!" diyorum.

Geçenlerde, sıklıkla uğradığım bir kitabevinde böyle bir hanım kızımızla tanıştırıldım. "Müthiş hikâyeler" yazıyormuş. Hikâyelerinin sayısı şimdiden elliyi yüzü bulmuş. Aman ne güzel, dedim; kızımız hiç olmazsa okuldan arta kalan zamanını böyle değerlendiriyor. Öyle ya, o da diğer arkadaşları gibi diskolara, barlara gidebilir, hiç olmadı boş boş oturabilir.

Okuyup değerlendirmem için bana uzatılan kalın dosyaya şöyle bir göz atmadan önce hanım kızımızın neler okuduğunu merak ettim, sordum.

Kemal Tahir, Orhan Kemal, Yaşar Kemal, Kenan Hulusi, Ömer Seyfettin, Tarık Dursun K., Sevgi Soysal, Feyza Hepçilingirler, Oğuz Atay, Cemil Kavukçu,

İnci Aral, Letife Tekin...

O. Henry, Çehov, Faulkner, Balzac, Marquez, Cortazar, Gorki, Castillo, Passolini...

Hiçbirini okumamıştı!

"Peki, ben sizi neden okuyayım? Siz, şu adlarını saydıklarımdan daha mı iyi yazarsınız yoksa?" dedim ve sanırım biraz öfkelendim. Çünkü hemen o an, onca kitabı okumak için babama söylediğim yalanları anımsadım :

"Öğretmenimiz, bu kitabı okumamızı istedi, yarın soracakmış."

Sonra...

Sonra Kerime Nadir'in romanlarını okumak için kasabamızın dışındaki bağlara kaçışımı, asma altlarında saklanışımı...

Ertesi gün yapılacak matematik sınavına çalışacak yerde Stendhal'ın *Kırmızı ve Siyah*'ını okuyuşumu ve tabii...

Ailemin gönderdiği paralarla kucak kucak kitap alışımı, sonra da arkadaşlarımdan borç dilenişimi...

Annemin, "Kitap alacak yerde ye de canına bak, bir deri bir kemik kaldın," diye serzenişlerini...

Öyle anlaşılıyor ki, zamanımızın genç yazar adaylarının birçoğu "kolay yoldan" şu veya bu olmayı kafalarına koymuşlar ama yazık ki edebiyat dünyası bu gibilere göre değil. Çilesini, kahrını çekmeden doktor, mühendis, hukukçu, öğretmen ve özellikle politikacı olduklarını görüyorum, görüyoruz; fakat konumuz edebiyat olunca kazın ayağının öyle olmadığını bilmeleri gerek.

Evet, başka yolu yok : O-ku-ya-cak-lar! Nâzım'ın Peyami Safa'ya dediği gibi, "evirip çevirmeyi/göze filan girmeyi bırakıp" okuyacaklar.

Özellikle, edebiyatımızın yazardan çok okur'a muhtaç olduğu şu sıralarda!

ERHAN TIĞLI

Kuduz

BU GELDİĞİM kaçıncı kent, kaldığım kaçıncı otel? Ayaklarıma kara sular indi. Başım ağrıyor. Vücudumun her yanı sızlıyor. Ağrı boynumdan başlıyor, bütün vücudumu dolaşıp ayak bileklerime iniyor. Yürürken parmak uçlarım sızlıyor. İçimde bir yerler kanıyor. Gittikçe kendimi daha güçsüz hissediyorum. Belki de yavaş yavaş ölüyorum. Nereye gitsem kuduz köpeklerden kurtulamıyorum.

Eskiden kadınlara, kızlara yiyecek gibi bakar, onlarla birlikte olmak için can atardım. Şimdi ise birer et yığını olarak görüyorum çoğunu. Geçenlerde bu işi unutup unutmadığımı anlamak, ne durumda olduğumu görmek amacıyla bir geneleve gittim, ama başarılı olamadım. Kadın yüzüme kuşkuyla baktı.

– Hasta mısın yoksa? diye sordu.

– Hayır, dedim. Bana ne oldu bilemiyorum. Psikolojik bir şey galiba. Biraz daha sabretsen de bir daha denesek.

Kadın kızdı :

– Ee... Hastaysan tedavi ol be! diye bağırdı. Seninle mi uğraşıp duracağız? Pisiko misiko anlamam ben. Karın mı sandın beni. İyileş de öyle gel.

Rezalet çıkmasın diye hemen kaçtım oradan.

Yollarda serseri gibi dolaştım. Bir meyhaneye gittim, sarhoş oluncaya dek içtim. Otelime kadar nasıl gittim, yatağıma nasıl yattım bilmiyorum. Dalmışım. Bir ara vücudumda bir elin dolaşmakta olduğunu hissettim. Göz ucuyla şöyle bir baktım. Otelciydi bu. Para falan mı arıyordu, yoksa eli oralarımda dolaştığına göre niyeti başka mıydı? İyi ama bu konuda cesaret vermemiştim ki kendisine? Yoksa genelevde erkekliğimi kanıtlayamadığımı duydu da, üzerimde erkekliğini kanıtlamaya mı çalışıyordu? Birden kalkıp oturdum. Öfkeyle :

– Ne var, ne yapıyorsun? diye bağırdım.

Otelci şaşırdı, kekeleyerek :

– Bir şey yok. Üstün açılmış da, örtüvereyim dedim, dedi.

– Örtme. İstemem!

– Kızma canım. Gidiyorum işte.

Otelci apar topar gitti. O gittikten sonra bir süre uyuyamadım. Zaten tetikteydim. Adam benim polise gidemeyeceğimi sezdi ki rahatça odama girdi. Ne olacak böyle benim halim? Nereye kadar kaçacağım. Çevremde dolaşan kuduz köpeklere yem olmadan intihar edeyim, bu bıçak sırtında yaşamak bitsin. Kaçmak önce hoşuma gidiyordu. Beni tekdüze yaşamaktan kurtarıyor, heyecanla, coşkuyla kendimden geçiriyordu. Sürekli gerilimden, mat olmamaya çalışmaktan

garip bir zevk duyuyordum. En küçük bir dalgınlığın bile beni mars olmaya götüreceğini bilmek ve her an yakalanma, ihbar edilme, tanınma, ihanete uğrama korkusu benliğimi uyuşturuyor, afyon yutmuşa döndürüyordu. Kaçak sürekli uyanık olacak, rol yapacaktı. "Tamam. Tanıdım seni," der gibi sırıtıp bana bakanlara öyle oyun oynuyordum ki, yanıldıklarını anlayıp binlerce kez özür diliyorlardı.

"Seni bir yerden gözüm ısırıyor," ya da, "Seni birine benzetiyorum ama kime?" diyenlere babacan bir gülümsemeyle, "Bazen olur böyle şeyler. Sizden daha önce de beni başkalarına benzetenler oldu. İnsanlar çift yaratılırlarmış zaten," diyorum. "Beni kimlere benzetmediler ki şimdiye dek. Hepsini saymaya kalksam roman olur. Sayelerinde imam da oldum hoca da. Ama çok şükür papaza benzetenler olmadı. Zorla borcunu vermeye kalkanlar mı ararsın, alacağını istemek için arkamdan koşanlar mı..."

Evet, ben bir kaçağım. Kaçık olmaktansa kaçak olmak daha iyi. Kendimi bir satranç oyununda sayıyorum. Bir taşı ileri sürerken üç el sonrasını düşünüyorum. Bana oyun oynayacaklarını hissettiklerime ben oyun oynamaya çalışıyorum. Babam da bir kaçaktı. Ama kaçaklığının benim gibi bir siyasi yanı yoktu. Zavallı dar gelirli bir memurdu. Hep alacaklılardan kaçardı. Bakkala, manava, ev sahibine yakalanmamak için türlü numaralar çevirmek zorunda kalırdı...

Kaçmaktan yoruldum artık. İşkencelerden, bitmez tükenmez sorgulardan çekinmesem teslim olurdum belki. Evet, intihar etmeliyim. Kalıbı dinlendirmeliyim. Tabanca gürültü çıkarır. Zaten tabancam yok ki. Zehir... Çok acı verir. Bir kutu uyku ilacı içsem... Kim bilir kaç liradır. Paramı hesaplı harcamak zorundayım. Ya ölmezsem? Midemi yıkatmak için hastaneye yatırırlarsa bir sürü para isterler. Rehin kalırım. Yağmurdan kaçarken doluya yakalanırım. En iyisi damarlarımı kesmek. Birkaç kez tıraş olduğum jileti bileğime dokundurdum. Kesmedi. Ya az bastırdım ya da jilet keskinliğini yitirmiş olacak. Ah nerde o eski usturalar, jiletler. Bir tıraşı zor oluyorsun. Teneke hepsi. Avrupa diye alıyorsun, taklit çıkıyor. Bu konuda çok ustayız maşallah. Taklitçilikte üstümüze yok.

Damarları kesilmiş halimi gözümün önüne getiriyorum. Her taraf kan oluyor. Çarşaflar batar çıkar. Otelci ölümümden çok etrafı kirletmeme kızar. Oh olsun kerataya! Sen müşterinin odasına girip orasını burasını karıştırmaya kalkar mısın? Belki de kuşkulanmıştır, üstümde silah, yasak yayın falan arıyordur. Kulağına bir şeyler fısıldayan olmuştur. Öyle biri mi acaba diye merak etmiştir.

En iyisi cesedimi kimsenin bulamayacağı bir yerde kıyayım canıma. Sevindirmeyeyim peşimdeki kuduz köpekleri. İzimi yitirdiklerini sansınlar. Amirlerinden zılgıt yesinler. Yok yok, boşuna ölmemeliyim. Ölmeden önce topluma zararı dokunan birkaç kişiyi vurmalıyım. Bu düşünceyle öldürecek adam aradım. Birkaç kişiyi izledim. Öldürmeye değip değmeyeceklerini anlamak, yanlış bir iş yapmamak için her şeylerine dikkat ettim. Uzun uzun düşündüm. Bir türlü karar veremedim... Öldürülecek kişi hem çoktu hem azdı. Çevresine çok zarar veren birini tam öldürmeye hazırlanıyordum ki, yanına çocuğu geldi. Yüzündeki sevecen ifadeyi görünce bu düşüncemden vazgeçtim. Zaten ben hep böyleyim. Toplumsal eylemimi de yüzüme gözüme bulaştırdım. Ne İsa'ya ne Musa'ya yaranabildim.

Bu bireysel eylem teşebbüsümün bir yararı dokundu. Birini izlemenin, onu rahatsız etmenin, korkutup kuşkulandırmanın insana ne kadar hayvani zevk verdiğini gördüm, anladım. İşkencecilere, kuduz köpeklere hak verdim(!) Bir çeşit sarhoşluk kaplıyor insanın içini, şehvete benzeyen bir şey oluyor. Kendini bir film kahramanı gibi hissediyorsun. İlk insanlardan kalma bir avcılık içgüdüsü bu.. Avcılık edenler bilir. Avdan çok av peşinde koşmak mutlu eder avcıları. Zaten avcılar kırk gün taban eti, bir gün de tavşan eti yerlermiş. Kendini hissettirmeden, göstermeden birini izlemenin, pusu kurmanın ayrı bir zevki, heyecanı var doğrusu. Hele avını tenha bir yerde kıstırdın mı...

Ertesi günü otelciyle hesabımı kestim. Ezildi, büzüldü, özür diledi :

– Kusura bakma. Akşam beni yanlış anladın. Fena bir maksadım yoktu. Sarhoş gibiydin, hastaya benziyordun. Yardım edeyim dedim, dedi.

– Belki de sen beni yanlış anladın, dedim.

Otelci şaşkın şaşkın yüzüme baktı. Ne demek istediğimi anlamadı.

– Merak etme. Bu olay olsa da olmasa da zaten buradan gidecektim, diyerek oradan ayrıldım. Otelci arkamdan bakakaldı.

Hemen o gün başka bir kente yollandım. Belli mi olur, otelci polislere ya da kulağı deliklere otelinde kuşkulu, acayip bir kişinin kaldığını fısıldar. Köylere ya da küçük kasabalara pek gitmiyorum. Oralarda bir yabancı hemen fark ediliyor. Yüzüme dik dik bakıyorlar, dudak bükerek süzüyorlar. Kurtarmak istediklerimin tacizlerinden kurtulamıyorum. Beni asıl üzen de bu oluyor. Saçımın rengini, biçimini kaç kez değiştirdim. Bıyık bıraktım, kestim, sakal bıraktım. Olmadı. Giydiğim çeşitli kıyafetler işe yaramadı. Ne yaparsam yapayım benim kendilerinden olmadığımı anladılar. Kendilerinden yana olduğumu anlamadılar ama. Kaç kez dayak yeme, linç edilme tehlikesi geçirdim.

Bir gün dayanamadım, sabrım taştı. Beni kuşkuyla izleyenlerden birinin yakasına yapıştım. "Beni ne diye izleyip duruyorsun be?" diye bağırdım.

Adam yaptığını inkâr etti :

– Valla seni izlediğim falan yok. Yanılıyorsun, diye kekeledi.

– Gözüme mi inanayım yoksa senin sözüne mi?

– İstediğin yemini edeyim. Seni yeni görüyorum. Tanımam etmem. Bir geçmişimiz yok. Niye takip edeyim ki?..

– Edersin edersin. Büyüklerin buyurdu mu tazı gibi her yana koşarsın. Beni tanıman şart değil ki. Hatta tanımaman daha işine gelir.

– Sanki beni çok yakından tanıyormuş gibi konuşuyorsun.

– Tabii. Seni ve senin gibileri çok yakından tanırım. Ama sen beni iyi tanımıyorsun. Tanısaydın, düşüncelerimi, eylemlerimi öğrenseydin böyle kuduz köpek gibi ısırmak için arkamdan dolanmaz, belki de ellerimi öper, af dilerdin.

– Neler saçmalıyorsun sen be? Bırak yakamı!

Sağdan soldan müdahele ettiler. Onu değil beni suçladılar. En çok suçlayanlardan birinin yakasına sarıldım bu kez.

– Öyleyse sensin bu kuduz köpek diye bağırdım.

– Manyak mısın sen be? Ben daha yeni geldim, diye sıyrılmaya çalıştı.

– Peki o zaman niçin beni değil de onu savunuyorsun?

– Acıdım adamcağızın haline. Kendisinden ne istiyorsun?

– Asıl o benden ne istediğini söylesin.

– Senden bir tek şey istiyorum. Yakamı bırak. Fena olacak sonra.

– İstediğini söylemeyince yakanı asla bırakmam.

Biz böyle çekişirken gene müdahele ettiler, yakasını tuttuğum kişiye akıl verdiler.

– Yahu tamam deyiver. Uğraşma şu deliyle.

– Asıl deli sizsiniz. Bilir bilmez konuşuyorsunuz.

– Sapıtmış bu. Tutun, karakola götürelim.

– Hemen polise teslim edelim.

"Karakol, polis" lafını duyunca paniğe kapıldım. Başımın belaya girmemesi için hemen kaçtım oradan. Çoğunluk onlarda. Ne kadar uğraşırsam uğraşayım, haksız çıkarım. Öyleyse yiğitliğine toz kondurma kaçak. Kaçkaç kaç-kaç...

Madem ki kendini topluma adadın. Okudun, düşündün, toplum sorunlarına fazla kafa yoruyorsun. İdeolojik boyutların içindesin, ya kaçacaksın dostum ya da kaçak güreşeceksin. Kaçmayı, kovalamayı göze alacaksın. Asla takdir beklemeyeceksin. Enayi, aptal gözüyle bakılacak, hep azar işiteceksin...

Acaba yanılıyor mu, bir kuruntu mu bu? Onu izleyen falan yok mu? Yaptığı eylemler önemsiz mi bulundu, izlemeye değmez mi diyorlar? Kimsenin umurunda değil mi, kendi kendine gelin güvey mi oluyor? Ama ne olursa olsun, gene de teke tek kaldığı kişilerden korkuyor, kuşkulanıyor. Temkinli davranıyor. Kahvelerde duvara arkasını vererek oturuyor. Tehlike anında kaçıp gitmeye hazır. Kaçması kolay olsun diye kapıya yakın oturuyor...

İşte gene arkamda biri var. Pek polise benzemiyor. Karşı taraftan mı acaba? Yoksa ödlek arkadaşlarım, konuşur, polise bülbül gibi öter diye beni bir tenhada kıstırıp ortadan kaldırmak mı istiyorlar? Gözleri esrar dolu adamın. Eroin gibi bakıyor. Sık sık dudaklarını yalıyor. Beni iştah açıcı bir sofra gibi mi görüyor... Yabancı sigara içiyor sarı uçlu. Ön cepleri şişkin, arka cebi kabarık. Koltuğunun altında da bir şey gizliyor gibi. Bıyıklarına kadar silahlı olduğu belli. Ayak bileklerine dek kamalı, bıçaklı. Biri iş görmezse öbürünü çekecek. Çiçeğimi hoyratça koparmaya hazır ve nazır. Beni şiirsiz bırakmaya yeminli. Kirli kasketinin içindeki saçları ok gibi. Öyle bir kuyu ki görünmüyor dibi.

– Kimsin sen? diye sordum en sonunda. Dayanamadım artık.

– Ben senim, dedi.

– Eyvah! Herkesten kaçabilirim ama kendimden nasıl kaçacağım?

Bunca yolu boşuna mı teptim? Vay bana vaylar bana. Susadım ama su vermez çaylar bana. Kendi tabutumu mezara götürmekten başka çare yok. Öyle ya da böyle, yüreğim yansa, benliğim tutuşsa, kül olsa da...

Bir Gazete Haberi :

Bir terörist kendinden kaçarken ölü olarak ele geçirilmiştir. ❂

AHMET ERKAN DOĞAN

Öyle Bir Lezzet ki Bu

CAANIM yaz günlerini geride bıraktık. Bir elimde lanet olası sigaram var. Diğer elimden, altı, yedi yaşlarında bir oğlan çocuğu tutuyor. İki yanını, alabildiğine uzamış güz kavaklarının çizdiği bir yolda yürüyoruz.

Güz kavakları... Kirli kırmızıdan, kirli sarıya ve henüz kendini yitirmemiş yeşil yapraklarıyla, mutlu gözlere resim galerisi coşkusu sunan bu kavakların, olağanüstülüğüne aldırış etmeden yürüyoruz. Yürüdüğümüz yolu hasır rahatlığında, yaşamını yitirmiş yapraklar kaplamış.

Çocuğun, ara sıra yüzüme bakarak, mutsuzluğumuza bir son vermemiz gerektiğini anlatan bakışlarını hissediyorum. O aşağılık bencilliğim yok mu, "aldırış etme" diyor içimi parmaklarıyla dürte dürte, ben de etmiyorum. Kafamın içinde acı gibi bir düş var, yirmi yaşlarındaki o kız. "Bu hale gelecek adam mıydın sen," gibi aşağılayıcı sözler geçiyor içimden, "o senin kızın yaşında, geri zekâlı".

Birden elimin boş olduğunu hissediyorum. Dönüyorum, çocuk elimi bırakmış, on beş yirmi adım geride duruyor. "Gelsene," diye sesleniyorum. İçimden de, âşık olduğum genç kızla ilgili düşlerimi bozduğu için kızıyorum ona. Yine de tutsun diye elimi uzatmışım ona doğru, farkında değilim.

"Gelmiyorum," diyor. Kilometrelerce yükseklikten ona bakıyorum, sinek gibi görünüyor gözüme. O ise, kilometrelerce aşağıdan, beni sinek gibi görüyor. Pembeleştiğimi hissediyorum.

"Lütfen gel," diyorum, "Lütfen. Ne güzel yürüyorduk."

"Güzel yürümüyorduk," diyor çocuk bana, "hiç de güzel yürümüyorduk." Yerdeki güz yapraklarına bir tekme atıyor. Yapraklar havaya uçuşup ağır ağır yere düşerken, "Sen yapraklara tekme atmanın coşkusunu bile unutmuşsun. Bu yolda yürümek sana göre değil. Sen ne çocuk, ne de adamsın," diyor. Şaşırıp kalıyorum. Dönüp yürümeye çalışıyorum bir başıma. Zaten düşlerim bana yeter.

Çakılır gibi duruyorum. O benim oğlum. Onu böyle ıssız bir yolda tek başına bırakamam.

Sert bir sesle, "Buraya gel," diyorum. "Gelmiyorum işte," diyor.

"Ben senin babanım."

"Sen benim babam değilsin."

Öyle sinirleniyorum ki birdenbire. Düşlerim bozulmuş, çocuk bana karşı geliyor ve ben mutsuzum.

"Bunu bana niye yapıyorsun," diyorum, "neden?"

Çocuk önce ciddi ciddi yüzüme bakıyor. Sonra, çocuk kahkahalarıyla gülmeye başlıyor. İyice şaşırıyorum. Yere çömelip, "Neden gülüyorsun şimdi, ne

var," diyorum.

Çocuk, "Kızınca öyle komik oluyorsun ki," diyor gülerek. Tepem atıyor. Ayağa kalkıyorum ve sert bir sesle, elimi ona doğru uzatarak, "Hemen buraya gelir misin," diyorum. Gülmesi kesiliyor. Dik dik bana bakıyor birkaç saniye. Sinek olmadığımın farkında. Belki de onun için, kötü kalpli kocaman dev oluveriyorum birden.

Küskün adımlarla bana doğru yürüyerek, gözleri yerde, elimi tutuyor. Koca avuçlarımda kaybolan o kuş sıcağı elini avucumda hissediyorum.

Öyle bir lezzet ki bu... Öyle bir haz ki...

Ne Yazıyor, Ne Okuyorlar

İnci Aral

KISA arayla iki romanım yayımlandı, oldukça yorgunum, dinlenmeye çalışıyorum. Öykülerin dünyasını çok özledim, o yoğunluğu, bir öykünün başında sabahlamayı, son noktayı koymanın coşkusunu. Uzun zamandır tasarladığım, kurduğum öyküler var. Oturup bunları yazmak istiyorum, ama şu sıralar hiç gücüm ve zamanım yok.

Son birkaç ay içinde okuduklarım arasında Marguerite Yourcenar'ın *Akan Su Gibi* ve *Ateşler* adlı kitapları en sevdiklerim oldu. Yourcenar okuruna aktardığı duyguyu alçakgönüllü bir bilgelikle sonuna kadar götürüyor. Nathalie Sarraute'un *Çocukluk* adlı kitabı, yazarlar için yazdığını düşündüğüm bu yazarın daha önceki kitapları gibi bende gene çok zengin çağrışımlar ve anlık, kolay yakalanamaz yaşanmışlık duyguları uyandırdı. Erdal Öz'ün ise, *Sular Ne Güzelse*'deki öyküleriyle gündelik yaşamın ve ilişkilerin gözden kaçan küçük ayrıntı ve duygularını dile getirmede eski ustalığını sürdürmekte olduğunu düşündüm. Bugünlerde Oya Baydar'ın *Hiçbiryere Dönüş* adlı romanını okuyorum. Dergilere bakmaya, özellikle genç öykücüleri izlemeye çalışıyorum. Bunlardan biri Müge İplikçi, çok ilgimi çekiyor. Bence onda öykücü damarı, kanı var.

ERAY KARINCA

Gülsüm

ODAYA girdiğimde çıplaktı. Sağ memesini avuçlamış, aynada kendine bakıyordu. O görüntüyle altüst olmuş, hemen çıkmıştım dışarı. Akşama dek karşılaşmamaya, göz göze gelmemeye çalıştım. Utanmak da değil, bir tuhaftı içim. Hava kararmak üzereydi. Hayvanlara saman vermiş, ahırdan çıkıyordum. Birden arkamdan sarılıp gözlerimi kapattı. Kim olduğunu nasıl bilmezdim! Sesi dupduru, bedeni ılık, enseme bastıran ve sabahtan beri gözümün önünden gitmeyen memeleri dipdiriydi. Kaçışım boşunaydı işte.

Her yaz olduğu gibi o yaz da çoktu işler. Ekinler biçiliyor, sürüler güdülüyor, sağılıyor; ev, bir karınca yuvası gibi sabah akşam girip çıkanlarla dolup boşalıyordu. Yorgunluktan akşam yemeğini yer yemez en yakınımdaki minderde kıvrılıp kalıyordum. Bir gece beni yatağa taşımaya kalktığında yanağıma dayanan memelerinin o olağanüstü diriliğini yeniden duyumsadım. Ama çok kısa sürdü bu. Taşımasına izin vermedi annem. Koca oğlandım artık. Ve çok zayıftı o. Bir yerine bir şey olurdu yoksa. Günlerimiz çalışmak, yorgunluk ve uykuyla geçiyordu. Ayna önündeki görüntüyü hemen hemen unutmuştum.

Bir öğle vakti, nasılsa yalnızdım evde. Yemek yedim. Biraz kestirdim. Avluya indim. Hayvanlara baktım. Ahırın önündeki yalak taşına oturdum. Önümdeki toprak, yalak taşından sızan suyla çamur olmuştu. Elimdeki çomakla resimler çizerek oyalanıyor, havanın serinlemesini bekliyordum. Hayvanları otlatmaya çıkacaktım. Gülsüm'le ağabeyimin evleri hemen karşımdaydı. Merdiven korkuluklarıyla dış kapısı demirdendi evin. Bu saatlerde güneşin altında iyice kızmış olduğundan ne korkuluklara ne de kapıya el sürülebilirdi. Babamın uyarılarına karşın kentte gördüklerine öykünerek böyle olmasını istemişti ağabeyim.

"Sürüyü, Akyar'a mı götürsem, Kızılcabük'e mi?" diye düşünüyordum. "Arkadaşlarım ne yana gideceklerdi acaba?.." Madeni kapının açılışının tok sesiyle başımı kaldırınca onu gördüm. Yanına çağırdı. Merdivenleri hızlı çıktım. Yüreğim çarpıyordu. Koyu kestane saçları omuzlarına ve bağrına savrulmuştu. İncecik bedenini boydan boya saran poplinden dar bir giysi vardı üzerinde. Burnuma ılık bir ter kokusu geldi. Uykudan yeni kalkmışçasına nemliydi teni. Her duyuşumda bana cam bilyelerin tokuşmasını çağrıştıran sesiyle;

– Çok terledim, yıkanacağım, belki gelen olur, buralarda ol! diyerek, içeri girdi.

Merdivende kalakalmıştım. O tuhaf duygu içimi yine sarmıştı. Sallana sallana indim ve yalak taşına doğru gittim. Çubuğumla az önceki resmi tamamlayacak-

ken birden tümünü karaladım. Avlu kapısına çıkıp baktım. Sokaklar ıssızdı. İş güç zamanıydı, kimse gelmezdi. İçimdeki heyecan giderek azıyor, ama aklım da, "Otur oturduğun yerde!" diyordu. Bir ara kapının tam kapanmadığını ayrımsadım. "Ne olur ne olmaz! Ya biri gelirse!" diyerek gidip kapıyı kapatmaya karar verdim. İçeriye kesinlikle girmeyecek, bakmayacaktım. Merdivenleri tırmanırken ter şakaklarımdan süzülüyor, bacaklarım titriyordu. Kapıya değdim, pişmişti. Çekip çekmemekte kararsız kaldım. O an, tastan vücuda dökülen ve beton zemine çarpan suyun sesini duydum. Yıkanmaya başlamıştı demek. Nasıl olduysa kayıverdim içeriye. Küt küt atan yüreğimin sesini bastırmak istercesine elimi göğsümün üstüne koydum. Çıt çıkarmaktan korkarak iki üç adım attım. Banyo hemen girişte sol yandaydı. Nasıl olsa kapısı kapalı olacak ben de geri dönecektim. Ancak tasın kovaya her daldırılışında, içindeki suyun her dökülüşünde inanılmaz güzel çağrılar gizliydi. Tutamadım adımlarımı.

Banyo kapısı kapalıydı. Kapının üst bölümündeki camın, çiçekli basmadan örtüsü özensizce çekilmişti. İçerinin görünmesini tümden engelleyemiyordu. Köşedeki tahta sandalyeyi kapının önüne çekip üstüne çıktım. Görüntü soluk kesiciydi. Bir kadını ilk kez böyle çırılçıplak görüyordum. Başı sabunluydu. Köpükler, kestane saçlarından incecik boyuna doğru süzülüyor, aşağıya doğru kayarken saydamlaşıyor, karnının altında düğümlenip bacaklarından aşağıya süzülüyordu. Göğüs uçları dudakları gibi pembeydi. Aynanın karşısında giysi değiştirirken yarım yamalak gördüğüm o ince beden, tüm güzelliğiyle karşımdaydı işte. Dokunmak için güçlü bir istek duyuyordum. O ise suyun tadını çıkarırcasına ovuyor, okşuyordu bedenini. Böyle kaç dakika ya da saniye geçti bilemiyorum. Sabunlanması bitmişti. Kovadan su almak için eğildiğinde uzun bacaklarını taçlandıran yuvarlak kalçaları ve dalında olgunlaşıp yarılmış bir incire benzeyen dişiliği tüm güzelliğiyle gözümün önündeydi.

Tuvalete gitmeye bile sabrım yok artık. Elim pantolonumun içinde. Soluğum

kesiliyor. Kasıklarımdaki ateş, ayak tırnaklarımdan saç diplerime dek yürüyor. Dizlerim titriyor. Kısa bir an altüst oluyor her şey. Bu kez çok daha başka. Dik duramıyorum bir türlü. Ama hâlâ ayrılmaya niyetim yok oradan. Yıkanması bitmek üzere. Hafifçe sırtını dönüyor bir ara. Kalçalarına dek inen yanık iziyle afallıyorum. O ana dek nasıl görmedim? Ne kadar derin, ne kadar kötü! Sandalyeden inip dışarı çıkarken sertçe çekiyorum kapıyı. Elimin yanmasına aldırmıyorum, ancak çıkan sesten ürküyorum. Ağabeyim bilse, beni öldürür herhalde!

Avluda burun buruna geliyoruz ağabeyimle. Başımı okşuyor. Keyifli :

– Ne o len! Benzin sapsarı, sıcakta çok dolaşma! deyip yanıtımı beklemeden koşar adım çıkıyor merdivenleri.

Gülsüm'le tenha zamanlarda birlikte olduğumuz dutun alt dalına tünüyorum. Akşama dek çıkmıyorlar dışarı.

KENDİNDEN bir iki yaş büyük ablamla iyi anlaşıyor Gülsüm. Sık sık şakalaşıp kahkahalarıyla ortalığı çınlatıyorlar. Ailede herkes çok seviyor onu. Ben de çok seviyorum yengemi. Ağabeyim de!.. Ama ters adam ağabeyim. Arada sırada canını yakıyor yengemin. İlki, evliliklerinin hemen ertesi günüydü. On gün önce yağan kar kalkmamış, yerler cam gibi buz kesmişti. Yengemin tüyler ürpertici çığlığı üzerine, yeni eve doğru koşarken ayağım kaymış ve yüzüstü kapaklanmıştım. Oluk gibi kan boşanmıştı burnumdan. Meğer ibrikteki su sobanın üstünde çok ısınmış. Yengem, suyun sıcaklığına bakmadan eline dökünce canı yanmış ağabeyimin. O kızgınlıkla sırtına boşaltmış ibriği. Duyduğum çığlık ondanmış.

Annem, taze gelinine mi yansın, benim burnumdan akan kana mı, bilemedi! Yalnız ağabeyime çok öfkelendiğini anımsıyorum. Bir de Gülsüm'ün kendi acısının üstünde durmayıp benim burnumdan akan kanla ilgilendiğini... O zaman daha çok sevmiştim onu. Oysa banyo sırasında gördüğüm o yara ne korkunçtu.

BİZE gelişinin üstünden altı ay kadar geçmişti. Artık yaşı tutuyordu. Yargıçtan izin alınacak ve düğün yapılacaktı. Hazırlıkları hemen hemen tamamlamıştı annem. Onun ailesi yoksuldu. Üstelik annesiyle babası da o sıra yeni boşanmışlardı. Çeyize, düğüne bir katkıları olamazdı. Kimsenin de beklediği yoktu zaten. Annem her işi; bildiği, istediği gibi kotarmanın tadını çıkarıyordu. Gelininin güzelliği ve tazeliği yetiyordu ona. Gerçekten de ince bedeni ve badem gözleriyle bir ceylanı andırıyordu Gülsüm yengem.

Birden tepetaklak oldu her şey. Bugün gibi aklımda.

Akşamüstüydü. Sarılı kırmızılı bir ipe bağlanmış anahtarı sallayarak, yavaş yavaş indi merdivenlerden. O ceylan sıçrayışından iz yoktu. Annem, babam, ablam, ağabeyim avluda bekliyorlardı. Olağanüstü bir şey yaşanacağını sezmiş, olacakları korku ve ilgiyle izliyordum. Titrek bir sesle :

– Şimdi siz bana git mi diyorsunuz? dedi.

Başını salladı ağabeyim. Ben, "Gitme, seni çok seviyoruz," diyemedim.

İnanmaz bakışlarla önce anneme sonra ablama baktı. Bana ve babama hiç

bakmadan sordu :

– Gideyim mi ben?

Sesi merdiven basamaklarını tek tek çıktı. Ama kapı kilitliydi, eve giremedi.

Yanıt yine ağabeyimden geldi :

– Git!

Anahtarın sarılı kırmızılı ipi, bir yılan süzülüşüyle kaydı elinden. Baldırında bir an için tutunur gibi oldu. Sonra tozlara bulandı kaldı.

Gülsüm yengem gitti!..

Koca evler boş kaldı. Ama kahkahaları, avludaki dutta asılıydı. O günden sonra o duta hiç çıkmadım. Merdiven korkuluğundan da hiç kaymadım. Bazen büyükler görmeden o da kayardı.

Üç dört ayı bulmadı, başka bir yengem oldu. Ben onu sevemedim. Sanıyorum ağabeyim de sevemedi. Belki oturduğumuz minderler, dayandığımız yastıklar, su içtiğimiz tas, yemek yediğimiz tabaklar da sevmedi. Ama alıştılar. Dut ağacı alışamadı bir tek. Kurudu gitti.

Yıllar boyu konuşamadık Gülsüm'ü. Söylenmeyen, kendiliğinden uyulan bir yasaktı bu. Çocuk aklımla büyük bir suçu olduğunu duyumsamaktaydım. Ama neydi? Ta ki, "öldü" haberini aldığımız gün, ablam saatlerce ağlayıncaya kadar sürdü bu yasak. Ben de koca adamdım artık. O gün sıkıştırdım annemi. Neden gitmişti?..

İLK GECENİN sonrasında ağabeyim öfkeyle gelip, "Ana, Gülsüm kız çıkmadı," deyince, "Halt etme! Bazılarının zarı doğumla yırtılır oğlum. Benimki de öyleydi," diyerek yatıştırmış annem.

Gülsüm'ün sırtını ondan sonra haşlamış ağabeyim. Hani benim burnumun kanadığı gün. O gün bugün eğridir burnum.

Kovuluşundan bir süre önce annesi evimize gelip Gülsüm'ü sormuş. O sırada Gülsüm, babasının evini temizliyormuş.

Kadın anneme :

– Abla sen Gülsüm'ü Hamit'e yollama! demiş.

Hamit Gülsüm'ün babası. Annem sormuş :

– Neden?

Kadın geçiştirmek istemiş :

– Yollama işte. Kendi yapsın işini, yardım etmesin ona, demiş.

Annem diretmiş :

– Babası değil mi? Elbet gidip yardım edecek!

Kadın büyük bir giz saklıyor gibi iki yana sallamış başını :

– Abla, bilmediğin yerde iş var. İyi adam değil o! demiş. Başkaca açıklama yapmadan ayrılmış.

Kadın düşkünü diye adı çıkmış Hamit'in. Sağlam ayakkabı değil. İyice pirelenmiş annem. Gülsüm'ü çağırmış. Alttan almış önce. Tüm gücüyle itiraz etmiş Gülsüm. "Hiçbir şey anlamıyorum," demiş. Başına kötü bir şeyin gelmediğini söylemiş. Ama gerdek gecesi kanı akmadığı için zaten eksikli. Direnememiş bir an. "Ben değilim. Azize'ydi o!" demiş.

Azize, benim yaşıtım. Gülsüm'ün kardeşi.

Gidişinin ertesi günü ablamı yollamış ağabeyim. Ama o da tam bir sonuç alamamış. Ona da, "Ben temizim," demiş hep. Birlikte ağlaşıp durmuşlar. Dönüp gelmiş ablam.

Gülsüm'ü, "Ovalı" bir adamla evlendirmişler sonra. Geçinememiş. Sevememiş adamı. Hâlâ ağabeyimdeymiş yüreği. Bunu sezdiğinden olacak, yerli yersiz dövmüş durmuş adam. İstanbul'a gitmişler sonra. Orada satmaya başlamış adam. Kadın tüccarlarının eline düşmüş Gülsüm. Verem olmuş sonunda.

Belli ki bunca yıl gözyaşlarını içine akıtmıştı annem.

ÖFKE ve üzüntüden boğazım tıkanmıştı. Bir şey demeden ayrıldım. Mezarının başında buldum kendimi. Bakımsız. Yabani otlar kaplamış her yanını. Tümseği bile ne kadar çabuk düzleşmiş! Kimsesiz mezarına toprak bile az atılıyordu demek. Toprağın içine daldırdım elimi. Beklediğimden yumuşak, tam saçlarının renginde. Kızıla çalar koyu kestane. Acaba yaşım daha büyük olsaydı, başka türlü olabilir miydi? Gücüm onu yaşatmaya yeter miydi?.. Ya şimdi?.. Sahip çıkamadıklarım!

Sapsarı bir kelebek mezar taşının kıyısından fırlıyor. Müthiş bir coşkuyla havada kıvrımlar çiziyor. Arada bir aşağı inip yabani otların mor, sarı çiçeklerini titretiyor. Birden kırk yıllık tanışmışızcasına omuzuma konuyor. Sanki kelebek olmuş Gülsüm. Belki de mor çiçekli şu yabani ot o... Bir kelebek kadar, bir çiçek kadar kısa sürmemiş miydi ömrü. Ah ağabey ah! Ne inandın? Neden alıp götürmedin onu? Eyy, ulu çamlar! Eyy, bozkır yeli! Gülsüm, Gülsüm diye inlediğiniz doğru mu?

Nice sonra gözyaşlarımı büyük bir iştahla emdiğini ayrımsıyorum toprağın.

Dönüşte evinin önünde görüyorum ağabeyimi. Merdiven başında, Gülsüm banyodayken rastlaştığımız yerde. Zilzurna sarhoş yine. Dili zor dönüyor : "Kabirden mi geliyorsun?" diyor. Yanıtlamıyorum.

SALİHA YADİGÂR

Bir Aile Sofrası

SOFRANIN başındayız. Yine o filmi izliyoruz.
– Bakın bu Isaac, diyor Soner.
Babaları, Isaac'la Tom'a bağırıyor :
– Alın şu çekici, pencerenizi sağlamlaştırın. Fırtına geliyor.
Isaac korkmuş görünüyor. Sanki gelen fırtına değil de, ezeli bir düşmanmış gibi, gözlerini iri iri açarak bakıyor.
Nermin iç çekiyor :
–Isaac çok yakışıklı.
Sıdıka burun kıvırıyor :
– Yok canım, sıskanın teki.
– Önemli olan bu değil, diyor Nermin.
– Neymiş?
– Kaşı/gözü, boyu/bosu.
–Şöyle 90-100 kilo olsa, hiç fena olmaz.
– Bırakın bunları, yemeğinizi yiyin, diyor annem.
Elin adamının kilosundan size ne.
Annem bunları söylerken biraz sonra yine Isaac'tan söz edeceğimizi biliyor.
Şimdi, onlar da sofradalar.
– Biz de bir iş kuralım, diyor Isaac'ın babası.
– Bakın, şu çocuk da Tom, diyor Soner. Benim yaşlarımda.
– Biliyoruz, diyor Sıdıka. Şu güzel kız da Elizabeth.
– Neresi güzelmiş, diyor Nermin. Ben daha güzelim.
– Ona ne şüphe, diyorum ben.
– Alay etme abi, diyor Nermin.
– Alay etmiyorum. İstersen başka birine sor.
– Kime, diyor Sıdıka. Isaac'a mı?
– Neden olmasın?
Şaşırarak yüzüme bakıyorlar.
– İş mi, diyor enişteleri. Nasıl bir iş?
– Balık ticareti olabilir.
– Nasıl olacak? Her zamanki gibi mi? Para benden, hayal sizden.
– Bunlar hep böyledir, diyor enişte. Hiç değişmezler.
Babam köşesinde kıpkırmızı kesilerek oturuyor. Masanın altındaki sol yumruğunun sıkılı olduğunu hepimiz biliyoruz.

– Parası olunca insan fazla hayal kuramıyor, diyor Isaac'ın eniştesi.
– Ne demezsin, diyor bizimki.
– Sofraları çok iştah açıcı, diyor Soner.
Birkaç çeşit et var.
– Onlar domuz eti yer, diyor annem.
– Olsun, diyorum ben.
– Bunlar av eti, diyor Isaac birkaç tabağı göstererek.
– Babam avladı, diyor Tom.
– Olabilir, diyorum.
– Tabağı uzatsana, diyor Soner.
Et tabağını uzatıyorum.
– Yok, onu değil, şunu.
– Bunu mu, diyor Isaac. Şunu vereyim istersen. (Göz kırpıyor.) Çok lezzetlidir. Buradakilerin bilmediği bir öyküsü vardır. Bir gün anlatırım.
– Peki onu ver, diyor Soner. Ama bunun tuzu az.
– Biz böyle yeriz. İstersen sen tuzla.
– Yok, ben de böyle yiyeceğim.
Yemek saatlerimiz gitgide uzuyor. Sohbetlerimiz daha renkli, hayallerimiz daha zengin olmaya başlıyor. Nedenini bana soruyorlar.
– Isaac'a sorun, diyorum.
Nermin utanarak :
– Dalga geçme abi, diyor.

FİKRET DOĞAN

Kırmızı Eşarp

Çağırdım onları, eski yüz ifadelerimi,
ama gelmiyorlardı.
Samuell Beckett

ÖNCE yanlışlıklar başlar sonra yalnızlıklar. Geriye doğru bir bakışla yaşamı anlamaya çalışan ama ileriye doğru yaşamak zorunda olduğunu kavrayan kederli bir adamın acıklı sözleri bunlar galiba. Eğer bu bir itirafsa, ki bir itiraf, her şey kaybedilmiş demektir. Biliyorum, bir yerde çuvalladım, belki de birçok yerde, bunu inkâr edemem. Fakat olaylar öyle hızlı gelişti ki, ben ne olup bittiğini anlayana kadar iş işten geçmişti bile. Toz duman savrulduktan sonra da üstü örtülü kalan noktalar vardı. Emin olduğum tek şey, yediği kötekten suratı çarşamba pazarına dönmüş bir boksör gibi kıç üstü oturduğumdu. Hayıflanmak yersiz, insan bir kafası olduğunu ancak başını duvara çarpınca hatırlıyor hep. Oysa başlangıçta her şey neşeli bir oyuna benziyordu : Tanrı'yı arayan bir üniversite öğrencisi ile bir süre aynı evi paylaştım, soğukta terleyen sıcakta üşüyen garip bir pezevengin yanında iş buldum, kızıl saçlı bir orospuya âşık oldum, sonra bir felaket diğerini izledi, olaylar kontrolden çıktı, sonuçta bu üç kişiden ikisinin yıkımında payım oldu. Ama bunlar iki yıl önceydi. Köprünün altından çok sular geçti, onları unuttum sanıyordum : yanılmışım. Bir kez yara açılınca kolay kolay kapanmıyor, içten içe fokurdayan bir yanardağ gibi acı depreştikçe depreşiyor. Şimdi şöyle geriye dönüp bir bakıyorum da kendimi gömülü bir hazineyi arayan bir hazine avcısına benzetiyorum, oysa elde ne bir harita var ne de hazinenin gerçekten var olduğuna dair bir işaret, sadece bir önsezi, hepsi o kadar. Üstelik bir mezar hırsızının umutlarına da bel bağlayamam, çünkü geçmiş yağmalayabileceğimiz bir ölü değildir, olsa olsa altın dişleri çoktan sökülmüş bir hayalettir ve soğuk nefesini her an üzerimizde hissederiz.

1990'ın ilkbaharında, benden üç yaş büyük, 25'ini henüz devirmiş, Rita adında, başına buyruk, ne zaman ne yapacağı belli olmayan, hesaba kitaba gelmez bir kadınla saman alevi gibi yanıp sönen bir aşk yaşadım. Birlikte çok espri, çok uykusuzluk, çok hüzün tükettik diye söylemiyorum, ama ömrümde Rita'dan daha çılgın birini görmedim desem yeridir. Aklına eseni çabucak uygulamak söz konusu olduğunda, pizza yemek için uçağa doluşup dünyanın bir ucundan Roma'ya uçan sonradan görme zenginler bile onun eline su dökemezdi. Rita'yı ilk kez rüzgârlı bir nisan gecesinde pazar yerindeki kilisenin duvarına, elinde her birine küçük bir servet yatırılmış boya fırçaları, ayağının dibinde sprey, boya kutuları, kocaman harflerle III. Reich'ı hedef alan, sunturlu küfürler yazarken gör-

düm. İlk olarak "Hitler insanlığın işlediği bütün cinayetleri Auschwitz'de temize çekti" yazısı gözüme çarptı. Davasından ve kendisinden öyle emin bir hali vardı ki, sanırım benim yerimde kim olsa âşık olurdu. Sabah, Rita'nın yatağında, güneş ışığının pencereyi kaplayan ihlamur ağacını delip geçemediği yarı karanlık bir odada, boynuna kırmızı bir eşarp bağlanmış kömür karası bir kedinin üzerimde gezinmesiyle uyandım. Yüzüm tırmık içinde dehşetle yataktan fırladım ve sonraki dört yıl boyunca yüreğimi ağzıma getiren bu kıl torbasıyla yıldızım hiç barışmadı, hani ne derler, aramıza kara kedi girdi. Rita'nın ketumluğu yüzünden, bizzat şeytan tarafından bana lanet bulaştırması için görevlendirildiğine inandığım bu firavun bakışlı uğursuz yaratığın, neden "Kırmızı Eşarp" gibi kulağa hoş gelen, bir kedi için özgün sayılabilecek bir isimle vaftiz edildiği açıklığa kavuşmadı. O günlerin karmaşasında ben de merak edip sormadım : herhalde Rita'nın cevap vermeyeceğini bildiğimden kafadan elemiştim bu seçeneği. Rita etrafında bir esrar perdesi örmeye bayılırdı : ne zaman geçmişiyle ilgili sorular yöneltsem, kaçamak cevaplarla geçiştirirdi. Oturduğu binanın yanında yükselen hastanede hemşirelik yaptığından, Tom Waits'in müziğine hayran olduğundan başka ne biliyordum ki? Benim de meraktan kudurmak gibi bir huyum yoktu, paşa gönlü bilir, susmak istiyorsa kendi bileceği iş, ben çükümü dayayabileceğim kıça bakarım arkadaş diyordum kendi kendime, gerisi havacıva. Bu tavrımda yadırganacak bir şey yok : Rita'yla ben bir otobüste tesadüfen yan yana düşen, fakat son durakta yolları ayrılacak iki yolcu gibiydik, zaman geçsin, canımız sıkılmasın diye havadan sudan konuşuyorduk; ben de ona, annemle babam bir yıl önce Türkiye'ye kesin dönüş yaptıkları için yapayalnız ortalıkta sürttüğümü anlatmadım. Hal böyleyken, Rita için elimi ateşe sokmam gerektiğinde gözümü bile kırpmadan bir at uşağı gibi peşinden gittim. Ta başından beri bir âşıktan çok o dünyayı ateşe verirken bir gelen var mı diye etrafı kolaçan eden bir gözcü, bir suç ortağı idim, ötesine geçemedim. Fakat bu suç ortaklığı bana pahalıya mal oldu; Rita'ya göz kulak olayım derken, henüz sosyoloji okuyan çiçeği burnunda bir üniversite öğrencisi olarak dersleri astım; ipin ucu bir kez kaçınca da derslerin belini bir daha doğrultamadım. Rita'dan hep tuhaf işler beklediğim için ardında hiçbir haber bırakmaksızın beni terk etmesine şaşırdım desem yalan olur. Rita giderken yanına sadece kısa bir yolculuk için gerekli olanları almıştı : İç çamaşır, birkaç kalın kazak, çorap, iki kot pantolon, bir yağmurluk. Bir şey çıtlatmadan toz olmak onun mizacına tıpatıp uyduğundan gidişini kötüye yormadım. Telaşlanacak ne var diyordum, herhalde gene birilerinin başına bir çorap örüp çok güleceğimiz bir öyküyle geri dönecektir. Ama çok geçmeden fena halde yanıldığımı anlayacaktım. İki hafta sonra bile birtakım kuruntulara kapılmak için vakit erkendi, çok düşkün olduğu Kırmızı Eşarp'ı yanında götürmediğine göre nasıl olsa geri dönecekti, çünkü uzun bir ayrılık ya Kırmızı Eşarp'ın ya da benim ölümüm demekti. Ancak çalıştığı hastanenin başhemşiresine telefon edip işten çıkışını aldığını öğrenince içime bir kurt düştü, sandığımdan da ciddiydi durum öyleyse. Boş boş oturmaktansa kolları sıvayıp araştırmalara girişttim : bir gören olmuştur diye birlikte takıldığımız meyhaneleri dolaştım, polise başvurdum, hastanelerde sordum soruşturdum, gazetelere kayıp ilanı verdim, yerel radyoda kayıp sevgililer programına telefon edip derdimi anlattım, en ufak ipucunu değerlendirip iz sürdüm, fakat o

hiçbir yerde yoktu, tabii "hiçbir yer" sözün gelişi, asıl "hiçbir yer" diye bir yer yok. Polisten geçmişiyle ilgili dişe dokunur bir şey öğrenemedim : bir yetimhanede büyümüştü, kimi kimsesi yoktu, annesi babası kimdir bilinmiyordu. Sonunda havlu atıp tetikte beklemeye koyuldum : ha şimdi bir yerlerde banka soyulacak, bir uçak kaçırılarak, nehirden bir ceset çıkarılacak, parlamento binası havaya uçacak ve Rita'nın adı böyle bir olayda duyulacak diye yüreğim ağzımdaydı her an. Gittiği yerden bir mektup atar diye günlerce posta kutusunu göz hapsine aldım, telefonun her çalışında odur diyerek almacın üstüne atıldım. Sonunda kafama dank etti : Rita kendi yoluna gitmiş, hayatımdan çıkmıştı, ama beni sevmeyi bıraktığından, ama beni korumak isteğinden. İlişkimizden elle tutulur bir şey çıkmayacağı ta baştan belliydi, şimdi oturup karalar bağlamanın bir anlamı yoktu, zaten o gidince yüreğim sökülmüş gibi olmamıştı. Beş ay boyunca hayatımı renklendiren bir kadınla yaşamış olmanın verdiği mutlulukla yetinmeliydim : çok sevdiği Tom Waits boğuk sesiyle böğürürken Rita'yı düşleyerek otuz bir çekmek aklıma gelen tek veda etme biçimi oldu. Günler geceye doğru ilerlerken hikâyemin de Rita'nın ayak izlerinin peşinden gideceğini tahmin edemezdim.

Yeni yılın şubat ayında dairenin kira kontratını üzerime geçirdim; ev sahibimiz Bay Fischer beni tanıdığı için zorluk çıkarmadı; sadece kontratı imzalarken yüksek bir görev duygusuyla nemrut bir yüz ifadesi takınıp duvarlara çivi çakma, banyodaki fayansları kırma, panjurları hor kullanma, kapıları hızlı çarpma, eğer senin de cehennemin dibine gitme gibi bir niyetin varsa bir ay önceden haber ver gibi uyarılarla kulağımı bükmek ihtiyacını hissetti. Weimerer Republik döneminde tütün ticareti yapan bir yahudi tüccar tarafından yaptırılan bu dört katlı binanın dış görünüşü tam bir felaketti; taşları kararmış, sıvası dökülmüş, çöp bidonlarının durduğu avluyu çevreleyen duvarlarda oyuklar oluşmuş, içine güvercinler yuva yapmıştı; binanın en son ne zaman elden geçtiğini yalnız Tanrı bilirdi. Yine de öğrenci yurdundaki tavanı basık, küçük odamla karşılaştırıldığında burası bir saraydı. Her şeyden önce ev takıldığım meyhanelere iki adımlık uzaklıktaydı. Mahallede Türkler ve İtalyanlar ağırlıkla temsil ediliyordu, o yüzden etraf dönerci ve pizzacı kaynıyordu. Almanlardan sadece, okumaktan çok avarelik etmekle zamanını geçiren üniversite öğrencileri semtimize rağbet gösteriyorlardı. Yugoslavya'da iç savaş patlak verince Bosnalı ve Hırvat mülteciler sokaklarımızda boy gösterir oldular, bunlara Nijeryalı, Ganalı, Kürt aileler de eklenince hiçbir eksiğimiz kalmadı. İki katlı bir depodan bozma caminin üç adım ötesinde geceleri kırmızı ışıkların vitrinini aydınlattığı bir Sex-Barına rastlamak mümkündü. Pestalozzi kilisesinin çanları yeri göğü inletirken gürültü ve patırtının eksik olmadığı Türk ve İtalyan kahvelerinin, işçilerin ve memurların uğradıkları batakhanelerin, ufak polis karakolunun, içinde punk ve independent şarkıların çalındığı meyhanelerin, çocukların neşe içerisinde bin bir çeşit dille koşuştukları sokakların, çamaşır iplerinin gerildiği avluların üzerinde akşam güneşi batardı ve ben kederle burnumu bu hengâmeye açılan pencereye dayayarak düşünürdüm : eskiden bu mahallede Yahudiler otururmuş, şimdi de batan geminin yolcuları; belki de alnına yazılmıştı semtimizin getto olmak. Aslında oturduğumuz binanın tam bitişiğindeki, zararsız delilerle alkol bağımlısı hastaların tedavi edildiği tımarhaneyi saymazsak, saygıdeğer bir mahalleydi bizimkisi.

NECATI ABACI

Haziran sıcaklarıyla birlikte hafta sonları makinist olarak çalıştığım sinema aniden kapanınca ortalıkta kalakaldım. Elime geçeni har vurup harman savurduğumdan beni birkaç ay çıkaracak kadar bile kıyıda köşede birikmiş param yoktu. Gerçi öğrencilere verilen krediden faydalanıyordum, ama o da kiraya gidiyordu. İlk haftaları şurda burda garsonluk, bulaşıkçılık yaparak geçirdim. Eve ikinci bir kiracı almak fikri, karın tokluğuna çalıştığım günlerin birinde yağlı tabaklarla boğuşmaktan canımın tak ettiği anda kafamda bir şimşek gibi çaktı. Üniversitenin kantinine astığım ilanı okuyan onlarca kişi kapımı çaldı, çünkü o günlerde yaşanan göç dalgalarından dolayı en zor bulunan şeydi insanın başını sokabileceği bir ev. Elini boş çevirdiklerimin kimisini gözüm tutmadı, kimisini de kafa dengi olarak görmedim. Aynı çatı altında yaşayan insanlar ayrı tellerden çalıyorlarsa orada mutlaka birkaç kafa göz patlar. Bu nedenle, kalın camlı gözlüklerin ardındaki bezgin bakışıyla, somurtkan yüz ifadesiyle, şakadan anlamaz haliyle Tevfik aynı çatı altında kalabileceğim dünyadaki en son insandı herhalde. Hele benim için sabahın körü sayılan bir saatte 10.30'da kapıma dayanması kıçına tekme vurmak için başlı başına bir sebepti. Kırık dökük Almancası

ile sanki kira şartlarını sormuyordu da anayasadan bir paragraf okuyordu. "Bir parti yaptığımızda olabildiğince kız çekmek, istenilen tek şart," diyerek alaycı bir tavır takındım. Nedense birdenbire benim de Türk olduğumu anımsadı ve kulağımın hiç alışık olmadığı su gibi duru bir Türkçeyle konuşmaya başladı. Bunun bende yarattığı etki, şu can sıkıcı herifi nasıl etsem de bir an önce sepetlesem şeklinde düşünmek oldu. Uykusuzluk gözlerimden akıyordu, tam dobra dobra, "Arkadaş ben senden sıkıldım, sana verilecek odam yok!" diyordum ki, gözlerimin fal taşı gibi açılmasına neden olan bir mucize gerçekleşti; Kırmızı Eşarp içerki odadan bir ok gibi fırlayıp iğreti bir biçimde mutfaktaki sandalyeye ilişen Tevfik'in kucağına kuruldu; ötekinin ince uzun parmaklarının tüylerinin arasında gezinmesine izin verdi. Bir neonazinin bir ilticacının elini dostça sıkması gibi akıllara durgunluk veren bir şeydi bu. Kırmızı Eşarp'ın Rita'dan başkasına yakınlık gösterdiğine ilk defa tanık oluyordum. İşin rengi değişmiş, evin gerçek efendisi tercihini yapmış, bana da bu oldu bittiyi kabullenmek kalmıştı. Son iki yılda bu kararımdan dolayı vicdan azabı çekmeden geçirdiğim gün var mıdır, bilmiyorum? Tevfik'le Kırmızı Eşarp'ı öyle haşır neşir görünce omuzlarımı silkip, Eh hiç olmazsa bundan böyle beni olur olmaz saatlerde uyandıran münasebetsizlerden kurtulurum dedim, bir de bu heriften Türkçe öğrenmek işin cabası!

Çok geçmeden bu düşüncemde yanıldığımı anlayacaktım. Tevfik içine kapanık bir herifti, ağzından laf ancak kerpetenle alınıyordu, yaklaşırsa yaşama sevinci ona da bulaşır diye insanlardan uzak duruyordu; Kırmızı Eşarp yıllardır kayıp olan kardeşini bulmuş sayılabilirdi bir anlamda. İstanbul'da armatörlükle uğraşan zengin bir ailenin oğluydu, Avrupa'ya işletme okusun diye gönderilmişti, belli ki öğrenimini bitirdikten sonra işlerin bir ucundan tutması bekleniyordu ondan. Fakat kendisine biçilen rolü elinin tersiyle itip daha ikinci sömestrde ailesinden habersiz felsefe bölümüne yazılmıştı. Duvarları kitap raflarıyla dolu odasında burnunu bir kitaptan diğerine gömerek Tanrı'nın varlığını kanıtlamayı kendine iş edinecek kadar dünyadan elini eteğini çekmişti. Tanrı'ya inanmak istiyor ama bir türlü başaramıyordu. Dipsiz bir kuyuya yuvarlanmış biri gibi tutunacak bir dal arıyordu sanki. Bana sorarsanız eğer, insan baba parasıyla daha heyecanlı maceralara atılmalıdır derim; üç kuruş para kazanmak için benim kıçımdan kan ter akarken, onun böyle havadan gelen parayla yan gelip yatması sinirimi bozuyordu. Kafayı iyice çekip, "Eğer bir tanrı varsa mutlaka alkoliktir!" diyerek damarına basıyordum : "Ya n'olacak bu evrenin hali? Acıların evreni oldu anasını satayım." Kendini iyi hissettiği günlerde beş vakit namazını kılıyor, camiye gidiyor, başı seccadeden hiç kalkmıyordu. Ama adına tefekkür dediği şeye iyice daldıktan sonra kutsal kitaplarda aklının almadığı bölümlere esip gürlüyor, sonuçta gene inancı sarsıntıya uğruyor ve günlerce süren bir uykusuzluğun esiri oluyordu. Soğuk terler dökerek yatağında dört döndüğünü, Allahın kendisiyle konuşması için yalvarış yakarışını odamdan duyuyor. "Böylesi bunalımlar bile zenginlerin ayrıcalığı!" diye bıyık altından gülerek kafa sallıyordum. Ürkütücü bir sessizliğin içinde kıvranması sonucunda bende acıma duygusu uyandırdı, meyhaneye diskoya götürüp onu hayatın içine çekmeye çalıştım, hatta pezevenklik damarım kabardı, ona birkaç Tusi ayarladım, ama kızların kafasını ütülemekten başka halt beceremedi. Üstüne üstlük beni Şeytanla işbirliği etmekle suçladı, onu yoldan

çıkarıyormuşum. Eh pes yani, sen bilimadamlarının, sanatçıların girip çıktığı bir evde yetişeceksin, özel okullarda okuyacaksın, her gün tuğla gibi ağır kitapları devireceksin ve böylesi azılı bir budala olup çıkacaksın, akıl alır şey değil. 1992'nin ilkbaharında yolunu iyice şaşırdı, kitaplardan artık umudu kesmişti : "Oku oku bunun sonu yok, üstelik hep başa dönüyorum," diyordu. Tam Tanrı'yı yüreğinde bulduğuna kanaat getirmiş, huzurlu bir gnostik rahip edasıyla hidayete ermişken, bu kez görüp duyduklarından gizli anlamlar çıkarmaya; her işareti kafasında zenginleştirerek Tanrı'nın varlığına yormaya başladı. Her yol Tanrı'ya çıkıyordu; çöplerin perşembe günü toplanması, Bayern München'in son dakikada gol yiyerek maçı kaybetmesi, maden işçilerinin greve gitmesi hep bunun kanıtıydı. Üşütme belirtileriydi bunlar, ama ben gülüp geçtim, çünkü kendisiyle çok ince bir alay etme çabası sezdim söylediklerinde. Ama bir seferinde bu oyunu çok ileriye götürdü ve beni bile korkutmayı başardı. Dört bir yana saçılmış kitapların arasında kendine yer açmış, sarılı cigaramı tuttürüyordum. Kaykılmış gözlerimin içine bakarak, "Nietsche'nin üzerinde oturuyorsun!" dedi. Eğer benim odada olsaydık kirli çorapların üstünde oturacaktık şimdi diye düşünerek keyfimi bozmadım : "Mutlu değil miyiz Elisabeth?" diye karşılık verdim. Müthiş buluşunu açıklamak için beni odasına kendisi davet ettiğini anımsayınca Nietsche'nin kız kardeşiyle geçirdiği son günler üzerine yorumda bulunmaktan özenle kaçındı. Önce ömrünü yoksulluk içersinde geçiren, tablolarını şarap karşılığı satan Fikret Mualla diye topal ve hüzünlü bir ressamdan uzun uzun söz etti. Sonra sivri diliyle, yergileriyle, gene benim tanımadığım bir şaire sözü getirdi : Neyzen Tevfik. İsimlerimizden yola çıkarak kurduğu oyunun son perdesini taçlandırmak için büyük bir sırrı açıklarmış gibi ikisinin de içkiye düşkünlükleri yüzünden akıl hastanesinde tedavi gördüklerini söyledi : "İkimiz gibi Fikret'le Tevfik, tımarhaneye kapatılmışlar. Bu kadarı rastlantı olamaz ama değil mi?" Benden onay bekleyen sözlerine aldırmadan : "Yahu esrarı ben içiyorum, her seferinde kafayı sen buluyorsun!" diyerek isyan ettim. İsim benzerliği olabilirdi, ama hepsi bu kadardı işte, ne ben ressamdım ne de o alkolik, bir alay dolusu zırva idi söyledikleri. Kulağını duvara dayayıp, "Arada çok ince bir çizgi var, bir adım duvarın berisinde olsak biz de tımarhanede sayılırız," dedi. "Senin yaşadığın her yer tımarhane zaten!" diyerek sigaradan derin bir nefes aldım. Fakat Tevfik beni duymamış gibi yaptı, kulağını iyice duvara yapıştırdı : "Geceleri haykırışlarını, acılarını hatta rüyalarını bile duyabiliyorum. Yanı başımda gibi!" Desteksizce atışlarını isimlerimizden yeni bir bileşim çıkarmakla sürdürdü. Tevfik Fikret. Tevfik donup kalmıştı, birden allahsızlığıyla ün yapmış bir şairin ismine varmıştı, silah ters tepmişti demek. Birkaç kelime bu şair üzerine konuştuktan sonra süngüsü düşmüş bir asker gibi uzun bir sessizliğe daldı. Onu acısıyla baş başa bıraktım. Bir daha işaretleri anlamlandırmadı, rastlantıların peşine düşmedi; o hatayı ben işledim.

1993'ün kışında elden düşme bir araba edinme sevdasına kapıldım; sağda solda sürttüğüm gecelerde bir hatunun kollarında uyumuyorsam eğer, eve kuyruğu titrete titrete dönmekten, taksicilere yüklü paralar bayılmaktan bıkkınlık gelmişti. Birkaç ay dişimi sıkıp adam gibi bir işte çalışabilirsem gereken parayı denkleştirebilirdim. Pencerelerin soğuktan buz tuttuğu bir öğlen sonrası, üniver-

site kantininde, kulakları deliktir diye oradaki arkadaşlara iş aradığımı söylemek gafletinde bulundum. Hemen taze bitti kuru var türünden sululuklar yapmaya başladılar. Sadece Artist Cemil, ki ekmeğini orta bacağının uzunluğu sayesinde yaşı geçkin kadınlarla, kırkından sonra gençlik hayallerini yaşamaya çalışan, çoğu evli-barklı, çoluk çocuk sahibi erkekleri doyuma ulaştırarak kazanıyordu, lüks bir randevuevinde temiz bir iş olduğunu, kasada oturup fiş kesecek birinin arandığını nezleli, kısık bir sesle fısıldadı. İlgilendiğimi görünce : "İş tam sana göre, aranan kişinin ibne olması gerekiyor!" diye pis pis sırıttı. Tevfik'in kadınlarla dikiş tutturamaması çoktandır alay konusuydu, ama bu kez işin ucu bana da dokunuyor, acımasız alayların hedef tahtası oluyordum. Altta kalmamak için saldırgan bir tutum almak zorunda kaldım, hayrola kuyruk acın mı var diye onu tersledim. Nitekim sohbetin koyulaştığı, daha doğrusu söz düellosunun kızıştığı bir anda, oturanlardan biri Cemil'e sesinin neden kısık olduğunu sorunca öç almak fırsatını kaçırmadım : "Dün akşam ağzına verdim, sesi kısıldı!" Masada bir kahkaha fırtınası patladı, esprim Cemil'i bile güldürdü. O gün kantinden çıkıp burnumu serin rüzgâra verdiğimde aklımda kalan tek şey konuşmalarımızın acımasızlığı değildi, hayır hayır, Cemil'in sadece bir kez adını söylediği randevueviydi : "Kırmızı Eşarp!"

Bu konuşmadan iki gün sonra, beni o batakhaneye sürükleyen şey merakımı gidermek duygusu muydu yoksa yazgının sesi miydi bilmiyorum. Ama kar tanelerinin döne döne havada uçuştuğu o masalsı günde pencereden sızan kırmızı ışıklarıyla uzaktan süslü bir Noel ağacını andıran dört katlı binanın girişinde paçalarıma yapışan karı ayağımı rap rap vurarak silkelerken, gözlerimin önünde Rita'nın yitik hayali belirdi ve soğuktan nerdeyse donmuş işaret parmağım kapının kadın memesi biçimindeki ziline kendiliğinden gitti. Hani üçüncü sınıf romanlarda pusuda bekleyen felaketi anıştırmak için ne derler; kader ağlarını örüyordu, ben de öyle diyeyim, çünkü kapı açıldı ve afrodizyak kokulu bir karanlık beni içine çekti. Göğüsleri elbisesinden taşan, aşırı makyaj yapmış bir kadın tatlı bir gülümsemeyle karşıladı beni. Müşteri olmadığımı, iş için geldiğimi söyleyince önüme düşüp beni patronun odasına götürdü. Uzun koridorları geçerken içimden bir ses, evdeki kıl torbasıyla bu kerhanenin isim benzerlikleri bir rastlantı olamaz, Rita'nın etrafını saran esrar perdesini aralayan tek ipucu bu, diyordu, gene içimden bir ses, arkadaş sen Tevfik'le aşırı yüz göz olmaktan kafayı yedin, hepsi deli saçması, üstelik kapanmış bir defteri yeniden açmanın ne gereği var diyordu. Kırmızı Eşarp'ın sahibi Manfred kırk yaşlarında, kafasında birkaç tutam saçı olan, tedirgin görünümlü, insanı kuşkuyla süzen biriydi; pembe ipek gömleğin üstüne parlak kumaştan dikilmiş zevksiz bir bordo takım elbise giyinmişti. Beni odasına kabul ettiğinde koridor boyunca odaların birinden Rita çıkıp da burun buruna gelecekmişiz duygusunu üzerimden atamadığımdan şaşkındım. Manfred ceviz ağacından yapılmış görkemli masanın başında, bilgisayar, fax, fotokopi makinası gibi araçların arasında kaybolmuş bir cüce gibi görünüyordu. Vakit geçirmeden hemen konuya girdi : kasada durup fiş kesecek bir elemana ihtiyaçları vardı, dürüst ya da sahtekâr fark etmezdi, çünkü nasıl olsa para aşırmanın olanağı yoktu, sorun şimdiye kadar çalışan heriflerden kaynaklanıyordu, hepsinin aklı çükündeydi, hepsi ani budalasıydı, işi gücü bırakıp kızların başlarını

döndürüyorlardı, daha bir hafta önce gözde kızlardan biri bu çöp gibi ince bacaklı oğlanlardan biriyle kaçmıştı. Manfred parmaklarının arasında tuttuğu yarısı içilmiş purodan derin bir nefes aldı : "Anlayacağın, hadım edilmiş bir harem ağası işimize iyi yarardı," diyerek sözlerini bağladı. "Kafası çalışan bir kadın da aynı işi pekâlâ görebilirdi," diye zekice sordum. "Hem kafası çalışacak hem de kadın olacak, nerde böylesi?" dedi kızgınlıkla. "Denemedim mi sanıyorsun? Ya kocaları, sevgilileri izin vermiyor ya da hamile olup işleri yüzüstü bırakıp gidiyorlar. Yabancı karılar dersen, onlar başka bir felaket, hep rakamları birbirine karıştırıyorlar!" "Peki ya moruklar? Prostat kulübü üyeleri?.." diyerek araya girdim. "Tanrı onların da belasını versin! İş çok zor değil, ama 12 saat boyunca dikilip tuşlara basmayı bir yere kadar götürebiliyorlar, sonra gözleri kararmaya, ayakta sallanmaya başlıyorlar... Zaten çoğu ayaklı bira fıçısı, bir de bakmışsın hesaplar arap saçına dönmüş. Senin içkiyle aran nasıl bakayım?" Odanın içi soğuk olmasına rağmen alnından boncuk iriliğinde terler dökülüyordu; konuşmamızın ilerleyen bölümlerinde kaloriferi açıp da ortalığı bir hamam sıcaklığı kapladığında ise üşüdüğünü hayretle görecektim : bu dünyaya ait olmayan bir yaratıktı sanki. El sıkıp anlaştıktan sonra bana etrafı gezdirdi : gömme banyolu odalar, kuş tüyü yataklar, müşterileri havaya sokacak şampanyalar, göz alıcı mobilyalar vb. Gezintimizi çalışma yerim olan mutfakta bitirdik. Manfred işi anlatması için sarışın bir kadın çağırdı, daha sonra elimi yıkamaya gittiğim tuvaletten dönerken Manfred'in sarışın kadına, "Gözünü bu heriften hiç ayırma, bu ibnelerin hepsi esrarkeştir, eroinman değilseler tabii!" dediğini duyacaktım.

İşin öyle zor bir tarafı yoktu : mutfakta yazarkasanın başında duruyor, müşterilerle yüz yüze gelmiyordum, böylece bir sürü rahatsız edici bakış üzerime dikilmiyordu. Salonda içilen içkilerden tutun da odalarda sunulan rezilliklere kadar hepsine fiş kesmekten ibaretti işim, elim paraya değmiyordu, paydostan sonra kesilen fişlerle kızların topladığı paralar karşılaştırılıyordu : basit ve yararlı bir yöntem. Kızlar bana çok çabuk alıştılar, filmlerde gördüğüm abartılı şorolo tiplemesi yapmadım, olduğum gibi davrandım ve mutfak sohbetlerinde dertlerini dinleyerek dostluklarını kazandım. Onlar da, ah ah neden yakışıklı erkeklerin öteki kıyıda dolaştığını sorarak iç çektiler. İçlerinde her türlüsü vardı, bu meslekten iğrenenler de zevk için yapanlar da. Bense Kırmızı Eşarp'a niçin geldiğimi akıldan hiç çıkarmadım; ama daha ilk günlerde gereksiz sorular sormak, ağız aramak fazlasıyla tehlikeliydi, bu yüzden işleri oluruna bıraktım. Yalnız bir kere, evet bir kere büyük bir falso yaptım. Sabahın ilk ışıklarıyla paydos sonrası içimizi ısıtsın, Manfred'in de içini serinletsin diye gittiğimiz bir lokantada boşboğazlığım tuttu ve Manfred'le futbol üzerine konuştum, hâlâ aymazlığım üzerimde olmalı ki, ne yiyeceğimi soran garson kızın göğüslerine yiyecekmiş gibi baktım. Bunların Manfred'in gözünden kaçması beklenemezdi. Yine de benden şüphelendiğini belli etmek istemedi, hiçbir şey fark etmemiş gibi yaptı, ama kalkacağımıza yakın, istersem beni yakışıklı erkeklerle tanıştırabileceğini söyledi. Beni deniyor, hareketlerimi ölçüyordu tabii. Can havliyle bir arkadaşım olduğunu, onu çok sevdiğimi anlattım. "Neden seni gelip iş çıkışı almıyor hiç?" diyerek beni sıkıştırmaya devam etti. Elinden düşürmediği purosundan derin nefesler alıyor, halka dumanlar havaya üflerken bile bakışlarını benden ayırmıyordu. "Çalışıyor, pek vakti

yok!" diye geçiştirmeye çalıştım. "Ah şu erkekler, başlarını kaşıyacak zamanları yoktur, söz konusu aşk olunca tabii," dedi ve parmağını şıklatarak garsondan hesabı istedi. Artık başıma esaslı bir bela sardığımın farkındaydım, bir yerlerden bir arkadaş bulamazsam işim bitikti. Tevfik en uygun adaydı, bir kere beraber oturuyorduk, inandırıcı olurdu. Ancak Tevfik'i ikna edinceye kadar dilimde tüy bitti, ama sonunda onu razı etmeyi başardım : zavallı korkuyla ya dudaktan öpüşmemizi isterlerse diye sorup duruyordu. Ama Tevfik'in Kırmızı Eşarp'a gelip, benimle birkaç kadeh parlatması şüpheleri giderdi, yalnız birkaç kez benim gibi yakışıklı birinin bu sünepe herifte ne bulduğumu sordular, beni baştan çıkarma manevralarına giriştiler ama sonuçta avuçlarını yaladılar, çünkü onları Manfred'in gönderdiğini çok iyi biliyordum. Tuzağa düşmedim, ama bu demek değil ki, içim cız etmedi.

Manfred, 1989'da Doğu Almanya tepe taklak olurken Çekoslovakya üzerinden sınırı geçip kapağı bu tarafa ilk atanlardandı. Bir bavulla geldiği günden bu yana sıfırdan başlayıp basamakları teker teker çıkarak lüks bir kerhane işletecek konuma ulaşması ile övünüp duruyordu. "Az bir çabayla Berlin Duvarını yıktık. Demir Perde gitti yerine Tül Perde geldi, elbette korkacak bütün dünya bizden, sıkı mı bizden haraç istemek, yolumuza taş koymak!" diyerek göğsünü kabartıyordu : yıllarca acı duyduğu tuhaf halini benimseyince garipliğine kahramanlık, seçkinlik gibi anlamlar yüklüyordu. Eh, bir kez onu, şehrin en büyük mafyası diye adı geçen Boris'in ziyaret ettiğini gözlerimle görmesem şişinmelerine inanabilirdim. Boris ve korumaları olan Ölüm Melekleri namıyla düşmanlarının yüreğine korku salmış İvan kardeşler, sadece çalışanların kullandığı kapıdan hışımla içeri dalmış, beklenenin aksine kızlarla iş tutmaktansa Manfred'le bir odaya kapanmışlardı. İvan kardeşler kapının önünde kollarını kavuşturmuş heykel gibi nöbet tutarken, usturayla kazınmış kabak kafalarıyla, yılan gibi keskin bakışlarıyla görenlerde dehşet duygusu uyandırıyorlardı. Kısaca Manfred'e kimsenin ilişmemesinin akla yatkın tek nedeni, geri planda iplerin Boris'in elinde olmasıydı, şehir onun çaldığı müziğe göre dans ediyordu. Manfred'in gene seyahate çıktığı için ortalıkta olmadığı bir gün odasına girip Rita'yla ilgili bir şeyler bulmaya çalışırken tüm bu gizli kapaklı ilişkileri doğrulayan belgeler geçti elime. Manfred perde arkasında Boris'in sağ koluydu, uyuşturucudan, beyaz kadın ticaretinden, kumar ve haraçtan oluk oluk akan paraların aklanması Manfred'in görev alanıydı. Banka hesapları, naylon şirketler, telefon numaraları, adresler, karmaşık bağlantılar, isimler... Kuşkusuz bu belgelerin fotokopisini çekerken aklımda bunların hiçbiri yoktu, sadece Rita'nın izini sürüyordum. Büyük beklentilerle incelemeye aldığım kâğıtlarda Rita'nın esamisi okunmayınca hayal kırıklığına uğradım. Diğer taraftan gizli bir suç şebekesinin köküne kibrit suyu dökecek belgeleri elde bulundurmak benim açımdan tehlikeli olabilirdi, ama ben umursamadım, yatağımın altında küflenen eski "Spiegel"lerin arasına tıkıştırdım onları. Belgeler öylece 1994'ün Aralığına kadar kendi kaderlerine bırakılmış bir biçimde yatağın altında kaldılar.

Fakat yaprakların yavaş yavaş dökülmeye yüz tuttuğu Eylül sonlarında Aralık çok uzaktaydı ve hiçbir şey için geç kalınmış değildi. Ancak bundan sonra olaylar çok çabuk serpilip gelişti, felaketler dizisi Artist Cemil'in felekten bir gün çalmaya

geldiği Kırmızı Eşarp'ta, birlikte çıkmaya hazırlanan Tevfik ile beni görüp orada çalışan kızlardan hakkımızda bilgi toplanmasıyla başladı ve tabii ki söylentiler alıp başını yürüdü. Hayatıma aniden bastıran bir yaz yağmuru gibi giren, kestane kızılı saçlarıyla aklımı başımdan alan Julia'ya olan aşkım iyice dal budak saldığında ise hayatımı raydan çıkaracak dönüşü olmayan bir yolda seyrediyordum artık. Manfred'in özel müşterilere ayırdığı, paha biçilmez mücevherden konuşurmuş gibi "enfes bir parça" diye nitelendirdiği Julia'nın benim gibi eşcinsel olarak bilinen birine neden tutulduğuna gelince, bir gün satırlara döktüğüm kederli öyküm okuyacaklar arasında umutsuz âşıklar olursa, onlara söyleyecek iki çift sözüm var, çünkü tam sırası, çünkü ben de çaresizdim, çünkü ben de kapana kısılmıştım. Kadınlar iki şeye önem verirler : ayrıntılar ve tutku! Gerisi fasa fisodur onlar için, eğer bu ikisine sahip değilseniz, Hiroşima'ya atılan bombaya göğsünü siper eden bir melek olun isterseniz, beş para etmezsiniz. Ayrıntıların dilini bilmeyen erkekler başarısızlığa mahkûmdur; bir uzay kapsülündeki binlerce düğmeyi aklında tutan bir astronot eğer karısının o gün giydiği topuklu ayakkabıdan yola çıkıp onun ruhundan geçen sıkıntıyı okuyamıyorsa, istediği kadar Aya gitsin, cehenneme kadar yolu var diyecektir karısı Tutku ise tüm ayrıntıları bir arada tutan, yapışkan görevi gören şeyin adıdır; aksi takdirde, bir erkek bir kadına yüzlerce kez âşık olamaz, kadının beklediği şey de budur zaten, aynı erkek tarafından âşık olunmak, yüzlerce kez arka arkaya, sonra bir kez daha. Yoksa siz kadınların sırf zevk olsun sırf kötülük olsun, diye kavga çıkardıklarını mı zannediyordunuz? Konuşurken kıvrılan dudaklarındaki küstahlığın, bakışlarındaki soğuğu yumuşatan, gözlerinin altında solgun ışıklarla bir çakıp bir sönen çillerin sevecenliğiyle dengelendiğini gördüm ve yüreğinden geçenleri okudum : göründüğü gibi biri değildi o. Yukarı bir müşteriyle iş tutmaya gittiğinde canım yanıyordu, ama şiş göbekli bir herifin onun üzerinde gelip gittiğini düşünmenin verdiği acıdan değil, onun yokluğunun üzerime ağır bir yük gibi çullanmasından. Julia hayatımın tek emeliydi artık, uğrunda Truva önlerinde ölümüne 12 yıl boyunca savaşmam gerekiyorsa bunu da yapacaktım. Manfred'in gazabından korkmuyor değildim, ama bu korku Julia'ya duyduğum şehvetin yanında devede kulak kalıyordu; hem ödüm patlıyor diye yan çizseydim, zaten onun adı da aşk olmazdı ama değil mi? Julia'nın aşkıma karşılık verdiği günlerde mutluluğun avuçlarımın içinden kayıp gitmesinden korktum, hemen alıp başımızı kaçıp gitmeyi teklif ettim. "Manfred bize rahat vermeyecektir, hele onu kandırdığımı öğrenince deliye dönecektir!" Teklifim Julia'nın kafasını karıştırmıştı, sürdürdüğü hayattan memnundu, belirsiz bir gelecek için her şeyi bir çırpıda çöpe atmak fikri onu tedirgin ediyordu. Şimdilik ikimizin de rol yapmaya devam etmesinden başka çıkar yol göremiyordu, hem ipliğimiz pazara çıkmadığı sürece niye keyfimizi bozacaktık ki? Direncini kırabilmek için Manfred'in çok daha karanlık işlere bulaştığından, elimdeki belgelerden ve meseleye daha korkunç bir hal vermek amacıyla şebekenin vahşice işlediği cinayetlerden söz ettim, ama hiç inandırıcı olmadı. "Yedi cücelerin bombalı bir suikaste kurban gitmelerinin ardında da Manfred'in parmağı var değil mi?" derken Julia'nın gözleri ışıldıyordu. Her şeyin birbirine pamuk ipliğiyle bağlı olduğunu kabul ediyordu, yalnız yıkılan şeyin yerine yeni bir şey koymadan harekete geçmenin kimseye yarar sağlamayacağını düşünüyordu. Ardımızdaki

gemileri yakmadan önce iyi bir plan yapmalıydık, şu anda gözüpekliğe değil sağlam kafayla düşünmeye ihtiyacımız vardı. Böylece kaçışımızı ileri bir tarihe erteledik.

Ama o gece kaçış gününün parmaklarımızı değdirecek kadar yakında olduğunu bilemezdik. Ertesi gün okul dönüşü, biri kel öbürü sakallı, uzun pardösü giyinmiş iki sivil polis yolumu kesti, beni bindirdikleri arabada iyice hırpaladılar. Şehrin sapa yollarına saptığımızda eteklerindeki taşı döktüler : Aslında Boris'in peşindeydiler ve onun zayıf noktasının Manfred olduğunu keşfetmişlerdi, cinayetleri ispatlayamıyorlardı, ama vergi kaçırdığını ispatlayabilirlerse Boris'in tepesine bineceklerdi, organizasyonu içten vuracak bir ajan sızmış, fakat işe yarar bir şey elde edememişti. "Eh siz de şimdi çok kızgınsınız, öfkenizi benden almak istiyorsunuz. Hazır yola çıkmışken neden bir iltica evine molotof kokteyli atmıyoruz ki?" dedim, ama karnıma inen şiddetli bir yumrukla tekrar aşağıya oturdum. Benden Manfred'in çanına ot tıkayacak bilgiler, belgeler isteniyordu. Kafamı kurcalayan neden bu iş için beni seçtikleriydi? "Yabancısın! Seni tehdit etmek daha kolay!" diye göz kırptı sakallı. İstediklerini yerine getirmezsem evimde yapılacak bir aramada birkaç gram eroin bulunacak, bir iki yıl hapis cezasından sonra da sınır dışı edilecektim, onların deyişiyle, sepetlenecektim. Beni aldıkları yere bıraktıklarında gözümü korkutmayı başarmışlardı. Eteklerim tutuşa tutuşa Julia'ya koşuşturdum, başıma gelenleri anlatınca onun da beti benzi attı. Belgeleri teslim edersem Boris'in beni temizleyeceği kesindi, beri yandan polisin beni yurt dışına postalamak tehdidini de ciddiye almak durumundaydım. Yukarı tükürsem bıyık aşağı tükürsem sakal, gel de çık işin içinden. Julia, beni bu büyük açmazdan kurtarmak için belgeleri polise vermemin en doğru yol olduğu şeklinde görüşünü açıkladı. "Ama bu benim ölüm fermanım demek!" diye küçük bir hatırlatma yaptım. Julia ise polisten para istememi önerdi, alacağım parayla bir süre kayıplara karışabilir, kendimize yeni bir hayat kurabilirdik. Bu fikir aklıma yattı. Sakallı ile kel olanı aramama gerek kalmadı, zaten beni bir gölge gibi izliyorlardı. İşbirliğine yanaştığımı söyleyince sevindiler, ancak istediğim yarım milyonu fazla buldular, belgelerin içeriğinden birkaç şey çıtlattığımda yelkenleri indirdiler, biraz pazarlıktan sonra üç yüz binde anlaşıp el sıkıştık. Parayı peşin alacaktım, Julia aramızda kararlaştırdığımız Amsterdam'dan telefon edip güvenlikte olduğunu bildirdikten sonra belgeleri teslim edecek ve arabama atladığım gibi buluşma yerimizin yolunu tutacaktım. Ne yazık ki bu kusursuz plan fazlasıyla aksadı. Julia'nın telefonu gelince vedalaşmak için Tevfik'in odasına girdiğimde onu tavana asılmış buldum. Soğuk ve morarmış yüzünü görür görmez içime büyük bir acı doldu. Kırmızı Eşarp havada sallanan ayaklarının altında dönüp duruyordu. Kardeşim benim, ansiklopedi kalınlığında bir mektup bırakmıştı. Ne mektubu okuyacak ne de onun cenazesiyle ilgilenecek vaktim vardı. Gelişigüzel karıştırdığım sayfaların birinde Schopenhauer'in bir sözü gözüme ilişti : "Hayat bir hatadır, düzeltilmesi gerekir!" Son günlerde alaylar dayanılmaz bir hal almıştı, üniversitedekileri tınmamayı öğrenmişti, ama cuma namazından sonra gittiği, hep hürmet görmeye alıştığı kahvede insanların suçlayıcı bakışları onu allak bullak etti. Bana bunları anlatırken sesinde sitem yoktu, sadece acı, evet sadece buruk bir acı vardı. İntiharından kendimi sorumlu tutuyorum, ama onun Tanrıyı dü-

elloya davet etmek için öteki tarafa gittiğini arada sırada düşünmek hoşuma gidiyor, avunuyorum. Kırmızı Eşarp'ta tedirgin geçen bir iki saatten sonra kapı kırıldı ve içeri onlarca polis doluştu. Kızlar bağrışarak kaçışırken ben silahıma sarıldım ve gözü dönmüş biri gibi ateş açmaya başladım. Sakallının silahından çıkan kurşunlar beni kanlar içinde cansız yere serdi. Manfred birkaç saniye içinde olup bitenler karşısında kendini kaybetti, gözbebekleri irileşerek öfkeyle, intikam hırsıyla ateş etmeye koyuldu. Ancak o da kurşun yağmuruna tutuldu, tek farkla onun göğsüne saplanan kurşunlar sahiciydi. Bu hesapta yoktu, ama gerçekten yoktu. Manfred'in bu dostluk gösterisi mi diyeyim yoksa çılgınlığı mı diyeyim bilmiyorum, ne zaman aklıma düşse gözlerime yaşlar doluyor, çünkü ben seyrettiğim aptalca filmlerin etkisiyle kendime ölmüş süsü vereyim derken Manfred birkaç yıl içerde yatıp kurtulacağı varken hayatını kaybetmişti : bilmem söylemiş miydim, okul çağında iki çocuğu olduğunu. Cesedimin konulduğu ambulansta belgeleri teslim ettim ve yarım saat sonra Amsterdam yolundaydım. Her şey geride kaldığı için yüreğim hafiflemişti, ancak yolu yarıladığımda Kırmızı Eşarp'ı evde unuttuğumu fark edince nerdeyse bir delilikle arabanın direksiyonunu gerisin geriye kıvırıyordum. Tevfik de öldüğüne göre kim bakacaktı ona? Tuhaf bir önseziyle mutluluğa doğru değil de bir felakete doğru uça uça yol aldığımı hissettim. Arabanın ön penceresinde kanatları olan bir melek gibi Rita'nın hayali uçuştu ve ben ona kederle şöyle seslendim : "Sen rüyalarımda kırmızı bir eşarptın sonra ben seni bir kompartımanda unuttum."

Hiç durmadan altı saat araba sürdüm. Julia'yla buluşacağım joint-cafe'ye vardığımda bitkindim, Amsterdam'a gece inmiş, kırmızı ışıklı bölgede cıvıl cıvıl insan kaynıyordu. O kahvede dünyanın dört bir yanından gelmiş insanlarla birlikte bir jointten diğerine uçarak Julia'yı bekledim, ta ki gelmeyeceğini anlayana kadar. Onun polis olması ya da gerçekten kalleş olması arasında derin bir fark göremiyorum : önemli olan benim tuzağa tıpış tıpış kendi ayaklarımla düşmüş olmam. Param suyunu çekinceye kadar esrarla kendimi avuttum, daha sonra bir sex-bar'da kapıcı olarak iş buldum, müşteri kaptım. Yine aynı barda canlı şovlara çıkıp saatlerce çeşitli kadınlarla düzüştüm ve bir buçuk yıl boyunca kafayı çekmeden uyuduğum tek gece olmadı. 1996'nın sonbaharında şehre geri döndüm, çünkü uyuşturucu satıcılarına yüklü bir borç takmıştım. Eskiden çalıştığım sinema yeniden açılmıştı, beni gene makinist olarak aldılar, kalacak yer verdiler. Ancak makinist dairesinde sarhoş olarak yakalandığım gecelerin sayısında bir artış gözlenince az önce kovuldum. Şehrin gürültülü sokaklarına kendimi attığımda serin bir rüzgâr esiyordu ve dudaklarımda bir şarkının melodileri geziniyordu : "Kalbim dolu hüzünle." Birdenbire arabaların vızır vızır geçtiği bir caddenin karşı kaldırımında duran Rita'yla göz göze geldik. Ama arabaların arasından geçerek kabak kafalarını omuzlarının içine gömmüş İvan kardeşlerin ölümün soğuk adımlarıyla üzerime geldiğini gördüm. ❁

TARKAN BARLAS

Kırmızı Güneşli Akşamlar

GÜNEŞLİ bir hafta sonu. Yaz mevsiminin yüzleri ve ruhları ısıtan son sıcak günlerinden birinde yazlık evdeyiz. Hepimizde, uzun süre uğranmayan eve yeni gelişin verdiği tipik uğraşlar. Annem balkona bir kova suyu boca edip süpürgeyle köşedeki deliğe doğru yönlendiriyor, babam televizyon kanallarını ayarlıyor, ben de her zaman olduğu gibi balkonda durmuş, denize, plaj kumuna ve ön bahçeye tanıdık yüzler arayarak bakıyorum. Gözüme eski günler dolmuş, dudağıma eski şakaların gülümsemesi oturmuş.

Çocukluğumda aynı futbol maçlarında birlikte koşturduğum, aynı teknede balığa çıktığım arkadaşlardan birini görüyorum. Yanında, uzun yılların geçip gittiğini hatırlatan karısı ve çocuğu birer simge gibi uzanmış güneşleniyorlar. Şehrin yalnızlığından bir solukluk uzaklaşıp çocukluğumuza rastlamış olmanın mutluluğuyla gülümsedik birbirimize, çay içip anıları karıştırdık. Sonra birden o harika fikir üşüştü başımıza :

– Hadi balığa çıkalım!

O kadar özlemiştim ki tekneyle balığa çıkmayı, babam geldi aklıma hemen. Güneşin kırmızı olduğu eski akşamlardan birine gittim. Oturduğum bankta kaybolup eski bir filmin içine girdim. Kayığın küreklerini apartmanın merdiven boşluğundan alıp kayığa kadar taşıyorum şimdi. Boyum küçücük. Her bir kürek bir omuzumda; bir yandan küçük parmak hareketleriyle koca küreklerin dengesini sağlıyorum (çok hoşuma gidiyor bu), bir yandan da tahta küreklerin burnuma gelen deniz, kayık, balık karışımı kokusunu kim bilir kaçıncı kez severek içime çekiyorum.

Babam kayıkta oltaları büyük titizlikle hazırlıyor. İğnelerini, kurşun ağırlığını, araştırıp öğrendiği şekilde gerçek balıkçı düğümüyle bağlıyor. Oldum olası bayılır balığa çıkmaya; özellikle benimle veya abimle çıkarsa daha da bir sevinir. İşte yine öyle bir balık avında birlikteyiz. Babam, balık sürülerinin olduğu kayalıkları bulmak için kıyıdaki binalardan nasıl işaret alınacağını, oltaların birbirine dolanmaması için misinayı kısa aralıklarla ve teknenin kenarına sürtecek şekilde çekip hemen ayağımızın dibinde toplamamız gerektiğini, oltaya takılan iri bir balığın iğneyi koparıp kaçmaması için balığı tekneye alırken kepçe kullanmak gerektiğini uzun uzun anlatıyor. Çocuksu bir coşku kaplıyor içini bunları anlatırken. Ellerini oynatıp anlattığı şeyleri gözümüzde canlandırmaya çalışıyor. Denizin ortasında yaşanan sessizliğin, suyun ara sıra duyulan çırpıntısının ve deniz kokusunun, kafasındaki tüm birikmiş pislikleri temizlediğini söylüyor yine.

Abimle oltalarımız karışıyor. Sinirleniyor babam.

"Tabii karışır; biriniz çekerken diğeriniz salarsa birbirine girer oltalar. Cık cık cık... Tam da istavrit sürüsüne denk gelmişken oturup olta çözücez şimdi. Sonra bekle ki bi daha başka sürü geçsin."

Abimle susuyoruz. Bir yandan da birbirimize kaçamak bakışlar atıp bıyık altından gülüyoruz babamın söylenmelerine. Abim frenleyebiliyor gülmesini, ama ben çok zorlanıyorum. Babam gülmekten kızardığımı görmesin diye kayığın kıç tarafına doğru dönüp oturuyorum. Oltalar çözülünce neşeleniyor babam. Küçük radyoyu açıp evden çıkarken hazırladığımız minik sandviçleri keyifle alıyor torbadan.

Yaptığı her işin hakkını vermeye çalışan ruhu balık tutma hobisinde bile belirgin şekilde hâkim oluyordu. Yazlık komşularımızın birçoğu balığa çıkıyordu, ama onlar olta bağlamayı, karışmış misinaları çözmeyi bilmiyorlardı. Karışan bir misinayı keserdi Nihat amca, "Vakit kaybıdır," derdi. Babam hiç sevmezdi bu lafı.

"Sende olta var mı?"

Çocukluk arkadaşımın bu sözüyle eski kırmızı güneşli akşamlardan çıkıp bugüne koştum.

"Babamda vardır. Eve gidip bakayım."

Evde, babama balığa çıkacağımı söylediğimde heyecanlandı. Onun da gözlerinde eski günlerin dolaştığını gördüm. Arkadaşımın kayığıyla dört kişi gittiğimizi söylerken üzüldüm çok. Teknede yer olmadığı için onu çağıramamak içimi burkmuştu. Kayığımız uzun bir süre önce kullanılmaz hale geldiğinden beri balığa çıkmamıştı. Yıllar olmuştu.

"Eski oltalarımızdan iğnesi sağlam olan var mı baba?"

"İğneler paslı. Yeni iğne alıp takman lazım."

"Arkadaşımda iğne var, ama takamam ki ben."

Gözleri sevinçle parladı :

"Ayıp ettin şimdi usta! Ordan olta kutusunu getir de sana balıkçılara layık bir zoka takma tekniği göstereyim."

Bir yandan anlatmaya, bir yandan da iğnenin nasıl bağlandığını göstermeye başladı. Yine coşku dolmuştu içi. Anlattıkça daha da neşeleniyor, kırmızı güneşli akşamlara gidip geliyordu. Gençleşmişti sanki birdenbire.

"Gördün mü? Taş gibi oldu. Biz bu işi biliriz usta!"

Balığa çıkmak için iyi bir zaman seçtiğimizi, bu saatte istavritin kıyıya yakın olacağını, denizin biraz çırpıntılı göründüğünü, bu yüzden motorun durumunu iyi kontrol etmemiz gerektiğini anlatıp durdu hararetle.

"Motorun bujilerine falan iyice bakın. Denize açıldıktan sonra çalışmaz falan, Allah korusun. Son motor maceramızı hatırlıyorsun. Fazla açılmayın zaten bu havada."

Sonunda arkadaşlarımla denize açıldık. İki saatte üç kilo istavrit tutup döndük. İstavriti yem yapıp başka balık tutmayı da düşündük bir ara, ama saat geç olmuştu artık.

Eve geldiğimde annem salonda çay içiyordu. Babamı sordum. Balkonu gösterdi. Tahmin ettiğim gibi babam sessizleşmiş, gözleri kısık, uzaklara bakıyordu. Sıkılmıştı.

Bir süre sonra abimle karısı ve teyzemler geldi bizi ziyarete. Çaylar, pastalar hazırlandı. Salonu aile halkının neşeli sohbetleri doldurmuştu. Babamsa kötü bir haber almış gibi hâlâ durgundu. Sanki hastalık öncesi bir halsizlik içindeydi. Biraz bizimle oturup çay içti, sonra yatmaya gitti neşesizce.

Ev halkı onun bu halini anlayamadı. "Bu adam hafta sonu çalışmayınca yoruluyor," dediler, ama ben biliyordum gerçek sebebi. Yıllar önce kayıkta küçük birer çocuk olarak hatırladığı bizlerin şimdi kendi başımıza balığa gittiğimizi fark etmiş ve evde yalnız kaldığı süre içinde o eski günlerin geri gelmemecesine elinden kayıp gittiğini düşünmüş, kendini yolun sonlarında gibi hissetmişti.

Balkonda oturup tekneyle açılmamızı seyrederken, aslında o teknede kendi gençliğinin uzaklara doğru gittiğini görmüştü. Artık o gençler kıyıdaki binalardan işaret alacak, oltaya iri bir balık takıldığında kepçe kullanacak ve yine o gençler kırmızı güneşli akşamlarda açık denizin sessizliğini dinleyip balık kokusunu içlerine çekeceklerdi. Kendisini tüm bunlardan uzak ve ölüme daha yakın bulmuştu.

O akşam hiç gülmedi babam. Balığa çıkmasını o kadar isterdim ki.

MEHMET DEMİRGÜNEŞ

D703-A (Saçlarım Cebimde)

GÖKYÜZÜNDE ilginç bir renk. Sarı mı, kül rengi mi? Belki boz. Kendi de kararsız. Ama her ne idiyse bütün gece hüzne boğdu göğü, ağlattı durmaksızın. Hakkı varmış gibi sonra, küstü yağmura. Rüzgârın kanadına tutunup göçmek istedi. Yağmur aldırmadı, tıpırdayıp durdu. Saçaklardan süzüldü. Süzülürken etrafındaki minik, çelimsiz toz parçacıklarını da kendi kaderine boyun eğdirdi. Sonra beni. Yüreğime aktı. Onunla birlikte, nereye aktığımı bilmeden sürüklenip duruyorum bu gece. Hikâyesi olmayan bir kahramanım. Ya da yanlış hikâyedeyim, bunun ayırdına varamıyorum. Şikâyetçi değilim. Çünkü öylece durmak eksiltiyor beni, parça parça. Sana gelmek istiyorum, yerini ve zamanını sen söyle.

Daha çok duyumsamak için yağmuru, penceremin kanadını aralıyorum. Çürümüş yaprak kokusu üşüşüyor odama. Ne hissedeceğime, bunun gerekli olup olmadığına bu koku karar veriyor. Ağlamamı emrediyor. Kimin göğsüne yaslanıp içime girmesine izin vermeliyim, kimin içine girmeliyim ki sen yokken, bu ağlama vaktinde. Bir yunus balığının mı? Onlar duygusaldır. Benimle birlikte ağlar, okyanusa katışır gözyaşlarımız. Katışıp seninkilerle birleşir. Bilirim, okyanus kadar derindir senin ağlaman. Ağlamaktan şişer gözkapakların, şişip bir melek balığına benzer. Sana benzetirim ben onları. Suya bırakırlar kendilerini. Geniş kuyrukları, solungaçları suyla aynı anda akar. Suyun ritminde dans ederler. Çoğunlukla bir eşe ihtiyaç duymazlar. Öyle gururlu, öyle ağırbaşlıdırlar. Yazık ki yalnız akvaryumlarda görünürler hep. Özgür olamazlar. Etraflarındaki her şey sahtedir. Renkli taşlar. Naylon bitkiler. İnip kalkıp hava kabarcıkları çıkararak onları korkutan ve hayat verdiğini sanan dalgıç. Sahte dalgıç. Çoğu zaman beyaz önlükleriyle görünür onlar sana. Oysa ne renkli taşlar ne de tepelerinde hazır bekleyen lokmacıklar vardır gerçekte. Sanırım bu, melek balıklarından ayrıldığın tek nokta. Sen bunun ayrımındasın. Hava kabarcıklarını dalgıçlara bırakmıyorsun. Lokmaları kendi ellerinle koparıp yaşamı hak ediyorsun. Boyun eğmiyor, eğdiriyorsun. Bir tatlı su balığı olarak okyanuslarda yaşıyorsun.

Kimi zaman çakan şimşek, günden öte parlatıyor etrafı. Korkutuyor, orada burada birkaç dosya kâğıdı çiziktirmişim, gözümün önüne koyuyor. Kim bilir, belki yüzüme çarpıyor. Evet, çakıldım kaldım "Yel Gibiymiş..."ten sonra. Şimşek kıtlığımı, kısırlığımı yüzüme vurup vurup kaçıyor. Tüm gece işe yaramazlığın düş türevlerini yaşıyorum. Sövüyorum kendime olur olmadık, elimden bir şey gelmiyor. Ne bir ders kitabının yitik sayfasındaki "seni seviyorum"da ne bir kadeh Black Jack'in yudumlarında ulaşabiliyorum sana.

Az sonra annem gelecek. "Daha uyumadın mı? Yorgunsundur, yoldan gel-

din." Kahvaltıda ne yemek istediğimi soracak. Ispanaklı börek. Hafif peynirli. Yatıp uyuyacak. Sabaha ıspanaklı hazır. Sırtına – belki kendinden eski – hırkasını geçirmiş, elinde sigarası babam gelecek. Okuldan söz açılacak. Sorular soracaklar. Sonra senden bahsedecekler. Korkacaklar önce.

"Gidecek mi?"

"?.."

"Amerika'ya"

"....."

"Sen ?"

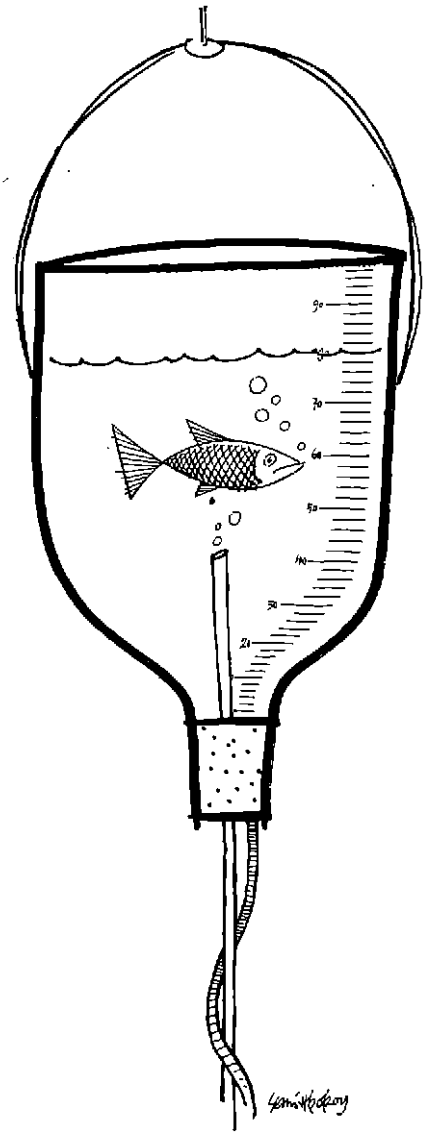

Politik yanıtlar vereceğim. Ben de bilmiyorum. Belki gidecek, belki gitmeyecek. Doğrusu sen de bilmiyorsun. Yazık ki anlamıyorum seni, beni de istemiyorsun. Oysa beyaz önlüklü dalgıçlardan değilim ben. Ya da yanıp sönüp seni eğlendirecek akvaryum lambalarından, renkli taşlardan. İstediğim, yalnızca yanında olmak. Seninle birlikte bırakmak kendimi suyun ritmine, dans etmek. Yumuşak peri parmaklarını tutmak. Apak tenine dokunmak belki, arada bir. Aynı öykünün kahramanları olmak. Çünkü ancak öykülerde ulaşabiliyorum sana, gözlerimin önünden geçiyorsun ikimizin öyküsünde.

Hastane grisi bir öykü bu. İlerliyorum koridorda. Hemşire, 'tükür-yala' yer döşemeleri, hemşire, tekerlekli iskemle, takım elbiseli iki adam ve D703-A. Hiç anlam veremedim böyle numaralara. Neden bu kadar ayrıntılıdırlar. Zor öğrenilen. 3 veya 5 değil, D703-A. Özel bir bölmenin şifresi gibi. Düş gibi açıyorum kapıyı. Düş gibi çıkıyorsun karşıma. Serumlar, ne işe yaradığını bilmediğim, daha önce görmediğim ayrıntılı aygıtlar. Karmaşık. Her birinin kolu sende. Akvaryumun suyunu mavili yeşilli yapan lambalar bunlar. Sonra sen. İncecik. Kız gibi yatıyorsun. Belki düştesin, belki sana geliyorum. Yastığına dağılmasını bekliyorum saçlarının, göremiyorum. Benimkileri de. Öyle incesin ki yatak ağırlığını duyumsamıyor. Yok gibi. Tenin ne kadar da duru, yumuşacık. Yüreğin... Varıp yanına sokuluyorum. Ölmekse ölmek, yaşamaksa yaşamak derin okyanuslarda. Akıntıya kapılıp saçları ceplerinde iki kabak melek balığı gibi. Ama salt seninle olmak.

Zeynep Avcı
Aşk Meleğinin İşleri

İletişim Yayınları, 1997, 116 sayfa

● **Nedret Tanyolaç Öztokat**

ÖYKÜLERİYLE olduğu kadar, senaryo ve çeviri çalışmalarıyla da geniş bir yelpazede yapıtlar üreten Zeynep Avcı'nın yeni kitabı *Aşk Meleğinin İşleri* sekiz öyküden oluşuyor. Ağırlıklı olarak Güney'deki deniz kasabalarında geçen, insan ilişkilerini konu edinen öyküler bunlar. Rastlantıları, şaşırtmacaları seven aşk meleği birbirinden çok uzak gibi duran, ya da gerçekten birbirine aykırı kişileri bir araya getirerek yaşamın koyu gri renginde minik pembe çiçekler açtırıyor. Öyküler bizim bildiğimiz yerleri, insanları sahneye çıkarmakla birlikte genelde egemen olan ağdasız, yapmacıksız, hafif tonuyla Batılı bir yazın tadı bırakıyor. Bu hoş öyküler bize, o alıştığımız koşuşturmalardan başımızı kaldırsak, kim bilir neler göreceğimizi, yaşayacağımızı anımsatarak bir sıcaklık, bir iyimserlik veriyor. Aşk meleği bizi soluk alamaz hale getiren işlere gülüyor. Bir yerlerde yaşamın dupduru akıp gittiğini anımsatmak istiyor. "Misafir"in başkişisi olgun evsahibi hanım kocasını yitirdikten sonra evinin ve dostluğunun kapılarını onun eski bir arkadaşına açıyor. Paylaşmaya, duru bir sevecenliğe, yaşama şakacı bakışa bir övgü. "Komşu" da ise birbirinden neredeyse nefret eden iki komşunun dost oluşu anlatılıyor. Avcı'nın bu öyküdeki o olağanüstü eski sevgili figürünü anmamak haksızlık olur. Kadın kahramanla eski sevgilinin ilişkisini yazar ince bir mizah dokunuşuyla betimleyerek öyküye son derece sevecen bir renk katıyor. Yine abartısız, yine doğal. "Arkadaşlık"ın iki başkişisi de "Misafir"dekiler gibi birbirini tanıyan kişilerdir, ancak hiç akıllarında yokken aşk meleği ikisini birbirine yaklaştırıverir. "Kasabada Orkideler"de yine birbirini tanıyan ancak yıllar önce yolları ayrılmış bir kadınla bir erkeği birbirine yakınlaştırır aşk meleği. Ancak bu kez mutlu son yoktur. Öte yandan öykü kasabaya özgü merak, dedikodu, kötü söz, kötüye yorma gibi kısır yaşam davranışlarını beceriyle betimleyerek insanlar arasındaki dostluğu, dürüstlüğü, sevgiye susamışlığı yüceltir. Kitabın en önemli öyküsü diyebiliriz. Bodrum'da bir bar sahibi kadının bir çağrıya katılışını anlatan "Neşe" adlı öykü de "Kasabada Orkideler" gibi bakışımızı bireyselden toplumsala çeker. Yalın ve yetkin betimlemeler Bodrum yaşantılarını yakınımıza getirir. Bu öyküdeki kadınla erkek de hiç umulmadık bir biçimde öykünün sonunda kendilerini aynı arabada bulurlar. Öykülerden "Mektup"un tonu ötekilerden biraz farklı. Yaşlı bir babaannenin kucağında eski bir mektup vardır. Okura hem bu sevgi dolu mektubun içeriği hem de yaşlı kadının mektuba bakışı sunulur. Duygu yüklü bir öykü mektup. Son olarak "Rutubet"e değinmek istiyoruz

ve keşke Avcı bu öyküyü başka bir kitabına alsaydı, diye düşünüyoruz. İçeriği, duygusal dokusu, izlekleri ötekilerden öyle farklı ki... Çocukken cinsellikle acımasız bir biçimde oyun arkadaşlarınca aşağılanarak tanışan, annesinin aşağılayıcı ve baskıcı tutumuna karşın yaşadığı bu cinselliği kendisine hiç değer vermeyen bir delikanlıyla paylaşan, sonra da iki çocuk ve sarhoş kocayla yaşamını sürdüren bir kadının acı öyküsü "Rutubet". Aşk meleğini, arkadaşlarının parmakladıkları oyunlarda mı aramalı, "Seni kim n'apsın, kız değilsin," diyerek onunla sevişen delikanlının ilişkisinde mi, yoksa sonunda karısını tekmeleyerek ölümüne neden olan sarhoş kocanın bakışında mı? Rutubet'i bu değişik öyküler demetine katarken yazarın düşündüğü bir şeyler olmalı. Acaba aşk meleğinin yanılsama olduğunu göz ardı etmeyelim diye mi?

Ne olursa olsun, hepsi usta işi, değişik tatlar taşıyan öyküler sunuyor Zeynep Avcı. O

Melih Ergen
Tünel

Can yayınları, 1997, 111 sayfa

● Nalan Barbarosoğlu

YOKLUĞUN içi olur mu?.. Ölümün iç yaşantısı olur mu?.. Kendi doğumunu bile başkalarının bilinciyle kavrayabilen insanoğlu, biçimsel ölümünü de ancak başkalarının ölümüyle gözünde canlandırabiliyor, ölüm sonrasını dinlerin çizdiği tabloya oturtabiliyor. Kendine, kendi için yaşama biçimleri tasarlayan insan, ölüm tasarlayamıyor. Ölüm kavramını kendine yaklaştırmıyor, yokmuşcasına davranıyor. Bir kez yaşanılan hayatını nerdeyse ölümsüz

kurguluyor. Başkalarının ölümü seyirlik bir yaşantı olarak kalıyor, başkaları yakınlaştıkça, ölüm, en kaba tanımıyla "yokluk acısı" biçiminde yaşanıyor. Sonuç olarak kimse kendi ölümünü yaşamıyor, kendi ölümüne içerden giremiyor. "Ölüm" her zaman tek başına, sarsılmaz, ketum bir gururla karşımızda duruyor; ipliğinin pazara çıkmasına izin vermiyor.

Melih Ergen ise, *Tünel* adlı kitabında yer alan sekiz öyküsünde "ölüm" ün içine giriyor, bir yaşantı olarak ölümü kurcalıyor. Böylece kendiliğinden yaşamı kurcalamış oluyor. "Eksiköyküler" diye tanımladığı bu öyküler için kitaba yazdığı önsözde şöyle diyor : "Ölüm yalnızca biyolojik bir olay değil, hep bir ucu açık kalan metafizik bir kavram olduğundan, üzerine söylenecek sözler hep eksik kalacağından "eksiköyküler" adını verdiğim tematik birliği ölüm de olsa yaşamı sorgulamak isteyen "eksiköyküler" içindi bunca söz."

Melih Ergen'in, hiçbir abartıya kaçmadan, dil ustalığıyla, hem sıcak hem de soğukkanlı bir biçemle anlattığı öyküler, yaşamın en hassas noktasına bir tüy hafifliğiyle taşıyıp bırakıyor okuyanı. Örneğin, "O an işte, şimdi" adını taşıyan, noktasını yedinci sayfada koyarak biten öyküde kendi ölümünü ve ölümü karşısındaki başkalarını anlatan kahraman "ilk kez yalnız ve özgür" duymaktadır kendini. Özgürlük, tüm bağlardan arınmaksa teorik olarak, elbette ölüm-

dür karşılığı da.

"İhsan Bey ne zaman öldü" çok iyi kurgulanmış, sepya bir film tadında; biraz hüzün, biraz kırıklık, biraz inanmazlıkla örülmüş. Kitaba adını da veren, üç bölümde anlatılan "Tünel", yaşamla ölüm arasındaki geçite dönüşüyor; yaşarken ölmüşleri, başka bir deyişle ölü gibi yaşayanları da anlatıyor sözcüklerin arkasındaki imlerle. "Kırda", kırgın bir kadının, ikinci öyküdeki İhsan Bey'in karısının öyküsünü anlatıyor; yoksa yaşamını mı demeliydim. Alaysı diliyle, incecik sitemiyle ölümü sıcak kılan bir öykü. "Ağla Sevgilim", bir özdeşleşme öyküsü. Sevilenin ölümüne karışma, onu içerden yaşama öyküsü. Tek başına âşık olunur ve tek başına ölünürün öyküsü ise "Aşk"... Nasıl yaşanıldığında, ölüm gibi, inanmazlık duygusunu yanına çağırırsa aşk ve akıl açıklayamazsa olup biteni, bu yüzden de başkalarına aktaramazsa yaşanılanları; aşk ve ölümle yüz yüze gelen kalakalır öyle tek başına. "Uyku"... Kahraman, hapları uyumak için mi içmiştir, ölmek için mi?.. Kendi de bilmiyordur. Not yazsın mı, yazmasın mı?.. Hapları içtiğinizde siz not yazar mıydınız?.. Ben kendi adıma, bu sorunun yanıtını hapları içmeden veremiyorum. "Yazarın ölümü", öykünün ölümü mü acaba?.. Yazan yoksa, öykü nasıl yazar kendini! "Pavese'nin anısı"na yazılan bu öykü "Kar hâlâ yağıyordu." diye bitiyor. Yazar intihar etti. Şimdi kim yazacak yağan karı; yağan kardaki duyguyu kim yazacak?..

Bir ucu ölüme çıksa da, yaşamımızdaki tünellere korkusuzca girmeye çağrı Melih Ergen'in Tünel'i. İnsan olarak doğmuşsak, yaşamın ve ölümün anlama her çağda gereksinimi var. Ve bu anlama giden sayısız tünel var. ○

Sema Kaygusuz
Ortadan Yarısından

Can Yayınları, 1997, 108 sayfa

● **Nedret Tanyolaç Öztokat**

BİR İLK kitap... İlk kitaplar, yalnızca yazarlarına mı heyecan verir?.. Bence okurlarını da epey heyecanlandırıyor. Yazarını daha önce dergilerde görseniz de, kitabın havası başka... Okur olarak, "Yazar benim yazarım olacak mı, olmayacak mı?.. Diğer kitaplarını bekleyecek miyim?.. Dergilerde adını gördüğümde, diğer adlar arasında önceliği olacak mı?.." türünden soruların karşılığı ilk kitap... 1972 doğumlu Sema Kaygusuz *Ortadan Yarısından* adlı öykü kitabıyla karşımızda.

Kitabın ilk öyküsü "Üşüme"yi, karşı penceredeki kızı gözetleyen kızın öyküsü olarak da okuyabilirsiniz; kendini bir de dışardan gözleyerek, aynı anda gözleyen ve gözetlenen olarak yaşayan, 'kendi'ni ve 'başkası'nı bir arada tutarak içsel bir bütünlük sağlamaya çalışan, "Keşke biraz olsun öfkelenecek kadar ısınsaydım dünyaya," diyen, sonunda, "İlk kez ısınmayı özlemeden" üşüyen, "Çok güzel" üşüyen bir kızın öyküsü olarak da... Bu öyküde bir de "İçimizdeki renkten. Açığa çıkaramadıkları-

mızdan" korkan, "bakışlarıyla, soğukluğuyla cinayetler" işleyen beyaz gömlekli bir sevgili var.

İkinci öykü, "Siyah Top"ta, beyazgömlekli sevgili, eski bir sevgili olarak doktor kimliğiyle çıkıyor karşımıza. Öyküye adını veren "Siyah Top", bilardo oyunundaki siyah top. Psikiyatri Kliniğinde, toplu terapi sırasında orada bulunanların içlerindeki "öç" duygusunu ve kime yönelttiklerini anlatmaları, öykünün öyküsünü oluşturuyor. "Siyah Top" kitabın en iyi öyküsü, ama öyküde geçen, "Dişlerinde sigaraların ayak izlerini görüyorum", "Saçları, kayalarda ağlayan köpükleri andıran kadın!", "Yerin dibine uzanan kör çukura korkusuzca bakan bir tunç yansıması gözleri" gibi benzetmeler insanın okuma keyfini kaçırıp öykünün tadını bozuyor.

"Yılanlar", geleneksel kadın rolünü soyut bir dille yorumlayan kısa bir anlatı örneği.

Kitabın dördüncü öyküsü "Dilenci"de Berfu tiplemesiyle dilenciliğin psikolojik boyutu irdeleniyor. Çocuk şiddeti, içsel yoksunluklar, doyumsuzluklar, neyi aradığımızı unuttuğumuz arayışlar, iç içe giren düşler, yorgun uykular mozaiği Berfu'nun öyküsü... "Berfu, yaşamadığımız öyküler, yüzümüzdeki çizgilerin eskiliği, hesaplarımız, hüzünlü akşamüstlerimizdi."

"Televizyon Çocuklarım", yeni açılacak televizyon kanalına yetenekli, genç sunucular bulup onları "yetiştirmek"le görevli genç kadının giderek çocuklara bağlanması, onların çocuk, genç ve yetişkin olarak yaşamın içinde nasıl durduklarını, kendi içinde soruşturmasını anlatıyor. Gerilim atmosferiyle bezenmeye çalışılan öykü, okuyucuyu kandıramayan, yapay bir sahneyle bitiyor.

"Çöp Torbası Evren", Tanrının kendisiyle hesaplaşması... Ve Tanrı yeni bir insan türü yaratmaya karar verir; binlerce yıldır yaşayan biz insanlara hiç mi hiç benzemeyen bir tür yaratan Tanrı, kendini de asar. İntihar eden Tanrı'nın yeni insanları bizim gibi yaşamazlar, yalnızca kendilerini seyrederler. Geçmişimiz ve geleceğimiz için öyküsel bir eleştiri, hoş bir yaklaşım.

"Azrail", bir kadının doğa fonunda, çayda sandal gezisi sırasında yanındaki adam tarafından öldürülmesini anlatıyor. Öldüren adam, 'Azrail'in kendisidir. Kadın Azrail'i yanında taşımış, onunla yaşamıştır. Kadının, "Bir gün nasıl olsa olacaktı. Burada olsun istedim. İstedim ki, kötücül kalleş, hain düşman aramızda yalnız kalsın..." sözleri suda erir.

"Çitlembik Yiyen Ölüler", genç bir erkeğin, annesinin mezarı başında, annesiyle söyleşisini anlatıyor. Kendine söylediği, inandığı yalanlarla bu söyleşide yüzyüze gelen oğul, herhalde kendine yeni bir yol çizecek, sevdasından vazgeçecek ya da iç dökmüş ve bir süreliğine arınmış olarak eskisi gibi yaşamasını sürdürecektir... Kim bilebilir?..

"Sarhoş"ta sarhoş, kadının eski sevgilisidir. Bir gece, sabaha karşı kapısına dayanır, kapı, "Kapının zili, ayaklara tırmanan yapışkan bir dilenci gibi uzun uzun ağladı" biçiminde çalar. Üçüncü kişi ağzından, üst dille anlatılan bu öykünün sonunda sarhoş yaralanır ve gider. "Uyanınca herşey değişmiş olacak, diye mırıldanarak uykuya daldı kadın. Bu arada göğüs kafesi yarılmış bir yavru kedi sürüne sürüne indi merdivenlerden. Bir gonca gül yaprağı kadardı kan lekeleri, çok kırmızıydı." Sarhoşun kadının sözcükleriyle mi, bıçakla mı yaralandığı açık açık dile getirilmez, okuyanın yorumuna bırakılır.

"Bir Dolmuş Şoförünü Sevmiştim", dolmuşta yanında oturan adam tarafından tacize uğradığını sanan kadının öyküsü. Şoföre geçmişinde ve çevresindeki, özlediği erkeklerin beğendiği özellikleri yükleyerek onda bir bileşke oluşturan kadın, günlük yaşamıyla hesaplaşmaya dalar. Yanında oturan adam ara durakta indiğinde, kolunu Diyarbakır'da kaybetmiş olduğunu öğreniriz.

Adam, kadına dokunmuştur.

"Nehir'in Gelmediği Yer", Nuh Tufanı öyküsü. Ada halkı, Nuh'un öncülüğünde, gelecek fırtınadan (kıyametten) kendilerini korumak için, toplayabildikleri eşyalarını valizlere doldurup eşlerini alıp gemilerine binerler. Tüm ısrarlara rağmen, Nehir gemiye binmez, adada kalır. "Nehir, bir nokta olup silinene kadar uğurladı onları. Yağmur, gürültü dindi. Akşam yemeğini hazırlamak için evine doğru gitti. Yatağını değiştiremediler Nehir'in, kendi içindeki denize akmasını engelleyemediler. Yıllarca okyanusa firar etmeden, yıldızlara akan çağlayanları inanmadan fırtınayı bekledi. Koca bir adanın tek sahibi kalarak."

"Hediyeler"in ise ilki Terlik. Almanya'dan tatil için gelen teyzesinin getirdiği terlikleri, giymediği diğer terliklerin yanına kaldıran genç kadın, yalnız yaşamayı seçtiği için ailesi tarafından dışlanmıştır. İkinci hediye Süet, babanın armağan ettiği paltodur. Bütün günü taşıyan bir "paydos"ta giyilen palto. Okurdan içini doldurmak için epey çaba bekleyen bu metin, diğerlerinin yanında çok zayıf kalıyor.

"Düş Kenti'nin Kuşları"nda, bir çay bahçesinde *Karamazov Kardeşler*'i okuyan genç kadın, bir ressamın resmini yaptığını fark eder. Denizin üstünde bir düş kentini hayal eden kadın, yağmurun bastırmasıyla ressamın yaptığı resme bakar ki, ressam kendi resmini değil, kırmızı bilekli kuşların resimlerini yapmıştır. Kadın hayal ettiği düş kent niçin yalnızca akşamları belirecektir denizde?.. *Karamazov Kardeşleri* okurken, neden böyle bir kent düşlemek gereğini duymuştur.. sorularının yanıtlarını bulamıyoruz öyküde.

"Koza", kitabın son öyküsü. Babasını seven ya da babasının sevdiği kadınla (Nazan'la) evlenen adam, babası öldükten sonra, mezar başında, "henüz dua kokan" mezar toprağında karısına tecavüz eder.

Böylece, kitap bittiğinde, kapı komşumuzdan mitolojiye geniş bir arka fondan destek alan kurgularla *Ortadan Yarısından* yaşamın içinden çıkmış bir kitap olarak karşımızda duruyor. Ama keşke, Sema Kaygusuz, biraz daha çalışsaydı ve daha özenle gözden geçirseydi de kimi öyküler güme gitmeseydi, diye düşünmekten kendimi alamıyorum. ○

BU SAYININ YAZARLARI

Hermann Hesse (1877-1962) çağdaş dünya edebiyatının önde gelen adlarından. Türkiye'de kitaplarının önemli bir bölümü yayımlandı, pek çok bağımlı okuru var.

Octavio Paz (1914-1998) çağdaş Latin Amerika edebiyatının en önemli şairlerinden. Nobel Ödüllü'ne değer görüldü. Farklı kıtalarda ve kültürlerde yaşamış olduğu için, büyük bir birikime dayanıyor. Geçen ay kanserden ölümü büyük yankılar yarattı.

John Barth (1930) günümüz Amerikan edebiyatının yıldızlarından. Postmodern edebiyatın da öncüleri arasında sayılabilir. Yapıtlarında geleneksel yaşam kalıplarını zorluyor. Tükçede yayımlanmış bir öykü kitabı var. Bu sayıdaki denemesi ilk okunacaklar arasında!

Demir Özlü (1935) "Adam Öykü"nün ev sahiplerinden. Stockholm-İstanbul arasındaki coğrafyada yaşadığı modern göçebeliğinin etkilerini öykülerine yansıtıyor.

Hulki Aktunç (1949) öykü edebiyatımızın en özgün yazarlarından. Şiiri son yıllarda öne geçirmiş gibi görünmesine karşın, herhalde onda önce öykü olduğu gibi, sonra da öykü olacak.

Joyce Carol Oates (1940) günümüz Amerikan edebiyatının önde gelen kadın yazarlarından. Çok etkileyici, çarpıcı anlatımı ve kurmaca biçimiyle dikkat çekiyor. *Kara Su* adlı romanı Can Yayınları'ndan geçen yıl yayımlandı. "Hafifletici Nedenler" müthiş bir öykü!

Nedim Gürsel (1951) Paris'in büyüsünü seçmiş, ama tam oralı olmaya gönül indirmediği için, Türkçeden kopmamış yazarlardan. Son kitabı *Gemiler de Gitti*, öykü tadında bir gezi kitabı. *Boğazkesen*'den sonra, şimdilerde yeni bir romana eğilmiş durumda.

Murathan Mungan (1955) bir yıla birçok kitabı sığdıran üretkenliğiyle okurlarının hep önünde duruyor. Günümüz edebiyatının en çok okunan, kitapları en çok satılan yazarlarından.

Cemil Kavukçu (1951) son dönem edebiyatımızın en parlak yazarlarından. Öyküleri geniş bir okur çevresinde ilgi görüyor. Şu sıralarda yazdığı romanın yayımlanmasıyla ilgileniyor.

Erhan Tığlı (1941) öykülerini ve denemelerini otuz beş yıldır çeşitli gazete ve dergilerde yayımlıyor. Özellikle mizah öyküleriyle tanındı.

Ahmet Erkan Doğan (1948) "Adam Öykü"de ikinci öyküsünü yayımlıyor. TRT için çekilen "Oyunlar ve Gerçekler" dizisinin senaryolarını üstlenmiş. Çocuk edebiyatıyla da ilgileniyor.

Yusuf Eradam (1954) öykü, şiir ve roman üstüne pek çok yazı yazdı. Şarkı sözleri ve besteleri de var. *Gül Kanadı Dudağım* adlı bir şiir kitabı ve Slyvia Plath'ın şiiri üstüne bir eleştiri-deneme kitabı yayımlandı. İlk öykü kitabını yayımlamak üzere.

Aydoğan Yavaşlı (1955) "Adam Öykü"nün dostları arasında. Kendi deyişiyle, "Sanatın ve sanatçının her türünü topa tutan, zaman zaman ti'ye alan" Yavaşlı'nın, öykülerinin yanı sıra şiir ve mizah kitapları da var.

Eray Karınca (1960) "Adam Öykü"nün kapısını en çok zorlayanlardan. "Gülsüm"ün öncekileri aştığı saptanabilir mi?.. AÜ Hukuk Fakültesi'nin ardından, şimdi Aydın'da yargıçlık yapıyor. *Dernek Hak ve Özgürlüğü* adlı yayımlanmış bir hukuk çalışması var.

Saliha Yadigâr öykülerini çeşitli dergilerde yayımlamış. Son öykülerinin öncekilerden epeyce farklı olduğu söylenebilir.

Tarkan Barlas (1970) öykülerini ilk kez "Adam Öykü"de yayımlamaya başlıyor. Onu pekâlâ umut veren bir yeni yazar olarak karşılayabiliriz. Reklamcılığı seçmiş.

Mehmet Demirgüneş İzmir'de yaşıyor. En genç yazarlardan. Öyküye yeni başlayıp kısa sürede kendine özgü bir anlatım biçimi bulması ilgiye değer.

ADAM öykü

geçen sayının (mart nisan 15) içindekiler

öykü Evelyn *Fakir Baykurt* • Bir Konuk *Ferit Edgü* • Herkes Gibi Bir İnsan *Oktay Akbal* • Redondo, Söyleşi Dostu *Miguel de Unamuno* • Üç Resim *Virginia Woolf* • Küsük *Nihat Ziyalan* • Sevgi mi Desem? *Ayfer Coşkun* • Acı *Nevra Bucak* • Dört Öykü *Tarık Günersel* • Aşk da Ölür *Şükran Yücel* • Sırça Dağ *Donald Barthelme* • İsteksiz Erkek Arkadaşına *Helen Simpson* • Hotel des Voyageurs *William Boyd* • Dünya Hali *Hürriyet Yaşar* • Yakıştırıver Bişey *Leyla Ruhan Okyay* • Ölüm ve Öncesi *İnan Çetin* • Aşure *Müge İplikçi* • Öfke *Murat Ateş* • Sisli Gezegen *Ege Görgün* • Savaşı Kim İstiyor *Funda Aksüt* • Sıcak Uykularda *Ayşen Güner* **yazılar** Kısa Öykü Üstüne *V. S. Pritchett* • Kısa Öykünün Türler Sıralanımındaki Yükselişi *Suzanne Ferguson* • Kısa Öykü *M. H. Abrams* • Günümüz Türk Edebiyatında Kısa Anlatı *Timour Muhidine* • Donald Barthelme... *Türkân Araz* • Sürgün ve Krallık'ta Özne-Uzam İlişkileri *Nedret Tanyolaç Öztokat* • Ayfer Tunç ile Öykücülüğü Üstüne • Faruk Duman ile Konuşma **bu sayının konuşması** Adalet Ağaoğlu ile Dünden Bugüne

16
9 771300 755600
ISSN 1300-7556

750.000 LİRA (KDV dahil)